

SŁOWNIK

Wyrazów obcego a mniej jasnego pochodzenia

używanych w języku polskim

UŁOŻYŁ

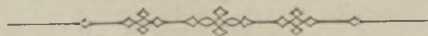
JAN KARŁOWICZ.

[Fenice] L. T. A - E

1894

ZESZYT II.

(Od F do K włącznie).

KRAKÓW.

NAKŁADEM AUTORA.

SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI G. GEBETHNERA I SPÓŁKI.

W drukarni W. L. Anczyca i Spółki.

1897.

Cena Zeszytu 1½ rubla.

1894-1897

20

090818

57

OBJAŚNIENIE SKRÓCEN.

- a. = albo
Adg. = Adalberg *Księga przysłów*. Warsz. 1894.
Ag. = angielski
Ags. = anglosaski
Ap. = *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*. Liczby arabskie odnoszą się do trzeciej części każdego tomu.
Ar. = arabski
Atm. = *Ateneum* (Warszawskie).
AV. = Andresen *Ueber deutsche Volksetymologie*. Heilbronn 1878.
Bb. = Biskupski *Beiträge zur slavischen Dialektologie. I. Die Sprache der Brodnitzer Kaschuben*. Zesz. I, cz. A. Lipsk 1883.
BB. = Barącz *Bajki, fruski, podania* itd. Tarnopol (1866).
BBtrge = Bezenbergera *Beiträge* itd.
Bdp. = Baudouin de Courtenay *O drevnepolskomъ jazykѣ*. Lipsk 1870.
Bew. = *Bibljā (berlińska)* 1861.
Bg. = bułgarski
Biz. = bizantyński
blp. = bez liczby pojedynczej
Br. = białoruski
Brl. = Brandl *Glossarium illustrans bohemicomoraviae historiae fontes*. Berno 1876.
Brt. = Brachet *Dictionnaire étymologique de la langue française*. Paryż, wyd. 8 (b. r.).
BS. = *Bibljā Szarospatacka*, wyd. A. Małeckiego.
Bš. = Bartosz *Dialektologie moravská*. Berno 1886.
Bte. = Boiste *Dictionnaire universel de la langue française*. Paryż 1836.
Btrge. = *Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung*.
BW. = *Biblijoteka Warszawska*.
BP. = Baliński *Powieści ludu*. Warszawa 1842.
Celt. = celtycki
CG. = Curtius *Grundzüge der griechischen Etymologie*. Lipsk 1879.
CL. = *Conversations-Lexicon* Brockhause. char. = wyraz charakterystyczny
Chrw. = chorwacki
Cisz. = Ciszewski *Krakowacy*, t. I. Kraków 1894.
Ciesz. = Cieszyński *Der polnische Apotheker*. Lipsk 1880.
CP. = Chociszewski *Powieści i podania ludowe*. Chełmno 1869.
Cpt. = *Complément du dictionnaire de l'Académie française*. Paryż 1845.
Cpe. = Campe *Deutsches Wörterbuch*, wy
Cz. = czeski
CZ. = *Cenowa Zarés* itd.
Czg. = czarnogórski
Dc. = Devic *Dictionnaire étymologique mots français d'origine orientale*. Paryż 1.
DC. = Du Cange *Glossarium mediae et infimelatinitatis*, wyd. Favre'a. Niort 1883—87.
Dd. = Derdowski *O panu Czorlińskim*. Toruń 1880.
Dń. = duński
Dnm. = do'noniemiecki
Dnz. = do'nołużycki
dsl. = dosłowe
dod. = dodaj
dom. = domyśla się
Dt. = Dähnert *Plattdeutsches Wörterbuch*. Sztralzund 1781.
dw. = dawniej, dawniejszy
Dz. = Diez *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*. Bonn 1861—62.
ER. = *Encyklopedja rolnicza*.
Enc. mn. Org. = *Encyklopedja mniejsza O gelbranda*.
Enc. W. = *Encyklopedja* 28 tomowa Orgebranda.
Eur. = europejski
EG. = Estrajcher *Gwara złoczyńców*. Warszawa 1867.
FWb. = Frischbier *Preussisches Wörterbuch*. Berlin 1882—83.
Fr. = francuski
Fk. = Fick *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*. Gietynka od r. 1890.
Gal. = gaelicki
gat. = gatunek
Gg. = Geiger *Ursprung und Entwicklung der Sprache*. Sztudgart 1868.
Głz. = górnołużycki
Gr. = grecki
Grm. = giermański
GO. = Hilferding *Ostatki Słavian na juźnomъ beregu Baltijskago morja*. Pelerzburg 1862.
Gt. = gotycki, gocki.
Gt. I. *Folologičeskija razyskanija*. Peterzburg 1876.
GT. = Goszczyński *Dziennik podróży do Tatrów*. Peterzburg 1853.
Grb. = Horbaczewski *Słovarъ drevnjago aktovago jazyka*. Wilno 1874.
GW. = Grimm *Deutsches Wörterbuch*. Lipsk od r. 1854.

2.1 yk
286201

90818

2.2 yk
286202

A.

Abelek, Chabelek, Habelek pch.=„z cielecia podrosłego wyprawna skóra“ L. **Hebelkowy** Enc. W. I, 34. || Ukr. habelok=byczek, wołek; habelkowyj=ze skóry cielecej; habelo, w piosnce=dziecko. || Zap. 'Sle. abellus=jagnię nowonarodzone.

Abis p. **Abyss**.

Abłaucha=futrzana czapka uszata, noszona przez lud na Litwie i Białejrusi. O. i ust. || Br. abłauch=tzn.; zdrobn. abłauszka; ablauchi=usząty (o koniu, świni, psie, czapce) [złż. z nieużywanego w Br. przymiotnika, odpowiadającego Pols. obły, Ukr. viblyj, Rs. oblyj i ucho]. Por. Kaszub. **Q** klauchy bhp.=„klapa na uszy u czapki, zwanej kapuza.“

Absyda=sklepienie; zagłębienie w ścianie kościoła na ołtarz. **Absydy** bhp. astronom. O. **Q** **Obzejda**=plewnik O. **Q** **Obzajdy**=„przedłużenie (stodołowego) dachu na słupkach“. **Obzejda** miejsc. **Q** **Zajdy**=tyły, ubocze. || Rs. absydy, apsydy. || 'Sle. absida, absidia. Wł. abside. Nm. Absiden, Absis, Apsiden, Apsis, Abseite, **Q** Abseiter, **Q** Afsider, **Q** Afside. || Gr. apsis, hapsis, 2 pp. apsidōs=połączenie, wiązanie; koło, łuk, sklepienie [háptō=przymocować, związać]. W 'Sle. podprowadzono Gr. ap- pod ab- i dodano końcówkę BBtrge V, 77. Niemcy przystosowali wyraz 'Sle. do swoich ab=od i Seite=strona (AV. 162), ztąd nasze formy gwarowe, ze sld. do *obzajśé, *obzejśé, obejśéie, obchód. Por. DC. Absida i nastp. **GWB**. **Wgd**. **Abseite**. **FWb**. **Abseite**.

Abtulec=cembrzyna w kopalniach **Łb. ma.** L. i O. n. || Nm. Hauptholz (dsł.=drzewo główne)=u cieśli, „sztuka drzewa, położona na sztendrach (stojakach) i słupach, wiążąca je i utrzymująca“ Cpe. Nm. Holz=drzewo, „sztuka drzewa, w wyrazach zapożyczonych, przybiera u nas postać -ulec, np. bawulec, chomulec, hamulec, krępulec, strychulec i t. d. **Por. Apolina**.

Abucht=„kontuz, salsesan, mortadella“ L.; „koźlina wędzona, z ormiańskiego“ RT. 182 || Orm. klas. apuxt =„carne salata e secca“ RA. XI, 368 p. w. bużèn.

Abyss, Abis=otehłań L., || Srb. czg. ambis=przepaść; ambisati se =pęknać. || Łe. późn. abyssus. 'Sgnm. abyss. Wł. abisso. Fr. abîme pch. || Gr. ábyssos=bezdenne; ż. bezdenie, otehłań; u późn.=piekło. Do nas wyraz dostał się zap. z łaciny. Mew. ambis.

Abzas p. **Obsac**.

Achat p. **Agat**.

Achatek p. **Agat**.

Achates p. **Agat**.

Acimut p. **Azimut**.

Admirał, Amirał pch. L. || Słw. prawie bez zmian. || 'Sgr. amérás=wódz, amér=pan. 'Sle. amiratus, admiratus, admiraldus, admirabilis i in. DC. Amir. Sfr. amirant, amiré, amiraut, amirafle. Nfr. amiral. Wł. Hp. Pg. almirante. 'Sgnm. amiral, admirat.

Nm. Admiral. == Ar. amīr=dowódca, toż co **Emir** i pokrewny z **Mirza**, k. p. [Druga część wyrazu niewyjaśniona: por. De. 31. 109. M. 1. AV. 135. MM. II, 552 ods. 2. Dz. I Almirante. Mew. amira. Lpf. VII, 3. Początkowo w Europie zachod. wyraz ten oznaczał księcia saracenów wogóle, później dopiero dowódcę morskiego]. Wstawka d w 'Słc. jest sld. do Łc. a dmirare=podziwiać, wielbić, nasze admiraować. W zn. motyla mają francuzi, niemcy i t. d. Nazwisko rodowe Amirrowicz RA. XI, 373.

Adonaj p. Adonaj.

Adonaj, **Adonai** char. O błędnie objaśnia. == Hb. adonai=panie mój (dśl.=panowie moi, lm. tak zwana excellentiae). Por. **Adonis** i MMR. 82.

Adonis=rodz. rośliny; kawaler, zalotnik. O. || Słw. Eur. w zn. rośliny. || Łc. Adonis = znane bóstwo; Adonidis horti=ogródki przedko zakwitające i przekwitające, jak podano w Adonis, z Gr. κέποι Adōnidos=tzn. Adonium=rodz. krzewu. Fr. w zn. ładnego (jak Adonis) chłopca. == Gr. Adōnis=bóstwo fenickie; młodzieniec wogóle (z Fenic. por. Hb. adon=pan, bóg). Por. **Adonaj**. MMR. 82.

Adrian = kaftanik damski L. || Wł. Nm. Andrienne == Fr. andrienne=długa suknia (od nazwy komedji Barona „Andrienne”, przerobionej z Terencjusza „Andria”; grająca w niej aktorka Dancourt, na pierwszym przedstawieniu r. 1703, miała na sobie suknię, którą potem naśladowano w Europie. Cpt. p. t. w.). Forma nasza jest sld. do znanego imienia chrzestnego.

Adziamski Kn. p. w. „Kobierzec perski”. **Adzem**=Persja L. || Srb. adżam, adżem=pers, Persja; adżamski=perski; adżamija=pers; niedoświadczony; adżamljanin=pers; adżamovka=szabla perska. Bg. adżamija i in. Rs. azjamъ, azjamecъ, azjamčikъ=siermięga, letnia suknia tatarska. || Rum. adżemiñ, adżamiü. Ngr. atzamēs, atsamēs. Kurd. ad-

żem=pers. == Tur. adżam, adżame, adżéme (z Ar.) = obcy, niearabski; perski; niedoświadczony, głupi. Por. M. 1: „wzięliśmy ten wyraz od turków”. Mt. 1, 6 adżem.

Adżem p. Adziamski.

Aga=tytuł wojskowy turecki. L. || Srb. aga, haga. Bg. aga. U in. słowian char. || Eur. char. Rum. Alb. aga. Ngr. agās, agās == Tur. aga=starszy brat, pan, szlachcic („Dawniej był to tytuł naczelnego dowódcy janczarów. U tatarów aga zn. wog. pan” M. 1) Por. Mt. I, 6. De. Aga. Gg. I, 344, 353.

Agat, **Achat**, **Agatek** pch.=rodz. kamienia L. **Achatek** Kn. **Achates** Bew. 2 Mojż. 28, 19. 39, 12. || Słw. Eur. częściej g niż ch. Łc. achates. 'Słc. agates, agathes. Nm. Achat, Agat. == Gr. achátēs (jakoby od nazwy rzeki sycylijskiej, na której brzegach agat znajdowano. Plin. H. N. 37, 54). W wiekach średnich zdaje się, że mieszano Agat z **Gagatem**, k. p., ztąd wgłosowe g zam. ch; a może zbliżano z imieniem Agata. Por. Mr. 95 Agat. Wgd. Kl. Achat

Agatek p. Agat.

Agazant = rodz. mankietu L. **Angazant** Grabowski, Ubiory. || Nm. Engageanteu blp. == Fr. engageant (dśl. = wabiący) dw.=korkarda na piersiach; engageante = rodz. mankietu.

Agier p. Ajer.

Agraman=rodz. koronki, forbot ust.; L. O. n. || Rs. agramanty blp. == Fr. agrément mzn.=rodz. ozdób u sukni (Dz. II Agrès). Por. Mr. 95 Аграманты.

Agrest pch.=1, niedojrzałe jakiegokolwiek jagody 2, sok z nich 3, znany krzew i jagoda Kn. ♀ **Agrest**, ♀ **Egrest**, ♀ **Angryst**, ♀ **Han-gryst**, ♀ **Angrés**, ♀ **Hangrés**, ♀ **Jangryst**, ♀ **Agryst**, ♀ **Jagryst** || Słc. agrest. Cz. agrest, angrest. Dż. hendryška. Sh.

agres. Ssrb. agresta. Nsrb. ogresta, greš = kwaśna jagoda. Ukr. agrest, agrus. Br. agryst, agrust, agrystnik. Rs. ♀ agrusъ (zwykle kryżownikъ) || Wł. agresto=1, winna jagoda niedojrzała 2, sok z niej. Sfr. aigret=tzn. Hp. agraz=tzn. 'Sgnm. agraz, agrest. ♀ Nm. (austriac.) ogros, agras. Węg. egres i t. d. == 'Słc. agresta=kwaśny sok (nie z Łc. agrestis=polny, dziki, ale od acer = ostry, kwaśny). Por. Mew. agrestъ. Mr. 169 Greš. Dz. I Agresto. GDW. Agrasz, Agrest. Znosowanie nagłosu zap. z czeskiego. Odpad t pogłosowego jak w ♀ jes, ♀ kfes (fest), ♀ hereš (areszt), ♀ natykmiás (natychmiast) i t. p.

Agrest p. Agrest.

Agryst p. Agrest.

Ahnec = „baranek boży, hostja święcona ruska” L. == Ukr. ahneć tzn. (ze Ssłw. агньць=baranek, jagnię, zdrobn. od agneć=jagnię). Por. agnusek, ♀ jagnusek.

+ ♀ **Ajer**, 2 pp. ajeru, na Litwie =tatarak. Peh.: ♀ ajerowy; ♀ ajerówka=wódka na tatarak nalewana. **Agier**, 2 pp. agru=„zle zam. tatarak i t. d.” L. || Br. jaer, javor. Ukr. air, aer, ajer, ir. Rs. airъ. irъ || Lit. ajerai w Mew. p. w. airъ. == Gr. aira = rodz. trawy, Łc. aira=tż. Wyraz dostał się do nas nie z ziemi ków, więc chyba z języków ruskich. M., Matzebauer Lpf VII, 2 i Mew. p. w. airъ mylnie, zdaniem mojem, wywodzą go z Tur.

♀ **Ajwa**. „Pigwę w niektórych miejscach Ukrainy zowią ajwą” M. 102 p. w. Pigwa. || Srb. avajlija, avajlika, vajlika=rodz. jablek. Ukr. ajva=pigwa: ajvówka=wódka pigwowa. Rs. ajva = pigwa. == Tur. ajwa=pigwa Mt. I, 8. Mew. 2. Do nas wyraz przeszedł z Ukr.

Akcyza pch. L. **Ciza**=„starodawny podatek” O. || Słw. i Eur. po większej części bez zmiany. Może tu należy i Srb. siža=gatunek (Mr. 306

wyraz ten wywodzi z Wł. guisa). == 'Słc. accisia=tzn., z Rm. : fr. accise i t. d; Rm. zaś formy, jak sądzę, są sld. do Rm. osnowy assis-, z kąd fr. assises, dw. assise=posiedzenie sądu, wyrok jego, podatek i wogóle coś ustalonego, niby „nasadzonego” (por. Nm. gesetz i Gesetz); Wł. assisa=podatek i t. d. zamiast pod Łc. assidere=przysiąść, zasiadać, podprowadzono pod accidere=obcinać, z myślą, iż podatek jest rodzajem obcinania. Por. Prw. cizias=stan, położenie; Ag. size = wielkość; miara; taksa; kształt i in. zn.; Nm. Ziese=cło (Dz. II.c p. w. Assises), a ztąd, jak sądzę, nasz wyraz ciza; Hp. sisa (jeżeli nie od census, jak chce Dz. II, b. p. t. w.). Schmitthener (u Weiganda p. w. Accise) myśli, iż pod accidere podprowadzono wyraz accisia przez przenośnię „karbowania” (podatków na lasce, por. nasze „karbować [z Nm], na karb”=na rachunek) i przytacza Fr. taille=1, karb 2, podatek i in. zn. od pojęcia nacinania, karbowania (tailler). Por. Dz. II.c Assises. Wgd. Accise. DC. Assisa, Assisia. Wd. i Mag. p. w. Size. AV. 28.

Akafist=pewne nabożeństwo ruskie L. || Rs. akathistъ. == Ukr. akafist=tż. (ze Ssłw. akathistъ, to zaś z Gr. późn. akáthistos dom. kanon = dsl. (kanon) niesiadany tj. odprawiany stojąc, zż. z a przeczącego i kathizo=siadam).

Aksamit pch. **Półaksamit** pch. **Uaksamicie** L. ♀ **Eksamit**, ♀ **Aksamitowy**. ♀ **Jaksamitowy** potok. || Słc. aksamiet, zamat. Cz aksamit. Głz. Dłz. somot. Słh. zamat, zamet Br. aksamit. Ukr. aksamyt, oksamit. Srs. aksamitъ (dziś barchatъ, patrz tu **Barchan**) || 'Słc. examitum, exametum, samitum, xametum i in. Wł. sciamito. Hp. xamete. Spr. samit. 'Sgnm. samit. Nm. Sammet, Sammt. Lit. Sómitas, samatà, aksómits. == Biz. hexámiton, hexámitos, zámetos (=dśl. „szczęcionit”, z héx=sześć i mitos = nie). MF. i Mew. Aksamitъ. Mr. 377

Żamat. Dz. I Sciamito. Wgd. Sammet. Kl. Samt. DC. Exametum.

Alakant, Alkant = rodz. wi-
na. L. = Od nazwy miasta Hp. Ali-
cante [Łc. Lucentum].

Alambik p. Alembik.

Alamoda = modność. L. || Nm
Alamode = tż. = Z Fr. frazesu à la
mode (dśl. = według mody; mode z
Łc. modus mzn. = sposób).

**Alarm, Allarm, Larma,
Larmo, Larum** pch. L. ♀ **Lar-
mo, ♀ Larum, ♀ Larma.** || Cz.
lermo, lermuju (przez Nm.) || Fr.
alarme pch. Nm. Alarm, Lärm
= hałas, lärmén = hałasować. =
Z Wł. okrzyku alParme (dśl. = do
bron! Łc. arma blp. = broń, oręż, zkađ
**Armata, Armować, Alma-
rja** i in.), zkađ Wł. rzeczownik al-
lar-me. Por. Gg. I, 280. Larum jest.
jak się zdaje, podprowadzeniem Nm.
Lärm pod formę niby Łc.

Alabarda p. Halabarda.

Albertus = dragal; tchórz. L.
= „Dwie fraszki wierszem druko-
wane wprowadziły w takową wziętość
imię to Albertus; jedna pod tytułem:
Wyprawa plebańska Albertusa na woj-
nę; druga: Albertus z wojny (Krak.
1596)” L. p. w. Być może, iż na wy-
bór imienia dla głupiego bohatera
wpłynęły wyrazy Nm. albern, dw.
alber = niedorzeczny; późn. Albertät
= niedorzeczność. GW.

Alcemra p. Alcymbra.

**Alchemja, dw. Alchymja,
Alchimja** pch. Kn. || Słw. i Eur.
= Ar. al-kimia (al przedimek,
kimia z Gr. późn. chymeia, che-
meia = chemja). U nas przemiana y,
i na e zaszła pod wpływem później
przyswojonego wyrazu chemja. Por.
De 7. M. 2. Dz. I Alchimia. Gg. I,
287. Pott Antikaulen, 35.

Alchimja p. Alchemja.

Alchymja p. Alchemja.

Alcierz p. Alkierz.

**Alcymbra, Alcembra, Al-
cymra** = najniższe wiązanie w pod-
szybiu; według Łb. wyraz dawny,
używany w Wieliczce. = Druga po-
łowa wyrazu jest niewątpliwie Nm.
Zimmer = pokój, 'Sgm. zimmer,
zimer = budulec; budowanie, zkađ na-
sze **Cembra, Cembrować** itd.
Al- może odpowiadać nm. alt- (sta-
ry), halb- (pół), a najprędzej halt-
(= do trzymania, podtrzymujący, od
halten = trzymać, porów. nasz wy-
krzyknie halt! oraz poezthalter =
dśl. trzymacz, trzymający poeztę), więc
Alcymbra = niby *Haltzimmer =
cembrunek podtrzymujący, fundamen-
talny. Wyrazu jednak takiego w słow-
nikach Nm nie znalazłem.

Alcymra p. Alcymbra.

Alelija p. Aleluja.

Aleluja, Alleluja L. ♀ **Ale-
lujá, ♀ Alelija, ♀ Alelu le-
lu, ♀ Ho, ho, leluja,** przy-
śpiew w pieśni na boże narodzenie
♀ **Leluja** przyśpiew pieśni ku-
palnej ♀ **Hej, leluja** przyśpiew
pieśni kołędowej. ♀ **Łałownik.**
na Litwie = jeden ze śpiewaków pie-
śni wielkanocnych; ♀ **Łałować** =
śpiewać te pieśni || Słw. i Eur. || Ssłw.
alilugija Br. pieć łalòm = śpie-
wać Ł. Ap. V, 8 N° 174. Ukr. aly-
lujkaty = śpiewać aleluja; alylujko
= przezwisko księży rusińskich. =
Hb halelu-iah (dśl. = chwalcie boga,
złż. z hillel = chwalić i ah, formy
skrót. z Jahveh = bóg Jahwe). Por.
De. 24. M. 37. Tylor Primit. Cultu-
re I, 171.

Alelu lelu p. Aleluja.

Alembik L., dw. **Alambik** +
Kn. pch. ♀ **Alembikówka,** na
Litwie = wódka alembikowa. **Alem-
bikować** (nad kim)? Klub Piek-
wika, 132. || Cz. alembik, alam-
bik. Srb. lambik (u L.) Chrw. lam-
bik. Bg. alambik. Rs alembik.

Br. alembik; alembikówka. || Hp. alambique. Wł. lambiccio. Fr. alambic. Ag. alembic, lembic, limbec. == Ar. al-anbik (złz. z przedimka i Gr. ámbix 2 pp. ámbikos = rodz. kielicha; naczynie do destylowania) De. 5, M. 2. Dz II Lambiccio Mr. 96. 236. Mt. I, 9.

Alfabet pch. L. || Słw. i Eur. == Łe. późn. alphabetum = abecadło, złoż. z Gr. nazw głosek álfa (A) i bēta (B); te zaś nazwy z języka fenickiego; por. Hb. aleph = wół, beith = dom, nazwy dwóch pierwszych głosek abecadła).

Algebra pch. L. || Słw. i Eur. == Ar. al-džibr = „zmocowanie, spojenie, sprowadzenie części do całości... dż wymawia się w Afryce jak g i w takim brzmieniu przeszło przez Hiszpanję do in. języków” M. 2. De. 17. Dz. I Algebra. Wgd. p. t. w.

Algorytm O. || Słw. i Eur. 'Słz. algorismus. Hp. algarismo i t. d. == Od nazwiska arab. autora arytmetyki Al-chowaresmī (= chowarezmijczyk, rodem z Chowarezmji). De. 17. Algorithme.

Alguazil p. **Alguazyl**.

Alguazyl, **Alguazil**. char. L. i O. n. || Słw. Eur. char. == Hp. alguacil (z Ar. al-wazir = wezyr). De. 18 Alguazil. Dz. II Alguacil. Por. **Wezyr**.

Alidada. O. i L. n. || Eur. == Ar. al-idada tzn. De. 22.

Aligator. O. || Eur. == Hp. Pg. lagarto = jaszczurka (z Łe. lacerta tzn. Z Łe. alligare wyraz nie ma nic wspólnego, chociaż pozornie zdaje się od Łe. alligator = przywiązywacz pochodzić). AV. 149. Dz. I Lacerta. Do nas wyraz przyszedł drogą naukową.

Aligierować = „kruszcę jakowego przymieszać” L. == Nm. alligieren, zwykle legieren tzn. (z Wł. allegare tzn. = Hp. alear, Fr. aloyer

tzn., z Łe. ad legem = dśł według prawa, t. j. mieszać kruszcę „według przepisów prawnych”). Wgd. Legieren. Dz. I Lega.

Alizaryn, **Alizaryna**. LiO. n. || Eur. == Zap. Ar. al asāra = sok wyciśnięty z rośliny (od asar = sok wyciskać). De. 23.

Alkad, **Alkald** char. O. Enc. W. || Eur. char. == Hp. alcalde (z Ar. al-kādī = sędzia). De. 7 Alcade. Por. **Kady**.

Alkaest, **Alkahest** O. || Eur. == Ar. tak samo i tzn. HB. Kr. p. t. w.

Alkahest p. **Alkaest**.

Alkald p. **Alkad**.

Alkali pch. L. **Kali**, **Kaljum** O. || Eur. == Ar. al-kalī = popiół sodowy; roślina soda. De. 7 Alkali M. 2.

Alkant p. **Alakant**.

Alkana = rodz. rośliny. O. || Srb. kua = proszek do barwienia włosów; okniti = pofarbować || Wł. aleanna = rodz. rośliny. Fr. henné tż. Rm. kēm = barwić. Ngr. knās. == Ar. Tur. hinna, hena = roślina alhenna lub alkanna. Do nas nazwa dostała się drogą naukową. Mt. 96. De. 138 Henné.

Alkiermes p. **Karmazyn**.

Alkierz pch. Kn. **Wykusz** L. **Alcierz**. || Cz. arkěj, arkýř, alkýř, vikýř, vykýř, vikěj, vytiř, vikuš, vykuš. Głz. warkar. Dłz. hakanar, barknar. Słz. abker. Ukr. alkir, ankir Ap. VII, 121 w ankiru Ap. VIII, 45. || Sgm. archare = salka. ganek. Nm. Aerker, Erker, Oerker. Węg. erkély. Lit. arkėlis, erkėlis. == Przez Cz. z Nm., to zaś ze 'Słz. arcora = balkon, niby lm. od Łe. areus = łuk, sklepienie (ten sam wyraz co **Arkus** i **Arkusz**, pokrewny z area, zkąd na-

sza **Arka**). DC. Arcora, Arcus. Mr. 17 Ahker i 368 Vikýř. Wgd. i Kl. Erker. Brl. 2. 3. 363. MF. Ahker.

Alkohol pch. L. || Słw. i Eur. == Ar. al-kohl = proszek antymonowy czy ołowiany, którym kobiety wschodnie malują sobie powieki; wszelki proszek delikatny, sublimat; wyskok. Por. co do przejścia zn. **Eliksjer**. M. 3. De. 13. Dz. I Alcohol Wgd. p. t. w.

Alkoran, Koran char. O. || Eur. Słw. char. == Ar. al-koran = czytanie, wygłaszanie (od karaa = wygłaszać, czytać. Od tegoż wyrazu: **Karaita, Karaim**, k. p.). De. 14. 83. M. 3. 66. Mt. 101.

Alkoba p. **Alkowa**.

Alkowa, Alkoba pch. L. || Rs. альковъ || Hp. Pg. alcoba Wł. alcova. Sfr. aucube. Nfr. alcôve. Nm. Alkoven. Ag. alcove. == Ar. al-kobba = mzn. pokoik. M. 3. De. 14. Wgd. Alkoven Dz. I Alcova

Allach, Allach char. O. || Eur. char. == Ar. allah (złż. z al i ilah = bóg = Hb. eloah, Im. elohim). Por. MMR. 76—79. „Hałakować po tatarsku”, niby krzyżeć „hałah!” (Sienkiewicz Ogn. i Miecz. 1884, III, 74) podprowadzono pod Φ hałakować, Φ hałakać = Ukr. hałajkaty = pokrzykiwać, wrzeszczeć, hałasować, por. Ukr. hałaj i nasze Φ hałaj! Φ hała! Φ halasa! i t. p.

Allaputra pch = rodz. ciasta O. == Może ma jakiś związek z Hp. olla podrida albo pudrida (dsł. = zgnity garnek, z Łc. olla = garnek i putrida = zgniła) = potrawa ludowa Hp. ze skrawków mięsa, jarzyn i kożeni.

Allarm p. **Alarm**.

Alleluja p. **Aleluja**.

Allodjum pch. L. || Słow. || Wł. allodio. Fr. alleu i t. d. == Słc. allodium = czysta własność, nie len-

no (wyraz pochodzenia Grm., nie spotykany jednak w zabytkach Nm., złż. z al = wszystko i ot = własność, bogactwo, dobra; *alöt znaczyłoby = zupełnie własny, nie lenny. **Klejnot** ma też ot w sobie i znaczy dsł. = mała własność, kosztowość). GW. Allod. Dz. I Allodio. Grimm Rechtsalterth. 493. 950. DC. Alodis, Alodium. Fk. VII auda.

Almanach pch. L. || Słw. || Hp. almanaque. Fr. almanac. Nm. Almanach i t. d. == „Ar., złż. z przedimka al i manach = dar, od słowa manach = darował, więc podarek szczególny, albowiem było dawniej we zwyczaju rozsyłać przyjacielom na nowy rok kalendarze” M. 3. HB. przytacza wywód z Grm.: „Starożytni sasi, powiada, używali małych, około 1 stopy długości mających kijków, na których znaczyli całoroczny bieg księżyca, dla regularnego obliczania nowiu i pełni. Kijki te nazywały się al'Maansacht niby = dostrzeganie wszystkich miesięcy, albo raczej miesięcy.” Scheler (Dz. Anhang str. 706 p. w. Almanaceo) przytacza domysł Malna, że nazwę kalendarza wzięto od arabów i żydów, tę zaś utworzyli oni z Grec. dor. mānachos = cykl księżycowy na zegarze słonecznym. Zdaje się jednak, że Kl. najbliższym jest prawdy. Arabowie, mówi on, inaczej nazywają kalendarz; almanach zaś pochodzi od Gr. Egip. almenichiakā = kalendarz (u Euzeb).

Almandyn = rodz. drogiego kamienia. O. || Fr. almandine, alabandine. Nm. Almandin i t. d. == Właściwie alabandyn, od miasta karyjskiego Alabanda, z kąd Łc. przymiotnik alabandinus, np. alabandina gemma. W średnich wiekach przekrecono wyraz ten na Almandinae, Alavandinae. DC. HB. Kr.

Almarja, Olmarja pch. L. || Cz. armara, jarmara, almara. Srb. orman, ormar. Słn. almara, almara, ormar, omara, vomar. Ukr. ormar. || Słc. almarium, almaria, Sfr. armaire, aumaire. Nfr. armoire. Wł. Hp. armario. Nm. Φ Almer. Wgd. almariom = skrzynia. ==

Łe. armarium=szafa (od arma = broń, więc początkowo = szafa do chowania broni; tegoż pochodzenia **Alarm, Armata** i in.). MF. Omara. Mew. Armara. Mr. 98 Armara

Almomor=kazalnica w świątyni żydowskiej L. **==** Hb. tak samo = Ar. almemmor, almemer Kr. HB.

Almucja=„kożuszek z kapicą z futra popieliczego” Kromer, tłumacz. Błaż. 631. L., a za nim Ó., mylnie piszą almuzja: Kromer, w miejscu przytoczonym, ma e; tak samo wynika z porównania z formami 'Słc. || Fr. aumusse. Hp. almucio, muceta. Wł. mozzetta. W językach Rm. wyraz oznacza właściwie=kaptur, a w zdrobn. =płaszczek. **==** Ze 'Słc. almucia; inne formy: almucium, aumucia, armutia, amicia DC. (złż. z Arab. przedimka al i Nm. Mütze=czapka). Dz. I Almussa i Mozzo.

Aloe, Aloes, Alona, Halena, Helena pch. L. Falimierz 1534 (w Psalt. flor. i puławs. gutta). ♀ **Elijasz, Elijos, Haleus, Helijas, Helijas**. || 'Słc. i Cz. aloe. Głż. ałowej. Słh. aloe, alovina. Br. alios. Ukr. ałoj ż. Rs. aloe, ałoj. Słw. ałoguj, ałoj. || Wł. aloe. Fr. aloès. Nm. Aloe i t. d. **==** Gr. alôē, Łe. aloe tż. (zdaje się, że wschodniego pochodzenia, por. Hb. achalim=drzewo aloesowe, Gr. agálochon tż.). Końcowe s dodano zap z 2. przyp. Gr. Por. MF. i Mew. ałoguj. M. 3. Formy Alona, Halena są zap. sld. Por. Wszzechświat VI, 124.

Aloes p **Aloe**.

Alona p **Aloe**.

Alsikieca=rodz. sukna L. **==** Podług J. Załuskiego ma być „z Węg. alsó keczel=pewien rodzaj spodnicy białogłowskiej” L. Alsó po Węg. =dolny, spodni; wyrazu keczel w słownikach Węg. nie znalazłem. Mamy dw. wyraz kiecza, tożsame zapewne z kieca, kiecka, kietka k. p., oznaczający „odzież sukienną na zbroję” O.; ten może pochodzi z Węg. keese

=rodz. płaszcza. Mr. 202 Kiecza. Por. M. 60 Kiecza. Mt. II, 5 podaje Tur. keče=grube sukno. Srb. čēča=pilśń, grube sukno.

Alsztyn=naszyjnik z drogich kamieni L. **==** Nm. Halsstein (dśl.=kamień szyjowy, złż. z Hals=szyja i Stein=kamień. Też same wyrazy mamy w alszbant, alsztuk—grabosztyn, kroksztyn, Olsztyn, Melsztyn, Rabsztyn i t. d.).

Altana pch. Kn. || Słc. altána || Nm. Altan m., dw. Altane ż **==** Wł. altana=tż. (z Łe. altus=wysocki).

Altembas pch. L.=złotogłów. || Ukr. altembas. Rs. altabasъ (Miklosich i za nim Matzenauer mylnie piszą altobasъ). **==** Tur. alten, alfun=złoto i bazz=tkanina, płótno (z Ar. bez=tż.). M. 3. Mr. 96 Алтобасъ. Mt. 10 Alten; 27 Bezz. Por. **Bezestan**.

Allach p **Allach**.

Alun, Halun pch. Kn. ♀ **Halun, Hawon**. || Chrw. jelun. Słh. alun, galun, jelun. Br. i Ukr. hałun. || Hp. i Fr. alun. Ag. alum. Sgm. alun. Nnm. Alaun. **==** Łe. alumen; do słowian przez Sgn. alun.

♀ **Alwa**=rodz. łakoci, przywożonych ze wschodu, ust. || Srb. halva, alva=rodz. leguminy. Rs. alva=rodz. łakoci || Rum. halva. Ngr. chalbâs. **==** Arab. helva=rodz. potrawy. Mt. 69.

Amalgama pch. L. || Słw. i Eur. **==** Zap. Gr. málagma=plastr miękczący, miękki podkład, z dod. przedimka arab. De. 29 szuka słoworodu w Arab. Dz. I Amalgamare i 706. M. 5.

Aman p **Enema**.

Amazonka L. W znaczeniu ubioru nd., z Fr. || Słw. i Eur. **==** Gr. amazon, lm. amazones (niejasnego

pochodzenia; z pewnością nie od a + mazós = bez piersi, bo naprzód w amazon drugie a jest długie, w mazós krótkie, a powtóre na rzeźbach greckich amazonki zawsze z piersiami widzimy; por. różne słoworody w Roschera Lexikon der griech. und röm. Mythologie p. w. Amazonen str. 270, 271. Zabawny słoworód Bielskiego u Lindego p. t. w. Samo podanie o wyrzynaniu piersi mogło powstać z wyżej przytoczonego wywodu).

Amān p. Amen.

Ambaje L.; gwar. = bajki, niedorzeczności. = Łe. ambages blp. = zakrety, zawroty (złz. z ambo = oba i ago = pędzę, więc niby = obuchodne drogi, zawilości). Do nas wyraz się dostał zap. wprost z Łe; zmiana g na j nastąpiła albo skutkiem częstego zwyczaju, jak np. anioł, ewanġielja, loika, albo też pod wpływem sld. do bajania. Por. **Androny**.

♀ **Ambátek** = „spojenie krokwi u góry, belka poprzeczna” || Cz. hambalek = tż.; hambalkuju = kłamię, płotę. = Nm. Hahnbalcken albo Hahnenbalcken = tż. (dśl. = „kurzabelka,” tak zwana dla tego, że w domach wiejskich kury na niej zwykle nocują) Sand. Por. **Belka, Bant**.

♀ **Ambar** L. i O. n.; u Huculów = śpichrz; komora większa; rodz. lamusu. W Wilnie część Wielkiej ulicy nazywa się ♀ **Imbary** blp. || Cz. ♀ hambar = śpichrz. Srb. ambar, hambar = magazyn, Bg. ambar, hambar = tż. Rs. ambarъ, anbarъ, ♀ arbanъ = tż. Ukr. ambâr, embar, vinbar. Br. ambâr = magazyn, bazar. || Rum. i Alb. ambar, hambar. Ngrec. ampári. = Tur. (z Pers.) anbar, ambar, hambar = stodoła; śpichrz, skład okretowy, skrzynia i t. d. Mt. 11 anbar Mew. ambarъ. M. 3. Imbary zap. z Ukr. vinbar.

Ambargo p. Embargo.

Ambasada, Ambassada pch. L. Wyraz znany u nas w postaci Łe. w XIV w.: „in ambasiata” BW. LIII, 240 (1394). || Słw. Eur. Fr. ambassa-

de. Wł. ambasciata, imbasciata. Hp. ambaxada. Nm. Ambassade. 'Słc. ambascia, ambasciare, ambasiata i in. = Wszystkie te postaci rozwinęły się z 'Słc. ambactia = polecenie (to zaś z Łe. ambactus = posługacz, Cezar De B. G. VI, 15; wyraz niewiad. pochodzenia. Por. Dz. I Ambasiata, oraz tmż. str. 706). M. 3 mylnie wywodzi z Arab. DC. Ambascia.

Ambassada p. Ambasada.

Ambon p. Ambona.

Ambona pch., dw. **Ambon** m. L. || Słw. амбонъ i in. formy ML. Br. i Ukr. ambona. Rs. amvonъ || 'Słc. ambo, 4 pp. ambonem. Fr. ambon. = Gr. ambōn mzn. = trybuna (nie od anabainein = wchodzić, Fk. III ab). Mr. 97. Амбонъ. DC. Ambo. Mew. амбонъ.

Ambra pch. L. || 'Słc. i Cz. ambra. Srb. ambar, ambra. Bg. amberija, amberjâ. Rs. ambra. || 'Słc. ambar, ambra i in. Hp. ambar, alambar. Wł. ambra. Fr. ambre. Nm. Ambra, Amber. Ngr. ampári. = Ar. 'anber = tzn. Mt. 11. Dz. I Ambra. Lpf. VII, 2 Ambar.

Amelika p. Amelka.

Amelka, Amelika = puszka, torba, kaleta L. || Srb. hamajlija = anulet; puszka w której się nosi amulet. Br. amelka = torba pocztarska; prochnica. = Zap. tegoż pochodzenia co **Amulet**, k. p.

Amen W. często. ZDz. 49. ♀ **Amān, ♀ Hamān; ♀ Na amen** = nazawsze. ♀ **Na wieki amen** = nazawsze, na wieczne czasy. || Słw. bez zmian szczególnych: Głz. amjeń, hamjeń. Srb. amin; pch. aminanje = zaklinanie się; aminati = mówić amen. Słw. aminъ, aminъ, ztađ Rs. aminъ i Ukr. amiń; „jemu bude amiń” = będzie z nim po wszystkim. Słowianie połudn., oprócz tych form, wziętych z greczyzny, zapożyczyli od turek postaci aman, która

pochodzi od takiejże Arab., pokrewnej z Hb., z odcieniem znaczenia=obrona, laska, pardon Mt. 1, 10 == Przez Gr. amén, Łc. amen, z Hb. amen=zaprawdę; niech tak będzie, fiat, np. Jerem. XI, 5; XXVIII, 6. (pień Hb. aman ma główne znaczenie=wspierać, utrzymywać; przymiotnik amen=moeny, wierny. Żydzi używali przysłówka amen przy stwierdzaniu przysięgą przymierza, oraz, zdwajając wyraz, na końcu śpiewu lub modlitwy. Gesenius hebr. und chald. Handwörterb. p. t. w.). Muzułmanie mówią także amin De. 31. Mew. amin.

Amerszlak p. Hamerszlak.

Aminek=rodz. rośliny Kn. Według Wagi (Flora, registra) ma tę nazwę Siennik. || Łc. ammi, ami, ammium, amium. Fr. ammi. Nm. Ammei. == Gr. ámmi. Końcówka nasza może przez upodobnienie do kminek, bo aminek inaczej nazywa się kminkiem, lub raczej do omianek.

Amirał p. Admirał.

Amomek, Amonek=rodz. rośliny L. || Eur. == Gr. amōmon=tż. Łc. amomum (z Gr.). Albo pomyłkowo, albo przez sld. u Lindego czytamy formę z n. Por. **Kardamoma** z Gr. Kardámōmon (kardamo + amomo Vn. 1100), na Litwie ♀**Kardamonja** lub ♀**Kordymonja** przez sld. **Kardamon, Kardamona** i t. d. O.

Amonek p. Amomek.

Ampułka L. ♀ **Jämpułka, ♀ Jampuwiki**. || Eur. == Łc. ampulla=flaszka pękata z dwoma uszkami. Dla tego wyraz ten zapisuję, ażeby poprawić pomyłkę Lindego, który go wywodzi z Łc. simpulum=rodzaj łyżki do czerpania. Mr. 97 Ampułka.

Amulet L. || Słc. amulet. Srb. hamal, amal, amalin, hamajlija, amajlija. Bg. hamalin, amalija, hamajlija, amajlija, majlija. || Hp. alhamel. Fr. amulette. Rum.

hamal, mahal. Ngr. chamaïli == Nasza forma z Łc. amuletum Plin.; inne z Ar. (przez Tur.) hamulat=co się nosi (od hamal=nosić). Mt. 67. M. 4. Vn. L. 138. Forma Łc. zap. z Ar. Por. **Amelka**.

Ananas peh. L. || Słw. i Eur. == Z jakiegoś języka krajowców Ameryki środkowej. Dz. 1. Ananas. Wgd. Ananas.

Analcym=rodz. kamienia. O. (błędnie pisze Amalcym, por. tamże Kołtkowiec). Eur. nauk. == Gr. análkeia = bezsilność, ánalkis = bezsilny; wyraz naukowy świeżo wymyślony.

Anczos=rodz. rybek solonych. Mr. 97 Анчоуць. **Anczoso** bjp. O.: „wyraz przestarzały; rodzaj pokarmu z mięsa solonego i wędzonego.” || Rs. ančousъ. || Hp. anchoa. Pg. anchova, enchova. Fr. anchois. Ag. anchove, anchovy. == Dz. I Acciuga wywodzi z Gr. afýē, Łc. aphyia, apua = sardelka, sardynka. Tamże Mahn nasuwa słoworód baskijski.

Andarak p. Inderak.

Andraszek=rodz. rośliny. == Tak Waga przekręcił Gr. andráchne = rodz. rośliny, na pamiątkę księdza Andraszka, miłośnika botaniki, zmarłego r. 1837.

Androny bjp. L. || Ukr. androny i mandrony (Zelech. p. w. androny odprawia do mandrony, ale tego wyrazu n.). Br. andramony = rupiecie może tu należy. == Gr. andrôn=pokój męski, w przeciwieństwie do gineceum. Łc. androp=przejście między dwiema ścianami. Słc. androna=rozdroże, przecięcie ulic, galerja, uliczka i t. d. DC. Wł. androna = uliczka. Mr. 97 sądzi, że nazwę miejsc, gdzie tłumnie rozmawiano, przeniesiono na oznaczenie samej rozmowy. Może raczej znaczenie zaułków, zakrętów, korytarzy, ciasnych a krętych przejść przeniesiono na wyrażenie bajania bez sensu i miary, tak jak o mowie i myśli mówimy: manowee,

zawilości, zawile drogi dowodzeń, bezdroża djalektyczne, Łc. maeander dialecticae, por. **Ambaje** i t. p. Kr. S. I, 10 myśli, że „wyraz (androny) wziął początek od nazwiska Andronika, którego dziełko w XVI w. wydane „Ad optimates polonos admonitio,” z powodu ostrej a niemilej prawdy, chcąc obrócić w śmieszność, zaczęto nazywać andrykułami i andronami.” Jednak dość znaczna różnica w brzmieniu każe wątpić o prawdopodobieństwie tego przypuszczenia. Może, zresztą pierwsze wyrazy Odysei: „Andra moi énnepé, Moüsa” posłużyły za osnowę wyrazu androny, w tem niby znaczeniu, w jakim w wiekach średnich mawiano: graeca sunt, non leguntur, t. j. jako próbka niezrozumiałej gadaniny; por. Fr. ergoglu, ergoter. Czy wyraz **Andrykuły** zostaje w związku z andronami? Por. Srb. andrak w wyrażeniu: „neznam koji mu je andrak”=nie wiem co mu do głowy przyszło. Por. **Arynga**.

Androt, Andrót pch. Kn. 7, oraz 389 p. w. Marcepannik. == Mr. 97 słusznie uważa wyraz ten za obey. Zkąd pochodzi? Por. wandrut=podpora górnicza z Nm. Wandruthe Łb. p. w. Kątownica; ale jakąż wspólność w znaczeniu? Zdaje się, iż pierwsza część wyrazu zawiera w sobie Nm. Hand=ręka. Może androt=Nm. Eierbrod=rodz. ciastka na jajach.

Andrót p. **Androt**.

Andrykuły = baśnie, androny L. == Por. **Androny**.

♀ **Andryska** = gruszka zimowa około ś. Andrzeja dojrzewająca. == Od imienia Andrzeja w postaci Nm.: Andreas birne=rodz. gruszki.

Andziar, Andzar, Chandziar, Gandziar, Handziar L. **Kandzjar** O. **Koncerz, Koneyrz** Kn. **Gindzał** L. **Kindzał** O. ♀ **Gandziara**=niepoń, leniuch. || Cz. končír. Srb. (h)andžar. Slh. hanžar. Bg. handžar. Rs. končarъ; kinžalъ; ♀ činžališće. ||

Hp. alfange, alfanje (al- przedimek) Fr. cangiar, khanjar, khandjar, handjer (np. Revue des deux mondes 1874, 15 stycznia str. 318). Rum. handžer. Ngr. kantžári i in. == Przez Tur. chancžér z Pers. chandžér, Ar. chandžar = rodz. szabli. Dc. 16 Alfange. M. 4. Mt. 71 Xancžér. Mr. 212 Кончаръ zbliża Gr. kontáron, zdrobn. od kontós mzn. = dzida. Zdaje się, że wszystkie formy powyższe pochodzą ze wschodu, tylko różnemi drogami: **Andziar** i in. podobne wprost od Turków; **Koncerz** z Cz; **Kindzał** z Rs. NB. „**Koncerz** abo dzida, to jest włócznia turecka” Birk u L.

Andzar p. **Andziar**.

Angarja, Angary blp. pch. L. || Bg. angarija, garija (zap. przez Tur.). || 'Słc. angariae = powinność dostarczania podwód; wogóle powinności i ciężary. DC. pch. angariare, angarizare i in. Wł. angaria, częściej angheria = ucisk. Rum. angara. Tur. ankarije, angarija=przymus, gwałt, pańszczyzna. == Gr. aggaréia=służba pocztowa, od ággaros = konny posłaniec królów pers. Herod. Ksenof. (Wyraz podobno perski; zbliżają go z Skr. angiras = duch, poseł bóstwa i Gr. áγγελος = posłaniec, zkąd anioł. Fk. I, 9. IV, 13. Dc. 50 p. w. Avanie). Mt. 12. MF. Angarijъ. Mew. angarija. Por. **Anioł**.

Angary p. **Angarja**.

Angazant p. **Agazant**.

Angisterka = flaszczyzna L. || Nm. połudn. Angster = flaszczyzna lub naczynie z długą szyją. == Wł. florenc. anguistara, inguistara ('Słc. angustrum, Łc. angustus=wązki). Być może, iż na postać wyrazu naszego wpłynęła też forma Nm. Por. Schmeller Bayer. WB. I, 79. Wgd. Angster.

Angliczka Mrong. p. w. Angel. **Angliczki** blp. = „kotewki żelazne, kotwiczki” Kn. p. w. Kotewki; rodz.

pułapek żelaznych. == Nm. Angel mzn.=haczyk u wędki; Fussangel znaczy właśnie to co angliczka, (dśl.=wędka lub łapka na nogi). Wyraz podprowadzono pod coś niby angielskiego.

Angres p. **Agrest**.

Angryst p. **Agrest**.

Angurek=rodz. rośliny. O. == „Nazwa botaniczna angraecum zap. z archipelagu indyjskiego, bo w językach sunda i jawańskim brzmi ona angrek i oznacza rodz. storczyka; ae zap. przez chęć podprowadzenia pod pochodzenie greckie.” Dc. 32 Angrec. U nas wstawiono u zap. przez wpływ wyrazu ogórek, albo przez zmieszanie z angurją, k. p.

Angurja = rodz. roślin. O. || Wł. anguria. Nm. Angurie i t. d. == Gr. aggoúrion, ágoura = arbuz. Od tegoż wyrazu Gr., tylko inną drogą, pochodzi i **Ogórek**, k. p.

Aniela p. **Anioł**.

Anil, Anilina. Enc. mn. Org. || Fr., Pg. anil=roślina indygo == Z Ar. nil, z dodaniem przedimka al-, którego l upodobnia się do następnego n, dśl.=roślina indygo. Dc. 32 Anil. Anilinę nasamprzód wyrabiano z indygo. (Wyraz Ar. pochodzi od Pers. nil, nileh, a perski od Skr. nīla mzn.=barwa ciemnobłękitna; roślina indygo; indygo).

Animela=1, mleczko cielece 2, klapka w pompie. L. Fr. animelles, alimelles=testiculi arietis; potrawka i t. d. Nm. Animellen. == Wł. animella 1, flaki cielece 2, klapa (zap. z Łc. anima = dech, dusza, z przejściem znaczenia, jak u nas w wyrazie dusza, na oznaczenie wnętrzości, środka i różnych (wewnętrznych) przyrządów).

Anioł, dw. **Angioł** pch. PF. ZDz. często. **Bozanielić. Uanielić. Archanioł** p. **Ar-**
cy- ♀ Janiow, Aniw, ♀ Ja-

miół. ♀ Hāniuól, ♀ Janieli, ♀ Janiów, Janiowek, ♀ Janielowie, Janiela 4 pp. lp. || Słc. anjel, andel. Cz. anděl, anjel. Głz. jandžel. Dłz. janzel. Srb. andio, andjeo, andjel. Słh. angjel. Ssłw. anʒelʒ. Bg. Rs. angelʒ. Ukr. anheł, anhoł. Br. anioł, anhieł. || Łc. angelus = poseł. 'Słc. angelus = anioł. Wł. angelo. Fr. ange. Nm. Engel. Ag. angel i t. d. == Gr. ággelos = poseł, posłaniec. Por. **Angarja**. MF. i Mew. Anʒelʒ. McT. § 47. Wgd. Engel. **Aniela** = Łc. angelica dśl. = anielska. — Ponieważ dawniej pisano u nas angioł i angielski, więc odróżniać należy od tego ostatniego przymiotnik angielski w zn. do Anglii należący. Tak np. roślina anielski trunk L. p. w. anielski i trunk znaczy napój czyli trunk anielski, z Nm. Engelstrank = tzn. Por. **Trank** i **Trunek**.

Ankier p. **Ankra**.

Ankier pch. = beczka. O. || Rs. ankerʒ. || Fr. ancre. Ag. anchor, anker. == Z Nm. Anker = tzn. (to zaś z Hl. anker, a to ze 'Słc. ancheria (1318), anceria (1320); zkąd 'Słc., nie wiadomo). GW. Wgd. Kl. Mew. ankerʒ.

Ankorka p. **Bankor**.

Ankur p. **Bankor**.

Ankra, późn. **Ankier** = klamra, spięcie pch. Kn. || Chrw. ankora = kotwica. Srb. lenger, enger (l, jak w Tur. lenger, jest przedimkiem włoskim MF. Jakorb Mt. II, 16 lenger). Ssłw. anʒkjura, anʒkira tż. Rs. jakorb tż. || Hp. anela, ancora. Fr. ancre ż. = kotwica, klamra i in. zn. Nm. Anker m. = kotwica. Ag. anchor = tż. Wł. ancora. == Łc. ancora = kotwica (z Gr. ágkyra tzn.). Nazwa zegarka ankier, z powodu ankrowego czyli kotwicowego urządzenia, pochodzi z Fr. ancre tzn. GW. Anker. Kl. MF. Anʒkira i Jakorb. Mew. anʒkjura. Od przedostatniego wyrazu nazwa towarzystwa ognio-

wego. Ankra, sądząc z rodzaju, pochodzenia Fr., Ankier—Nm.

Ansa L. ♀ **Ansja** ust. na Litwie w wyraż. „mieć, czuć do kogo ansje.” == Łc. ansa = rączka, rękojść, oraz przenośnie = sposobność, powód (do wymówki, zaczepki i t. d.). Dla tego zapisuję tu ten wyraz, ażeby usunąć wszelką myśl zbliżania ♀ ansja z Wł. ansia (patrz Dz. I Ansia); wyraz ten i pokrewne mu Rom., chociaż w znaczeniu stykają się nieco z ansa, ♀ ansja, nie jednak wspólnego w słowrodzie nie mają. ♀ Ansja ma sld. zakończenie niby Łac. Oba znaczenia ansy dostatecznie wyjaśniają się z łaciny.

♀ **Ansja** p. **Ansa**.

Anstrych = „rozpora, krokiew poprzeczna w wiązaniu cembrunku szybu” L. **Anstrychy** blp. Łb. == Nm. Einstriech tzn. (złż. z ein- = w- i Strich = sztrych).

Anszkot = rodz. tkaniny L. == Gołębiowski Ubiory w Polsce 116 mówi: „gat. materyi w Szkocji może wyrabiany.” Enc. W. p. t. w. opuszcza „może.”

Antaba pch. Kn. || Rs. antaba. Rs. antapka. == Nm. Handhabe (złż. z Hand = ręka; por. **Antloch**, **Antwas**, **Chędogi**, **Hantricharz**, **Hantuch**, i haben = trzymać, mieć). MF. Antaba. Wyrazy ruskie zap. z Pols.

Antał pch. L. || Rs. antał. Ukr. antał. || Nm. Antel, Anthal, Antalak char. Fr. antal char. == Węg. antalag, átalag, altalag = rodz. beczki tokajskiej. MF. Antal. Mew. Antał. GW. Antel.

Antependjum p. **Antependjum**.

Antependjum Kn. **Antependjum**, **Antependja** L. **Antependjum**, **Antependjum** O. || Eur. == Łc. antependium, antependium tzn. (ante = przed, pendo = wiszę). Forma antependjum, jest

sld. i znaczy dsł. przednoże; por. Augusti, Handb. der christl. Archäologie, III, 510.

Antloch p. **Hantloch**.

Antricharz p. **Handrycharz**.

Antularz, **Antulaż** L. || Nm. Entoilage. == Fr. entoilage = podkładka płócienna pod koronki; tkanina naśladowująca koronki (złż. z en- = Łc. in = w i toile = Łc. tela = płótno).

Antulaż p. **Antularz**.

Antwas p. **Hantfas**.

Antwerk p. **Hantwerk**.

Antymis L. mylnie objaśnia = misa ołtarzowa, uwodząc się zapewne zakończeniem wyrazu. Jest to = obrus święcony, pokrywający ołtarz w cerkwi. || Rs. antiminsz. Słw. antimisz, antiminsz tzn. == Zap. z Ukr. antymyns (Gr. późn. antimision, Łc. późn. antimensium = dsł. przedstole). Mew. anɛtimisz.

Antymonjum Kn. **Antymon** pch. **Nadantymonjan**. **Podantymonjan**. O. || Eur. nauk. Słc. antimonium. == Może Ar. aluthmud, alithmid = spiszglas; ithmid może z Gr. stimmi = stibi tzn., z kąđ Łc. stibium. Dc. 33 Antimoine. Dc. Antimonium.

Antypast = przekąska, to co się je nasamprzód, Nm. Vorschmack. || Hp. antipasto. == Wł. antipasto tzn. (złż. z anti = przed i pasto = strawa, jedzenie, z Łc. pastus = pokarm).

Antypecik = pasztecik L. Enc. W. błędnie pisze antypacik. == Może Sgr. antipéssò, antipétto = piekę powtórnie; por. biszkokt dsł. = dwakroć gotowany, pieczony.

Antypka = cybuch czereśniowy, wiśniowy. O. || Ukr. antypka. == Zap. Tur. antep = wiśnia (turecka) Mt. 12. Albo może od miasta fran-

cuskiego Antibes, około którego w górach dużo jest gajów wiśniowych i czereśniowych.

♀ **Antypko** = djabeł. == Ukr. antypko, antypka „bezpjatyj” (bez pięty) tzn. (Może od imienia chrześnego. Ukr. Antyp, Rs. Antipъ, Gr. Antipas).

Anyz, Hanysz, Hanysz pch. Według Wagi (Flora, registra) nazwy te zawierają się w rękopisie z XV w., o którym tmż. str. XXVII; ma je też Szymon z Łowicza || Sł. onajz. Cz. anis, anyz, anyz. Srb. aniz, onajz. Sł. janez. Ukr. anyz. Rs. anisz. Formy Bg. anason, anasonlija, anasonov, Srb. anason (oraz Rum. anason) pochodzą z Tur. anisun, która również z Gr. pochodzi. || Wł. anice. Ag. anise. Nm. Anis. == Gr. anison, z kąd Łc. anisum. Do nas wyraz dostał się zap. przez Niemcy i Czechy. MF. Aniz. Mew. anasonъ. Mr. 183 Janez. Mt. 12 Anisun. Wgd. i Kl. Anis.

Anzeatycki, Anzeatyczny p. Chasa.

♀ **Apelcyna** mówią czasami na Litwie, obok pomarańcza. || Rs. apelsinъ. || Hl. appelsina. == Nm. Apfelsine (naśladowane z Fr. pomme de Sine = jabłko chińskie). GW. Wgd. Mr. 98 Апелсинъ.

♀ **Apem** = otworem, np. „drzwi zostawił apem” BW. LXXVIII, łomżyńsk. ♀ **Apem** = otwarty. Słow. gieograf. IV. 229. == Dnm. apem, open = otwarty, Gnm. offen. Forma apem powstała przez przystosowanie do szóstoprzypadkowych przysłówków: otworem, raptem, bokiem, przodem i t. p.

Apem p. **Apem**.

Apleucha p. **Opleucha**.

Aplina jakoby = lina Mr. 98; w słownikach pols. n. == Nm. Hauptleine (dśl. = lina główna) = górna lina w sieciach na ptastwo, Sanders. Co

do przejścia Haupt- na ap- por. **Abtulec**. Nm. Leine po Dnm. Lien z.

Apocynum = rodz. rośliny. L. mylnie pisze Apocymum. == Gr. apókynon tzn. (złż. z apo- mzn. = od- i kýon = pies, niby = psi jad, u Lineusza cynanchum).

♀ **Aporty** p. **Oporty**.

Aprykoza = rodz. moreli L. O. || Cz. aprikoza, aprikosa. Rs. abrikosъ, aprikosъ. Ukr. abrykosa. || Wł. albercocco, albicocco, baccoco. Hp. albaricoque. Pg. albri-coque. Nm. Apricose, Abricose. Ag. apricock, apricot. Ngr. berýkokon. == Zap. z Łc. praecox, praecoquus = wczesny, wcześniej dojrzewający; z Łc. do Sgr. praikókkion, prekókkion; z tąd Ar. al-barkuk, al-birkuk; a z tąd dopiero wyżej przytoczone formy Rom. i in. De. 2 Abricot. Dz. 1 Albercocco. Mag. Apricot. Wgd. Apricose. Mr. 98 Априкошь. M. 4. AV, 71. 159. Do nas z Nm.

♀ **Aprztyfikować się** = „smalić cholewki, kopereżaki stroić znaczyło co teraz nadskakiwać, umizgać się” Kg. Pozn. V. 188. Na Litwie ♀ **Aprstryfikować się** tż. zn. == Może wyraz improwizowany na wzór amplifikować i t. p.

Aprstryfikować się p. **Aprztyfikować się**.

Apteka pch. Kn. ♀ **Hapteka** KCh. ♀ **Chapteka**, ♀ **Japtyka**, ♀ **Haptyka**, ♀ **Japteka**, ♀ **Japtekarcz**, ♀ **Japtycarcz**, ♀ **Japtekarcz**, ♀ **Japtekarczyk**. || Cz. apatéka, apatika. Głz. aptyka. Dłz. apteka, haptejka. Srb. apateka. Sslw. apoteka. Ukr. apytyka. Rs. apteka. || Sł. apotheca, potheca, apothecar. botica, hypotheca, bothega = skład, magazyn, kram. Wł. i Hp. bottega = kram. Fr. boutique = tż. Sgn. appotéke, apthék; u Lutra Apoteker = kupiec korzenny. == Gr. apothékē = skład, magazyn (złż. z przyimka apo- i thékē = futerał,

skrzyńka i in. zn. (zład teka na papiery i t. d.) od tithēmi=kładne). Dz. I Bottega. Wgd. Apotheke. DC. Apotheca. Do nas z Nm.; dziś jeszcze w Prusiech wschod. Nm. Apteke Frischbier, Preuss. Sprichw. II, 230. W poznańskim lud mówi ♀ aptyka zam. hipoteka Kg. Pozn. I, 58.

Arak L. Raki, Rakija u nowszych pisarzy, char. ♀ **Harak**. || Cz. rak, arak. Srb. Bg. rakija. Rs. raki, araki, araka. Ukr. arak. || Hp. arac, erraca. Pg. araca, araque, orraca, rac. Fr. arack Nm. Arrack. Ag. arrack, rack, raki. Rum. rakię, rakiü, rakier. Ngr. raki. == Tur. rake, erake, 'arak = wódka, arak (albo Ar. 'arak = pot; mleko, sok z palmy daktylowej; wszelki napój mocny. Dc. 33 Arack. M. 4 sądzi, że znaczenie „potu” przenosi się na „parowanie alembikowe;” albo też Skr. rakszasura dsl. = wódka djabelska, z dodaniem przedimka Arab. złż. z rakszasa = zły duch i sura = mzn. napój gorący, wódka, tak nazwana z powodu, iż prawa bramińskie używania jej zabraniają). Mt. 43. Wgd. Arrack. Mag. Arrack.

Arap p. Harap.

Aras, Arasz, Arras, Arus, Haras, Harasz, Harus, Rasa, Rasza pch. = rodz. tkaniny; dywan. BW. LIV, 307, z r. 1394. ♀ **Haras** = rodz. tkaniny. ♀ **Harasówka** = tasiemka czerwona, którą wieśniacy krakowscy i podolscy opasują kapelusze, zawiązują koszule i t. d. || Cz. haras. Ssrb. rasa. Srb. raša. Sh. aras, aravica, raš, raševina. Sslw. rasa = ubiór duchownego. Bg. rasъ. Ukr. haras, harus, harasywka. Br. harus; rasa; rasië, rasiszcze = lachmany. Rs. garusъ = kamelor, rjasa = ubiór duchownego. || Ślc. arrasium, arracium, rasum, raxium. Wł. arazzo, razzo, raso, rascia. Pg. raz. Hp. raso = atlas. Nm. Arras, ♀ Arreis, Harras, ♀ Rasch, ♀ Räsche. Ag. arras i t. d. == Wszystkie te formy od nazwy miasta fr. Arras (u starożytnych Atrebatów, od nazwy ludu Atrebatów),

w którym pierwotnie tę tkaninę wyrabiano. MF. Aras, Aravica, Rasa, Raš. Mew. arasъ, aravica. Dz. I Raso, II Arazzo. Wgd. Kl. Rasch. Mr. 173 Haras. Zdaje mi się, że Miklosich, odosobniając formy wyżej przytoczone, oraz Diez, oddzielając arazzo od raso, nie mają słuszności: podobieństwo brzmienia i znaczenia wiąże te wyrazy w jedno; wyraz zaś Łc. rasum (zład jakoby raso) żadnej tkaniny nie oznaczał. Formy Ślc. wskazują, jak rozmaicie wyraz przekręcano; po przejściu do różnych ludów, pod wpływem przeróżnych analogji, przekształcał się on jeszcze bardziej. Siemieński zapowiedział rozprawę „O arrasach” (RA. I, XXIX).

Arastny p. Harašny.

Arasz p. Aras.

Arbuz, Garbuz, Harbuz, Karbuz pch. L ♀ **Arbuz, ♀ Harbuz** = dynia zielona. Arbuz na Podolu, Ukrainie i Litwie nazywają Kawonem, k. p., a banię Dynią. || Srb. karpuz. Br. harbüz oprócz tego używa się w znaczeniu = dziada, starego grzyba. Ukr. harbuz używa się też w zn. = odkosza. Rs. arbuzъ. || Rum. harbuz, harbus. Alb. karpuz. Ngr. karpouzi. Fr. arbousse char. (arbouse = drzewo poziomkowe pochodzi od Łc. arbutus). Nm. Kürbiss pochodzi od Łc. cucurbita. == Pers. i Tur. karpuz mzn. = arbuz. Mt. 92. M. 4. 32. MF. Arbuzъ. WB. 20.

Arcaby p. Warcaby.

Arcerz p. Harcerz.

Arch- p. Arcy.

Archi p. Arcy.

Arcioch p. Karczoch.

Archandrja, Archandza. == L. objaśnia: „może złożony z dwóch greckich: archē i andreia, zwierchność i męstwo znaczących, niaby „mnóstwo najcelniejszych mężów, orszak” i t. d. Stosowniej skład wyrazu tłumaczyć z archi- k. p. pod

Arcy- i andria, od anēr, 2 pp. andrós=maż, mężczyzna, wchodzącego w skład takich np. złożonych, jak polyandria (dśl. wielomęstwo)=wielkie zaludnienie. Na Litwie wyrazu archandrja używają w zn. ironicznym zam. starszyzna, niby kahał, sanhedryn. Ze z Gr. składników i to prawidłowo wyraz ten jest utworzony, niema wątpliwości; oznacza niby arcy-mężów grono, arcy-zwierzechność. Ale kto go utworzył? Żaden z dostępnych mi słowników podobnego wyrazu nie zawiera. Herodót II, 98 wymienia miasto egipskie Archandra i imię syna Acheusowego, Archander. Jaką drogą powstał wyraz archandza? Porów. Haramza, Harandzia L.

Archandza p. Archandrja.

Arcy, Arcy-, Archi-, Arch-, Ardziakon zam. **Arcydjakon.**

|| Ślc. arci-. Cz. arci, arciť, arciže =owszem, zapewne; bardzo; arci- archi-. Głz. arcy-. Srb. Bg. Ssłw. Rs. archi- || Ślc. już w VII w. arci- obok archi-, np. arcipresbiter. DC. Wł. Hp. arci-. Sgn. erzi-. Nm. erz- == Gr. archi- =nad- w zn. starszy, pierwszy (archē = początek; starszeństwo; árchō = przoduję). Wgd. Kl. Erz-. W nazwie roślin **Arcydięgiel** = angelica archangelica przetłumaczono pierwszą część wyrazu Łc., a angelica wyrażono przez dięgiel; nazwę tę zna już Syrenjusz. Por. **Dzięgiel, Anioł.**

Ardziakon p. Arcy, Djakon.

Arenda, Aręda, Harenda pch. **Poarendować** pch. **Spółarendarz, Współarendarz.** L. ♀ **Harendárka, ♀ Haręda, ♀ Harędarz.** || Ukr. Rs. arenda. Ukr. arendar, orendar, orandar, randar. Br. arenda, arendar, randar, landar. || Wł. rendita. Fr. arrenter; rente. Rum. arinde. Nm. Arende; Rente. Węg. árenda. Szwed. arrende i t. d. == Ślc. arrendare, arrentare =dzierżawić, wydzierżawić; renda, renta = dochód (Łc. reddere = oddawać; przynosić (o dochodzie)). DC. Arrentare.

Dz. I Rendere. MF. i Mew. Arenda. Wgd. Kl. Rente. Nasze wyrazy renta i rantjer tegoż są pochodzenia, przez Fr.

Arest p. Areszt.

Areszt, dw. Arest pch. **Przyaresztować. Poaresztować. Zaaresztować** L. ♀ **Przyhareszt-, ♀ Haresť, ♀ Haresťować, ♀ Haresť, ♀ Haresťant, ♀ Haresťant, ♀ Haresť, ♀ Haresťować, ♀ Haresť.** || Srb. arište. Ukr. areoszt, areosztuwaty. Br. áreszt (wykrzyknik) = stój! areoszt (rzeczownik). Rs. arestě pch. || Fr. arrêt = wyrok; więzienie; arrêter = postanowić; uwięzić. Wł. arresto. Pg. aresto. Nm. Arrest. == Ślc. aresta blp., rzadziej arestum = wyrok sądowy; arestare = przytrzymać, uwięzić (z Łc. ad-restare; złz. z przyjmka ad- i restare = pozostać, więc o wyroku = być stałym; por. co do znaczenia: postanowić, postanowienie). Dz. I Arresto. DC. Arestum, Aresta. Wgd. p. w. Arrest bezzasadnie zbl. z Gr. arestón = wyrok. Od Łc. restare, przez Nm., pochodzi też i **Reszta, Restancja, k. p.**

Aręda p. Arenda.

Arfa p. Harfa.

♀ **Arfrung** = jakaś roślina. GO. 77. == Zap. Nm. Alpranke (z przygłosem na a pierwszym) = solanum scandens, viscum (złz. z Alp = zmore, nocnica i Ranke = gałązka, wąsik, dśl. = zmorowa gałąź). GŹ., Wgd. p. t. w. Przygłos na pierwszej zgłosce tłumaczy możliwość zmian brzmieniowych w wyrazie kaszubskim.

Arka L. || Ślc. rakev = trumna. Cz. archa (Noego); rakev = trumna. Srb. raka = grób. Chrw. rakva = grób. Słh. raka = mary, grób. Ssłw. raka = grób. Rs. raka = trumienka na relikwje. || Ślc. arca, archa = skrzynia i in. zn. Fr. arche wiele zn. Hp. Wł. arca tż. Ag. ark. Gt. arka. Nm. Arche == Łc. arca = skrzynia; kasa; trumna. MF. Raka. Mr. 98 Archa. Wgd. Kl. Arche.

DC. Arca. Tegoż pochodzenia są **Alkierz**, **Arkus** k. p., **Arkada**.

Arkabuz Kn. L. **Harkabuz** pch. L. || Szcz. arkabuz Brl. 3. Ukr. harkebus. || Słc. archibusus, archibugius, arcusbusus. Sfr. harquebuse. Nfr. arquebuse. Wł. arcobugio, archibuso Hp. arcabuz. Nm. Arkebusier (z Fr.)=arkabuzjer. == Dnm. haakbus=Gnm. niby Haek (en)-büchse (złż z haak=hak, por. **Bosak**, **Póh**ak i bus (=puszka)=strzelba, por. **Puszka**)=strzelba na haku, na podporze. Dz. I Arcobugio słusznie odrzuca wywód z Łc. arcus i Wł. bugio, buso=dziurawy, więc niby=łuk dziurawy. Mr. 98 Arkabuz. Wgd. Arkebusier. AV. 10. Morawski, Dzieje nar. pols. III, 70. Do nas zap. z Fr. przez Cz

Arkan L. ♀ **Arkan**=taniec. || Bg. arkan=sznur do łapania koni. Ukr. arkan=1, taniec huculski 2, sznur do łapania koni. Rs. arkanъ=sznur takiż. || Nm. Arkan char. Rum. arkan. == Tur. Tatar. argan, organ, arkan=sznur, powróż, lina. Mt. 13. MF. i Mew. Arkan M. 4. Arkan z Tatar

Arkas L. == Mr. 93 słusznie uważa wyraz ten za obcy. Por. Hp. arcon, arcaz=duża skrzynia; Wł. arcaccia=stara skrzynia drewniana; może być jakiś związek z temi wyrazami, bo 1-ód arkas się robi w formie, jak ser (por. Fr. fromage, Wł. formaggio od forma), a 2-re podawany był w koszykach (Enc. W. p. w. Arkas), które może miały kształt skrzyneczek.

Arkus=brama w kształcie łuka. **Arkus**z (papieru, blachy i t. d.) ♀ **Harkus**. **Cwierarkuszow-
Stuarkuszny** pch. **Sto-** albo **Stuarkuszny** pch. Kn. || Słc. árok hárok (papieru). Cz. arch (tż.). Br. arkusz. Ukr. arkusz (Br. i Ukr. z Pols.). || Lit. arkûzas (papieru, z Pols.). Dnm. arkel=arkusz Dt. == Łc. arcus=łuk i in. zn. Por. **Alkierz**, **Arka**. Przejście znaczenia na taflę papieru i t. d. jak w Nm.

Bogen=łuk i arkusz; o tym wyrazie w zn. taflę mówi Sanders: „tak nazwany dla tego, że w fabrykach bywał zginany we dwoje,” naksztalt luka. Por. GW. Boge N. 9.

Armada p. **Armata**.

Armata, **Harmata**, **Armada** pch. Kn. L.=1, oręż 2, amunicja 3, wojsko 4, działo. Tu należy **Armować** pch. **Harmować**, **Zharmować**, **Armistycjum**, **Armikuł** k. p. **Armadył**, **Armja**, **Alarm** k. p., **Zandarm** pch. k. p. ♀ **Harmata** pch. ♀ **Armatowy**. || Srb. armata=wojsko. Słh. armada tż. Sstw. armatosati=zbroić. Br. Ukr. harmata=działo. Rs. armada=flota wojenna. || Słc. i Wł. armata=wojsko; flota. Hp. armada=flota. Rum. armadъ=wojsko. == Łc. armata imiesłów żeńs. dsl. =uzbrojona. MF. i Mew. Armada. DC. Armata. W żadnym języku, prócz naszego, nie znalazłem znaczenia działa. Kn. objaśnia Armatę jako „wojsko wodne.” Tegoż pochodzenia są **Almarja**, **Alarm**, k. p.

Armider p. **Harmider**.

♀ **Armikuł** = oddział, korpus wojska. Ust. z Poznańskiego. == Nm. Armeecorps (z Fr. armée=wojsko i corps=korpus); i powstało ze słyszenia ścięśnionego e Nm., końcówka przez przystosowanie do artykuł i t.p.

Arnautka=rodz. pszenicy. O. || Srb. Arnaut, Arnautin, Arnavutin, Arbanas, Arbanasin=albańczyk. Bg. Arnautin, Arnavut, Arbanas=tż. Ukr. Arnaut=albańczyk; Arnautka=1, rodz. tataraki 2, rodz. pszenicy. Rs. ♀ arnautъ=wyrodek, zwierz (hajanka); arnautka=rodz. pszenicy. || Rum. Arneut. Ngr. Arnabites, Arbanites, Albanites. Tur. Arnavud, Arnaut=albańczyk. == Ukr. arnautka=1, późna tataraka 2, rodz. pszenicy. Mt. 13. Mew. arnautinъ. M. 4 przytacza z Twardowskiego Przeważ. leg. Arnaut w zn. albańczyk. Por. **Tatarak** i **Tatarka** od tatarów, **Gryka** od greków.

Aron, Aronek, Aronowa broda, Aronowy korzeń. L. = rodz. rośliny. || Cz. aron, aronová brada. Rs. aronija, aronova boroda, aronnikъ, aronъ, aronije || Łc. aris, aron, ʔarum. ʔsgr. aronia = niesplik. Wł. jaro. Hp. aron. Nm. Aron, Aaronswurzel, Arum. == Gr. áron = rodz. rośliny (wyraz pokrewny z Łc. arundo = trzcina). Z biblijnym Aronem, prócz podobieństwa w brzmieniu, nie wyraz ten nie ma wspólnego; sld. Hp. czy Nm. przystosował go do imienia i brody brata Mojżeszowego. Mr. 99. 383. Wgd. Aron.

Arras p. Aras.

Arsenał pch. Kn. || Rs. arsenalъ || Ślc. arsena. Wł. arsenale, arzana, darsena. Hp. arsenal, atarazana. Fr. arsenal, darse, darsine. Pg. taracena, tercena = szopa. == Arab. darsana = dom fabryczny; warsztat okrętowy; Pers. tarsana. Dz. I. Arsenał. De. 35. 278 objaśnia nieco inaczej. Wgd. Arsenal.

Arsenik p. Arsenik.

Arszenik, rzadziej Arsenik L. Nadarsenjan, Podarsenjan, Przyarsenjan, Przy-podarsenjan. ♀ Arszennik ust. na Litwie || Cz. arsenik. Ukr. arszenyk || Hp. arsenico. Fr. arsenic. Nm. Arsenik. == Gr. arsenikón, z kąd Łc. arsenicum (arsenikós albo arrhenikós = męski. Jakiego przejsię znaczenia?) Pers. az-zernieh = złotolusk zap. z Gr., nie odwrotnie. De. 10 n. 29. Mag. Arsenic. Wgd. Arsenik. Por. **Otrusik.**

Arszyn pch. **Pólarszynowy** L. || Srb. aršin, haršin. Bg. aršin, rešin. Ukr. Br. arszyn. Rs. aršinъ || Rum. Alb. aršin == Tur. arşyn = łokieć (miara długości). MF. i Mew. Aršin. M. 4. Mt. I, 13. Niektóre języki europ. mają ten wyraz jako char.

Artful p. Hartful.

Artylerja p. Artyllerja.

Słownik wyr. obc. w jęz. polskim.

Artyllerja, Artylerja pch. L. || Słw. i Europ. z małemi zmianami == Fr. artillerie, Wł. artiglieria, ze ʔŚlc. artillator = armatnik, ars = machina. Sfr. artillerie, Spg. artelharria = wóz wojenny, przyrząd do rzucania pocisków (niekoniecznie za pomocą prochu), później = wielkie działo. Sfr. artillier = obwarować; artilleux = chytry. Wyraz artillerie ukazują się w wieku XIV, u Joinvilla (Łc. ars. 2. pp. artis = sztuka, kunszt; ztąd też czasami używany nasz przysłówek arte w zn. kunsztownie, znakomicie, oraz Artysta). Dz. I. Artilha. DC. Ars, Artillator. Wgd. Artillerie. Co do przejścia znaczenia por. myśliwy, przemyśl od myśl; Fr. engin = narzędzie, ingénieur = inżynier od Łc. genius = gienjusz, umysł i t. p.

Artus p. Artuz.

♀ **Artuz** ♀ **Artus** = „chleb poświęcony, który leżał na grobie Zbawiciela w wielki piątek” Ap. III, 92. 125. || Ukr. artos, artus = chleb święcony wielkanocony. Słw. artousъ = chleb, sakrament. == Gr. ártos = chleb, przez Ukr.

Artysta pch. **Artyzm.** O. Linde ma wyraz artysta i nazywa go „nie dosyć utartym,” oraz projektuje wyraz artystka na oznaczenie kobiet zajmujących się sztuką. || Słw. Europ. prawie bez zmian. Br. artysta. Ukr. artyst. == Fr. artiste, ze ʔŚlc. artista [co do pochodzenia p. **Artyllerja**].

Artyzm p. Artysta.

Arumszmalec = „jaja sadzone” L. == Nm. Eier im Schmalz dsl. = jaja w szmalcu.

Arus p. Aras.

Arynga formuła, rota L. || Wł. aringo = szranki, miejsce lub plac na turnieje, przemowy, gonitwy, wyścigi i t. p.; aringhiera, ringhiera = mownica; aringa = mowa (publiczna). Fr. harangue = mowa. Hp. Pg. arenga tż. == Sgnm. hring = Ngnm.

Ring (=rynek)=koło, pierścień; plac, rynek; szranki, miejsce sądu. Przejście znaczenia nie trudne do zrozumienia; por. różne zn. Łc. forum, concio, naszego wiec; mowa i umowa, rzec, rzecz i rok; gadać, ugoda i Rs. godъ i t. d. Dz. I Aringo. DC. Arenga. Por. też **Androny**.

As p. Es.

Asper, Aspergil, Aspreol = „w łacinie barbarzyńskiej asperiolus = wiewiórka; skóra wiewiórcza; podatek skórkami popieliczemi placony; pieniądze skórzane“ L. || Srb. aspra, jaspra = drobny pieniądz. Bg. asprъ = tż. Słw. aspry blp. = pieniądze. || Słc. asperi, aspri, asprum, asprio = pieniądze srebrne. Wł. Hp. aspero, Fr. aspre = drobna moneta tur. Nm. Asperlein = tż. Alb. asprъ = tż. = Ngr. áspron (dom. nómisma) = biały pieniądz. Co do przejścia znaczenia z barwy na monetę por. denárium leukón dsl. = denar biały; Słc. albus, numus albus dsl. = pieniądz biały; Słh. belič = halerz, fenig; Fr. un blanc = pięć denarów; Bg. žltica = dukat; nasze czerwony złoty, czerwieniec, czerwienczyk, czerwóńczyk; Rs. červonecъ = dukat. Form aspergil, aspreol DC. n.; Łc. aspergillum znaczy kropidło; aspreol może jest zmieszaniem ze Słc. asperiolus = wiewiórka. Czy podanie o pieniądzach skórkowych w Polsce ma jaką podstawę dziejową, o tem rozstrzygnąć może archeologiczne poznanie tej sprawy. Miechowita IV, 4 pierwszy, jak się zdaje, ma wiadomość o tem, iż jakoby przed wprowadzeniem pieniędzy (czeskich) do Polski, używano zamiast nich skórek asperiolów, czyli wiewiórek. Naruszewicz, przytoczony u L., myśli, że przeciwnie nazwa skórek wiewiórczych powstała z nazwy monet. Por. jednak u L. biela, bieleczany podatek i wogóle wzmianki o różnych surrogatach monet u ludów nieucywiliżowanych. Łc. numus asper w zn. szorstki, nieogładzony, nowy pieniądz zdaje się, że nie ma wspólnego z Ngr. áspros. Wyżej podane formy wyrazu asper, oprócz Słc., zdają się być wziętymi od Turków.

DC. p. w. wyżej przytoczonemi. MF. Asprъ. Mew. aspra. Zft. VIII, 377.

Aspreol p. Asper.

Assaul, Assaula, Assawul, Assawula, Jessawul L. ♀ **Assawula** „na Podolu i Wołyniu znaczy polowy strażnik, dozorca“ L. || Ukr. Asaul, Esaul, częściej Osaul = pomocnik, adjutant hetmana. Rs. esaulъ. = Tat. jesawul, jesaul = „dowódcą oddziału konnicy“ M. 4. Mr. 185 Есауль. Do nas przez Ukr.

Astrych Kn. Astrych, Jastrych pch. L. **Strych** (p. w. Strzecha) L. w zn. poddasze. ♀ **Astrych** = podłoga z cegły. || Srb. jastrik (z wł. astrico). || Wł. piastra = blaszka metalowa; moneta piastr. lastrico = bruk, astrico = podłoga. Hp. piastro, piastra = piastr. Sfr. plaistre = podłoga (kamienna lub ubijana). Nfr. plâtre = gips; zap. i âtre = ognisko (z pewnością nie od Łc. atrium t. zn.). Sgnm. estirih, asterih. Nm. Estrich = podłoga, sufit. Słc. astrum = dom, ognisko; astricus = podłoga, bruk. = Wszystkie te formy zapewne z Gr. émplastron, dw. émplaston = plastr (na rany), maść [od plassō = maść; tegoż pochodzenia jest nasz plastr (leczniczy) = Nm. Pflaster; plastr miodu, zdaje się być sld. zamiast plast; co do l, zamiast którego oczekiwałoby się tu ł, por. ♀ plaskaty, oraz ♀ płaski w zn. płaski]. Dz. I, Piastra. DC. Astrum, Astricus. MF. Astrych. Wgd. Kl. Estrich. Wyraz strych w wyrażeniu „na strychu“ niepodobna z Lindem wywodzić ze strzechy: i brzmienia i znaczenie stoją na zawadzie; nie mówimy „pod strychem,” ale „na strychu.” Leopolda (u Lindego) pisze: „wstąpić na wyższy strych domu.” Strych w tem zn. nie może też pochodzić ani od Nm. Strich, ani od Streich, bo wyrazy te w znaczeniach swych nie mają z nim wspólności. Zdaje się więc, iż wyrażenia „na strych,” „na strychu” powstały z „na astrych,” „na astrychu,” zap. pod wpływem wyrazu strych, używanego w wielu innych

znaczeniach, a pochodzącego również jak i sztrych z Nm. Strich i Streich. Nie waham się Nm. Estrieh wywodzić z émplastron raczej niż z óstrakon, chociaż Mew. astrychъ trzyma się tego ostatniego.

♀ **Asyn** = zap. krew (w pieśni postnej od Wadowie, RA. IX, 191).
 == Wyraz dokładnie nie objaśniony. L. Malinowski wywodzi go z Gr. ázy-mos=przaśny i t. d. (tmz. 218); patrz inne zbliżenia w Pracach filol. I, 133.

Aszleder, ♀ **Ośledra** = „nawłaz”, fartuch tylny u górników Łb.
 == Nm. Arschleder (złż. z Arsch=tył i Leder=skóra). Por. **Bergleder**, **Faledra**.

♀ **Astych**=prędko, żywo. **Astyczny**=prędko, porywczy==Nm. hastig = żwawo, prędko; żwawy, prędko.

Ataman p. Hetman.

Atlas, **Hałtas** pch. BW. LIII, 236 „atlas” (z r. 1394). **Pólatlas** O. ♀ **Hałtas** || Słc. Cz. Głż. atlas. Bg. atlas. Ukr. atlas. Rs. atlasъ || Nm. Atlas. Rum. atlas. Ngr. atlazi
 == Arab. Pers. Tur. atlas=gładki; atlas. Mt. 15. M. 5. Wgd. Atlas.

♀ **Atwor** = latawiec podaniowy Ap. IX, 58. == Lit. átvaras, áitvaras, w Marjampolskiem éievaras. RT. 45=tzn. Zdaniem mojem nazwy Lit. wzięte z Pols. ♀ oéwiara. Patrz Prace filol. I, 180. 719—720; atwor zaś wrócił do nas w postaci zlitewszowanej.

Aucug, **Aucuzek** p. **Auscug**.

Aucuk p. **Aucug**.

Aucuzek p. **Auscug**.

Aul nd. char. L. i O. n. || Ukr. aul=chata tatarska. Bg. agъl=hurty, koszary. Rs. aulъ=wieś kaukaska. || Nm. Aul char. == Tatar. dżagataj. aul „obóz ludu koczującego, wieś na

Kaukazie.” M. 5. Mt. I, 6 agel. Mew. agъlъ. Z Gr. aulé = aula nie ma wspólnego.

Aus=„okrzyk górników po dziennej pracy, jako hasło wyjścia z kopalni.” Łb. (z przed r. 1393). W niektórych okolicach osoba grająca w loteryjkę (czekino, loto) woła: **aus!** gdy dostanie tak zwane kwinterno.== Nm. aus! = koniec, po wszystkim.

Auscug, **Aucuk**, **Ausztuk**, **Aucuzek** L., ♀ **Ausztuch** ust. na Litwie. == Nm. Auszug = wyciąg, wykaz dom. towarów (złż. z aus=wy - i Zug (ten sam wyraz co nasz aucug w różnych zn.)=ciąg i in. zn.). Formę ausztuk przystosowano do sztuk-, a ausztuch do halsztuch.

Austerja pch. ♀ **Osteryja** || Słh. ošter, oštir, oštirja=tzn. oštarrijaš=karczmarz. Br. Ukr. austerja.
 == Wł. osteria od oste=gość; gospodarz, z Łc. hospes, 4 pp. hospitem =gość; gospodarz. Tegoż pochodzenia: **Hotel** i **Szpital**, k. p.). Dz. I Oste. MF. Oštir. Au - w naszych wyrazach znalazło się przez sld. do Austrja, auster, austryga.

Austryga p. **Ostryga**.

Ausus, **Aususz** = złe, wybra-kowane płótno; papier lichy. L. == Nm. Ausschuss=braki, wybiorki (złż. z aus=wy - i Schuss = pęd, strzał, rzut, ten sam wyraz co szus i sus w wyrażeniach „mieć szusa,” „dać susa”). Co do przestawki brzmienia szumiącego z syczącem por. śpiczasty zam. szpicasty; być może, iż uczuwano tu pień such - lub też końcówkę Łc. - us i zamieniono ją, jak zwykle, na - usz, jak w ratusz zam. *ratusz.

♀ **Auszpik** np. w „Kucharcie litew.”=rodz. galarety do mięsa. || Zda-je mi się, że w Pradze czesk. słyszałem ašpik w tzn. Wyraz musi pochodzić z Nm., ale odpowiedniego w słownikach Cz. i Nm. nie znalazłem == W Nm. jest wyraz ausspieken =naszpikować (mięso słoniną i t. p.); rzeczownika GW. nie podaje.

Ausztuch p. **Auscug**.

Ausztuk p. **Auscug**.

Azard p. **Hazard**.

Azimut, Acimut pch. O. nauk. || Słw. Eur. tak samo == Arab. as-sent = poziomoluk. Ztąd też **Zemit**, k. p. De. 54 Azimuth.

Azot pch. O. nauk. || Słw. Eur. tak samo == Arab. az-zauk = żywe srebro, jako panacea i pierwsza zasada kruszców. Gaz tak nazwał Lavoisier w drugiej połowie XVIII w. De. 39 Assogue, 54 Azoth.

Azuka p. **Hazuka**.

Azur p. **Lazur**.

Azklos = szkło zmieszane z popiołem, „wyraz huciany” L.; Łb. n. == Nm. Aschglas u L. (złż. z Asche = popiół, por. **Blauaz, Potaz**, i Glas = szkło, por. **Glaskopf, Glaz, Glazura, Spisglas** i in. GW. n.).

Azucka p. **Hazuka**.

Azuka p. **Hazuka**.

Azusta = rodz. ubrania. L. p. w. Adryan, Hazuka. Gołęb. Ubiory 160 „Hazuka, Azusta” i t. d. == Fr. ajuster mzn. = stroić, ajustement mzn. = strój, ajuste = węzeł marynarski i t. d. L. i za nim Gołębiowski mylnie zestawiają z **Hazuka**, k. p.

B.

Babirusa, Babirusa O. Enc. W. || Eur. char. Fr. babiroussa, Nm. Babirusa i t. d. == Malaj. babirusa = świnia-jeleń. De. 55 p. t. w.

Babosze, Babusze p. **Pauc**.

Bac p. **Pac**.

♀ **Baca**, ♀ **Baca**, ♀ **Bacza**.
♀ **Bacowac**, ♀ **Bacowanie**,
♀ **Bacówka**, ♀ **Baczówka**.
|| Słc. Cz. Moraw. bača = tzn. Srb. bač = tzn. bačija = ♀ bacówka. Bg. bačilo = owczarnia. == Węg. baes, baesa, baesó = pasterz. MF. bačilo. Mew. 6 bač. Zdaje się, że Mew. mylnie tu zbliża Rum. i Alb. bač w zn. brata starszego; wyrazy te należą raczej do Węg. baesi = brach, braciszek. C zam. cz w niektórych naszych formach jest mazurzeniem.

Bachmat pch. ♀ **Bachmaty** = bachmatowaty L. || Ukr. bachmát =

rodzaj konia; bachmatyj = bachmatowaty. BR. bachmaczy bhp. = chodaki skórzane (zap. tak nazwane dla swej obszerności i niezgrabności). || Nm. Bachmatt z Pols. GDW. Rs. bachmetъ = bachmat. Mew. 8 odnosi to do bašmakъ, p. **Baczmag** == Końcówka - at dowodzi, że to wyraz Turecki at = koń; zap. złożony z przym. perskiego pechn, pechin, wymawiającego się u Tatarów bachn = szeroki i at = koń; ... przenośnie znaczy człowieka małego, pękatego“ M. 5. Porówn. nazwisko rod. Rs. Bachmetъ и nazwy miejsc w Sgg. od Bachm-

Bachmistrz pch. **Bachmistrz** pch. L. O. Łb. || Cz. perk-mistr. Rs. bergmeisterъ. == Nm. Bergmeister = przełożony w górnictwie, dsl. mistrz górski, złż. z Berg = góra i Meister (z Łc. magister) = mistrz. L., a za nim i GDW. I, 1062 mylnie od Packmeister. Por. **Barkracht, Bergajst, Bergryn**. Nm. er często u nas na ar

przechodzi; tutaj r wypada jako trudne dla nas do wymówienia, ch zaś uwydatnia Nm. g przydechowe.

♀ **Bachniatki** blp. = dziki agrest. W zagadce od Pińczowa o miotle i izbie: „Zeby nie brzoza kukurydza, zarosła by bachmatka pod same kikindy“ (zap. = gdyby nie miotła, toby śmiecia się zebrały aż po ręce, po pachy), zdaje się, że wydrukowano błędnie zam. bachniatka Ap. VI, 11 N. 78. = Słc. bahniatko, Cz. bahňátko = bagniatko, paczki na gałkach, ♀ bazie. Polskie formy brzmią: ♀ bagniać, ♀ bagniądz, ♀ bagniatko, ♀ bagnięcia. Wszystkie te wyrazy pochodzą od wyrazu ob-jagnić się, który, tracąc o i zmiekczenie a, przechodzi w ♀ bagnić się = urodzić jagnię. Przejście znaczenia na dziki agrest zap. z powodu, że agrest bardzo wczesnie na wiosnę wydaje bagniatka, więc jest bagnięciem per excellentiam. W Ap. II, 6 czytamy „Bagujądz = palma wielkanoena“; jest to pomyłka druku zam. bagniądz.

Bachor p. **Bachur**.

Bachórz p. **Bachur**.

♀ **Bachorz** pogardl. = brzuch. **Bachuroваты** = brzuchaty, pękaty L. || Cz. bachor = brzuch, żołądek świni; wielka kiszka; brzuchal; bachora mzn. o dzieciach zaczynających mówić; bachoratý, bachratý, bachorovatý i in. = brzuchaty, pękaty. Głz. bachor = gruby, pyzaty chłopiec. BR. bacher = mzn. brzuchal = Zap. Cz. bachor i bachorovatý są źródłem wyrazów naszych; splątały się z niemi bachur pch. (z Hb.), k. p. Wątpię, aby bachur (z Nm.) miał tu wpływ jakiś; chyba raczej Nm. Bauch = brzuch. Porówn. Cz. bouchratý = brzuchaty; bouchorka = pękaty ogórek i pucher, pucher = pęcherz, coś nadętego; pucher = brzuch; brzuchal. Por. ♀ „Bachorze = niziny pomiędzy jeziorami“ Kg. Kuj. I, 25 i dużo nazw miejscowości polskich od osn. Bachor-

♀ **Bachro** = dzwono u koła || Ukr. bahor tzn.; hak rybacki. Rs. bagòr = bosak, hak rybacki = Słc. bahra = dzwono u koła, Kott; wyraz Słc. zap. z Ukr., Ukr. z Rs., Rs. może z Hl. bagger = przyrząd do wyrzucania błota i piasku, zkad Nm. Bagger. Mr. 100 Barop. Przejście znaczenia może przez wspólne znamię zgięcia, hakowatości.

Bachur pch. = dziecko żydowskie; dziecko wogóle. Też same znaczenie mają ♀ **Bachor**, **Bachórz**. ♀ **Bachor** i ♀ **Bachor** (a objaśnia Kg. Kuj. II, 268. 282 N. 39), oraz w skróceniu ♀ **Bach**, ♀ **Bech** (por. jednak tu **Bekart**). Przez nieznaną mi przenośnię zap. z tegoż źródła idą roślin. **Bachory** = ziemowit jesienny O. i ♀ **Bachory** = przedłużenie krokwi (Kg. Krak. I, 151) || Ukr. (zap. z Pols.) bacher = 1, dziecko 2, bekart 3, gach 4, włoczęga. BR. bacher = 1, żydziak 2, gach. || Nm. char. Bachur, Bacher, Bocher = Hb. bacher = młodzieniec. M. 5. Porówn. **Bachórz**.

Bachur = młody stadnik; kiernoz L. || BR. bacher = mzn. kiernoz = Nm. myśliw. Bacher = dzik, od Bache = dzika świnią, zkad Słc. baco, Sfr. i Ag. bacon i t. d.

Bachuroваты p. **Bachórz**.

Baciak p. **Bat**.

♀ **Baciarz** = oberwaniec, włoczęga; nieokrzesany Pfil. I, 311. RA. IX, 157 nieobjasn. || Słc. bet'ar = zuchwale chłopisko; bet'arit' = zuchwale, grubjańsko się znajdować = Węg. betyár = zuchwalec chłopisko, betyáros = zuchwalec, grubjan i t. d. Przez sld. doprowadzono pod bat Pfil. tmż.

♀ **Bacza** pch. p. **Baca**.

♀ **Backa** = placek z mąki żytniej = Nm. Batze = mzn. gałka, grudka ciasta, rozezyny i t. p. (podobno od backen = piec GDW. I, 1160).

Baczmag, Baczmagoprzedawca L. **Baszmaki** char. Til. 2 VIII, 207. || Srb. pašmag, pašmaga. Bg. bašmak, pašmak. Mew. 8 p. w. bašmakъ zalicza tu i BR. bachmaczy; porówn. **Bachmat**. Ukr. baszmak. Rs. bašmakъ. Tur. baszmak, paszmak = sandał, trzewik. M. 5. Mt. I, 22 bašmak. Mew. 8 bašmakъ. JA. IX, 488. MtN. I, 12. Mew. 415.

Badawja p. Bedew.

Badiaga, ♀ Badiok O. = rośl. nadechnik. Ukr. badiaha tzn. BR. badziaha, Rs. badjaga tzn. Zap. od czasownika, używanego w BR. badziaeca = ♀ badziać się, k. p. Porówn. nazwę rośliny Włoczęga. BR. badziaha znaczy także włoczęga o człowieku.

Badiok p. Badiaga.

Badja „do r. 1850 zwana kiblem, miara, używana w kopalniach rzadowych Królestwa Polskiego i t. d.” Łb. 10 || Rum. badie = kosz, pudełko. Rs. badja, zdrob. badjka = kubek, wębór. Tur. badia = dzban. MtN. I, 8. Mr. 100 Бадья. Msg. I, 25. 188. Mew. 414 badja.

Badjan = roślina O. **Bodzian, Bodzieniec** = rośliny O. || Cz. badyán albo badián. Ukr. bodián. Rs. badjǎnъ. || Fr. badiane, Wł. Hp. badiana. Pers. badian = anyż. DC. 56 Badiane. Mr. 100 Badyan. Formy bodzian i inne z końcówką n zmieszano u nas (i na Ukrainie, bo bodián znaczy też wół ostrorog, bodący) z pochodniami od pnia bod- (bość): bodak, bodłak i t. p., jak np. w słowniku O., który badjan odsyła do bodzian i miesza z bodziak i in. Być może jednak, iż formę bodzian wzięliśmy z Ukrainy.

♀ **Badziać się, ♀ Bodziać się** = włóczyć się, tłuc się. Br. badziaeca = tzn.

Bag. „Przytaczają też drugi ro-

dzaj bocianów, na grzbiecie wszystkich czarny, a pod brzuchem trochę białasy: ale te nie leżą się przy ludziach, ale na bagnach i to tedy jest bag, nie bocian” Siennik u L. Zap. wyraz obey. Mr. 100 Bag. Watpieć, aby miał jaki związek z nazwami bociana Słc. bokán, Moraw. bogdál.

Bagazja pch. L. ♀ **Bagazyja** || Węg. bagazia = płótno glansowane. Ar. bagazija = „materja z jedwabiu surowego” M. 5, przez Tur. bagazija = rodz. tkaniny. MtN. I, 8.

Bagazyja p. Bagazja.

♀ **Baglasty.** „Mogila baglastem zarosła zielskiem” Łepkowski *O tradycjach*, 39. Porówn. Srb. baglja = wiązka (siana lub słomy); bagljati = robić wiązki; bagljie = stóg siana. Węg. baglya = stóg. Mr. 100 Baglja.

Bagnet pch. || Cz. bagnet lub bajonet, częściej bodák. Ukr. bagnet i BR. bahnet, z Pols. Fr. baïonette tzn., od nazwy miasta Bayonne we Francji, gdzie w końcu XVII w. bagnet miał być wprowadzony w użycie. Wgd. p. w. Bajonnet. Zważyć należy inną etymologję w d'Avranches i de Mortain *Les etymologies difficiles* 1876, str. 60. Eur. z małemi zmianami. Inni Słowianie inaczej bagnet nazywają. Zdaje się, że wyraz ten jest sld. Polskim, utworzonym na tle Nm. Bajonnet: g powstało jako uwydatnienie ucuwanego tu Nm. g i zarazem jako doprowadzenie pod bagno. Cz. bagnet zap. z Pols.

Bago „sok tytuniowy; tytuń do żucia” ustnie od J. Bystronia || Moraw. бага = sos w fajce. Ukr. baha szmergiel; sos tytuniowy. Węg. bagó mzn. = tytuń niedopalony, sos fajczany. Porówn. **Bakun**.

♀ **Bahro** = „dzwono koła” Słc. bahra = tzn.

Bahun=rośl. bagno O. Na Litwie miesza się wyraz ten z wyr. **Bakun**, k. p. || Głz. bahno = ledum == BR. bahun=bagno (ledum palustre).

Baja albo **Beja**=rodzaj sukna. L. O. ♀ **Baja**=spódnica z barchanu lub flaneli, toż ♀ **Bajówka** || Cz. paj, pájka tzn.; paja=suknia bajowa. Głz. buj=barchan. Ukr. bája, bájka = baja. Rs. bájka = baja || Fr. boie. Nm. Boi, Dnm. baje. Ag. boy, baize. Wł. bajetta i t. d. == Dnm. baje=baja. Porówn. Mr. 101 Bájka. 400 Paj. Mag. Baize. GDW. Boi.

Bajać pch. == MtN. I, 9, p. w. bajmak, przytacza zbliżenie z Tur. bajmak = wiązać; czarować; oszukiwać; bajdzy=czarownik; oszust, oraz zestawia Węg. báj = czary, bájolni = czarować, bájos=czarowny. Wątpię, aby zbliżenie to było zasadnem. Por. Mew. ba 2.

Bajadera=1, tancerka indyjska 2, woreczek noszony przez damy w Polsce w XVIII w. (O. pisze bajader, zap. pomyłkowo) O. Enc. W. || Wyraz znany jako char. we wszystkich językach Eur. == Pg. baladeira=tancerka, od bailar = tańczyć, z kął (przez różne języki Rom.) bał, balet, ballada, balon. Dz. I Ballare.

Bajbak p. **Bobak**.

Bajbarak p. **Bajborak**.

Bajborak L. O. ♀ **Bajbarak** = „sardak bez klinów” Wł. 87. 91. Ksy XV. 324. Rs. bajbarákъ, bajberèkъ, bamberèkъ = rodz. tkaniny; szuba kobieca. == Ukr. bajbarák=1, suknia zwierzełnia żeńska 2, krótki ubiór hueulski. Wyraz zap. wschodni.

Bajdak L. O. ♀ **Bajdak** = żerdź O. ♀ **Bajdak** albo ♀ **Bajtala**=niezgrabjasz || Litews. (z Rusiń.) buidokélis=czólenko JA. VI, 605. Nm. char. Baidak. == Z Rusiń. Ukr. bajdák = statek o jednym maszcie. BR. bajdák tzn. (Nosowicz podaje

tylko pch.) Zap. w związku z Ukr. Rs. bajdára = rodzaj statku; wyraz pochodzenia azjatyckiego. Przejście znaczenia na żerdź może przez maszt na bajdaku; z żerdzi (porówn. dragal od drag i t. p.) na niezgrabjasza.

♀ **Bajdrak** = oset == Ukr. bajdrak=czartoploch, oset.

Bajdużo L. ♀ **Bajduże** = bajbardzo == Ukr. bajdūže, bajdūžki, zdrobn. bajdūžeńki, bajdūżliwo, stopień wyż. bajdużýjsze tzn.; pch.: bajdūżyst' = obojętność; bajdūżliwyj=obojętny. Zdaje się, że wyraz Ukr. naśladowany z Pols. bajbardzo, bo posiadamy inny jeszcze podobny utwór: bajprawie. Bajdużo jest sld., zastępującym Ukr. duże Polskiem dużo Bajdurzyé i t. p. nie ma związku z wyrazami powyższymi.

Bajerować = dzwonić poruszeniem serca. PSK. 117 == Nm. beiern = tzn., z Hl. beijeren = tzn.; Hl. beijart=serce (u dzwonu) GDW. I, 1368 Beiern. Wywód Pobłockiego od biskupa Bajera jest oczywiście mylnym. Porówn. FWb. Beiern.

Bajor, Bajoro L. **Bajura** O. ♀ **Bajuro**. ♀ **Bajora**=bagno. „Zde śmieje się na bajorach” Sienkiewicz, Gaz. Pols 1877 N. 17. || BR. bajer = staw, sadzawka. == Zap. Nm. Weiher=staw, sadzawka (z Łc. vivarium tzn.), jak się domyślają L. i Mr. 101 Bajor. M. 6 wywodzi z Tur. bair (Srb. bair=brzeg). Por. **Bajrak**.

Bajorek L. ♀ **Bajórek** || Ukr. bajòrok tzn. (z Pols.) == Mr. 101 Bajorek zbliża z Wł. bagliore=blask oślepiający (pochodzenie wyrazu Dz. II, a Bagliore). Może Cz. vajiř, vajerek=sznuerek z fręzli tu należy.

♀ **Bajrak**=sosna karłowata. O. „wyraz w Litwie używany” KSL. O. **Bajraczek** = krzak sosnowy ZM. 95. ♀ **Baraki** = gęste krzaki Ap. II, 244 == Ukr. bajràk 1, dolina leśna; zarośle 2, nizina krzakami po-

rośla 3, różgi 4, siodło czerkieskie 5, wielki pies pasterski. Wyraz zap. wschodniego pochodzenia; Tur. bajrak (Bg. bajrak, Srb. barjak) = chorągiew; przejście znaczenia niejasne. ♀ Barak przez podprowadzenie bajraku pod nazwę namiotów drewnianych; wyraz ten znany w tzn. w okolicy, gdzie krzaki barakami nazywają Ap. II, 244. Na Litwie i w BR., ile wiem, wyraz bajrak nie jest znany. A. A. Kryński słyszał go koło Międzyrzecza i Siedlec w zn. gęste krzaki. MtN. I, 9 łączy wyraz ten z **Bajor**, k. p. i podaje Bg. bajrak; Rum. bajur, bair=góra. Por. **Barak**.

Bajram, Bejram peh. **Rozbajramować się** L. || Char. w Sl. i Eur. Bg. bajram. Srb. barjam peh. i t. d. == Tur. (z Pers.) bajram = święto po poście (ramazanie) De. Baïram. Mt. I, 18 bajram. M. podaje jeszcze formę bajeran, z Twardowskiego. MtN. I, 9.

Bajstruk p. Bastard.

Bajtałaszk L. **Bajtałaszk**, **Fajtałaszk** O. ♀ **Bajtała**, ♀ **Bajdała**, ♀ **Bajtałachy**. Por. **Bajdak**. || Srb. batal = zepsuty, pusty; bataliti, zabataliti=opuszczyć, zapuścić. Bg. batal, batalesam. || Wyraz znany w Rumuń. i Alb. == Tur. (z Ar.) battal = beczynny, próżny. Mt. I, 22 battal M. 6. Bajtała, Bajdała w pieśniach znaczy tedy próżniak, co zupełnie do sensu przystaje. F w fajtałaszk przez przystosowanie do fatalny, fajt, fraszki. Forma bajtałaszk uległa zmianom, spotykany nieraz w wyrazach niestalo-nych; zakończenie jak we fraszki, baraszki i t. p. MtN. I, 22, oraz tamże str. 17 Tur. budala=głupi.

Bajtko p. Batko.

♀ **Bajtlik** = torebka. Nowicki, *Kozica*, 203. == Nm. Beutel tzn. Jest to ten sam wyraz Nm., który posiadamy w **Pytel**, k. p.

Bajuk p. Bałuk.

♀ **Bajusy**, ♀ **Bausy** blp. = faworyty. == Węg. bajusz lub bajsz = wąsy.

♀ **Baka** = znak dla żeglujących (pływający, albo ogniowy) Mgr., Mgn. p. w. Bake. || Rs. bakenъ; 'Słc. baccha. == Dnm. bake, Nm. Bake (z Hl. baken lub baak, Hl. zaś z Ag., Ag. z Ags. GDW. Bake, Mag. Beacon). Por. Mr. 101 Bakenъ.

Bakać = wykrzykiwać; wołać L. == MtN. I, 9 wywodzi z Tur. bakmak=patrzeć, niby wołać: patrz! Myśl tę poddał mu M. Wąpnię, aby wywód ten miał podstawę, gdyż wyrazy od pnia bak- bardzo są rozrodzone w językach Słw. i zawsze z zasadniczym znaczeniem „mówić”: Cz. bakati = namawiać. Ukr. bakaty = zwałać winę na kogoś. Br. bakać = dużo gadać. Rs. baka = gawędziarz; bakulitъ=gawędzi i dużo peh. Zap. pień bak- jest wtórnym od ba-

Bakalje L. O. || Srb. bakal peh.=handlarz korzenny. Bg. bakal, bakalija i in. Ukr. bakałja = słodycze, łakocie. Rs. bakaleja = suche owoce || Wyraz znany w Rum., Alb., Ngr. == Tur. (z Ar.) bakkal =handlarz korzenny. Mt. I, 18 bakkal. Mylny wywód u L. z Łc., u O. z Włosk.

Bakczysz p. Bakszysz.

Bakembardy p. Baki.

Baki albo **Bakę świecić** == Ukr. baky 'swityty albo woczy 'swityty=pochlebiać. Bak oświt=pochlebea. Wyrażenie Ukr. znaczy dosłownie: oczy świecić t. j. wpatrywać się (usłużnie) w oczy. Wyraz baky w zn. oczy znajduje się też w BR. baki; pochodzi od pnia bak, zkąd nasze baczyć (porówn. patry, słuchy). Co do przenośni porówn. Gr. ophtalmoudouleia =pochlebstwo, Łc. oculis servire=pochlebiać, Nm Augendienst

pochlebstwo, nasze „w oczy patrzeć” = czekać skinienia, być gotowym do usług. Bakę zamiast baki może pod wpływem wyrazu **Baka**, k. p.

† **♀ Baki** O. **♀ Bakembardy**, **♀ Bakembardzista**, **♀ Bakiembrody**, **♀ Bokombrady**, **♀ Bokombrady**, **♀ Bokobrody**, wyrazy głównie na Litwie i Rusi używane = faworyty || Sł. bokombrady. Srb. bakenbart. Rs. bakenbardy. Ukr. bokobrody. = Nm. Baekenbart (Bake lub Baeken = policzek, Bart=broda, por. **Barta**)=faworyty. Być może, iż wyraz ten Nm. dostał się do nas przez Rs. W niektórych postaciach jego widać sld. do bok i broda. Baki zap. pod wpływem wyrażenia „świecić baki”, patrz **Baka**.

Bakiembrody p. **Baki**.

Bakier w wyrażeniu „na bakier” || Ukr. i Br. na bakir (z Pols.) = tzn. Rs. na bekrenь = tż. zn. = Mew. bakrъ nie objaśnia. L. podaje dwa słoworody: od Nm. Bake = policzek, niby „na jeden policzek” (czapka włożona) i od Nm. Bakbord = bakort, lewa część statku. Mnie się zdaje, że „na bakier” jest w związku z rubakier = „rób bakier” t. j. steruj na lewo, k. p.; bakier! znaczy, u naszych flisów kieruj w lewo! (KSL. 320); wyraz ten, sądę składa się 1) z Dnm. bak = (właściwie tył [statku], w dalszym ciągu lewa strona [rzeki, statku], bo sternik, kierując rudlem, obraca się w prawo i ma lewy brzeg [rzeki, statku] z tyłu; porówn. **Bakort**, Ag. back Mag. p. t. w. = tył, w tył, i 2) kier = Nm. kehr' = kieruj, więc bakier = kieruj w tył t. j. w lewo. Przejście znaczenia: na bakier = na lewą stronę (głowy), dalej: wogóle na bok (mógł tu działać i sld. do bok), na ukos. Trudno wyjaśnić jaką drogą powstało Rs. na bekrenь; że z Pols., jak Ukr. i Br., to pewna. Wywód Matzenaura z języka Dżagatajskiego (Lpf. VII, 5) wydaje mi się chybionym. Por. **Bukier**.

Słownik wyr. obc. w jęz. polskim.

♀ Bakiera = kosz = Może z Dnm. bakeberen, bakberen blp. = manatki, ruchomość (dśl. to co się na plecach niesie). Por. **Buciory**.

♀ Bakiesisty = okazały; kędzierzawy. **♀ Bakieska** = nazwa owcy. || Moraw. bakeša lub vakeša = owca z czarnym pyskiem. Ukr. bakiesystyj = okazały (o owcy) WT. 44. Żl. n. Wswp = Węg. bakkecske (albo kecskebak, zł. z bak=cap i kecske=koza) = cap, kozieł.

Bakord p. **Bakort**.

Bakort, **Bakord** L. KSL. 245 || Rs. bakbortъ || Fr. babord. Wł. babordo = Dnm. bakbord, z Hl. bakboord tzn. GDW. Bakbord. Pierwszą część wyrazu objaśniam p. w. **Bakier**; druga Nm. Bord lub Bort = brzeg, zką nasze **Bart**, **Burt** i (przez Fr.) **Bordiura**. Mr. 101 Бакбортъ. B u nas wypadło z powodu niezwykłości zbitki kb.

Baksztyn (u L. zap. mylnie buksztyn) = 1, cegła 2, kamienie boczne w piecu Łb. 10 = Nm. Backstein (dśl. wypalony kamień, zł. z baeken=piec, Stein=kamień) = tzn.

Bakszysz, **Bakczysz** = napiwek, łapówka, char. L. O. n. || Srb. Bg. bakšiš || Fr. char. bakchich. Wyraz znany w Rum. i Alb. = Tur. bagszesz (z Pers. podług Dc. 57 Bakchich) = gościniec. Por. Mt. I, 17 Bagesš.

Bakun = lichy tytuń Til. serja 2 N. 110 (Kunicki). **Bakuń** = tzn. Przegląd tygodn. 1877 N. 45 str. 515; tak też go nazywają na Litwie, mieszkając z wyrazem **Bahun**, k. p. || Cz. bakun = tabaka, wyraz nd. Ukr. bakun = lichy tytuń = Zap. z Rs. bakunъ = tytuń turecki, albo prosty. Mr. 102 Bakuń. Porówn. **Bago**.

Bakuń p. **Bakun**.

♀ **Bakwan** = najzylber, nowe srebro || Cz. pakfong. || Fr. pacfong. Nm. Pakfong = Wszystkie te wyrazy z Chińs. paktong = tzn. Nasz przez Nm. lub Cz. Patrz tu **Pakfong**.

Bal w zn. sztuki drzewa || Głz. Bola = Dnm. bale = dyl, szczeg. podłogowy; odpowiedni wyraz Gnm. brzmi Bohle, z kąd Głz. Zmieszano u nas bal z **Balką**, k. p. skutkiem bliskości znaczenia i uczuwania wyrazu balka jako zdrobn. od bal.

Bal, Bela, ♀ Belija, Belicia, Belka, Belica, Balica (towarów, papieru i t. d.) || Cz. bal, balik = paczka, wiązka. Srb. Czg. bala = wiązka; nabalati se = obciążyć się || 'Ślc. bala, balla = juki, węzeł Fr. balle = bela, paka. Wł. balla. Hp. bala tzn. Ag. bale, bail tzn. = Nm. Balle = pęk, węzeł, paka. Mr. 102 Bala. Przejście a na e niejasne: wątpię, aby pod wpływem wyrazów Ag., które się wymawiają *bel*. Znaczenie w wyrażeniu: „spił się jak bela” przeniesione z niezgrabnej, sztywnej, łatwo się obalającej paki.

Balabuch p. **Bałabuszka**.

Balanda O. **Bałanda** L. = maruda, basałyk. Porówn. nazw. rod. Bałandowicz i miejsc. Bałandycze = Ukr. bałanda albo bałanda = wałkoń, gaduła; bałandyty = gadać.

Balas, Ballas albo **Bale** = rodzaj rubinu L. O. || Szcz. palejs. Rs. balasъ || 'Ślc. bales, balesius, balascus i in. Fr. balais. Wł. balascio. Nm. Balas i t. d. = Ar. balaksz (z Pers. Badakszân, nazwa krainy, z której kamień pochodzi). Nasza nazwa zap. przez Nm., a bale z Fr. Mr. 102 Баласъ. Dc. 57 Balais.

Balas, Balasy, Ballasy, ♀ Balasa ż., ♀ **Balaska, ♀ Balasowanie** = przestrzeń, ogrodzona ♀ Baljerem = barjerami. **Obalasować** L. O. Ap. 1, 56 ||

Ukr. balasy. Br. balasa, balaska; balasnik = ogrodzenie ze sztachet. Rs. baljasy; baljasina = jeden balas; baljasnikъ = tokarz sztachet = Wł. balastro (= Fr. balustre) = słupek balustrady, ogrodzenia słupkowego (Wł. balaustrata), od Łc. balauustum (gr. balaústion) = kwiat dzikiego granatu; przejście nazwy przez podobieństwo słupka do kwiatu. Przekształcenie wyrazu naszego może pod wpływem Ruskich: Ukr. balasy = żarty; Br. balasy = puste gawędy; balasnik = żartowniś; Rs. baljasy = żarty, baljasničatъ = żartować, swawolić. Mr. 103 Balas mylnie wywodzi z Nm. (nieistniejącego pono) wyrazu Balleisen.

Balasy p. **Balas**.

Balbod p. **Balbot**.

Balbot, Balbod = L., a za nim O. mylnie z Łc. wyraz ten wywodzą. Należy on do Polskich pni nieustalonych: balbotać, bołbotać, bełkotać i t. d., pokrewnych z Łc. balbus = jakała, Gr. bárbaros = mówiący niezrozumiale (niemiec), ale nie *pochodzi* z Łc. Pisownia z *d* jest tak zwanym zbytkiem gorliwości.

Baldach, Baldachim, Baldachin, Baldakin, Baldaszek, Baldekin i pch. od osn. baldasz- || Z małemi zmianami we wszystkich prawie językach Słow. i Europ. = 'Ślc. baldakinus = tkanina złotojedwabna; opona z tej tkaniny; wyraz 'Ślc. ze średniowiecznej nazwy miasta Bagdadu: Baldak, Wł. Baldacco. Postać baldachi osn. baldasz- zapewne przez zbliżenie do wyrazu dach; baldekin z odpowiedniej formy 'Ślc. baldakinus; końcowe m może przez mylnie podprowadzenie pod Hebrajską końcówkę lm., jak serafim, cherubim, Mizraim i t. d. Porówn. Dc. 58 Baldaquin. Mr. 103 Baldachin. M. 7 mylnie objaśnia. Mt. 17 bagdadi. DC. Baldakinus.

Baldachim p. **Baldach**.

Baldachin p. **Baldach**.

Baldakin p. **Baldach**.

Baldaszek p. **Baldach**.

Baldekin p. **Baldach**.

Balderdasz O. = wino fałszowane == Ag. balderdash = mzn. tzn.

Baldrjan, ♀ Bieldrzan, ♀ Bieldrzan L. O. || Cz. baldryan, paldran. Głz. baldrijan. Rs. baldyrъjanъ, boldyrъjanъ, buldyrъjanъ (porówn. Mt. I, 19 balderan i JA. IX, 487) || Fr. valériane. Wł. valeriana i t. d. == Ze 'Ślc. valeriana przez Nm. sld. Baldrian AV. 97. Grimm, Deutsche Mythol. wyd. 3, str. 1159. Formy gwarowe przez sld. do białej, drzee.

Bale p. **Balas**.

Baleja p. **Balja**.

Balica p. **Bal**.

Balija p. **Balja**.

Balja, ♀ Baleja, ♀ Balejka, ♀ Balija. L. podaje znaczenie tylko łubu, obejmującego spodni kamień młyński. || Ukr. ballja. Br. balèja (oba z Pols.) Zdaje się, że i Rs. badъjà tu należy; Mr. 100 Бадья innego jest zdania || 'Ślc. bajula. Fr. baille. Wł. baglia. Nm. Balge. Hp. balie. == Dnm. balje=Gnm. Balge, te zaś z Fr. Dz. II, c Bac. Mr. 103 Balia mylny podaje wywód, niepotrzebnie oddzielając znaczenie łubu koło kamienia młyńskiego od naczynia: kształt łubu, podobny do balji, spowodował przeniesienie nazwy. GDW. Balge. Zft. I, 415; II, 49. FbW. Balge.

Balk p. **Balka**.

Balka, Balk, Belka, Belek, ♀ Bałka pch. **Ambalek**, k. p., **Międybalcze, Spodobelk, Sródbelk** || Dłz. bałka. Br. balka. Ukr. balok (oba z Pols.)

Rs. balka (zap. z Pols.) || Lit. bálkis (z Pols.). Wł. balco, Fr. balcon (z kąd nasz Balkon) i in. Rm. (patrz Dz. I, Balco). 'Ślc. Balcus (oraz Balcius, Balcones i in.) == Nm. Balke lub Balken = bierwiono, tram. Dla czego u nas się pojawiło e w belka? 1, Albo dla tego, że obok wyrazu Nm., przybyły do nas Szw. bjelke, Dń. bjälke; 2, albo, że nastąpiło jakieś podprowadzenie (pod bielié?); postać z a jest dawniejszą i ludową. Zmieszano u nas z powyższymi wyrazami **Bal**, k. p. Mr. 103 Балка GDW. i Kge Balke(n).

Balkon p. **Balka**.

Ballas p. **Balas**.

♀ Balmosz = potrawa huculska || Ukr. balmus, balmusz = coś gęstego (o potrawach); bamusz, banusz = kasza z kukuryzy. == Rum. balmosz=tzn. Mt. I, 19 bal. JA. VIII, 650—651; tamże formy Rs. MtN. I, 9 bal. Mew. 414 wywodzi z Węg. bálmos.

♀ Balsada p. **Palisada**.

Balsam pch. **Nabalsamować** O. n.! **Zabalsamować** O. n.! **Zbalsamować** O. || Z małemi zmianami Słow. i Eur. == Gr. balsamon=wonna smółka krzewu balsamowego; balsaminē=krzew balsamowy. Łc. (z Gr.) balsamum pch. Wyrazy te w starożytności jeszcze wzięte z podobnie brzmiących Arab. lub Pers. Mt. I, 20 balsam. M. 7. Do nas wyraz dostał się drogą książkową, albo przez Nm. Balsam. MtN. I, 10 bezzasadnie odróżnia Pols. Balsami Balsam.

Bałta p. **Bałta**.

Balustrada p. **Balas**.

Balwierz, Bałwierz, Barbierz, Barwierz pch. || Srb. i Bg. berberin, berber (przez Tur. berber, Tur. zaś z Włosk. barbriere) || 'Ślc. barberius. Fr. barbier i t. d. == Nm. Barbier,

♀ **Balbier**, ♀ **Balwier**, z Romań. M. 8 mylnie objaśnia. Mt. I, 26 berber. MtN. I, 14. MF. Berberin. Nazwa rod. **Balbierzycy** Kg. Krak. IV, 343 i miejsce. **Balwierzyski**. Zmiany głosowe w naszych wyrazach w części z Nm., a w części przez sld. do barwa.

Bałabaje p. Bałaban.

Bałabajka O., ♀ **Bałabajka** Jucewicz *Litwa*, 199 — Może z Ukr. lub Br. **bałabajka** = rodzaj narzędzia muzycznego; Rs. **balalajka** = tzn. W ziemi Dobrzyńskiej znana jest piosnka o ożenieniu **Bałabai** Ap. II, 120; w podobnej pieśni w Pozn. **Bałabai** występuje **Szałamaja**, Kg. *Pozn.* IV, 233; być więc może, iż wyraz **bałabajka** nie jest zapożyczonym. Mew. 6 **balalajka**. Por. **Bałaban**.

Bałaban pch. = junak, fanfaron L. ♀ **Bałaban** = 1, drągal 2, wielki kartofel. ♀ **Bałabany**, ♀ **Bałabany**, ♀ **Bałabany**, ♀ **Bałabajka**, ♀ **Bałabajka** = kartofle. Nazwy rod.: **Bałaban** pod Lwowem i niegdyś w Moskwie; **Bałabanik** Kg. Krak. IV, 339; miejsce. **Bałabanowicze** i sławna **Bałabanówka**. || W innych językach Słow. **bałaban** ma różne znaczenia: sokoła, grubasa, garnka, gaduły i t. d. || Tur. **bałaban** = gruby, tłusty; rodzaj jastrzębia. W innych językach Uralsko-Altajskich istnieje też wyraz ten w znac. jastrzębia, bałwana i t. d. — Nie łatwo wyjaśnić rodowód wyrazów powyższych. Zdaje się, że wyraz Turecki przeszedł tylko do języków Południowosłowiańskich i Russkiego, gdyż wspólne ma w nich znaczenia; że u nas i u Rusinów zmieszano osnowę **bałaban** z **bałwan**; że wreszcie zwrócić należy uwagę na Słowiańską osnowę nieustaloną: **bałaban** i **baraban**, od której pochodzą wyrazy **bałaban** w znaczeniu krzykacza, gaduły (Pols. Ukr. Br.), Rs. **baraban** = bęben, znany i na Litwie, oraz zbliżyć z niemi **bałakać**, **bałabuch**, **bałuszyc**, **bałabajka** i t. p.; ogólne znacze-

nie, po zmieszanu z **bałwan**, będzie: **samochował**, **krzykacz**, **chwalibur**, **drągal**, a także wogóle coś dużego i niezgrabnego (duży kartofel, garnek i t. d.). Zdaje mi się tedy, że cała gromada należąca tu wyrazów nie pochodzi jedynie z języków Uralsko-Altajskich, lecz jest mieszaniną tych ostatnich z nieustalonymi osnowami Słowiańskimi (tak zw. dźwiękonaśladowczymi) i z wyrazem **bałwan**, k. p. Porówn. Mew. **balaban**. JA. VIII, 651 (autor jednoczy **bałabana** z **bałwanem** i upatruje źródło obu w Pers. **pehliwan**). M. 6. Mt. I, 19 **balaban**. Til. ser. 2 t. VIII, 246, słup. 1 (objaśnienie Tatar. **balaban**). Mr. 102 **Балабанъ**. WD. 3 **Balaban**. MtN. I, 10. Por. **Bałwan**.

♀ Bałabaszka p. Bałabuch.

Bałabany p. Bałaban.

♀ **Bałaboste** nazywają żartobliwie w niektórych okolicach (np. na Litwie) gospodarza lub gospodynię domu żydowskiego || Br. **bałabos** m., **bałaboska** ż. = tzn. Dnm. **balboës** = gospodarz domu — Hb. **baal ha-baith** = właściciel, pan domu.

♀ **Bałabuch** (RT. 183 zap. mylnie ma **Balabuch**), ♀ **Bałabuszek**, ♀ **Bałabuszka** (O. mylnie drukuje **Bałabaszka**) = bułeczka, pierożek i t. d. || Br. **bałabusza**, **bałabuszka** — Ukr. **bałabuch**, **bałabuszok**, **bałabuszka** = bułeczka, bochenek.

Bałabuny p. Bałaban.

Bałabuszek p. Bałabuch.

Bałabuszka p. Bałabuch.

♀ **Bałachan**, ♀ **Bałachon** = kitel, letnik — Ukr. **bałachon**. Rs. **bałachon** tzn.

Bałachon p. Bałachan.

♀ Bałagula, ♀ Baragoła,

♀ **Baragula** pch. L. O. n. Bejła (Rzewuski) *Mieczaniny obycz.* 1, 21. 23 i dal. Filipowicz (Olizar) *Pomieszczenie Bejły* 15, 16 i dal. Ap. I, 63. RT. 184. *Kłosa* XXIII, 291. == *Kłosa* V, 45 tak objaśniają wyraz: „Bałaguly, furmani żydowski z Kijowszczyzny, nazwa właściwa Bałagulet od Hb. bałpan i agulet wóz, więc właściciel wozu; ztąd żydzi furmanów zwą bałagulami.” Istotnie Hb. baal=pan, właściciel, agalath=wóz; Ukr. wyraz bałagula=1, wóz żydowski 2, furman żydowski. Ale wyraz nas obchodzący nie ztąd pochodzi, lecz z Ukr. bałahur=żartowniś; bazarz, zktąd Ukr. bałahurnyj, bałahuryty; w Br. też bałahurliwyj = mowny, gawędzić lubiący; Rs. balagurь = figlarz, błazen, gawęda, świegot, pch. balagurka, balaguritь, balagurstvo i t. d. Na postać wyrazów naszych wpłynął zapewne Ukr. bałagula, który zmieszano z Ukr. bałahur; ale bałagula i in. wprost z Ukr. bałahur pch. pochodzą; Ruskie zaś t. j. Rs., Ukr. i BR. wyrazy powyższe są Słowiańskimi i z Hb., prócz przypadkowego podobieństwa, nie wspólnego nie mają.

Bałałajka p. **Bałałajka**.

♀ **Balan** p. **Bulany**.

Balanda p. **Balanda**.

♀ **Balasyry** = paciorki i kolczyki szklane == Ukr. bałasury tzn.

Bałak p. **Bałuk**.

Bałchan i pch., zamiast bałwan (wodny, dymowy) L. == Zap. przez zmieszanie nazwy gór Bałkańskich, zwanych dawniej Bałchany, z wyrazem **Bałwan**, k. p.

♀ **Bałda** = „worek na kij nabity, do zatykania komina” Atm. XIII, 222. ♀ **Bałdyga** = 1, niezgrabny, nierówny a wielki kij albo łodyga 2, człowiek podobnych przymiotów BW. LXXVIII, 749. 3, = nazwisko

rodowe. Wyraz znany na Litwie w drugim tylko zn. ♀ **Boldy**, nazwa skał dziwacznych w Karpatach PL. VI, 34 || Moraw. balda=1, balwan 2, tęgi kij 3, bryła nieforemna. Bś. 198. Kott p. w. Balda. Ukr. boldycia zam. baldycia=grubszy koniec maczugi JA. IX, 360. Por. tu **Beldonek**. Rs. balda=1, grubszy koniec pałki 2, wielki młot kowalski. Porówn. **Bowdur** == Może Uralско-Altajs. pochodzenia.

Bałka p. **Balka**.

Bałdyga p. **Bałda**.

Bałta, **Bełta** L. **Balta** (może pomyłka zam. bałta) O. || Słc., Słh i Srb. balta. Bg. baltija. Ukr. i Br. bałta. || Węg. balta. Rum. balte == Tur. balta=siekiera. MF. Balta. De. 58 Baltadi. Mt. I, 20 balta. Mew. 414. M. 7 wywodzi ztąd nazwę miasta Balta; pochodzi ona raczej od Ukr. bałta = błoto. Bełta może przez upodobnienie do **Belt**, k. p. Por. **Barta**.

Bałwierz p. **Balwierz**.

♀ **Bałuch** (może zam. Białuch) = zając bielak RT. 184. == Żł. nie podaje tego wyrazu; bielak po Ukr. bilak, po BR. bielak, po Rs. bëljakъ. Wątpię aby bałuch miał związek z bałuchy w zn. oczy, ani też z bałuch w zn. hałas. Na Litwie mówią ♀ **Bieluh** (h głośnie, nie ch).

Bałuk, **Bałyk**, **Bajuk** L.O.

♀ **Bałak** w wyraż. „na b. chodzić.” ♀ **Bałukować**, **Bałygować** tzn. || Cz. (z Pols.?) Srb. baluk=roślina rybitrutka. == „Z Tur. bałyk albo bałuk = ryba; mówi się i po Tur. w zn. przenośnym: chodzić na bałuku, to jest pełzać raczkami” M. 7. Forma bajuk może przez śld. do pajuk, bałak zaś do pałak, lub przez poczucie częstej odpowiedniości obcego u polskiemu a. Por. ♀ **Bałyk**. JA. IX, 487. MtN. I, 10. Mew. 414 nie zgadza się z wywodem Muchlińskiego.

Bałwan pch., **Bałchan**, k. p. **Rozbaławaniać**, **Zbaławaniac**, **Bałwo-**. PsF. i in. || Wsz. Słow., z małemi zmianami w postaci i znaczeniu. Ssłw. ба́лванъ, болъванъ || Lit. i Łot. ze Słow. Węg. bálvány = tzn. oraz, jak w Srb., belka duża == Różne rodowody podawano: Miklosich Mew. 7 bałwani. MeT. 37. ML. Балъванъ. MF. Mr. 18 Балванъ. Fk. VI bał podciaga wyraz ten pod pień Słow. ba, zkad baśń i t. d. M. 8 zbliża z **bałaban**, k. p. Najnowsze zdanie o tem jest Korseha JA. VIII, 651. (zdanie to powtarza MtN. I, 10). Myśli on, że Tur. bałabān=1, rodzaj jastrzębia 2, gruby, grubas pochodzi z Pers. péhliwān = atleta, zapaśnik, bohater, w ustach Kirgizów pałwān, bałwān; że Pols. bałaban, z Tur., daje wskazówkę przejścia znaczenia z zuch, chwalibur na statwę (np. hana w Moskwie). Bohater Tatarski jest atleta, grubasem, zkad Tur. znaczenie: gruby, a dalej u Słowian: kawał (niezgrabny) czegoś, kloc, massa np. wody i t. d.; że wreszcie Turcy później znowu przyjęli wyraz Pers. w zn. atlety, kuglarza. Przypominając, com powiedział pod **Bałaban**, dodaję jeszcze, że na postać bałwo- mógł wpłynąć wyraz ♀ bałwa = gadanina, oraz że Bielskiego Baalchwalon (L. p. w. Bałwan) musi być postacią sztucznie utworzoną, z chęcią wyjaśnienia wyrazu bałwochwałstwo. Porówn. **Bałchan**.

Bałwierz p. **Balwierz**.

Bałygować p. **Baluk**.

Bałyk p. **Bałuk**.

♀ **Bałyk** = „grzbiet wędzony je-siotra lub wyza” RT. 184 == Rs. bałykъ = tzn., z Tur. balek = ryba. Mt. I, 19 p. t. w.

Bambiza p. **Bombiza**.

♀ **Bambry** blp. ♀ **Bamberka** ż. = nazwa ludu pod Poznaniem. ♀ **Bamberski**, ♀ **Bamber** albo ♀ **Pamper** = nazwa wołu ma-

łego a grubego. ♀ **Bambry** = kartofle wielkie pękate. L. O. n. || Może zkad Ukr. bamburà = gruba, duża rzecz jakaś == Od nazwy miasta Bamberg, zkad zap. osadnicy pod Poznań przybyli. Porówn. *Pamiętnik fizjograf.* II, 497. Por. **Durlaki**. Co do nazwy kartofli por. **Ban-durki**.

Ban pch. **Banat** == Z Chrw. ban; od Chorwatów wzięli ten wyraz jako char. bez zmiany postaci inni Słowianie, oraz Węgrzy; Mew. p. w. Banū i nazwę pieniądza tu podciaga, podając Rum. ban = pewien pieniądz. O pochodzeniu wyrazu patrz: Miklos. *Vergl. Gram.* I, 8 (wyd. 1). ML. Банъ. Mr. 103. Zft XI, 287. Btrge II, 89. MsM. N° 14. Miklosich *Slaw. Elem. z Rumun.* DC. słownik grec. p. w. Boános. Mt. I, 20 wywodzi z Pers. ban = stróż, obrońca, przez Tur. JA. IX, 487 z Mongol. bajān = bogaty i t. d. Por. Mew. Banū. MtN. I, 11.

Bana = płaska część młota, kowadła u górników. Łh. == Nm. Bahn = mzn. tzn. GW. Bahn n° 12. Bahn zn. też droga; wyraz ten mamy w banhof (Bahnhof).

♀ **Banach** = 1, niezgrabny młodziwiec, niezgrabjasz 2, dzieciak niezgrabny == Z imienia Benedykt, patrz Ap. VIII, 65. Kg. Krak. I, 241. Tak samo z imienia chrzestnego, najczęściej przez wieśniaków używanego, znaczenie przechodzi na imiona pospolite ze zn. prostaka i t. p.: Bartek, Biernat (Bernard), ♀ Hauryło (Gabrjel), Maciek, olszowy Marcin. Por. **Banadek**.

♀ **Banadek** WT. 9, ♀ **Banagdyk** L., **Benedykt** O., nazwy rośliny geum montanum || Nm. Benedicte, Wł. erba benedetta, Fr. benoite, Ag. herb bennet. == Łc. herba benedicta = dosł. ziele błogosławione. Nasze formy gwarowe pod wpływem zmian, jakim uległo u nas imię chrzestne Benedykt. Por. **Banach**. Wyraz dostał się do nas albo z zielników 'Ślc., albo z Nm.

Banagdyk p. **Banadek**.

Banaluka p. **Banialuka**.

Banatki p. **Wanatki**.

Banda, ♀ **Bando** = 1, zgraja, zastęp 2, brzeg (bilardu) || Słow. i Eur. z małemi zmianami = Nm. **Bande** ma oba zn. powyższe i pochodzi z Fr. **bande** lub Wł. **banda**, Rom. zaś wyrazy pierwiej jeszcze z Gierm.: Sgm. **bant**, Got. **bandi**. Por.

Bandoch. Z tegoż źródła płyną **bandera**, **banderola**, **bandolet** i in., które, przeszedłszy przez usta Rom., wróciły do Nm. i do nas się dostały; ponieważ brzmią u nas bez zmiany, więc ich tu nie zamieszczam. **Bando**, k. p., zmieszano z wyrazem **Banda**; mówiono i dziś lud mówi pierwsze zam. drugiego. Por.

Bunt.

Bandle, **Bandliczki** patrz **Bandy**.

Bando = obwieszczenie Kn. || Słh. **bantiżati** = skazać na wygnanie. Chrw. **bandiżati**, **bantiti** = tzn. Srb. **bandiżan**, **bandjen** = **banita**, Ukr. **banýta** = tzn. || Hp. Wł. Pg. **bando**, Fr. **ban** = obwieszczenie; wywołanie (w obu znaczeniach); Wł. **bandire**, Fr. **bannir** = obwołać; wywołać, ztąd Wł. imię słów **bandito** (z kąd **bandyta**) i t. d. = Słc. **bandum**, **bannum** = 1, chorągiew 2, obwieszczenie 3, kara, wyklęcie i t. d.; **bandire**, **bannire**, **bandizare** = wywoływać (patrz liczne formy i zn. u DC. oraz Dz. I **Bando**), Słc. wyrazy z Nm. **Bann** = wywołanie, kłątwa, banieja; *d* w wyrazach Rom. przez chęć uwydatnienia podwójnego *n*. Z tegoż źródła płyną nasze: **bandycja**, **banieja**, **bandyzować**, **banit(a)**, **bandyta** i t. p. Por. Mr. 104 i 269 panati. Mew. **bantiża**-. Por. **Banda**.

♀ **Bandoch** m. ♀ **Bandocha** ż. = żniwiarze wędrowni; ♀ **Bandochy** blp. = wędrowka żniwiarzy *Kraj*, 1886 n° 17 str. 9 (z *Gazety Pols. czerniowieckiej*). **Bandos**

m., **Bandoska** ż. L. „♀ Po **bandosach** bywać.” „♀ Po **bandosku** śpiewać.” ♀ **Bandosi** lm. ♀ **Bandosek**. ♀ **Bandosnik**. ♀ **Bandoszka** Wine. Pol w *Kłosach* n° 215 str. 87 = „Tak zwani zapewne, iż zbierają w pewne **bandy** czyli gromady z jednej wsi lub okolicy” Til. ser. I t. XI str. 161. Autor niewątpliwie ma słuszność; por. **Banda**. Zakończenie jak **darmochy**, **darmosy**. **Bandoszką** nazywa Pol „znachorkę, cygańską”; oczywiście wyraz ten = **bandoska** Lindego.

Bandos pch. p. **Bandoch**.

Bandura, **Pandura** pch. ♀ **Bańdur!** przyśpiew. ♀ **Bańdura** = pleciuga, gaduła. || Cz. BR. Ukr. Rs. **bandura** = tzn. || Fr. **pandore**, **mandore**, **mandole**, **mandoline**. Wł. **pandura**, **pandora**, **mandola**, **mandolino**. Hp. i Pg. z małemi zmianami. Nm. **Pandore** = Gr. **pandúra** = trzystrunowe narzędzie muzyczne, Łc. **pandura** z Gr. Z tegoż źródła nasze: **Bandola**, **Mandora** i **Mandolina**. Zn. **cymbała**, **bałwana** wyraz **bandura** ma też w BR. i Ukr.; przejście jak w **cymbał**, **duda** i t. p. Por. Dz. I, **Pandúra**. Mew. **Bandura**.

Bandyta p. **Bando**.

♀ **Bandurki**, ♀ **Bańburki** = kartofle = Cz. ♀ **bandora**, ♀ **bandúrka**, ♀ **band'ur** = tzn. Formy te powstały z Cz. **brambor** = kartofel, to zaś z Nm. nazwy kraju **Brandenburg** (**Branibor**), z kąd ziemniaki do Czech przybyły. ♀ **Bambry** w zn. kartofli jest zap. sld. do ludzi **Bambry**, k. p. Por. **Barabola**.

♀ **Bandy**, ♀ **Bondy**, ♀ **Bandle**, ♀ **Bandliczki** blp. = wstażka = Nm. **Bandnij**, zdrobn. **Bändel** = tzn. Rodzaj ż. zap. pod wpływem **Banda** w zn. zgrai. Tegoż pochodzenia są **Bant**, **Bunt** i in.

Bandzwoł p. **Bęcwał**.

Baner = ganek. „Stawił djaból Jezusa. . na ganku abo banerze” Seklucjan u L. == Może z Nm. Baner = chorągiew (bandera), niby dla tego, że na szczycie chorągiew bywa; ale po Nm. Banner zn. tylko chorągiew.

Bania w zn. naczynia pękatego i wogóle rzeczy pękatej. ♀ **Baneczak** = dzban. ♀ **Bańka** = dzwonka w kartach (nazwana z powodu rysunku, wyobrażającego bańki). ♀ **Baniacz** = też co bańczak. ♀ **Baniak**, **Baniaczek** = ganek pękaty. ♀ **Baniaty** = baniasty. **Baniorąb**, **Baniorodne** drzewo O., wyrazy zap. niedawno przez przyrodników zaimprovizowane. Jeżeli poniższy wywód mój nie jest mylny, to należy tu i ♀ **Bania** = łaźnia, z Russk. || Cz. baň, baňe. Głż. banja = tzn. Inne języki Słow. mają z małemi zmianami głosowemi wyraz ten w zn. kąpieli, Ukr. prócz tego w zn. kopuły (z Pols.) == Zdaje mi się, iż źródłem wyrazów powyższych nie jest Węg. banya = kopalnia, dół, jak chce Mew. banja, bo trudno wyjaśnić przejście znaczenia. Słuszniej, myślę, wywodzić banię z Wł. bagno = kąpiel (Fr. bain, Hp. baño, 'Słc. bagnum, wszystko to z Łc. balneum Dz. I Bagno). Przejście znaczenia takie: kąpiel — naczynie (pękate) kąpielowe -- wszelka rzecz pękata. Por. **Bania** w zn. kopalni. Patrz tu ♀ **Bantka**.

Bania = kopalnia pch. O. Łb. i gwar. Może i **Banior**, **Banior** oraz ♀ **Baniory** blp. = głębokie miejsca w wodzie || Cz. baň, baňe = tzn., oraz w zn. „złote góry”: „zlaté baňe slibovati”. 'Słc. baňa tzn. Ukr. bania = kopalnia soli == Węg. banya = kopalnia, dół. Por. Mew. banja i u mnie **Bania** w zn. naczynia. Miklosich pierwiej odwrotnie Węg. banya wywodził ze Słow. MsM. str. 19 n° 15.

Banialuka, **Banieluka**, **Banaluka** || Ukr. banaluki blp. (z Pols.) == Hjer. Morsztyn r. 1650 wydał *Antypasty małżeńskie*,

w których się znajduje „Historja uciezka o zacnej królownie Banialuce”; ztąd jakoby banialuki w zn. bzdurstwa. Nasuwa się mimowoli jedno-brzmiąca nazwa miasta bośnijskiego Banja Luka (dosł. bańska łąka); ale trudno zrozumieć, jaką drogą przeniesionoby je na nazwisko bohaterki *Historji*. Blizkiemi też co do brzmienia są nazwy 'Słc. bannileuca, banleuca (DC. Bannum 3) = Fr. banlieue, oznaczające granicę działania praw jakiegoś terytorjum, np. miasta (Nm. Weichbild); ale i tu niepodobna dopatrzeć związku z imieniem bohaterki Morsztyna. Być może, iż wyraz samem swem brzmieniem zdawał się śmiesznym, jak np. Basalyk, Berbec, Czuryło, Gamaжда, Haraburda, Hauryło, Kandyba, Lejba, Safandula, Świdrygał itp.

Banieluka p. **Banialuka**.

Banior p. **Bania**.

Bank pch. **Bank-**. **Bankrut**. **Zbankrut**. **Zdebank-**. ♀ **Zbankret-** || 'Słh. i Eur. bez zmiany osnowy bank-, w zn. ławki, banku i t. d. == 'Słc. banca, bancha, bancus, banchus mzn. = stół do pieniędzy, wekslarski; banquarius, banquarius, bancherius mzn. = skarbnik; banquarupta = bankructwo. Wyrazy 'Słc ze Sgna. banch, 'Sgna. banc = ławka, stół (w temże znaczeniu mamy górn. i artyl. bank, bankieci O.) Przeniesienie znaczenia z ławki na stół (wekslarski) jak np. w Russk. łavka = 1, ławka 2, kram; nasze małomiasteczkowe kramiki dotychczas otwierają się drzwiami, które, oparte na nogach, tworzą ławkę. Przenośnia stołu na bank znana już była Grekom: trapeza, trapézion = 1, stół 2, wekslarnia; również przenośnia przewrócenia, zerwania banku ('Słc. banquarupta) znana jest w Gr. anaskenázain, anatrépein tén trapezan. Łc. rupta = złamana. Bankrut z Fr. banqueroute, tak samo i po Nm. Por. DZ. I, Banco. Kleinpaul w *Gegenwart* 1881 N. 53.

Bankajz O. Łb. = Nm. Bankeisen (dosł. żelazo ławkowe t. j. hak do utrzymania ławki) tzn.

♀ **Bankiecetla** = bankocetla = Nm. Banco-Zettel, częściej Bankzettel (dosł. kartka bankowa); banco w formie Włoskiej; Zettel ze 'Ślc. scedula, schedula, zkađ nasza cedula, z Gr. schéde=tabliczka do pisania, zkađ nasza schedula.

Bankować=sabać sól rodzimą na kawaly Łb. || Nm. bänken ma nieco inne znaczenie: usypywać kopce np. kartofli = 'Ślc. baneatus = w kawaly zbity (o soli), bancus = bryła soli DC.

Bankrut p. **Bank**.

♀ **Bano**, ♀ **Banować**, ♀ **Banowanie**=żał, tęskno, tęsknić i t. d.; Kryński podaje jeszcze ♀ **Banować** (kogo) w zn. 1, niepokoić, zaczepiać 2, napelmiać tęsknotą || Moraw. banovat = żałować, tęsknić Sušil, Písně, 1872 str. 272. 495. Chr. banovati se. Bg. banuvam = Wyrazy nasze z Ukr. banno=tęskno, banowanie=tęsknota, banuwaty=tęsknić, gryźć się; Ukr. zaś, Chr. i Bg. z Węg. bán = żałować. Por. Mew. banova- i tamże 414. JA. VII, 494 mylnie zmieszano wyrazy powyższe z Węg. bántani i in. Zdaje mi się, że i powyżej przytoczone znaczenie: niepokoić, zaczepiać jest takąż pomyłką; patrz **Bantować**. Porów. Bystron *Ston. i Luc.* 85.

Bant, ♀ **Bont** (raczej **bánt**), ♀ **Bąt**, ♀ **Banteczek** = 1, zawiasa np. banthij, na których drzwi są zawieszane BW. LIV, 320 z r. 1393 2, wiązanie poprzeczne u krokwi, a ponieważ na niem kury zwykle siadają (por. **Ambalek**) 3, grzęda (dla kur) || Bant w kilku in. językach Słow.=wstęga; toż zn. ma wyraz poniższy w Ukr. banta, a nadto wiązanie krokwi, kurza grzęda = Nm. Band mzn. = zawiasa; wiązanie (ciesielskie). Od tegoż pnia Nm. pochodzą: **banda**, **bandy**, **bunt**, **akselbant**, **cybant** i in.

♀ **Bantka** (ustnie, od Jastarni) ♀ **Bántka**=młoda fładra = Zapewne zamiast bańka (por. tu **Bania**; wyraz ten mzn.=ryba morska); t wstawione jak w Kaszub. ♀ bartki zam. barki, ♀ strzodk zam. środek i t. p.; tem łatwiej to przypuścić, że wyraz niezdrobniały brzmi u Kasz. bez zmiękczenia n.

♀ **Bantować** = niepokoić kogo || Śln. bantovati=urażać, obrażać. Bg. bantuvam = tzn. Ukr. bantuwaty=przeszkadzać, trącać=Węg. bant=obrażać, zaczepiać. Porówn. JA. VII, 494. Bystron, *Ston. i Luc.* 85 i tutaj **Bano**.

Bańburki p. **Bandurki**.

Bańczak p. **Bania**.

Bándur, **Bándura** p. **Bandura**.

Bántka p. **Bantka**.

♀ **Baraban** pch. = beben = Nd. z języków Ruskich: BR., Ukr. baraban=tzn. Wyraz „dźwiękonaśladowczy”, z rodziny taraban, Ukr. tarlaban, talaban i t. p. MtN. I, 10 idzie za M. 6 i wywodzi baraban z Pers.

♀ **Barabola**=kartofel = Ukr. barabola (barbola, barbil, barabin, barabonia, garagola i t. p.); zdaje się że wszystkie te odmianki poszły od Nm. nazwy miejsc. Brandenburg; porówn. ♀ **Bandurki**.

Baragoła p. **Bałagoła**.

Baragoła p. **Bałagoła**.

Barak lub **Baraka** || Słow. i Europ. prawie bez zmiany = Fr. baraque=chatka, namiot dostał się do nas zap. przez Nm. Barake. Wyraz, jak się zdaje, nie Ar. pochodzenia (jak utrzymuje O. i inni), ale z Fr. barre=pręt, drag. Dz. I, Baracca. Por. ♀ **Bajrak**.

Barakan p. Barchan.**Barakonda p. Barchan.**

Baran pch. PF. || Słow. bez zmian, oprócz Cz. beran, Głz. boran || Lit. (ze Słow.) barónas. Węg. (ze Słow.) bárány = jęgień == Zap. wyraz to obey, chociaż Fk. VI barana ma go za rodzimy Litewskosłow. Zkąd pochodzi? Różnie na to odpowiadano. Mew. baranъ nasuwa Mordwiń. boran=skop. M. wywodzi z Pers. berē =baran. Matzenauer Lpf. VII, 5 zbliża Gr. bárion=owca. Może najstosowniej wywodzićby należało z Arab. barran = dziki, obey De. 72 Bran. Zbliżeniu z Skr. uraṇa=baran przeszkadza nagłos. Zasluguje też na uwagę Wł. ♀ bar, ♀ berro, ♀ berr =baran, Lotaryńś. bèrra=tzn. Dz. I, Barone. Ze baran jest wyrazem obeym, za tem przemawia istnienie rodzimych innych nazw Słow. i Lit. na oznaczenie owcy i barana.

♀ **Baranica**=futro na nogi == Ukr. baranycia=tzn.

♀ **Baraniec**=baran „wyraz słowacki, tylko w pieśniach używany” Wswp. 3 == Słc. baranec=tzn.

Baraszki p. Borysz.**Barasznik p. Borysz.****Baraśnik pch. p. Borysz.****Barbierz p. Balwierz.****Barbinek p. Barwinek.**

Barchan pch. **Barakan** pch. L. ♀ **Barakonda**, ♀ **Barchanka**, ♀ **Barchaniak** = spodnica barchanowa, por. Cz. barchanka=tzn. || Słc. barchan, barkan. Cz. także, oraz berkan, parkán, perkán. Głz. barchan, barchant, barchent. Srb. brhan =spódnica, baršun = aksamit. Słh. baršun=tkanina jedwabna Rs. barakanъ=barchan; barchatъ=aksamit i t. d. || 'Sgmn. barkan, barragan, późn. parchant, barchen.

Nm. Berkan, Barchent, Barchet, Barchat. Hp. barragan. Wł. baracane i t. d. == 'Słc. barrachanus, barracanus i in. z Ar. barrakán, barnakán = tzn.; Tur. także; por. Węg. bársony. Polskie formy z Nm., może przez Cz. DC. p. t. w. Mr. 105 Barchan, 109 Berkan, 118 Brhan, 271 Parkán. Mew. barchatъ. De. 71 Bouracan. Dz. I Baracane. Brl. 4 Barkan. Mt. I, 21. JA. IX, 488. MtN. I, 11. Porówn. **Aksamit**.

Barda p. Barta.

Bardela = siodło słomiane. L. == Przez Fr. bardelle, Wł. bardella = tzn., 'Słc. bardella, z Ar. barda'a = siodło wypchane. De. 62 Barde. Dz. I Barda. Mr. 104 Bardela. DC. Barda. Por. **Bardunka**.

Bardo, ♀ **Berdo** pch. || Słc. Cz. Srb. brdo. Głz. bardo. Ssłw. Bg. brъdo. Rs. Ukr. Br. berdo || Węg. borda == Może Got. baurd =Nm. Bort=deska. Mew. 10 berdo. Kge Bort.

Bardon=narzędzie muzyczne L. || Cz. bardún = tzn. == Przez Cz. ze 'Sgmn. pardún = szalamaja (to zaś może ze 'Słc. barto=rodz. organów; Brl. 4 innego jest zdania). Por. DC. Barto. Mr. 104 Bardon. Por. tu **Burdink** i **Burdon**.

♀ **Bardunka** = różnokolorowa chusteczka na głowie u kobiet == Może ma związek ze 'Słc. barda = zbroja końska, zkąd **Bardela**, k. p., bo w 'Słc. używano bardatus w zn. przykryty, Słh. barder=okryć.

Bardysz, **Berdysz** || Cz. burděl, burdýř = koncerz. Ukr. berdeš = rodz. siekiery wojennej. Rs. berdyšъ = tzn. (oba ostatnie zap. z Pols.) == Zap. 'Słc. barducium = włócznia, lanca; siekierka, zdrobn. od 'Słc. barda=**barta**, k. p. Zdaje mi się, że Mr. bez potrzeby oddziela Cz. burděl 124 od bardysza 105. Mew. berdyšъ. „Berdysz źle piszą zam. bardysz” Dudziński u L. p. w.

Bardysz. Czy i jaki ma związek wraz ten z **Bardyzaną**, k. p.? Por. **Barta**.

Bardyzana = bardysz || Cz. partazána, partyzána = Z Nm. Partisane, dw. Parthisan, Bartesan, to zaś z Rm.: 'Słc. partesana „vox hispanica” DC. Wł. partigiana. Fr. dw. partisane, później przez sld. pertuisane (z podprowadzeniem pod pertuiser = przedziurawić). Wyrazy Rm. może od partisan = 'Słc. partesanus = stronnik, partyzant, więc broń niby partyzantka. Dz. I Partigiana. Mr. 105 Bardyzana, 271 Partazána. Brl. 223 Partazána. Por. **Bardysz**.

Bardziak p. **Burdziuk**.

Bargiel. **Bargiel** = rodz. ptaszka || Cz. brhel. Shł. brglez. Rs. ♀ berglez = Por. Nm. Bergamsel, Bergmeise, Bergmerle = nazwy ptaszków, odpowiadających Słowiańskim. Mew. 10 bergъ. Podobnie też brzmi Wł. bargello, Hp. barrachel = dowódcą siepaczy, ze 'Słc. barigidus; może przez jakąś przeñośnię ptaszek tak nazwany; por. królik (ptaszek).

Bargiel p. **Bargiel**.

Barkaft p. **Barkracht**.

Barkmistrz patrz **Bachmistrz**.

Barkracht, **Barkaft** = „dochód tygodniowy z żup solnych” Łb. z XV wieku || 'Słc. Bergrecht, Perchrecht DC. = Nm. Bergrecht (złż. z Berg = góra i Recht = prawo, u ależytość) Por. **Bachmistrz**.

Barlog pch. **Nabarłożyc**. **Obarłożyc**. „W barłodzyech” (lwich legowiskach) PF. Na Litwie ♀ **berlog** = legowisko, szczególnie niedźwiedzia. || Słc. brloh. Cz. brloh. Gł. borlo. Shł. i Srb. brlog. Sslw. brlogъ = legowisko zwierzka dzikiego. Ukr. berloha, częściej (z Pols.) barlyh. Br. miar-

loha = legowisko (niedźwiedzia). Rs. berloga = tzn.; ♀ merlogъ, ♀ merloga || Weg. barlang = jaskinia. Rum. birlog, berlog, brelog. Nm. ♀ Barlog ż. = kózko (z Pols.) FWb. p. t. w. = Miklosich w ML. ostrzega, żeby wyrazu tego od Nm. Bärenloch = jama niedźwiedzia nie wywodzić. Zdaje się jednak, że pierwsza część wyrazu jest Nm. pochodzenia; druga albo = Nm. Lager = legowisko, albo jest naśladowaniem tego wyrazu; można więc myśleć, iż barlog = Nm. Bärlager (Bär = niedźwiedź). Por. JA. V, 553 (Jagicz uważa wyraz za Słw.) i VI, 470 (Dobrowski nie umie wyjaśnić). Przejście Nm. ä na nasze a byłoby takie jak często przed r, np. barkmistrz, marchal t. d. Por. Mew. berlogъ. Por. **Berłowy**.

Barma p. **Barwena**.

Barszcz pch. || Słc. Cz. bršt'. Głz. baršć. Shł. bršć. Ukr. boršć. Br. barszcz, borszcz. Rs. boršć || Lit. bārszcziai blp. = ćwikła (ze Słow.). Weg. bares. Rum. borš. = Czy to wyraz Słowiański, rzecz niepewna. Mew. II, 415 beršt nie wyraża zdania swojego. Jagicz JA. V, 692 nie wapi, że to wyraz Słowiański i łączy go ze Shł. Srb. = latorośl; ale Mew. 23 bršt od dzielnie od barszczu grupę brst pomieszcza i dołącza do niej Ukr. brost = latorośl; pączek. Z Nm. nasuwają się: Borst = szczeć (może przez jakąś przeñośnię, porówn. szczeć = roślina); Porst = roślina bagno; a także w gwaraach Nm. = latorośl, pak; ♀ Barsche = kapusta MF. p. w. Broskva; Borretsch, Borretsch = rośl. buglossa, wołowy język (tegoż pochodzenia co borak, burak; ponieważ z rośliny barszczu i buraka robiono u nas *potrawę* barszcz, więc ta ostatnia mogła być nazwana od drugiego raz w innej formie wziętego tegoż wyrazu; porówn. tu **Burak**); GW. p. w. Bartsch (który inni za wzięty ze Słow. uważają), przypuszcza skrócenie z Bärentatze = dsł. niedźwiedzia łapa (= rośl. barszcz). Por. RA. VIII, 314 — 339 = Rostafińskiego *Ze świata przy-*

rody I, 297—317. *Pravda* 1881 str. 176. 251.

Bart = „zasłona, rąbek, który rzymski fraucymer nosił” L. || Słc. pãrta = rodz. czepeczka. Cz. porta lamowanie. Głz. borta = strój głowy narzeczonej. Słh. parta = wstęga do włosów. || Węg. pãrta = strój głowy dziewcząt węgierskich = Nm. Borte = lamowanie, brzeg, obramowanie, tegoż pochodzenia co Bord, p. **Bakort, Burt**. Por. Mr. 271 Parta.

Barta = rodz. siekiery Kn. ♀ **Barda** = mały topór. Do Bartodziej (= Bartłomiej: „vy gy [tj. św. Bartłomiej] barthodzegem naszyuacze” ZDZ. 19) przystosowano przez sld. imię Bartłomiej. Bartodzieje miejsc. || Słh. parta = tzn. Ukr. bartka (w Mew. p. w. bordy; Zl. n.) || Słc. barda = siekiera podwójna. Rom. barda Dz. I Barda w różn. znaczeniach. Węg. bárd = Nm. Barte = siekiera podwójna, niby brodata, wyraz pokrewny z Nm. Bart = broda. Wspólnoaryjskiego pochodzenia i z takąż przenośnią co do znaczenia (jeżeli nie naśladowanym z Nm.) jest wyraz Sslw. brady lub bradvъ = siekiera, Słh. bradlja, Srb. Bg. bradva, patrz Mew. bordy. Bor. Mr. 271 Parta n° 1. M. Barta zbliża z Tur., patrz tu **Bakta**. Bartodziej niektórzy odnoszą do baré; zdaje mi się, że gdyby tak było, wyrazby brzmiał inaczej, ze zmiękczeniem t. Por. **Bardysz, Hala-barda**.

Barwa pch. Łączy się z **Bez-Ciemno-Czarno-Czerwonno-Czoło-Dwój-Dwu-Inno-Jasno-Jedno-Krwio-Martwo-Mnogo-Na-O-Od-Prze-Przenaj-Przy-Pstro-Piękno-Równo-Różno-Siedmio-Srebr(n)O-Sto-Swieżo-Trój-Tysięczno-U-Wielo-Wy-Za-Zbarwiczkować Z-Złoto-Farba** pch. Składa się z **Bez-Do-Dwu-Jedno-Na-O-O-Ognio-Po-Pod-Prze-Przy-Pstro-Różno-S-Sied-**

miu-Srebrno-U-Wielo-Za-Zło-Złoto-Zółto || Słc. barva, farba. Cz. barva. Głz. barba. Dłz. barwa. Słh. farba. Ukr. barwa, farba. Br. chwarka, farba. Rs. ♀ farba, farblynyj (kolorowy); fabra = maść do włosów, fabritъ = maścią tą smarować, farbować || Łot. pērve. Lit. kvãrbas, pãrbas, pãrvas m. = Nm. Farbe, Sgm. varwe, Sgm. farawa, Dnm. farw Kge. FWb. Por. Mew. 7 barva. Barwa wczesniej zapożyczona, farba później; pierwsza zap. przez Czechy do nas się dostała, druga wprost od Niemców.

Barwena pch. **Barweno-ryb. Berwana. Barma. Parma** = rodz. ryby (cyprinus barbus). Kn. || Słc. i Cz. parma. Głz. barma. Srb. barbun, arbun. Bg. barbun. Ukr. barbun. Rs. barvena, barbunja, barabunja, barabulka, parma || Wł. barbo, barbjo, ♀ barbon. Fr. barbeau. Nm. Barbe, czasami Barme. Słc. barbo, barbun, barvo i in. Tur. barbunja = Łc. barbun = tzn. Nasze postacie barma i parma z Nm. i Cz., barwena zaś i berwana może z ♀ Wł. barbon, ze sld. do barwa. Por. Mew. 7 barbunъ, 8 barvena. MF. Barbun. Mr. 98 Arbun, 271 Parma. JA. IX, 488. Mt. I, 20 barbunja. MtN. I, 11.

Barwierz p. **Balwierz**.

Barwik p. **Barwinek**.

Barwinek, Barbinek, ♀ Barwin Kn. **Barwik** JA. IV, 88 = rodz. rośliny (pervinea). **Barwinkowa skała**, miejsc. Wisła, I, 250 || Cz. barvinek. Głz. barbjeńk, barwjenc, barwjenk. Chrw. pavenka. Ukr. barwin, barwinok; barvinéc w pieśniach dodaje się do vinéc = wieńiec; bervinok Ap. X, 7 || Fr. perveneche. Wł. pervinea. Ag. perivinele AV. 42, Mag. p. t. w. Nm. ♀ Bãrwinkel, ♀ Brunwinkel AV. 42, Mgn. (zwykle po Nm. Singrün). Lit. borwikai blp. =

barwinek. = Łe. *pervinea*. Do nas barwinek dostał się zap. przez Czechów, a do Czechów z Nm. ♀ *Bärwinkel*; ta ostatnia forma jest sld. do *Bär*=niedźwiedź i *Winkel*=zakątek; Cz. postać jest znowu sld. do *barwa*. *Barbinek* i *Barwik* są też sld., pierwszy do Łe. *barba*, imienia *Barbara* i t. d., drugi do *barwa*. Por. MF. *Barvinok*. Mr. 18 *Барвинокъ* i 402 *Pavenka*. Mew. 8 *Barvinъкъ*.

Barycz ż.=targowisko, bazar L (z Reja). = Enc. W. p. t. w. zbliża Wł. *baratto* = szacherka; trudno to jednak uzasadnić ze względu na brzmienia. Mamy nazwy rzek, miejsc i ludzi: *Barycz*, *Baryka*, *Baryczka*; uderza w nich r niezmiękczone. Nasuwają się różne słoworody: 1, Wł. *bar(ro)* = szuler, oszust i in. wyrazy Dz. I *Baro*. 2, Bg. *boravja*=targowica, por. Ukr. *baryty*=bawić (w zn. przebywać) Mew. 26 by-. 3, Najstosowniej możeby wypadło oddzielić nazwy miejsc i ludzi i zbliżyć *barycz* ze *zkądinąd* przybyłym do nas wyrazem *borysz*, znanym u nas jeszcze w postaci *Baraśnik*, p. **Borysz**.

Basalyk pch. = 1, rodz. kiścień, knut 2, niezgrabjasz || Rs. *basalykъ* mzn.=kiścień. Zap. tu należy Br. *basalaj*=łobuz, szubrawiec = Tur. *basylyk*, *basalyk* dsl. = coś gniotącego M. 8. Co do przejścia znaczenia na niezgrabjasza, por. *bela*, *cep*, *drag*, *dragal* i t. p. MtN. I, 11.

Basarunek. Bassarunek. Basarynek. Baszarunek. ♀ Basurenek. W gwarach = 1, łapówka 2, bicie, *basy*, lanie || BR. *basarynka* = podarunek (?) Zapolski *Bélorus. svadoba*, 28. Nosowicz n. = Nm. *Besserung* = dsl. polepszenie, poprawienie, a w starem prawie Nm. odszkodowanie, kara sądowa GW. *Besserung* № 3. Mt. I, 23 p. w. bazar. JA. I, 432 zbliża ♀ **Basior** = kańczuk i in. zn., k. p. Zakończenie -unek jak zwykle przy oddawaniu Nm. -ung: *frasunek*, *rynsztunek* i t. p. *Basarynek* ma y jak *budynek*.

Basarynek p. **Basarunek**.

♀ **Basiak** = rodz. tytoniu || Słc. *bašiak*=tytuń turecki = Węg. *basadohány* = małoliściasty tytuń turecki (dsl. tytuń baszowski, patrz **Duchan**), przez Słc.

♀ **Basior** = batog, kańczuk ♀ **Basior**=sińce, znaki pobicia = Zap. jest w związku z **Basy**, k. p. JA. I, 432 zbliża z *Basarunkiem*.

♀ **Basior, Basiur**=wilk w języku łowieckim KL. || Ukr. *basiura* = basetla czy ma jaki związek? Por. ♀ **Basior** w zn. batog.

Basistan p. **Bezestan**.

Basiur p. **Basior**.

Baskak = przełożony, starszy L. || Ukr. *baskak* = poborca podatków Rs. *baskakъ* = 1, tatarski poborca podatków ♀ 2, śmiałek, zuchwalec = Tur. *basgak*=podatek. Do nas z Rs. lub Ukr. Por. *Baskakowskie jezioro* na Ukrainie i Rs. rod. *Baskakovъ*. Mew. *baskakъ*. M. 9. *Baskak* nie z Pers., jak chce Mew., ale z Tur. *bas*=cisnąć, jak to już podał M. Por. JA. IX, 488. MtN. I, 11. Mew. 415.

Bassarunek p. **Basarunek**.

Basta p. **Baszta**.

Bastard, Basztard, Basztart, Bastert, Basztert, Baster, Bastrzę, Bas(z)tarda, Bas(z)tardka, Batard, Bata pch. ♀ **Bastrak**=chłopak od 8 do 12 lat. ♀ **Pastrak** = tż. **Baster** nazw. rod. Kg. Krak. IV, 340. ♀ **Bastruk, ♀ Bajstruk, ♀ Bajstruczek, ♀ Bajstruczka** na Litwie. || Cz. *bastard*. Br. *bajstrúk* pch. Ukr. *bajstrúk*, *bajstruczka*, *bajstrja* (*bastrzę*). Rs. nauk. *bastardъ*; ♀ *bastryga*=swawolnik, zuch; ♀ *bastrjukъ*, ♀ *bajstrykъ*=wyrodek; *bekart* || Eur. Hp. Wł. Pg. *bastardo*. Fr. *bâtard* i t. d. = Słc. *bastardus* (od XI w.) = dziecię nieprawie (o pochodzeniu wy-

razu patrz. Dz. I Bastardo. Może najpewniejsze domniemanie u Kl. p. w. Bastard, że z Celt., bo Nowoirland. bais = rozpusta + Cymr. tardd = odrośl, więc dsł. „owoc rozpusty”. Por. Wgd. i GW. Bastard). Przejście znaczenia (na armatę, wino i t. d.) łatwo zrozumiałe: wszystko, co nieprawe, niewłaściwe. Do nas wyraz dostał się zap. przez Niemcy ze 'Słc. Formy z j zap. z języków Ruskich. Por. Mew. bajstruck. DC. Bastardus. Ludowa nazwa dzieci wogóle bastrak nie dziwi, gdy porównamy inne również niepoehlebne: beben, hołota, smarkacz i t. p. Baster, bastrzę z Nm. Baster=Bastard, Basterlein. Por. **Bastragi, Bękart.**

Baster p. Bastard.

Bastert p. Bastard.

Bastjon p. Baszta.

Bastrak p. Bastard.

Bastram L. nie objaśnia. || Srb. pastrma = mięso wędzone. Bg. pastrma=tz. Ukr. pastrama, postroma = tz. || Rum. pastrama, pastramar. Alb. i Ngr. formy w Mt. II, 38 == Tur. pasterma, basterma = mięso suszone. M. 9. Mew. pastrma.

♀ **Bastragi** blp. = „coś grubego a kosmatego (włosy w nieładzie, kudły, powrozy)” Kg. *Krak.* IV, 303 == Może ma związek z Nm. Bast=łyke; por. też **Bastard.**

Bastrzę p. Bastard.

Bastwa p. Baszta.

Basurenk p. Basarunek.

Basurman p. Bisurman.

Basy w zn. bicia I. == Może z Nm. ♀ Bass = 1, policzek (w zn. jagody) 2, policzek (w zn. uderzenia w policzek), np. w wyrażeniu: „Eins vor die Bass bekommen” = dostać w policzek. FWb. Basz. Por. także Nm. ♀ bat-schen = bić Dt. i Rs. bacъ = pał! (o bi-

ciu), oraz Żyd. a pac = bicie, uderzenie. Por. także ♀ **Basior**, oraz Br. bastolić = batożyć.

Basz p. Basza.

Basza, Pasza pch. **Paszalik, Paszałyk.** ♀ **Basz** w piosnce ludowej Kg. *Krak.* II, 233 || Eur. Słow. z b lub p w nagłosie (b zdaje się świadczyć o przejściu wyrazu Tur. z ust Arabów, którzy p nie mają. De. 56 p. w. Babouche) == Tur. pasza (jakoby z Pers., M. 9). Zakończenie -łyk w Tur. tworzy rzeczowniki, wyrażające mniej więcej to, co nasze, zakończone na -stwo, więc paszałyk = baszowstwo, okrąg władzy baszowskiej. Mt. II, 38 i Mew. paša. Por. **Baszłyk.**

Baszarunek p. Basarunek.

Baszlik p. Baszłyk.

Baszłyk, Baszlik = kaptur, kapiszon. L. i O. n. || Srb. bašluk = 1, kądziel (niby główka praślący) 2, kantar. Rs. bašlykъ = 1, naczelnik (głowa) 2, kaptur 3, kantar || Nm. Baschlik char. = kaptur == Tur. baszłyk = okrycie głowy (od basz = głowa Mt. I, 21 baš; nie trzeba jednak z tym wyrazem łączyć naszego **Basza**, k. p.; por. M. 9. Zakończenie -łyk objaśniono pod Basza). Zdaje się, że **Szłyk**, k. p., jest skróceniem wyrazu Baszłyk. Ostani ten wyraz dostał się do nas niedawno z Russk. MtN. I, 11 p. w. baš. Mew. 415.

Baszmaki p. Baczmag.

Baszta, Bas(z)tjon L. ♀ **Basta, Bastwa.** Może tu należy ♀ **Baska** (w Lublinie) = koza, więzienie. || Cz. bašta. Głz. bašta, basta. Ukr. baszta, rzadziej basznia. Br. bakszta, baszta. Rs. bašnja || Fr. (zdrobn.) bastille = bastylla. Wł. bastia. Nm. Bastei, dw. Bastie. Lit. bókštė. == 'Słc. bastia = warownia, wieża (o pochodzeniu wyrazu Dz. I Basto). Do nas wyraz do-

stał się zap. z Czech. Nazwy rodowe Bokszezanin, Bokszański, nazwa ulicy w Wilnie Bakszta oraz wsi na Litwie Bakszty blp., jak również Br. bakszta, pochodzą z postaci Lit., ta zaś z Pols., ze wstawką k przed szt, dość częstą w Litewszczyźnie. Bastjon z Fr. bastion. Mr. 106 Baszta. Kge Bastei. Mew. bašnja. ♀ Bastwa jest podprowadzeniem pod końcówkę -stw-.

Basztan = ogród melonowy, dyniowy; nowina na stepie i t. d. O. Paldalica *Opow. i krajob.* I, 29. 34. Pol *Pieśń o ziemi* i t. d. RT. 184. **Bo-standzły** char. = ogrodnik. || Srb. bostan, bostanište i in. Ukr. basztan. Rs. baštanъ (częściej w tem zn. bakča) || Rum. bostan = arbuz i in. Ngr. mpostáni. Fr. char. bostangi = ogrodnik. — Pers. bostan, bustan = ogród warzywny, przez tak samo brzmiące Tur. Tur. bostandzły = ogrodnik. Zdaje się, że wyraz do nas dostał się z Ukr., Ukraińcy zaś go podprowadzili pod wzięty z Pols. wyraz baszta. Mt. I, 30, Mew. 416 bostan. Dc. 71 Bostangi. Tur. -džy tworzy imiona zawodowe. MtN. I, 8 bagča; więc i Bakczyseraj tu należy.

Basztard p. Bastard.

Basztart p. Bastard.

Baszttert p. Bastard.

Basztjon p. Baszta.

Basztyk = rodz. kija L. — Może ma związek z Wł. bastone (Fr. bâton) = kij.

Baszybuzuk, Baszybuzuk, O. pisze Baszibuzuki || Słw. i Eur. char. — Tur. baszybuzuk = (dśl. szalona palka) ochotnik; por. **Baszłyk**. Mt. I, 21 baš. JA. IX, 492.

Baszybuzuk p. Baszybuzuk.

Baška p. Baszta.

Bat char. = rodz. miary L. || 'Słc. batus, batta = tzn. — Hb. bath = rodz. miary płynów. WB. II, 50.

Bat m. Bata ż. pch. L. ♀ **Baciak**. || Rs. batъ — 'Słc. bat(t)us, batellus = rodz. statku. Wł. batto, battello. Hp. batel. Fr. bateau. Ag. boat. Hl. i Nm. boot (wszystkie te formy może z Ags. bat Dz. I, Batto. Kge Boot). Do nas wyraz dostał się zap. z Włoch. Formy z o mamy w **Bosak, Bosman i Pakietbot**, k. p. Por. Mr. 106 Bat.

Bat = dw. kij, palica, dziś = bicz ♀ **Batlewisko** = biczysko. || Cz. bat, batica = kij; młot; batati = bić. Srb. bata, batina = kij, mątefka. Słw. bātъ (z XVI w.) = berło. Rs. ♀ botъ = żerdź rybacka; kierzenka; ♀ bōtatъ = bełtać; bić masło i in. zn. || W językach Europ. dużo jest wyrazów podobnego brzmienia i znaczenia: Łc. batuere = bić. 'Słc. batate, battere = bić, zkad Rom.: Fr. battre i t. d.; Ag. to beat = bić; Rum. bātъ = kij. — Wspólnoparyjskim wyraz nie jest; Mew. p. w. batъ nasuwa Weg. bot = kij i wyżej podaną formę Rum. Por. tamże 415. Mr. 126 Bat i 127 БѢТЬ. Mag. Beat. Dz. I Battere.

Batalnia L. p. w. Patelnia = „niewiasty głowy zdobyły batalniami” z *Compendium medic.* 703 — Może ma związek z Wł. ♀ battiballe = breloki, caeka przy zegarku.

Batałaszk i p. Bajtałaszk i.

Batard p. Bastard.

♀ **Batko, ♀ Bat'ko, ♀ Bajtko** char. L. || 'Słc. batia = tato (o ojeu i in. krewnych, zastępujących ojca). Sez. bat'a = brach. Moraw. bat'a = 1, poufała nazwa każdego krewnego 2, poczciwy głupiec. Srb. bata, batō = brat, czasem ojciec. Słw. bašta = ojciec; pobaštīmъ = zastępca ojca. Bg. bati i in. = starszy krewny; baštà = ojciec. Ukr. bat'ko pch. = ojciec. Br. bačka = ojciec; bački = rodzice. Rs. batja, bātjuška =

tato; pop (por. Szląsk. ♀ pan tatu-
lek=ksiądz) = Weg. bătya = 1,
starszy brat 2, rodak. Por. MF. bašta.
Mew. bašta. Mr. 18. p. w. Bati myśli, że
wyrazy powyższe nie są obcego po-
chodzenia. Wstawka j w bajtko mo-
że wynika z chęci zastąpienia zmiekczo-
nego t' ukraińskiego; albo też w związ-
ku ze wstawką j w ♀ krójtki, ♀
siojstra, ♀ ojstry, ♀ dojść (=dość)
i t. p. Nazwisko Batkowski zap.
zamiast Bartkowski, jak Piet-
kiewicz zam. Pietrkiewicz.

Batlewisko p. Bat.

Batog pch., dw. **Patog, Pa-
tok** L. ♀ **Batogi** = pręciki
wierzbowe. **Obatożyc. Wybato-
życ. Zabatożkować. Zba-
tożkować. ♀ Batożyszcze**=
rączka batoga || Cz. batoh. Ssłw.
batogъ=kij. Ukr. batih. Rs. ba-
tògъ, badàgъ, badègъ, padògъ
i inne, przeważnie gwar. postaci ||
Lit. botàgas, votàgas. Łot. pa-
taga. Rum. batog = sztokfisz. =
M. wywodzi z Tur. budak, botag
= gałąź. Mew. batogъ uważa za wy-
raz ciemny, ale MtN. I, 17 nie wątpi
o wywodzie Muchlińskiego.

Bausy p. Bajusy.

Bawarje p. Brawerja.

Bawełna pch. Kn. ♀ **Bawoł-
nianny. ♀ Bawońcowy** || Słc.
i Cz. bavlna. Głz. bawłna, bałna.
Słh. pavola. Ukr. bawołna, ba-
wuna. Br. bawołna || Lit. ba-
vilna, bùmbulė, bùmvulė =
Nm. Baumwolle (dsł. wełna drzew-
wna, z Baum = drzewo, Wolle =
wełna). Czesi przetłoczyli drugi wyraz
Nm. na vlna = wełna, a pierwszy
przekształcili; my od nich gotowy ten
przetwór przejęliśmy; postaci gwaro-
we mają o zap. pod wpływem nazwy
Nm. Zwrócić też należy uwagę na
Nm. ♀ Bauwele, ♀ Bawele.
Por. Mew. bawlna.

Bawołnianny p. Bawełna.

Bawońcowy p. Bawełna.

Bawoł Kn., **Bujwoł** L. pch.
Bawoły 1 pp. lm. z r. 1394 BW.
LIV, 310 || Słc. i Moraw. byvol. Cz.
bùvol, buvol. Głz. buwoł. Słh.
bivol. Srb. bivo, 2 pp. bivola.
Bg. bivol. Ssłw. byvolъ, bu-
volъ, bujvolъ. Ukr. bujwał,
bujwoł, bujło. Br. bawoł (zap.
z Pols.). Rs. bujvolъ, bujlo ||
Słc. bubalus, bufalus, buflus.
Fr. buffle. Wł. bufalo, bufo-
lo. Nm. (z Fr.) Büffel. Weg. bi-
val. Rum. bivol. Alb. bual. Łc.
bubalus. = Gr. boùbalos = ba-
wół. „Zwierz, pochodzący z Indji (Skr.
gavala), dostał się podobno około
r. 600 przez Awarów do Europy”
Mew. p. w. byvolъ. Drugą część wyrazu
wszyscy Słowianie podprowadzili pod
wół; pierwszą także niektórzy pod pień
buj- (z kąd bujny i t. d.), inni mo-
że pod by- (z kąd być i t. d.), u nas
może pod baw-? Por. Mew. byvolъ.
Mr. 23 Byvolъ przypuszcza wspólność
aryjską wyrazu. Uczuwanie w dru-
giej części wołu jest powodem, że
w 2 i 4 pp. lp. mówimy bawołu.

Bawulec=belka towarowa KSL.
520. O. = Nm. Bauholz (złz.
z Bau=budowa, budowanie i Holz
=drzewo). Wyraz ten formalnie jest
tożsamym z budulec; oba od Bau-
holz pochodzą; bawulec jest sld.
do bawić, czy bawół, budulec
zaś ma pierwszą część wyrazu prze-
tłumaczoną, a druga, jak bawulec,
przekształconą z Holz, podobnie jak
w krępulec, strychulec, szpi-
kulec, gdzie -ulec ucuwa się ja-
ko niby przyrostek Polski (porówn.
-nek), jest wszakże przekształceniem
Nm. Holz. Mylnie bawulec wy-
wodzony jest z Baumholz Pfil. I,
134. Por. **Buda**.

Bazanka. Bazanowiec,
Bażanka, Bażanowiec pch.
=rodz. rośliny. L. ma z, Kn. z || Cz.
bazanka (podaje Mr. 107; Kott n.).
Rs. bazànovецъ i bažànovецъ
=rodz. rośliny (zap. z Pols.) = Mr.
107 zbl. z Cz. bazalka = bazylika
(rośl.); ale ponieważ posiadamy wy-
raz bazylika = rośl. (tudzież ba-
zylja), odpowiadający Linneusza

ocimum basilicum, więc bazanka i t. p. innego musi być pochodzenia: zdaje mi się że ma związek z **Bazantem**, k. p., bo jest i w Nm. nazwa rośliny od bazanta: Fasanenkraut, a Głz. postać bażan, oraz Nm. Fasan pozwala mniemać, że mogła być i Pols. forma bażan.

Bazanowiec p. Bazanka.

Bazar pch. **Obazarnik** L. || Słow. przeważnie bez zmian: Srb. pazar pch. Bg. bazar, pazar pch. Rs. bazarъ; bazaritъ = krzyżeć (jak na rynku) || Eur. char. bez zmian = Tur. Pers. (i na całym Wschodzie) bazar, pazar = rynek. M. 9. 94. Mew. bazarъ. Mt. I, 22 bazar. MtN. I, 12. Dc. 63 Bazar. Dość dziwny skład ma Obazarnik.

Bazja, Bazjowy O. = Wyrazy te, pomimo obcy pozór, są Polskie; dodano im, przez nieporozumienie, końcówkę niby Łacińską, jak w wyrazach nieponjum, postacjami, skrobja i t. p.

Bazona = zap. narzędzie muzyczne. „Wziąwszy bazonę, przyzywał pasterzy” Kg. *Kuj.* I, 331 (z Jaskólskiego, 1827) = Zap. Wł. bassone, Fr. basson=fagot. Z zam. s jak w Galicji wschod.: branzoletka, konzul i t. p.

Bazanka p. Bazanka.

Bazanowiec p. Bazanka.

Bazant pch. **Fazan** pch. Kn. || Słc. Cz. bażant. Głz. bażan. Sh. bezjan. Srb. Bg. fazan. Br. bažan, bažan. Ukr. bažant. Rs. bažantъ, częściej fazantъ || Fr. Hp. faisán. Nm. Fasan i t. d. Łc. phasianus. Weg. fátzán = Gr. fasia-nós (od rzeki Fazys [Phâsis] w Kolchidzie). Bazant, przez Cz., ze 'Sgn. vasant; fazan z Nm. Por. **Bazanka** i in.

Bąbon = cukierek. **Bombonjerka** O. n. Ap. VII, 42. „bąbąm i kołaczce” Dd. 4 || Cz. bonbon,

bonbony = cukierki. Rs. bombonjerka || Nm. Bonbons = Fr. bonbon = cukierek (wyraz ze zdwojenia dzieciennego, od bon = dobry). Wątpię, aby utożsamienie wyżej podanego wyrazu Kaszubskiego z baba było słusznem Pfil. I, 149.

Bąchor p. Bachur.

Bąchory p. Bachur.

Bączka p. Bękart.

Bącz(e)k p. Bękart.

Bąda p. Bonda.

Bąk p. Bękart.

Bąkart p. Bękart.

Bąkiel „w kopalniach Wielkich miejsce, gdzie się woda zbiera i robić przeszkadza” Łb. = Może Nm. Bänkcl, zdrob. od Bank=mzn. ławica (padwodna, piaskowa i t. p.), pokład (węgla, szyfru i t. p.).

Bąkreta p. Bonkreta.

Bąp p. Bant, Bunt.

Bean, Bejan L. || Cz. bean || Nm. Beaunus. Wł. baggeo, baggiano (z Fr.) = Słc. beanus, bejanus = fryc, nowicjusz, z Fr. béjaune = tzn. [złoż. z bec = dziób i jaune=żółty, więc=żółtodziobek]. Mr. 107 Bean.

♀ **Bebech**, częściej ♀ **Bebechy** blp. L. O. n. = 1, wnętrzości, flaki; na Litwie mówią: „pocziwy z bebeciami”; „wypuścić bebecchy” 2, wielki brzuch 3, szmaty, łaty 4, pościel nędzna, na Litwie żydowska (bety) || Ukr. bēbēchy 1, wnętrzości 2, pościel. Br. bebuchi = 1, wnętrzości 2, bety. = Znaczeniem i podobnie brzmieniem blizkie są wyrazy Słow.: Ssłw. boubrêgъ, Śrb. bubreg i in. (patrz Mew. bubrêgъ, Mr. 21 Бубрѣгъ, MtN. I, 19) = nerka; wnętrzości.

Bebłek = rodz. rośliny = Z Łc. nazwy peplis = rodz. wilczomleca, przerobił Kluk, przystosowując do beblić, beblać.

Bech p. **Bachur**.

Bechter, Bechtyr L. = kirys || Sukr. bechter Kievsk. Starina, XX, 96. Srs. bāhterecъ = rodz. kolczugi z podługowatych płaskich półkólek i blaszek, naszywanych na kaftan sukienny, lub aksamitny; ♀ B. = rodz. kaftana aksamitnego = Zap. Tatar. pochodzenia, przez Rs. (bachta po Tatar. = tkanina baweln.).

Bechtyr p. **Bechter**.

Becować p. **Bejcować**.

Beczka pch. **Półbeczek** pch. **Cwierćbeczek** pch. Kn. || Słc. Cz. bečva, bečka. Srb. bačva, buča, bučka. Słh. bačva. Sslw. бѣва, бѣчка (бѣтарь). Bg. бѣва, бѣчка (бѣкел, бѣклеа, бѣклија). Br. Ukr. Rs. bočka || Weg. boeska. Rm. boške. Lit. baczkā = Miklosich (Mew. 25 бѣва) myśli, iż zap. z Nm.: Sgnm. botahha, Sgnm. boteche, Nnm. Bottich = kadź. Por. Nm. Butte, Bütte, Bitsche, Pitsche, Bütsche = kufel drewniany. MF. pučel. Mr. 102 Bakvica. 121 Buča. 122 Bučka. Wyras Nm. wątpliwego pochodzenia: może z Gr. apothékē = skład i in., z kąd **Apteka**, k. p. Kge Bottich. Dz. I Botta. Mew 417.

Beczka = rodz. ryby Kn. = Nm. Butzkopf = tzn. (złż. z butz = tępy i Kopf = głowa). Sld. podprowadzenie przez podobieństwo brzmienia.

Bedel, Pedel, dawniej **Bedellus, Betel**. L. p. w. Sapiens; Kg. Pozn. VII, 304 (z XVII w.) || Słow. i Eur. prawie bez zmian; Wł. bidello, Fr. bedeau i t. d. = Słc. bedellus, bidel(l)us i in. = woźny; to zaś ze Sgn. bital, pital (od bieten = pozywać). Nasze formy z Nm. i Cz. Por. Dz. I Bidello. Kge

Pedell. AV. 69. Tegoż pochodzenia od bieten jest **Butel**, k. p.

Beduin p. **Bedew**.

Bedew, Badawja = koń || Słh. bedovija = klacz arab. Srb. bedev, bedeva, bedevija = koń arabski. Bg. beduh = źrebiec || Rumuń. bidiviu = Ar. bedevij = beduin; bedui = pastyniowy; bedu = pustynia, ząd Tur. bedeviat = koń arabski. Oczywiście beduin tegoż jest pochodzenia. Mt. II, 23 bedevij. M. 5. 9. De. 63 Bédouin. Nie zwrócono uwagi na Skr. badavā = klacz. MtN. I, 13.

Bednarz, Będnarz pch. Kn. ♀ **Bębnarz**. ♀ **Bębnarczyk**; nazwisko rod. **Bębnarz** RA. VIII, 218. **Bednarka** = klepka. || Słc. bodnár. Cz. bednář. Głż. bētnár. Słh. bedenj = kufa; kadź. Srb. badanj = beczka. Ukr. bodnar, bondar; bodnia = kubełek. Br. bondar. Rs. bondarъ. || Weg. bodnár = L. Malinowski *Btrge* VI, 302 wywodzi z Nm. Büttner = bednarz; toż Mew. бѣднѣ. Jeżeli koniecznie wyraz ma być z Nm., to raczej z Bender, Binder (Fassbinder znamy w nazwisku rodowem Polaków) = bednarz (od binden = wiązać, łączyć). Można jednak przypuszczać pochodzenie Słowiańskie. Porównując nasze nazwy kubła ♀ **bednia**, ♀ **bodnia**, ♀ **bodenka**, ♀ **będnia**, ♀ **putnia**, oraz wyżej przytoczone formy Słh., Srb., Ukr., wnoszący można, iż mogła istnieć postać Słowiańska *bѣdna albo *bѣdnja, pochodząca od *bѣdno = dno (co do tej ostatniej formy porówn. Fk. I bhudna i Kge Boden), a ząd *bѣdnarъ albo *bѣdnjarъ, ząd Słc. bodnár i t. d.; trudno bowiem pojąć, jakim sposobem Nm. Büttner mogłoby wydać tak w brzmieniach zmienione, a tak siebie blizkie refleksy Słowiańskie. ♀ **Będnarz** jest sld. do będe, a ♀ **Bębnarz** do bębnie. Zdaje się że Pols. będnarz dał początek formom Rs. znosowanym; nasza postać ♀ **Bondar** z Ukr. (jak również Bądarzewski, Bondar-czuk, Bondarówna i t. d.) Co do

przejścia znaczenia z dna na naczynie, por. Ssłw. дѣно=1, dno 2, naczynie; Łc. alveus, fundus i Gr. kýtos też oba te znaczenia łączą. Por. JA. II, 710 Pfil. I, 307.

Bednia p. Bednarz.

Beg, Beh, Bej, Bek || Srb. Bg. beg, bej; w in. Słow. i Eur. char. w podobnych formach == Tur. beg, bej=książe, pan. Mew. begъ. Mt. I, 20 beg. De. 67 Bey. **Beglerbeg** z Tur. beglerbej, bejlerbej (dsł. bej bejów) = rzadca prowincji De. 68 p. w. Bey. M. 10. MtN. I, 13.

Begiel, Bygiel=rodz. obwarzanka L. == Pierwsza postać z Dnm. Bögel=obwód; druga z Gnm. Bügel, Biegel, dw. Bogel = kółko, kablak (od Bogen = łuk, p. **Buksztel**). Po Nm. wyrazy powyższe oznaczają, w różnych gwarach, również obwarzanki.

Beglerbeg p. Beg.

Beh p. Beg.

Bej p. Beg.

Beja p. Baja.

Bejan p. Bean.

Bejcować, Becować, Besować L. || Słh. pezovati = tzn. == Nm. beitzen = wygryzać. Becować zap. pod wpływem blizko-brzmiących i blizkoznaczących ecować, hecować, wecować, k. p.; besować może przez zbliżenie do Nm. beissen = kąsać. Mr. 109 Besować. 275 Pezovati.

♀ **Bejrsz**=piwo bawarskie. Dd. 108. 135 == Nm. bai(e)risch=bawarski, dom. Bier = piwo. Ten sam wyraz mamy, w postaci złaćniejszej, w Bawarja pch., Baworów (t. j. Bawarów) i t. d.

Bek p. Beg.

Bekier p. Puhar.

Bekiesza p. Bekiesza.

Bekiesza, Bekiesza pch. L. || Cz. bekeš; in. Słow. bekeš lub bekeša || Nm. Bekesche, Pekesche (z Pols.) == Weg. bekcs = futro, kapota futrzana (ale nie od człowieka Bekiesza, jak chcą L., WD. 21 ods.).

Bela p. Bal.

Belcia p. Bal.

♀ **Beldonek, ♀ Buldonek** = niedołęga, idjota == Cz. moraw. baldoň = bałwan, niezgrabiasz (Kott. w t. V). Por. tu **Balda**, zap. tegoż, co ten wyraz, pochodzenia. W powieści A. Dygasińskiego *Beldonek* 1888 na str. 11 znajduje się sld. wywód wyrazu: „Był-do-nic, Beldonek! Co miało znaczyć, że nazwisko Beldonek wyraża jakoby człowieka *do niczego*”.

♀ **Belefoty** = „zielsko lub trawa rozmaita, zarastająca inne jarzyny, chwasty“ == Por. Rs. balahvòstъ, balahlýstъ, balahrýstъ = wytrzykąt, darmożjad, pasorzyt. (Ukr. bałafút = ręcznik).

Belek p. Balka.

Belfer, Belferka, Belf(er)ować L. O. n. == Nm. Belferer = klótnik, szczekacz, sprzeka; belfen, belfern = klócić się, ujadąć się, szczekać (zap. w związku z bel-len = szczekać). Przejście znaczenia łatwe do pojęcia.

Belfrować p. Belfer.

Belica p. Bal.

Belka p. Bal i Balka.

Bellowarda p. Beluarda.

Belluarda p. Beluarda.

Beluarda, Beluarda, Bellowarda, Belluarda, Blofarek, Bolwarek, Bulwar, Bulwark pch. || Cz. boulevard, lub bulvár. Rs. bolverekъ; bulvárъ (Dal n.!) || Fr. boulev-

vard = bulwar. Hp. baluarte = nasyp, bastjon. Wł. baluardo. 'Sic. bolevardus = nasyp, wał == Wyrazy nasze jedne z Wł., inne z Fr., Nm., a wszystkie postaci powyższe, przez Fr., z Nm. Bohlwerk (Bohle = dyl, gruba deska i Werk = dzieło, robota), lub według innych, z Bollwerk (tak dziś Niemcy mówią) [zł. z bo(h)len = rzucać, więc niby *dzieło nasypane* (co do *dzieło* porówn. nasze *dzieło*, odpowiadające Nm. Werk) i Werk = patrz wyżej] = nasyp, bastjon, bulwar. Por. GDW. Bollwerk. Dz. II, c Boulevard. Mr. 108 Beluarda. Przejście a na e u nas może pod wpływem Łc. bellum = wojna.

Beluarda p. **Beluarda**.

Bełcik p. **Bełt**.

Bełcun p. **Bełk**.

♀ **Bełk** = brzuch, kałdun, miech, skóra z sierścią. ♀ **Bełcun** (zap. = b e ł c z u n) = brzuch. ♀ **Bełkowaty** = brzuchaty (♀ **Bełch**, ♀ **Bełk** = 1, błoto 2, wir wodny są wyrazami Polsk.) == Nm. Balg = miech, kałdun, wór skórzany. Por. **Blozbak** i **Bulga**.

Bełt, **Bełcik** Kn. „**Bełcem** strzelił” Kg. *Krak.* I, 375 (z r. 1562). „Co za naszych ojców była siekiera, to teraz **Bełta**” L. z *Co nowego albo dwór* M. Trzyprztyckiego || Rs. bolt = rodz. gwoździa (Br. i Ukr. bout pch. = narzędzie do bełtania, jak również Pol. ♀ bełty blp. = rzeźczy „zbełtane”, tu nie należą) || Ag. bolt = pocisk [t h u n d e r b o l t = piorun]. Rom. formy p. Dz. I Bolzone == Nm. ♀ Bolte = Nm. Bolz, Bolzen = krótka strzała, grot [może od tegoż pnia, co Boll- w Bollwerk, p. **Beluarda**]. Zamiana Nm. o na c u nas może pod wpływem osnowy bełt- (bełtać). Por. herb Bełty i nazw. rod. Bełcikowski. Mr. 115 Болтъ. Por. **Bałta**. **Bołty**.

Bełta p. **Bałta**.

♀ **Bembekij** = „ciele nieżywe,

wydobyte z krowy; pogardliwie także o rzeźniku” Ap. I, 63. ==? Por. Cz. b e m b a, b e m b o š = dzieciak pyzaty.

Ben = rodz. rośliny lekarskiej. L. || Been w różn. językach europ., char. == Zap. z zielników. Łc. been (to zaś z Ar. b a n = rodz. rośliny. Dc. 64 Ben).

♀ **Ben** = wewnątrz, do, w == Nm. ♀ bin = tzn. (zł. z be i i n (n e), jak ♀ buten z be i a u s s e n, ♀ boven z be i o b e n. Por. ♀ **Buten**, ♀ **Ruten**). FbW. I, 83.

Benedykt p. **Banadek**.

Bengiel = kij L. ♀ **Benjel** Derdowski, Jasiak, 17 == Nm. B e n g e l = 1, kij 2, drągal.

Benjel p. **Bengiel**.

Benzoan p. **Benzoin**.

Benzoes p. **Benzoin**.

Benzoin L. **Benzoes**. **Benzyna**. **Benzoan**, **Przybenzoan**. **Będźwin** pch. O. || Z m a ł e m i z m i a n a m i u S ł o w i a n. || Fr. benjoin. Wł. belzuino, belguino, benzoino, belgivi. Hp. benjui, menjui. Ag. benzoin, benjamin == Ar. lub ā n d ż a w i = d s ł. kadzido jawańskie, t. j. z Sumatry, bo tę wyspę Arabowie Jawą nazywali. Dc. 66 Benjoin. Forma b e d ż w i n zdaje się sld., z Wł. benzoino. Mew. 415.

Benzyna p. **Benzoin**.

Ber = szlak O. (odprawia do Czarny, ale ani tam, ani pod Szlak n.): „Czarnym szlakiem lub berem iść = kiedy człowiek schyłony czając się podchodzi pod lotną zwierzyńcę” KŁ. 14 == Ukr. ber = 1, kładka 2, ścieżka.

Bera = rodz. gruszki || W in. jęz. z y k a c h b e u r r ó, z Fr. == Fr. beur-ré = (dśl. maślny, masłem pociągnię-

ty) (beurre=masło, z Gr.-Łc. butyrum = tzn., podobno sld. Greeki z języka Scytyjskiego). Mr. 108 Bera (po czesku máslenka).

Berarek = świder. **Berować, Przeberować, Wyberować, Wyborować.** **Borować** = świdować L. O. Łb. || Rs. буръ, буравъ, буравль (JA. IX, 494 myśli, że z Tur.; Mew. 24 буравъ, że z Nm.) = Nm. Bohrer, rzadziej Böhrrer, Bohr = świder. Por. **Centrumbor**. Mew. 417 буравъ.

Berbec = malec, smarkacz O. = Może Rum. barbēt = mąż, człowiek (dśl. brodac). Co do przejścia znaczenia por. Rs. mužikъ, Fr. mannequin, Pols. żmogus (z Lit. žmogū̄s = człowiek). Por. też Weg. berbe, berbees = skop. (po Nm. Schöps = 1, skop 2, głupiec, dudek).

♀ **Berbenica** = rodz. naczynia na bryndzę; „18 mirtuków bryndzy, a mirtuk = 1½ kwarty = oko” ER. II, 843 || Ukr. berbenycia, berbojka = tzn. || Rum. berbenitsă = tzn. = Weg. berbence = puszka, faszczka. Mew. 9 i 415 berbenica.

Berberys peh. || Rs. barbarisъ, berberisъ || Fr. berberis. Nm. Berberis, Berberitze, Berbis (inne formy GDW. Berberis; ale por. Kge Preiselbeere) = Tur. berberis = tzn. MtN. 14 (por. Mt. I, 11 anberbaris).

♀ **Berce** blp. = drag, na którym się zawiesza zarżniętego wieprza (ustnie od J. Bystronia) = Cz. bérce = waga wozowa, stelwaga.

Berdebuska = rodz. strzelby. L. Kk. z *Gospodarstwa jezd.* 1690 = Druga część wyrazu zdaje się być = Nm. Büchse = mzn. strzelba (p. **Buks, Puszka**); pierwsza część por. **Bardysz**.

Berdo p. **Bardo**.

Berdysz p. **Bardysz**.

♀ **Berehulka** = rodz. sikory = Ukr. berehulka = pliszka (Rs. beregovka = rodz. ptaszka) = Pols. brzegówka = rodz. jaskółki.

Berek, Bereka, Brekinja = rodz. rośliny O. = Są to formy niepols., odpowiadające Pols. *brzek (przez sld. brzęk), brzekinia (wyrazy to, jak myślę, Słowiańskie: Słc. brek, Cz. brěk, Śrb. brekinja i t. d., może = Nm. Birke = brzoza Mew. 10 berkynja). Bereka z Ukr. bereka = tzn.; Berek może przez sld. do ber; brekinja (sld. zam. brekinia) ze Słc. Por. **Berestka**. Mew. 415.

Berestka = rodz. rośliny O. ma być = Berek, Bereka, Brzęk, Brzekinja (por. **Berek**) = Zap. sld. do Bereka (patrz **Berek**) i form Rs: Ukr. berest = brzost; beresto = kora brzożowa. Br. biarašcičn, Pols. brześcian (Rypiński, *Białoruś*, 205) = garnek korą brzożową obłożony. Pols. *brzek (=brzęk) może = Nm. Birke, a Bg. brěstъ = mzn. brzoza, Rs. beresta = kora brzożowa, bereskletъ i in. formy = rodz. rośliny.

Beret, Biret, Bieret, Bieryt || W Słw. i Eur. podobnie, np. Cz. biret, birýt, bireta, birýta. Śrb. barčta. Ssłw. berita || Fr. barrette. Wł. barretta i t. d. = Słc. barretum, birretum, bereta i in., podobno z Łc. birrus lub birrum = rodz. płaszcz. Mr. 109 Beputa. Dz. I Berretta, Buje. MtN. I, 11 szuka źródła w Tur. barreta. Por. **Birlet**.

♀ **Berezyje, Zberezyje** = niegodziwości. ♀ **Bereźnik, Zbereźnik** = niegodziwiec. ♀ **Zbereżeństwo** O. = figiel, psota. Z pozoru wyraz wygląda na Ukr., por. Pobereże, Pobereźnik. Może należy go zbliżyć z Szcz. forberčnik = oszust (Mr. 159 nasuwa Fr. fourbe, fourberie = tzn.; może raczej Nm. Verbrecher = przestępca?); albo też z Cz. z bĕřičn ý = motłochowy, žod z bĕřice =

motloch (Rs. svoločь). Berez-
je oczywiście zam. berezje, jak
herezyje, kierezyja i t. p.
Por. ♀ **Bezernik** i Baraśnik,
pod **Borysz**.

Bereżnik p. Berezje.

♀ **Bergajst** = skarbnik, duch
kopalń (Por. Ślc. permonik = tzn.,
z Nm. Bergmännchen) = Nm. Berg-
geist = dsł. duch gór. Por. **Bach-
mistrz**.

♀ **Berjelt** = gościniec za pilno-
wanie czegoś = Nm. Bergegeld
(złożone z bergen = kryć, chować
i Geld = pieniądź) = dsł. tzn., chociaż
słowniki Nm. podają tylko znaczenie
nagrody za przechowanie rzeczy z roz-
bitego statku.

**Berkowiec, Bierkowiec,
Birkowiec, Bierkowisko**
L. || Ukr. bérkowiec || Lit. birkav-
vas i in. (Mew. 415 berkovьbь;
Kurschat n.) Łot. birkaws lub
birkawa = tzn. = Rs. bérko-
vecь = 10 pudów. [Pochodzenie wy-
razu podobno skandynawskie, od na-
zwy dawnego miasta Björkö, na
wysepce jeziora Mälar; nazwa zaś
miasta od björk (Nm. Birke) =
brzoza; u Adama z Bremy miasto to
zwie się Birca; jako handlowe, na-
dało nazwę wadze okrętowej. Patrz
wywód Tamma, przytoczony przez J.
Grota w JA. VII, 138. Mew. 415
berkovьbь].

Berkut p. Birkut.

Berlacz = Nm. Bärlatsche
= tzn. (złż. z Bär = niedźwiedź, por.
bermyca, Głż. bar = niedźwiedź
i Latsche = stary pantofel) więc ni-
by = pantofel nakształt łapy niedźwie-
dziej. GDW.

Berłog p. Barłog.

♀ **Berłowy** (o chlebie) = z ple-
wami, najgrubszy = Br. barło-
wy = tzn. (zap. wyraz ten jest w zwią-
zku z **Barłog**, k. p.)

Bernikla = geś mityczna, rodzą-
ca się z muszli, jodły i t. d. || Cz.
berneška || Fr. barnache, bar-
nacle. Ag. barnacle. Nm. Ber-
nikelgans = Ślc. bernaca,
bernacula, bernecela, bernic-
ela, bernicha = „ptak... z jodły
się rodzący” DC. Do nas z Nm. Mr.
109 Berneška. MM. II, 489—504. JA.
III, 659.

Berować p. Berarek.

Bersana, Berzana = rodz.
ryby L. (Linde pisze te formy razem
z **Barwena**, k. p.) || Głż. pjer sk,
pjerach. Rs. beršь = Wyr-
azy te są w związku z Nm. Barsch,
Sgm. bars, bersich, Nm. ♀
Persken (Hl. baars, Ag. barse)
= tzn., zap. z Fr. perche, persè-
gue, Wł. persega, te zaś z Łc.
perca = Gr. pérkē = tzn. Mr. 109
Бершъ. Kge Bersch myli się, sądzą,
nie chcąc przyznać pochodzenia z Rom.
Por. Wgd. Barsch.

Bersztyń p. Bursztyn.

Bertram = rodz. rośliny L. **Pi-
retum** = tzn. ♀ **Pieletrona** ||
Cz. pertram, peltram || Wł. pi-
latro, piretro. Fr. pyrèthre
i t. d. = Z Gr. późn. pyrethron
= rodz. rośliny, przez Nm. (sld. do
imienia Bertram AV. 79. GDW.
Kge) Bertram = tzn., inaczej Berch-
tram. Mr. 274 Pertram.

Berwana p. Barwena.

Berzana p. Bersana.

Besaty p. Biesaga.

Beskura p. Beskuryja.

Beskurcyja p. Beskuryja.

Beskurdyja p. Beskuryja.

♀ **Beskuryja**, ♀ **Beskur-
dyja**, ♀ **Beskurcyja**, ♀ **Bes-
kura** = rodz. przekleństwa, polajan-
ki: bestja, niezdarą, leniuch i t. p. ||
Cz. ♀ beskuria = bestja = Zap.
Węg. bösz = wściekość; wściekły
i Węg. kurja = krzyk, wrzask.

Besować p. Bejcować.

Bes(s)erm(i)an p. Bisurman.

Besurman p. Bisurman.

Besztefrant(y) p. Beštefranty.

♀ **Beszycha**=róża (choroba) ||
Srb. bešika = bąbel, krosta. ||
Ukr. beszycha = róża (choroba),
z Rum. beşikă = pęcherz; krosta. Mew.
415 bešicha.

♀ **Beštefranty, ♀ Besztefranty, ♀ Bištefranty, ♀ Bještefrant, ♀ „na Besztefrant mówić”** || Nm. bester Freund = najlepszy przyjaciel(u); przejście znaczenia: łudzenie kogoś, mówiąc mu: b. f.! Por. Rs. šeromyga, šeromyžka, šeromyžnikъ, šeromyžitъ i t. p. z Fr. cherami; z a panъ bratъ=za panie bracie, toż Ukr. za pan(e) brat, z Pols.

Bet (w kartach) pch. p. **Labet.**

Betel p. Bedel.

Beweryja p. Brawerje.

Bezerman p. Bisurman.

Bezestan, Basistan=rynek. O. || Srb. Bg. bezistan, bezisten. Czy Ukr. basan = galerja kryta koło cerkwi wiejskiej tu należy? || Rum. bezestin, bezestie, bezesten. Fr. Nm. char. bezestan || Tur. bezestan = rynek kryty (dśl. = niby *płótnowisko, złż. z bezz = płótno, por. **Atlembas** i -stan = niby Pols. -isko, z Arab. i Pers.). De. 68 Bezestan. Mt. I, 26 bezestan. 27 bezz. MtN. I, 14. JA. IX, 490. Mew. 415.

♀ **Bezhar** = „nadmiar, zbytek czego, przesadzona cena, waga, nadmiar wzrostu” || Ukr. bezhar = tzn. (zap. z bezharnyj; harnyj [właśc. hardnyj] = ładny, piękny, z Pols., a Pols. z Cz.?). Mew. 85 charъ objaśnia inaczej.

Bezik pch. || Fr. bézique lub bézigue=tzn.

Bezmian. Przemian.

Przemian pch. || Cz. přezmen (zap. z Pols.). Ukr. bėzmin. Rs. batmanъ = pewna waga (około 10 kilogr.); bezmėnъ, bezmėnъ=bezmian || Lit. bezmėnas (z Pols.) Nm. Besemr, Besmer, Desam, Desem, Desemer i t. p. mniej lub więcej gwarowe. Sskand. besman, bismán. Szwed. besman. Duńs. bismen || Oczywiście postać bezmian starszą jest od przemian; w tej ostatniej przodkowie nasi przetęlmaczyli bez na przez i w tej formie Czesi od wyraz przejęli. Co do pochodzenia wyrazu, różne są zdania. Mr. 19 Bezmėnъ szuka źródła we Fr. peson = wagi. M. 10 zbliża z Arab. wazn, wezn = waga (prawna) i mizan = szalki. Grot (Gt. I, 475) myśli, że wyrazy Eur. pochodzą z Azjat. batman = waga 7 do 25 funtów i że Rs. nasamprzód wyraz ten przyswoili. Mew. 8 batmanъ zestawia batmanъ i bezmėnъ i oba razem wywodzi z Północnotur. Mt. I, 22 batman mniema, że bezmėnъ w Rosji wszedł w użycie przed batmanъ; że z Rosji dostał się do Polski, Szwecji i Danji, a ztamtąd do Niemiec półn. Por. JA. VII, 136. Korsch JA. IX, 489 wraca do przypuszczenia Muchlińskiego (nie wymieniając go zresztą) i zbliża Dżag. wazmin = ciężki. MtN. I, 12 za nim to powtarza. W każdym razie to narzecz Słow., które pierwsze wyraz wzięło, podprowadziło go pod bezimien- (sld. do niby „waga bez zmiany”). Por. Pfil. I, 463. Co do zamiany bez na przez por. przezpieczny i odwrotnie beztowłosy, na bezrok i t. p.

Bezoar = antydot L. || Cz. bezoar. Słh. bezvar (Mr. 110 przytacza Słh. bezlaj, lecz wyraz ten znaczy skok). Rs. bezoarъ, bezuj || Eur. z małemi zmianami: Wł. belzuar, Fr. bezoardi t. d. || Arab. bādizahr, bāzahr, z Pers. padzehr = dśl. *jadopęd, środek wypędzający truciznę. De. 68 Bezoard. Mt. II, 36 padzehr. Szujski *Roztrząs.* 71.

♀ **Beżka** = poduszka bez pierzy? Kg. *Kuj.* II, 248 == Może w związku z beż = rodz. tkaniny O., z Fr. bége, beige = tzn.

Bębnarz p. **Bednarz**.

Będnarz p. **Bednarz**.

Bęchor p. **Bachur**.

Bęcoły p. **Bęcwał**.

♀ **Bęcwał**, ♀ **Bandzwoł** = leniuch, ociężały. ♀ **Bęcoły** blp. = kluski kartoflowe == Może z bucefal, bucyfał = koń, człowiek duży, niezgrabny [Gr. boukéfalos = dsł. wologłów, nazwa konia Aleksandra Macedońskiego]. Kluski może przez przeniesienie znaczenia, jak bela, gała i t. p.

Będźwin p. **Benzoin**.

Bękart pch., ♀ **Bąkart**, **Naderbękart**, **Zbękarcieć**, ♀ **Bęks**, ♀ **Bąk**, ♀ **Bączka** ż., ♀ **Bączek**, ♀ **Bęś** || Słc. Cz. pankhart, Cz. panchart, pankart, Cz. Moraw. bankarec, parchant, barehant (przestawka i sld.), Cz. ♀ Bankart || Hl. bankard, banker d == Nm. Bankhart, zwykle Bankart, Bankert = dsł. imię męskie, utworzone na wzór Reinhart, Gebhart i t. p., od Bank = ławka (p. **Bank**), więc niby *ławczak, *Ławomir, albo *Ławosław, z myślą o spłodzeniu nie na łożu (małżeńskim), lecz dorywczo, w kącie, na ławce, pod ławą. Co do przejścia znaczenia por. „Smrodzie, wychowany na gnoju, spłodzony na tryecie (z Nm. Trödel = lichy rynek, tandeta)” L. p. w. Tret. Por. **Bastard**. Nm. Bänkling, Banksohn, Bankkind = *ławczak, ławowy syn, ławowe dziecko. Sskand. hornüngr = dsł. *kąciak, w kącie spłodzony. 'Słc. scamnifex = dsł. na ławie zrobiony. ♀ Pokrzywnik = w pokrzywach spłodzony. Jak bastard, bastarda, k. p., znaczy wszystko „nieprawe” t. j. nieprawdziwe, fałszywe, podrabiane, tak też ♀ bąk, ♀ bęks

i t. d., oprócz dziecka nieprawego, oznacza ostatni snop, pieniądz (fałszywy), może i kasza ♀ *bączka* (jako mieszana z różnych rzeczy) i t. d. Mr. 110 Bękart. GDW. Bankhart.

Bęks p. **Bękart**.

Bęś p. **Bękart**.

Białka p. **Buła**.

♀ **Bibic** = rośl. rzepik, == Może w związku z Rs. bibika = mzn. rośl. pegamum harmala, Steppenraute. Słc. bibie = czajka (ptak).

♀ **Bicmacher** = puszkarz, rusznikarz == Nm. Büchsenmacher = dsł. robiciel strzelb (od Büchse, nasze **Buks** i **Puszka** k. p.).

Biczak = rodz. noża L. || Srb. bičak. Bg. bičkija. Ukr. (na Węgrzech) bičok || Węg. bicsak, bicsak == Tur. biczak, byczak = nóż. Mt. I, 27 bičke. MtN. I, tż. JA. IX, 490. XI, 123. Lpf. VII, 7 Бичаръ; wyrazu tego Dal nie podaje.

Biczka p. **Bika**.

Bida, **Bieda** = rodz. wózka ♀ **Bieda** = kosz ręczny na dwie strony otwierający się. || Br. bēda (nie bieda) = tzn. == Łc. biga, częściej bigae blp. = tzn. (złż. z bi = dwu- i jugum = jarzmo, igo); sld. do bieda = nędza. Pfil. II, 258.

Bieda p. **Bida**.

Biedronka p. **Biedrunka**.

Biedrunka, ♀ **Biedronka**, ♀ **Biedronka**, ♀ **Patronka**, inaczej Babinka, Bąbka, Boża krówka, Katanka i t. d. == Cz. bedrunka = tzn., przez sld. do bedro = biodro, zamiast berunka; berunka zaś lub beruška = baranek (od beran = baran); że nazwa baranek jest właściwą, na to dowody mamy w innej nazwie Cz. tegoż owadu: Panny Marie be-

ruśka i w Nm. Herrgottschäffchen=dsł. baranek Pana Boga. Patronka jest sld. do patron. Czeskie przejście z osnowy beran na bedr u nas znalazło gotową już analogję w nazwach bydłał gniadych biało nakrapianych: biedrony, biedrula i t. p. Być może jednak, że te ostatnie wyrazy z nazwy biedronki się utworzyły, z powodu podobieństwa barwy i nakrapiania.

Biedrzeniec = rodz. rośliny (pimpinella) L. || Cz. bedrnik. Ukr. bedrinčč. Rs. bedreněčъ || Fr. pimprenelle. Wł. Hp. pimpinella. Nm. Bibenel, Bibernelle, Pimpernell. Hl. bevernel = Słc. pipinella, pimpinella i in. (może z Łc. *bipennula=dsł. *dwupiórnik = *dwuliściennik, zdrobn. z bipennis = *dwupiórny, dwuliściowy); z tego Nm. formy, a jedną z nich: Biber-nel (Biber=bóbr) przetłómaczono na Cz. czy Pols. Biber na bóbr i pierwotnie musiała być postać *biebrzeniec, z której, przez rozrózniczkowanie dwóch b i sld. do biodro, biedrunka, powstała forma biedrzeniec.

Biedrzonka p. Biedrunka.

♀ **Bieleczuk** = nalewka drewniana, półgarnceowej objętości, osadzona na długiej ręczce drewnianej, inaczej zwana ♀ ezerpakiem, ♀ ezerpazką, na Litwie, w Wileńskim = Może ma związek ze Ssłw. bēlčougъ, belčougъ=pierścień, Sr. biočug = kółko żelazne, belenzuke blp.=bransoleta, naramiennik i t. d., z Tur. bilezik = bransoleta, naramiennik. Mew. 13 bilezikъ. Mt. I, 27 bilezik. MtN. I, 15 bilezik. Lpf. VII, 21 Бѣльчоугъ.

Bieldrzan p. Baldrjan.

Bieluh p. Bałuch.

Bieldrzan p. Baldrjan.

Bielka p. Buła.

Bielucha, Bieluga = ryba wyz O. = Rs. bēluga=tnn.

Słownik wyr. obc w jęz. polskim.

Bieluga p. Bielucha.

Biera, zdrobn. **Bierka** = 1, kostka szachowa, warcabowa 2, gałka, kreska (do głosowania) 3, dola, los. **Bierki**=warcaby Kn. L. **Biernia** lub **Birnia**=dań, pobór. Może tu należy **Blirki**, k. p. || Cz. birie=dawniej: herold, dziś zbir, siepacz. Głz. bjerna = podatek; taksa (Mew. 13 biritjъ podaje Głz. formę bjere, której słownik Pfulh nie ma). Dłz. bēriz (tj. bjerie)=woźny, siepacz (Zwahr). Srb. bir = dziesięcina kościelna; birovo=sołtys. Słh. bir lub bira = składka; podatek; birovo = sołtys. Bg. bir, birija = podatek. Ssłw. birъ=podatek; birčijъ=poborca, birištъ=zbir, siepacz. Ukr. birczyjъ=poborca; byrez e=rodz. taksy; byriw=wojt; birycz=herold. BR. birka = laska do karbowania; birkawáč=karbować. Rs. ♀ birъ=pogłównne; birka=laska do karbowania i t. p.; birčitъ = karbować; Srs. birjučъ, birčij, biričъ=herold; zbir. || Łot. birka laska do karbowania (z BR.); beri = zsymp (sep). = Jakkolwiek pozornie wyrazy powyższe zdają się od pnia br(ač) pochodzić, zdaje się jednak, że są Uralsko-Altajskiego pochodzenia. Mew. 13 pod biritjъ zbliża Wł. birro, sbirro; ale i te wyrazy są niewiadomego rodzaju. Dal p. w. birka i birjučъ nie wątpi, że są Tatarskiego pochodzenia. Mew. 13 oddziela (zdaje mi się niesłusznie) biritjъ od birъ, a przy drugim nakuwa Węg. bér=żold, zapłata, czynsz. Korsch JA. IX, 491 przypuszcza z powodu „nieorganiczności zmiękczenia” w Rs. birъka, że może być to Tur. bir-iki=jeden dwa. Myślał już tak Grot w *Spornyje woprosy russk. prawopisanija*, 1876. str. 421. Zmiękczenie, myślę, teje jest natury, co w powszechn. wymawianiu Rs.: perbyju, sterbva i t. p. Zbliżyć należy Tatar. bermek=brać; Węg. bér=żold, opłata, czynsz; bérénc = żoldak, najemnik; bir = posiadać; biró = sędzia i t. d. Por. Mr. 112 Бирка. Mew. 13. MtN. 15 bir. Dz. II, a Birro.

Bieret p. Biret.

Bierka, Birka, ♀ Byrka =rodz. owcy Kn. || Cz. bira, birka =tzn. Moraw. birka=1, biała owca 2, wesz; birečka = wełna białych owiec. Srb. birka = tzn. Ukr. byr, byr! wołanie na owce; a byr! odpędzanie owiec; býrka=1, owca 2, skórka owcza. Rs. баръ, баръ! albo byrъ, byrъ!=wołanie na owce == Węg. birka = owca. Mr. 111 Bierka (takiej formy Pols. n.) i 112 Birka. Mew. 415 birka.

Bierkowiec p. Berkowiec.

Biermanie patrz **Bierzmo-
wać.**

**Biermowanie p. Bierzmo-
wać.**

Biermuszka=polewka piwna L. || Głz. bërmuż, bërmużk = polewka z chleba == Nm. Biermus = tzn. (złz. z Bier = piwo i Mus = polewka, kaszka). Por. **Fara(muszka** i **Jarmuż**. Zmiana i na e jak w ♀ miela (mila), wiertel i t. p.

Bieryt p. Biret.

Bierzmować pch. **Biermanie**. **Przebierzmować** pch. **Wybierzmować** pch. Kn. ♀ **Wierzmować** pch. ♀ **Wiermowanie**. ♀ **Biermowanie**. ♀ **Wierbowanie** || Słc. birmovat. Cz. bîrmovati. Głz. bjermować, fyrmować. Srb. berma = bierzmowanie (MF. p. t. w.; słownik Karadźyca n.). Słh. berma, birma, firma=bierzmowanie || Węg. bërmał = bierzmować. Romań. z dodaniem przyimka Łc. con- (=cum), od confirmare, więc Fr. confirmation i t. d. == Łc. firmare = umocnić, ztąd formy Nm. firmen, firmeln = bierzmować. a z niej forma Cz., z tej dopiero Pols. Postać biermanie zdaje się że bezpośrednio z Nm. firmen; co do zmiany f na b, i na e por. barwa, bazanka, bażant — wiertel, biermuszka i t. d. oraz bierzmo=bierwiono. Formy gwarowe pod wpływem sld MF. Berma. Mew. 12

bërma-. Mr. 112 Bîrmovati. McT. n° 31. JA. I, 61.

Biesaga, częściej blp. **Biesagi** pch. L. ♀ **Bisagi** blp. ♀ **Biesag** || Słc. bisahy. Cz. bisah, visah = mantelzak u siodła (visah jest sld. do viseti=wisieć, zkad visák = mantelzak u siodła); bisaha =więcierz, zak. Dłz. bisagi. Srb. bisag, bisage. Słh. besaga, bisaga. Bg. bisagi, disagi. Ukr. besaha, besaha. || Słc. bisaccia, bisaccus i in. Wł. bisaccia. Hp. bisaza, biaza. Fr. besace, bissac. Rum. desagă == Łc. bisaccium =worek podwójny, do przewieszania (złz. z bi==dwu- i saccus=worek, zkad nasze sak, żak, z Gr. sakkos, to zaś podobno z Hebr.). Który z języków Słow. najpierwej wyraz ten poznał i zamienił k na g? ♀ Besaty znaczy toż samo i ma postać Ukr.; w słowniku Żl. n. Mew. 13 bisaga. MF. Besaga. Mr. 19 Basaga. Dz. I Bisaccia. Może Nm. ♀ Beiseckel tu należy GDW. p w. Diebsack. Kge Sack.

♀ **Bietka**=kleпка, np. „we hie braknie piąty bietci” == Może z Nm. Biet = mzn. deski po obu końcach statku GDW. Biete.

Biez=gra w karty O. == Dla tego wpisuję ten wyraz, że powstał on skutkiem pomyłki druku, zamiast Biez; petrz Biez u L.=„gra prostych ludzi w karty”.

Biga p. Bika.

Bigiel p. Bygla.

Bigos pch. Kn. || BR. bigus (g nie jak h wymawiane, bo z Pols.). Rs. bikusъ (z Pols.) == ♀ Nm. Beiguss = sos, podlewa. Cpe. p. w. Sauce podaje Hamburs. Bigöte. Sdm. bigôt = ♀ Beiguss (dśl. *dolewa), w słowniku Schillera i Lüb. Mr. 111 nie wie słoworodu. L. podaje niedokładny: Beguss; wyraz ten=polanie (woda, np. kwiatów).

Bigot pch. L. || Cz. bigotní =

tnz. = Fr. *bigot* = tzn. [Ze wszystkich wywodów wyrazu Fr. najwięcej podobnym do prawdy jest z Dnm. *bi gote* = *dalibóg*; przez naśladowanie zaklinania się świętoszków tak ich nazwano; w XII w. tak już nazywano Normandów, zapewne z powodu, iż używali tego zaklęcia. Por. moszterdziej, panie-kochanku i t. p. Dz. I *Bigot* Wyraz przeszedł do in. Romańskich i do Nm. w postaci *Bigott* i *peh*.]

Bijony p. Piwonja.

Bik p. Bika.

Bika = oskard L. **Biga** lub **Bika** tzn. O. Zapewne tu należą też ♀ **Biczka** = deska mularska, używana zamiast bukszteli i **Bik** = *drağal* *peh*. L., **Nabikować** się L., przez metaforę, jak w *drağal*, *cep*, Rs. *dabina*, *dubyna* i t. p. ♀ **Beka** zdrob. ♀ **Beczka** (z kaszub. zam. i) = „rodzaj motyki”; **Bekac**, **Beknąć** = „uderzać *bęka*, zlekka uderzać” Psk. 3 = Nm. *Bieke* = oskard, wyraz podobno Celt. pochodzenia, zkąd też Rom.: Fr. *bec*, *bèche*, *bécasse* = Pol. *bekas*, Wł. *becco* i t. d. Dz. *Becco* *GWB*. wywodzi *Bieke* z Rom.; Kge słoworodu n. Przejście k na g w *Biga* może pod wpływem Nm. *biegen* = *giąć*, *Biegeisen* = narzędzie do zginania. Por. przejście znaczenia *dziobas*, *dziubas* = *koniec oskarda* z Francuzkiem *bèche* = *rydel* i *bec* = *dziób*. Mr. 111 *Bika*. JA. XI, 123. Pfil. III, 361.

♀ **Bilmez** „wyraz na Podolu używany, w znac. nie nie wiedzący, nie nie umiejący, np. ani słowa *belmez* albo *bilmez*” M. 10 || Srb. *bilmez* = ignorant *Marinkowicz* w *Verhandl. des V Orientalisten-Congresses*, 307. Ukr. *belmès* = tzn. Rs. *belmèsъ* = *dureń*; *obelmesitъ* = *okpić*. MtN. zbliża BR. *bałbiès*, *bałbòs*. Być może, iż i nasze wyrazy *Bilbas*, *Belbas*, *Gilbas*, *Bimbas* i t. p. są tegoż pochodzenia. = „Tur. *bilmèz* = nie wie, 3 osoba cz. terażn. przeczącego od słowa *bilmèk*

= *wiedzieć*” M. 10. Mt. I, 28 *bilmèz*. MtN. 15 *bilmèz*. JA. IX, 491.

Bimbasza O || Srb. *bimbaša* = dowódcą tysiąca żołnierzy. Bg. *bimbašija*, *bumbašir* = komisarz *baszy*, *cesarza* || Nm. *Bim-baschi* *char*. Rum. *bumbašir*, *bimbaš* = Tur. *bin baszy* (*bin* = *tysiąc*) Mt. I, 28 *bin*. MtN. 15 *bin*.

♀ Bina p. Binda.

Binda. Wyraz zapisuję 1, dla tego, że posiadamy go w Kaszub. przekształceniu ♀ *Bina* oraz z *Ukraińska*: ♀ *bynda* = *przepaska*, z Nm. *Binde*; 2, że O. mylnie ma *Biuda*. Por. **Bunt**.

Binda mzn. = *rodz. ryby* Kn. = Nm. *Bändel* = tzn. [od *Band* = *pas*, *pasek*; *ryba* nazwana od tego, że ma skórę w paski; por. Łc. *taenia* = *pasek*, *prążek* i nazwa tej samej ryby. Wyraz Pol. jest sld. do *Binda* = *przepaska*].

Bindał, **Bindalik** = *przepaska* L. = Nm. *Bändel* lub *Bendel* = tzn. Wyraz nasz uległ sld. do *binda* i, co do zakończenia, do *futurał*, *pastorał*, *pektorał* i t. p. Por. *Sic. bendellum* = *przepaska*.

Bindarz = *szpaler*, *kryta ulica ogrodowa* Kn. = Mr. 111 wywodzi z Łc. *viridarium*, zkąd Pol. *wirydarz*. Raczej z Nm. *Bindwerk* = *szpaler* [GW. n. w tem zn.] Mgn., z podprowadzeniem zakończenia pod często u nas używane *-arz*.

Bindas = 1, *rodz. siekiery* 2, *rodz. rośliny* 3, *penis* 4, *binda* = Dnm. *bindex* (Gnm. *bindaxt* = *dsł. siekiera* do *pobijania*; *abbinden* = mzn. *pobijać*; *Axt* = **Oksza**, k. p.) = tzn. *Zakończenie* podprowadzono u nas pod częstą *końcówkę* *-as*. *Penis* nazwany tak *żartobliwie* od *podobieństwa kształtu*. Na *bindę* przeniesiono *znaczenie* przez *bliskość brzmienia*. *Roślina* nazwana *zap.* przez *podobieństwo kształtu kwiatów* do *siekiera*. *Czesk. bindas* w zn. *rośliny* może z *Polsk.*

♀ **Binduła** = kańczuk == Może Nm. *Bündel* ż. = wiązka, pęczek (rózgi i t. p.).

Birba = „znaczego stanu żebrak” L. **Birbant** pch. **Birbante rocco** u Mickiewicza. Stara piosnka *birbancka* u Kolberga, Maz. II, 272, gdzie jest jeszcze forma **Birbus**. **Birbuski** == Wł. *birbo* lub *birba* = oszust; żebrak; toż znaczy *birbante*; dużo jest też pochodnych. Sfr. *briban* = włóczęga. [Co do pochodzenia por. Dz. I, *Bribe*. Mt. I, 26 mylnie z Pers. *bérbad* = zniszczony, stracony]. Mr. 111 *Birba*.

Birbant p. **Birba**.

Birbus p. **Birba**.

Biret p. **Beret**.

Birka p. **Bierka**.

Birkowiec p. **Berkowiec**.

Birkut lub **Berkut** = 1, rodz. orła 2, rodz. strzał L. || Słc. i Cz. *birkut* (z Pols.). Ukr. *berkút*. Rs. *bérkut* == „Tatar. *birkút* = orzeł na Kaukazie ogromnej wielkości; że do strzał używano piór jego, więc i sama strzała zowie się *birkutem*” M. 11. Mr. 109 *Беркутъ*. Mew. 415. Mt. I, 33 *burgut*. MtN. 15. JA. IX, 494.

Birlet = kapelusz żydowski O. == Może pomyłka zam. *biret*? Por. **Beret**.

♀ **Birza** = „stanowisko fiaków”. ♀ **Birzak** = „najemny woźnica, fiakier” RT. 254 == Rs. *birza* = 1, giełda 2, stanowisko najemników 3, stanowisko dorożkarzy [Nm. *Börse* = 1, woreczek na pieniądze, bursa 2, giełda, bursa. Patrz **Bursa**]. Nazwa miejsc. *Birze* nie ma z temi wyrazami wspólności.

Bisagi p. **Biesaga**.

Bisam p. **Pizmo**.

Bisin p. **Bisson**.

Bisior p. **Bisson**.

Bisiorka p. **Bisiórka**.

Bisiorka pch. O. = paciorka, perelka. ♀ **Bisiórka**, częściej ♀ **Bisiórki**, ♀ **Wisiórki** = na Litwie nazwa ozdób, wieszanych na szyi, głowie, kapeluszu i t. d. kobiet; o pochylone jak w ♀ *paciórki* || Słc. *biserka* = konwalia (kwiatki ma jak *perelki wiszące*). Cz. *biser* = perła. Słh. Srb. Bg. *biser* = perła. Ssłw. *biserъ* i in. formy = tzn. Ukr. *byser*. BR. *bisiurki* blp. = paciorki, perelki. Rs. *biserъ* = detka, paciorka szklana || Alb. *bišer* == Hilferding (*Věstník Evropy* 1868, IV, 230) zbliża z Skr. *bhasura* = świecący, błyszczący; jako rzeczownik = kryształ. Co do zmieszania z **Bisson**, p. t. w. ♀ *Wisiórki* sld. do *wisieć*. Mr. 112 *Бисеръ*. Mew. 13 *biserъ*.

Biskokt p. **Biszkokt**.

Biskont p. **Biskup**.

Biskup pch. **Arcybiskup** pch. **Współbiskup**. ♀ **Bliskup**, ♀ **Biskont**, ♀ **Wiskup**, ♀ **Arcywiskup**. **Biskup** pch. znajduje się w ZDz., PF., BS. || Słc. Cz. Srb. *biskup*. Głz. *biskop*. Dłz. *biškup*. Słh. *škof*. Ssłw. *biskupъ*, *episkupъ*, *piskupъ*. Ukr. *epýskop*. Br. *biskup*. Rs. *episkopъ* || Fr. *evêque*. Wł. *vescovo*. Hp. *obispo*. Nm. *Bischof*, dw. *bischof*, *pischof*. Łc. późn. *episcopos* == Gr. *episkopos* = dsł. *nadzorca* (złz. z *epi* = na, *nadisko* = patrzyć). Wyraz do nas zap. z Cz., Cz. zaś z Nm. *Episkopat*, *Episkopalny* wzięliśmy wprost z Słc. Nazwa napoju *Biszof* z Nm. (por. napój *Kardynał*). Formy gwarowe przystosowują *biskupa* do ♀♀ *wiskać*, *blizki*, *kupić*, nawet do *Biszkunt*, k. p. i t. d. Por. Mew. 13 *biskupъ*. Kge *Bischof*. Mr. 325 *Škof*. JA. I, 61.

Bismut, Bizmut, Wismut. Wizmut pch. || Słow. i Eur. podobne nazwy, z b lub w w nagłosie == Ciemnego pochodzenia. De. Bismuth nasuwa źródło Arab. Mr. 369 Висмутъ.

♀ **Bisnowaty** = „opętany, napaściwy człowiek”. || Rs. bēsnowatyj = tzn. == Ukr. bisnowatyj = tzn. (od bis = bies).

Bison p. Bisson.

Bisson, Bison, Bisin, Bisiór pch. L. Knapski ma tylko Bisiór || Sez. bys, byss = rodz. płótna (Głz. bisor, w słowniku Pfuhla str. 1056 = rodz. rośliny, jest wyrazem, jak się zdaje nieludowym, zap. z Pols. wziętym). Słow. vysonъ = rodz. płótna; vysonъnъ, vysъnъ = płócienny || Snm. bissin. Wł. bisso = rodz. tkaniny == Gr. býssos = len delikatny; płótno z niego; bawelna; toż Łc. byssus. Jak objaśnić Bisiór? Pod wyrazem **Bisiórka** znajdujemy odpowiedniki Słowiańskie, ale znaczenie ich jest inne. Trzeba przeto przypuszczać dawne u nas zmieszanie bisonu, bisinu z wisiosem, wisiockami. Wisior O., Wisiorzy = ozdoby architektoniczne Ż. 320 (rysunek str. 321); może przez wspólne znaczenie *ozdoby* zmieszano obce, mało znane wyrazy bison, bisin, z bisiór i wisior. Na Litwie np. mówi o paciorkach i innych wieszadkach na szyi kobiet (szczeg. żydowskich) bez różnicy bisiórki i wisiorki. Mr. 112 Bisiór. Mew. 13 biserъ. M. 11.

Bis(s)unić p. Bisurman.

Bisurman, Basurman, Bosurman, Bes(s)erman, Bezerman, Besurman, Beserm(i)an-, Pobisurmanic pch., **Robisurmanic** pch., **Zbisurmanic** pch. **Bis(s)unić** pch., L. || Słow. bardzo rozmaite postacie, z których kilka bardziej przekształconych wymieniam: Srb. musromanin, musromanin, busromanin, busromanin. Słow. busromanъ. Ukr.

busurman, bisurman. Rs. muslimanъ, musulmaninъ, basurmanъ, busurmanъ, bosurmanъ, besermenъ pch. i t. p. || Fr. Musulman. Nm. Muselmann i t. d. == Wszystko to są przekształcenia Ar. i Tur. müsülmān = wyznawca islamu, z Ar. muslim, Im. muslimīn = wyznawca tego, co się po arabsku nazywa islam = dsł. poddanie się woli bożej, a dalej religja mahometañska. Trudno zbadać, który naród Słow. lub nie-Słow. którą z form pierwszy przekreślił; trudno też objaśnić naszą formę bis(s)unić. Z wyżej podanych wyrazów pochodzą też nasze mużulmanin pch., moslemīn i islam. Mt. 2, 30 müsülmān. De. Musulman, Islam. M. 11. Por. nazwę miasta Węg. Böszörmény. Ukr. bisurka, bosorka = czarownica, znachorka; bosorkūn = upiór; Węg. boszorka = czarownica.

Biszkokt, czasami **Biszkopt**, dw. **Biskokt**, L. || Cz. biškot, piškot. Rs. biskvitъ || Fr. biscuit. Wł. biscotto. Nm. Biscuit (z Fr.) i t. d. == 'Słc. biscoetus (dom. panis = chleb) = suchar (z Łc. bis = dwakroć i coetus = gotowany). Do nas zdaje się wprost ze 'Słc. Wyraz zbudowany tak samo, jak Nm. Zwieback, z kąd nasz ♀ Cwejbak = sucharek. Forma biszkopt ma p zam. k dla różniczkowania dwóch k i pod wpływem kopcié.

Biszkopt p. Biszkokt.

Biszkunt = „psi figiel, sztuka, psota” L. (z Potockiego *Arg.*) == Może ze Snm. Birschhund, (Birsch = polowanie, Hund = pies) = pies myśliwski, gończy. „Psich pefen biszkuntów”, powiada Potocki. Albo może z Nm. *Beisshund, wyrazu, któryby mógł być tak utworzony, jak Nm. Beissbär = niedźwiedź zjadliwy, Beisschaf = owca kęsająca, zjadliwa, więc *Beisshund = pies zjadły. L. nasuwa bies i kunszt. Lud podprowadził tu biskupa: ♀ biskont = biskup!

Biszof p. Biskup.

Bištefranty p. **Beštefranty**.

♀ **Bišterować** = zmawiać się, sprzysiegać == Wyraz ma obcy wygląd. Może Nm. *beisteuern* = przy czyniać się do składki? Por. Nm. ♀ *bistern*, ♀ *biestern*, ♀ *büstern* = błakać się; majaczyć.

Bitarnia = „woda słodka, od morskiej, przy warzeniu soli, oddzielona” L. (tak objaśnia dopełniacz 1 Lindego) == „Z Fr. *bittern* = *l'eau mère*” [Fr. *eau mère* = płyn, pozostały po wydzieleniu saletry, soli i t. d.].

♀ **Bitnik** pch. O. „Bitnikowstwo = pewnego rodzaju umowa, odnosząca się do hodowania pszczół, w której jedna strona jest ich właścicielem, a druga daje miejsce i zajmuje się pielęgnowaniem onych; pożytkami zaś dzielą się w równych częściach obie strony” O. == Lit. *bitininkas* pszczelarz [od *bitė* = pszczoła]. Właściciel po Lit. wspólnik pszczelny nazywa się *biczulis* [tegoż pochodzenia] i w dalszym rozwoju znaczenia wyraża przyjaciel. Ludwik z Pokiewia (Jucewicz) *Litwa*, od 243. Por. **Siaberstwo**.

Bitunek, Butynek pch. || Cz. *bit* = część, udział; *bituňk* = zdobyecz || Fr. *butin* = zdobyecz. Wł. *bottino* = tzn. Hp. *botin* = tzn. == 'Sgm. *biutunge* = podział zdobyeczy (dziś *Beute* = zdobyecz). Mew. 13 *bitova*. Kge *Beute*. Brl. 8 *Bitunk*. Dz. I *Bottino*.

Biuda O. mylnie zam. **Binda**, k. p.

Biurel „gruba wełniana materja” O. == Sfr. *burel* = tzn. Cpt. *Burel*. Por. **Bura**.

Biuro p. **Bura**.

Bizmut p. **Bismut**.

Bizon p. **Bizun**,

Bizun, Bizon. || Br. i Ukr. *bizun*. Rs. ♀ *bizunъ* || Lit. *bizūnas* (wszystkie z Pols.) == Może od nazwy zwierzęcia Gr. *bison* = żubr, Łc. *bison* = tzn., z takim przejściem znaczenia; jak *bykowiec*, Cz. *býkovec* = *taurea e pene bovino facta*, jak Łc. *taurea* = *bizun* od *taurus* = byk. Wywód M. 11 nie wydaje mi się prawdopodobnym. Mr. 112 *Bis*.

Bještefrant p. **Beštefranty**.

♀ **Blach** „zbrudzony, np. nawozem” GO. 160. == Zap. Dnm. *blacke* = plama, *black* = atrament (Ag. *black* = czarny, Dń. *blök* = tzn.). GW. *Blacke*, *Black*.

Blach, Blacha, Blecha, Flak, Flek = plama L. || Słc. *plácha* = pleśń. Cz. *flák* w in. zn., patrz **Flak**. Głz. *blak* w in. zn., == Nm. ♀ *Blacke*, toż co *Flecke* = mzn. plama. GW. II, 59. Por. **Blak**.

Blach p. **Blacha**.

Blacha p. **Blach**.

Blacha, dw. **Blach** pch.; ♀ **Blachmistrz, Blachmierz** = blacharz; **blasz** pch. || Słc. i Cz. *plech*. Głz. *blach*. Słh. *pleh*. Sslw. *blehčij* = kowal (w źródłach Rs.). Ukr. i Br. *blacha*. Rs. *blja-ha* = blaszka, tarcza || Lit. *blėkis* == Nm. *Blech* n. Mew. *blehčij*. Mr. 114 *Блѣхчій*.

Blachmal, Blakmal pch. = szumowiny na rozpuszczonym kruszcu; emalja; rodzaj haftu; bielmo L. Łb. **Blekman** O. = tzn. || Ukr. *blakman* = bielmo, tuman. == Nm. *Blachmal* = szumowiny na kruszcu [złz. z *blach* = płaski (dziś *flach*) i *Mal* = znak, plama]. GW. II p. w. *Blach* i *Blachmal*. Dalsze znaczenia może u nas się rozwinęły. *Blakman* może z Ukr.

Blajer p. **Blejer**.

Blajgiel(b), Blejgiel(b) L. || Rs. bljagirь, bljagirь, blajgirь = Nm. Blejgelb [złz. z Blei = ołów i gelb, ♀ gel = żółty] = farba żółta ołowiana.

Blajwa(j)s, Blejwa(j)s pch. L. || Srb. plajvaz = ołówek [z Nm. ♀ Bleiweiss = tzn.] = Nm. Bleiweiss [złz. z Blei = ołów i Weiss(e) = białość] = farba biała ołowiana.

Blak = 1, „u flisów = mielizna L. 2, u leśników = halizna, polana w lesie O. KSL. = Nm. blach (częściej flach) = płaski, np. Blachfeld = równina, płaszczyna.

Blak, Blakować pch. Nad-blakować. Poblaknąć. Przy- Wyblaknąć pch. **Zblakować.** L. || Mew. blék mylnie zestawia Głz. blak; wyraz ten nie ma zn. tracenia barwy, lecz inne i pochodzi z Nm. Fleck, patrz tu **Blacha, Flak, Flek.** Przytoczyć raczej należy Głz. bluki = wyblakły, bluknyé = blaknąć. Br. blaknué = blaknąć, blaklyj = wyblakły. Ukr. bléknyty = blaknąć. Rs. bleknuty, bleklyj = Nm. bleek (= Nm. bleich) = bład. Mr. 113 Bléknyty. Por. **Blech.**

Blakmal p. **Blachmal.**

Blamanż, dw. **Blamas** (Mr. 113 podaje jeszcze **Blamasz**) = galareta migdałowa || Nm. jak Fr. = Fr. blanc manger [złz. z blanc = biały, manger = jedzenie, potrawa] = tzn. Mt. 113 Blamasz.

Blamas p. **Blamanż.**

Blank, częściej **Blanki** bp. 1, deski, dyle 2, wierzch muru opasującego 3, poręcz galerji okrętowej L. 4 ♀ **Blanki** lub ♀ **Soboły** = podsienie koło dzwonnicy. **Przy-blanki** O. **Planki** = bale i tarcece okrętowe. Tu też zap. należy i **Blanek** (może to forma gwarowa?), np. „Ujrysz na górze Skałce blane k załamany, Gdzie niegdys kosztowności ukrywały ściany” Ste-

czyński, *Tatry*, 40. Tutaj też należą ♀ **Bląg,** ♀ **Łąg,** ♀ **Zabląże,** inaczej ♀ zapole, ♀ saszetnica = bal lub ścianka, oddzielająca klepisko od sąsiedka. An uczuwano na równi z dw. Pols. ań i zmieniono na a; k zaś w pogłosie uczuwano jako ściehłe g, cały zaś wyraz podprowadzono pod pień łęg- i tą drogą b odpadło || Ślc. planka = gruba deska. Cz. planka, plańka = kół płotowy, sztacheta; plańk = ogrodzenie sztachetowe i wog. drewniane; blanżet jest Fr. planchette = dsł. deseczka, zepsutem przez wymawianie Niemców (Blankseite). Ślń. planka = kół płotowy. Rs. planka = deseczka. || Fr. planche = deska. Wł. piana i ♀ pianca = deska. Nm. Planke, dw. blanke = dyl; parkan = Łc. planca = dyl, deska. B u nas znalazło się zap. pod wpływem dw. Nm. blanke. Zdaje mi się, że Palanka innego jest pochodzenia; patrz t w. Mew. palanka. Mr. 278 Paanka i Planka; 383 Blank.

Blansz, dawniej **Blanksz.** **Blan(k)szować** L. || Cz. blanš w wyrażeniu „karta blanš” = Fr. carte blanche = dsł. karta biała = Fr. blanche (dom. couleur = barwa) = biała. K wsunęło się przez naśladowanie wymawiania Niemców, którzy w wyrazach Fr. z nosówką w wielu razach brzmienia gardłowe dodają, przez co np. z Fr. planchette (p. tu **Blank**) robi się Nm. Blankseite; z Fr. façon (dsł. = kształt, krój) robi się Nm. Fassung, z kąd Pols. **Wasąg,** k. p.

♀ **Blasa.** „Zaszumiały bory, lasy, kiej já jachá do ty blasy” Ap. VIII, 86. = ?

Blauaż = rodz. potażu. L. = Nm. Blauasche [złz. z blau = błękitny i Asche = popiół] = tzn. Łb. Blauaż. Nm. Asche mamy nadto w **Azklos, Potaż.** k. p.

Bląg p. **Blank.**

Blech, Blich pch. **Przeble-**

chować pch. **Wyblechować** pch. **Zblechować** pch. || Łż. blejcha = blech, blejchar = blecharz i t. d., oraz w tłumaczeniu dosł. z Nm. blędzer = blecharz, blędzié = blechować i t. d. Br. blech. Ukr. blich, blichar, blichowaty == Nm. Bleiche = blech. Por. **Blak**.

Blecha p. Blach.

Blejer, Blajer = modła, model, wzór, manjer, kopyto L. || Br. blajer = model, wzór (z Pol.) == Zap. Nm. Blei = ołów jest tu podstawą; Bleier znaczyło dw. po Nm. odlewacz z ołowiu. Por. Nm. Bleimulde = modła na odlewy ołowiane; bleiern = ołowiany; nasz więc blajer musi znaczyć po Nm. albo formę ołowianą, albo na ołów.

Blejgiel(b) p. Blajgiel(b).

Blejtram, dw. Blitram L. || Cz. plintrám = futryna okienna == Nm. Blendrahmen [złż. z blend- = ślepy i Rahmen = rama] = dosł. ślepa rama t. j. zakryta, jak kulisa, albo mająca na sobie płótno malarskie. Pierwszą część wyrazu wprowadzono u nas pod więcej znany wyraz Nm. Blei = ołów, zkad nasze **Blajwas, Blajgiel, Blejczyk**.

Blejwa(j)s p. Blajwa(j)s.

Blekman p. Blachmal.

♀ **Blerwa** = pogardl. owca == Dnm. blarren, blärren = beczec.

Blesny = szalony. **Zblesieć** = zgłupieć, oszaleć || Srb. blesan = głupiec; blesast = głupi == Mr. 114 Blesan nasuwa 1, Wł. bessò = głupi (od Łc. bestia = zwierzę) 2, Ślc. blas lub blax = głupi (z Gr. blax = leniwy; głupi). Mew. blesastb nie podaje żadnego słoworodu.

♀ **Blewiązka** = 1, tasiemka 2, smuga == Jest to oczywiście ten sam wyraz, co Ślc. blavuz = wążka, mała niwka. Może pierwotne znacze-

nie *tasiemka*, więc z Nm. blau (patrz **Bławy**), z przejściem znaczenia od barwy na rzecz samą, jak w **Bławat**. Por. Cz. blavi, blavanka = barwa berlińska (Berlinerblau).

Bléza p. Bliza.

Blich p. Blech.

Blichtr, Blichtry blp., **Bliktry**, dw. **Błyktry** L. || Cz. bliktry blp. = tzn. == Zap. Nm. Blic = mzn. polysk, blask jest podstawą wyrazów powyższych, któreśmy zap. z Cz. wzięli; Czesi bowiem, oprócz bliktry, mają blikati = mzn. błyskać (oczyma) i pch. Forma błyktry ma pozór Ukr., ale w słownikach Ukr. wyrazu podobnego n. Mr. 114 Blikati. Por. tu **Blikawy**.

Blikawy = jednooki; zezowaty BS. == Cz. blikavý = tzn. (z Nm. blicken = błyszczyć; spojierać). Mr. 114 Blikati. JA. VI, 176.

Bliktry p. Blichtr.

♀ **Blin** (na Litwie) || Ślc. blinnee. Cz. blínek, blinník (z Rs.) i inne formy patrz Mew. pod mel-1 == Br. blin = tzn.

♀ **Blindzia** = „na Polesiu rodz. iwy, wierzby” O. == Lit. blindé = tzn. Por. Ludwik z Pokiewia (Jucewicz) *Litwa*, 81, oraz O. p. w. Blinda podanie.

♀ **Bliarki** blp. = gra w podrzuca- nie kamyków Kg. *Kuz.* I, 228 == Może pomyłkowo zam. biarki? Patrz tu **Biera**.

Bliskup p. Biskup.

Blitram p. Blejtram.

♀ **Bliza** lub ♀ **Bléza** = latarnia morska == Dnm. blise, bluse = tzn., Nm. Blüse [z Duń. blus; blusfyr = ogień na latarni morskiej] GW. II, 169. FWb. blise. Mgp. p. w. Baka.

Blofarek p. Beluarda.

Blozbak = miech kowalski L. = Nm. Blas(e)balg = tzn. [złz. z blasen=dać, nadymać i Balg = łupina; miech; por. tu **Bełk**].

Bluda=misa L., char. = Rs. bljudo=misa, półmisek [z Nm.: Gt. biuds, Sgm. biet, Piot. Mew. 15 bljudo].

Bluskier, Bluzgier=rodz. stroju kobiecego na szyję; rodz. przykrycia przodu żupana L. Gołębiowski, *Ubiory* 45. 123. = Może pierwsza część wyrazu z Nm. Brust = pierś? Może Nm. Brustwehr = mzn. rodz. ubrania na piersiach?

Bluszcz pch. **Ubluszczyc** pch. **Winobluszcz** JA. IV, 87 w XV—XVI w. ♀ **Bluszcz** = 1, narost na dębach i bukach 2, wiklina wodna || Dłz. błysz. Sh. bljušč. Srb. bljušt = rodz. rośliny. Słw. bljušt. Ukr. bluszcz. Rs. bljušč. pljušč = Zap. z Nm. Blust m. lub ż.=kwiat, 'Sgm. bluost, plüst, z niewiadomem mi przejściem znaczenia. Mew. bljustj. Baudouin *Něsk. slov o kulturě Slovanů*, 13.

Bluzgier p. **Bluskier**.

Blam pch. **Obłamować, Zbłamować** pch. L. || Ukr. blām, blān. Br. blām, obłām (oba z Pol.) = Nm. Flamme, rzadziej Flamm, ♀ Flähme = kawał skóry, poćć, pas. Mr. 113 Blām.

Błanek p. **Blank**.

Bławal p. **Bławy**.

Bławat p. **Bławy**.

Bławy. Bławat pch. **Modrobławatny. ♀ Bławy** = bład, mdły. ♀ **Bławat**=bawehna. || Cz. blavanka lub blavi = błękit berliński. Sz. plavý, plavatý, plavatný. Srb. blav, plav=mzn. siny. Słw. plavet = barwa niebieska, plavetn = niebieski. Ukr. bławat, bławateń=1, bławatek 2, błękitna tkanina jedwabna. Rs. ♀ blavatka

= bławatek || Wł. ♀ biavo. Shp. blavo. Fr. bleu, ząd Wł. blü, a może i Ag. blue. 'Słc. blavus, blavius. 'Sgr. plábos = Nm. blau = błękitny. Zakończenia -at, -aty (Spol. bławaty=niebieskawy) wzięliśmy od Czechów. Przejście znaczenia z barwy na nazwę tkaniny jedwabnej ząd poszło, że pierwotnie materje jedwabne były barwy indygowej. Tak samo, jak się zdaje, powstała i gwarowa nazwa bawehny bławat: niei bawehniae były początkowo głównie niebieskie. Odróżniać należy wyraz płowy = Słw. plavъ i t. d., jako czysto Słowiański. Mew. 13 i 415 blavat. Mr. 19 Bławy i 278 Plavý. Dz. I Biavo. Mag. Blue. DC. Blavus. Gołębiowski *Ubiory* 123. Por. **Blewiazka**.

Błaka p. **Błakać się**.

Błakać się, dw. **błękać się** pch. **Górobłakacz. Nabłakać się. Obłakać się** pch. **Odbłakać się. Przybłakać się** pch. **Rozbłakać się** pch. **Wybłakać się** pch. **Zabłakać się** pch. **Zbłakać się** pch. || Cz. bloukati se, bloumati se. Moraw. blukati se. Ukr. blukaty sia, blukanje. Br. błuakaéca, blukania, blukaniaéca. Rs. ♀ blukát = błędzić, włóczyć się; ♀ blukát-sja lub ♀ blykát-sja, ♀ blukanjåt-sja=tzn.; ♀ blukala, ♀ blukaš, ♀ blukáč, ♀ blykún = włóczęga; ♀ bluzít = ♀ blugavit = błakać się, np. o sydle w lesie. = Wyrząd dotąd niewywietylony co do pochodzenia. Mew. blonka- odsyła do blend-, ząd bład, błędzić; ale jak objaśnić zmianę głosową? Chyba przypuszczając *bładk-? Por. Nm. ♀ blanducken = włóczyć się. Mr. 113 nasuwa Skd. flakka = błakać się. Zdaje się, że wyrazy Cz., Ukr. i Br. pochodzą z Pols. Jednostajność znaczenia o bład i obłakanie niekoniecznie dowodzi jednostajności pochodzenia. Nie wiem czy i jaki ma związek z wyrazami powyższymi ♀ **Błaka** RA. VIII, 239: „błako ty!"; objaśniono jako „nagana pieszczotliwa”.

Błakać się p. Błakać się.

Błękit pch. **Ciemnobłękitny. Czarnobłękitny. Nabłękitniony. Przybłękitny. Smaltowobłękitny. Sliwkowobłękitny. Zbłękitnić** pch. **Złotobłękitny.** L. Wyraz niedawny; Kn. go nie ma. || Cz. blankyt, blankytńy. Słh. blakiten. Ukr. i Br. blakitnyj **==** Przez Cz. z Nm. blank = jasno-biały, stalowo-błyszczący. Przejście znaczenia w wyrazach, oznaczających barwy, zwykłym jest zjawiskiem: żółta miesza się z zieloną, czerwona z czarną i t. d. Por. Geiger *Zur Entwicklungsgeschichte der Menschheit*, od str. 45. W tym razie może tem łatwiej, że i po Nm. blank mówi się szczególnie o niebieskawej jasności stali, żelaza, cyny. Trudno wyjaśnić dodanie końcówki -i t. Mew. blankyt. Mr. 113 Błękit. Z Nm. też wzięte są wyrazy Rom.: Wł. bianco, Fr. blanc i t. d. w zn. biały.

Błyktry p. Blichtr.

Błytki = (o prochu) prędko zapalający się **==** ?

Bobak = świszc; ♀ **Bajbak** = leniuch, drągal (przenośnia wzięta z długiego snu bobaka) || Cz. i in. Słw. niedawno wzięte z Pols. Ukr. bajbák, bobák, babák. Br. bajbák, bobák. Rs. bajbákъ, babákъ || W językach Eur. ze Słw. **==** Zap. do nas z Ukrainy; pochodzenie wschodnie. Nasze dzieciinne bobo, bobak, bubuk i t. p. tu nie należą. Mr. 114 Бобакъ. MtN. I, 9 baj i M. 5 niewątpliwie mylnie słoworód objaśniają.

♀ **Bobył, ♀ Bobył** pch. = wieśniak bez ziemi || Rs. bobyłъ pch. = tzn. **==** Br. babyl = tzn.

Bobył p. Bobyl.

Boch = tułów Kn. Zap. tu należy też **Bochen** pch., ♀ **Bochenię, ♀ Bocheniątko, ♀ Bochen-**

ka ż. **Bochniak** = drzewo guzowate. || Słc. bochnik = kłoc, bryła, bochen. Cz. boch=1, tułów 2, poćeć; bochnik, bocheň, bochánek = bochen (chleba, sera). Słh. boh = poćeć. Ukr. bõchon, bõchonec, bochonia (ztađ ♀ bochenię); por. **Bochniec** w Biblii Szar. Br. bochon || Sfr. i Ag. bacon = szynka, świnina; świnia. Słc. baco, bacho = poćeć. **==** Nm. Bache = poćeć; dzika świnia, Sgmn. balho = poćeć, szynka. Mew. niesłusznie, zdaniem mojem, oddziela bochъ od bochъnъ; wspólne znaczenie jest: coś dużego, bezkształtne-go. Że wyrazy powyższe są zapożyczone, dowodzi tego obecność ich w tych tylko językach Słow., które najwięcej z Giermańskich brały, Br. bowiem i Ukr. zdaje się że wyrazy powyższe wzięły z Pols. Mr. 115 Boch. Bochnia zap. od zdrob. imienia ludzkiego. ♀ Bochenię i ♀ Bocheniątko z Ukr.

Bochen p. Boch.**Bochniak p. Boch.****Bochniec p. Boch.**

Bochnar = rodz. pieniądza „podobno od imienia sławnego w Polsce mincarza” L. ♀ **Bochnery** = kartofle tak zwane (w Ostrzeszowskim) od Bochnera Sasa, który je przywiózł za Augusta III. Kolberg *Pozn.* II, 179. **==** Zap. oba wyrazy od nazwiska rodowego Bochnar, Nm. Bochner.

Bochnery p. Bochnar.

♀ **Boczkore** (zam. boczkory) = rodz. obuwia || Cz. bačkora **==** Słc. bočkor, bačkor = tzn. [z Weg. boeskor = rodz. trzewika, od boes = niedźwiadek, jak Nm. Bärlatsche = berlacz, od Bär = niedźwiedz, p. **Berlacz**].

Boćwiak p. Botwina.**Boćwina p. Botwina.****Bodenka p. Bednarz.**

♀ **Bodiak**, ♀ **Rodjak** = Ukr. bodjak. Polskie formy: Boda k, Bodłak, Bodzieniec.

Bodjak p. **Bodiak**.

Bodloch, **Botloch** = prześcieradło łazienne, botuch = Nm. Bad = kapiel i Laken = chusta, prześcieradło; w złożeniu słowniki moje Nm. wyrazu tego nie podają.

Bodmerja = pożyczanie pieniędzy na wartość ładunku okrętowego || Rs. bodmerèja || Ag. bottomry (bottom = dno). Szw. bodmeri. Fr. bomerie = Nm. Bodmeri = tzn. [ze Shl. bodmerie, od Hl. bodem = Nm. Boden = dno (okrętu), więc niby pożyczka na wszystko, co „na dzień” okrętu leży]. Mr. 115 Бодмерея. Kge Boden.

Bodnia p. **Bednarz**.

Bodziac się p. **Badziac się**.

Bodzian p. **Badjan**.

Bodzieniec p. **Badjan**.

Bohater, **Bohaterz**, **Bohatyr** pch. || Ukr. bohatyr = 1, bogacz 2, rycerz. Br. bahatyr = bogacz. Srs. bogatyr = dowódca oddziału tatarskiego. Rs. bogatyr = człowiek tegi, silny; rycerz podaniowy || Lit. bagotyrys = bogacz (z Br.). Węg. bator = odważny (ząd nazwa Batory Pfl. I, 465) = Źródłem wyrazów tych jest Pers. bahadur = siłacz, atleta; ząd Mong. baghatür, batür = śmiały. Benfey szuka źródła w Skr. bhagadhara [bhaga = udział, los; szczęście; potęga; dhara, w złożeniu, = dzierzący; takiego wyrazu do tępne mi słowniki Skr. nie podają, Pfl. I, 465]. Zdaje się że wyraz Pers., przez języki Uralsko-altajskie, na Ukrainę, a ztąd do Pols. Pierwotniejszą formą u nas jest kończąca się na -yr. Rs. podprowadzili wyraz pod Słw. bogat-, a ztąd i w Lit. znaczenie bogacz. M. 12. Mew.

16 i 416 bogatyr. MtN. I, 9. JA. III, 669. Pfl. I, 307 „królu buchalterzel” Bagatör lub batyr tengeri = duch męstwa u szamanistów w Syberji Nil, *Buddizm*, 229. Wyraz batyr zanotowany też w *Żywocie A. Januszkiewicza* 1875, II, 85.

Bohaterz p. **Bohater**.

Bohatyr p. **Bohater**.

Bojar, **Bojarz**, **Bojarzyn** pch. ♀ **Bojar** = posłaniec dworski. ♀ **Bojarenka** = druchna. ♀ **Bojarzyn** = czynszownik, chłop nie pańszczyźniany i in. ♀ **Bojarzyc** = gospodarować, panoszyć się || Sslw. boljarin = magnat, pan. Srb. boljar = tzn. Bg. bolerin, bojarin = tzn. Ukr. bojaryn = 1, szlachcic 2, starosta weselny, swat; baryn = pan, szlachcic. Br. bajare blp. = panowie (wyraz tylko w pieśniach używany). Rs. bojarin, przez skrócenie baryn = szlachcic, pan. || W in. językach Słw. i w niektórych Eur. jako char. Lit. bajoras = szlachcic. Albań. bulár. Rum. bojer. Węg. bojár. = Do niedawnych czasów mniemano, że to wyraz Słw., pochodzący od osnowy bol-, zkad np. Sslw. bolij = większy (Pols. Bolesław). Lecz obecnie lingwiści szukają źródła jego w językach Uralsko-altajskich. Mew. 17 boljarin nasuwa 'Sgr. boiladai = panowie (bulgarscy) i Tur. boylu = wysoki. Korsch w JA. IX, 491—92 zbliża z Mong. bajar = być bogatym i przypomina, że w Kokandzie bajár = magnat, pan. Mt. 30 i MtN. I, 16 bojlja.

Bojarz p. **Bojar**.

♀ **Bojahur** = tehórz Ap. I, 64 = Ukr. bojahuz = tzn. Czy nie pomyłka druku, r zam. z?

Bojer, **Bujer** = rodz. statku. O. || Rs. boer, buer = tzn. || Wł. boiera. Fr. boyer = Nm. Boier = tzn. [Z Hl. boeijer = tzn., od Hl. boei = drewno pływające na linie nad kotwicą, z Fr. boué, dawniej boye, to zaś z Łc. boja = rodz.

uwięzi, łańcucha. Dz. I, Boja]. Mr. 122 Бьеръ.

Bokał, Pokał = puhar L. Tu należą zap. **Bukał** i **Bukaj**. || Cz. pokál, bokál, bukál. Słh. bokal. Srb. bokalj. Rs. bokalъ, pokalъ || Wł. bocale. Fr. bocal itd. Słc. bocalus, baucalis, baucale == Gr. baukálion = rodz. naczynia. Do nas wyraz dostał się przez Nm. Z Łc. poculum nie wspólnego. Mew. 16 bokalъ. Mr. 115 Bokal. Dz. I Bocale. AV. 89. Por. **Bukłak**.

Bokłaszek p. **Bukłak**.

Bokobrody p. **Baki**.

Bokombardy p. **Baki**.

Bokombrody p. **Baki**.

Boleń = rodz. ryby (barbus). || Cz. bolen = 1, rodz. łososia 2, aspilus (?) rapax == ?

Bolwark p. **Beluarda**.

Bołdur p. **Bowdur**.

Bołdy p. **Bałda**.

Bołoz p. **Połoz**.

♀ **Bołtać** = beltać, klócić, ♀ **Bołtun** = zaparstek, bełtun, ♀ **Bołtusznik** = bójka, kierznia == Br. bahtác = tzn., bahtùn = tzn., bahtuszka = mątewka.

Bołtun p. **Bołtać**.

Bołtusznik p. **Bołtać**.

Bołtusznik = rodz. garbarza L. == Zap. Mr. 384 ma słuszność, wywodząc wyraz ten z Lit. báltas = biały; bołtusznik musi być prowincjonalizmem Lit. Ale w słownikach litewskich niema odpowiedniego wyrazu, nie zna go też słownik Nosowicza. Wyrazy Lit., oznaczające rzemieślników, kończą się przeważnie na -in-kas (=Pols. -nik): báltininkas = blecharz (bieliciel). Jest nazwa miejsc. Bałtoszyszki (Sejneńskie). Co do

znaczenia, por. białoskórnik i Nm. Weissgerber.

♀ **Bołty** blp. = łuczywa RA. III, 368 == Czy = **Bełt**, k. p.; czy może ma związek z Ukr. boūt = żerdź (rybacka), Br. Boūt = mątewka (od boutác, p. **Bołtać**).

Bombaz, Bombazyn O. **Bomzyn** L. zap. tu należy i ♀ **Bzubzyna** = rodzaj sukni bez rękawów, z płótna o żywych barwach. || Cz. pammasin. Rs. bombazinъ, bomazeja == Nm. Bòmbasin = tzn. [z Romańs., Fr. bombasin, Wł. bombasino, bombagino itd., te zaś ze 'Słc. bambacium, bombacium, bambucium, pambucium, bambasium = tkanina z bawełny, z Łc. bombycinus = jedwabny, bombycina blp. = suknie jedwaaane, z Gr. bómbyx = mzn. jedwabnik]. Forma bomzyn może pod wpływem Nm. Bòmbasin, z przygłosem na pierwszej zgłosce, oraz Cz., z takimże przygłosem. Tegoż pochodzenia są: Chrw. bumbak = bawełna, Bg. pambuk = tzn., oraz Rs. bumaga, k. p.

Bombiza = 1, niezgrabjasz 2, pogardliwie: ksiądz protestancki. ♀ **Bambiza** m. ♀ **Bambizina** ż. w 2. znaczeniu (na Litwie) || RR. bambiza = niechłuj, drągał. Dnm. bambusen blp. = robotnicy wędrowni, przybłądy FWb. == Zap. ze 'Słc. bombizare = być nadętym, gadać górnice (zkađ też Nm. Bombast = górna gadanina; Kge p. t. w. innego jest zdania); bombizare z Łc. bombus = brzęk, szmer, bombizare = brzęczeć. Wyraz należy do rzędu takich, co samym składem swoim Polakowi wydają się śmieszni.

Bombonjerka p. **Bąbon**.

Bomzyn p. **Bombaz**.

Bon = bób || Głz. buna = 1, bób 2, kartofel == Nm. Bohne = bób.

♀ **Bonda, ♀ Bondeczka** = bochenek == Br. b o n d a = becзка, kadź; bòndaczka = bochenek.

♀ **Bonda** = „sianie zboża na cudzej ziemi, z ustępstwem pewnej części plonu” O. = Br. *bonda* = „wysłużony kawał ziemi” (?) Nosowicz. [Może Nm. *Bund*, albo 'Słc. *bondus* = chłop, *bondagium* = poddaństwo, czynszownictwo, dzierżawa. Por. też Lit. *béndras* = współnik].

♀ **Bondar** = „bednarz, umiemy wyrobić łyżki, grabie, wozy i t. d.” Kunicki w *Til.* ser. 2 N. 110. = Br. *Bondar* = bednarz. Por. tu **Bednarz**.

♀ **Bonić** = okrasą zaprawiać. ♀ **Bonienie** = kraszenie. ♀ **Obona** = okrasa z mięsa. ♀ **Obonić** = okrasić jadło czemkolwiek = Nm. *bohnen*, 'Sgmn. *büenen* = pierwotnie okrasić, zaprawić jadło (jak to widać z przykładów w GDW. II, 226), a potem woskować, polerować.

Bonie blp. = rustykowe ozdoby w buhownictwie. **Boniowanie**. O. Łb. Z. (Fr. *bossage*. Nm. *Bossenwerk*) = Może w związku z **Bono**, k. p. (Nm. *Bühne*, *Bühne* = rusztowanie), albo z Fr. *bigne*, Sfr. *bugne* = guz.

Boniowanie p. **Bonie**.

Bonkreta, Bąkreta = rodz. gruszki O. = Fr. *bon-chrétien* (dsł. dobry chrześcijanin) = tzn. Niemcy naśladują tę nazwę, mówiąc *Christbirne*; na Śląsku przekręcają na *Punkatine* AV. 20. U nas dawniej gruszki te nazywano chrześcijankami. *Bon chrétien* znaczy też po Fr. głupiec.

Bono, ♀ **Bóno** = u górników: ławka, ganeczek, rusztowanie O. Łb. || Cz. *pina*, *pěna* w in. zn. = Nm. *Bühne* mzn. = tzn. Por. **Bonie**.

Bonować pch. = labować, dobrze żyć, hulać L. ♀ **Bonować** (oprócz tych zn.) = rządzić się, gospodarować, panować. **Przebonować. Zbonować.** = L. mnie-

ma, zap. słusznie, że z Łc. *bonus* = dobry; por. Fr. *bonvivant* = hulaka (dsł. dobrze żyjący).

Bont (bánt) p. **Bant**.

Bont p. **Bunt**.

Bończuk p. **Buńczuk**.

Boradek p. **Bura**.

Borag p. **Burak**.

Borak p. **Burak**.

Boraks, Boras pch. L. ♀ **Burasz** || Cz. *borax*. W in. językach Słow. prawie bez zmian. Rs. *bura* || Eur. z małymi zmianami: Nm. *Borax* = Pers. *būrah* = tzn., przez Ar. *baurak*, *būrak*. Myśmy wzięli albo z Nm., albo z 'Słc. *borax*. Rs. może drogą wschodnią, wprost z Pers. M. 12. Dc. 70 *Borax*. Mr. 124 i 385 *Bypa*.

Boraks p. **Burak**.

Boras p. **Boraks**.

Boratek p. **Bura**.

Boraz p. **Burak**.

♀ **Borba** = agitacja, ♀ **Borbifaks** = agitator = Ukr. *borba* = walka. Drugi, niedawno w Galicji utworzony wyraz, urobiony jest żartobliwie na wzór Łc. *artifex*, *opifex* itp.

Borbifaks p. **Borba**.

Borczech p. **Borsuk**.

Bordel p. **Burdel**.

Bordiura p. **Bakort**.

Bordownik p. **Hordownik**.

Borkut p. **Burkut**.

Bornus p. **Burnus**.

♀ **Boroczno** = obrok L. z Kn. **Ukr.** boroszno lub boro-szno = mąka. Zmieniając sz na cz, podprowadzone u nas pod *obrok*. [Co do pochodzenia, p. Mew. 19 boršno].

Borować p. Berarek.

♀ **Borowik** = grzyb prawdziwy (boletus bovinus) L. || Lit. baravikas = tzn. **Br.** barawik, **Ukr.** borowýk = tzn. **Rs.** ♀ borowikъ = tzn., z Br. lub Ukr.

Borsuk pch. Kn. ♀ **Borczech.** || Cz. borsuk, zap. z Pols., zwykle jezvec (=jaźwiec). Bg. barsъk. **Ukr.** borsúk. Br. barsúk. **Rs.** barsъ = rodz. pantery; barsúkъ = borsuk. || Lit. barsukas **Ukr.** Zap. Tur. porsuk. M. 12 mniema, że Turcy od nas wyraz wzięli. **Por.** Węg. borz = borsuk. Kirgiz. bars = pantera Lpf. VII, 6 Баръ. Mr. 105 Баръ, Mew. Barsъkъ. Pfl. I, 463.

♀ **Borszduk** = chustka na pier-siach **Ukr.** Brusttuch = tzn. [Złż. z Brust = pierś i Tuch = chustka].

Bort p. Burt.

Bortnica p. Burt.

♀ **Boruch** = fartuch wełniany **Ukr.** Może, jeżeli bywa kosmaty, w związku z **Ukr.** boruchatyj = kosmaty; albo przez jakąś przenośnię humorystyczną od imienia żydowskiego Boruch.

Borys = 1, gbur 2, chleb gruby, nieczysty 3, rodz. rośliny 4, leśnik, gajowy. Dwa pierwsze znaczenia podaje Ł., trzecie O., czwarte Enc. W. || Cz. borys=1, gbur 2, chleb gruby (oba zap. z Pols.). W **Ukr.** i **Br.** wyrazu tego nie znam; nie napotkałem go również w gwarach **Pols.** **Ukr.** Zap. od bór, jak np. Lit. medinis (dśl. leśny) = dziki, niedomowy. Zamieszczam wyraz tutaj dla tego, iż się mnie zdaje, że końcówkę jego urobiono u nas na wzór imienia **Rs.** Borisъ (zap. skrócone Bo-

rysław = Borzysław), jak np. lukrecja na wzór imienia Lukrecja, ♀ florek (chlorek) na wzór Florka itp.; imię to Borys znano u nas oddawna przez kronikę t. zw. Nestora; posiadamy podanie o dwóch braciach, puszczonech, jak Mojżesz, na wodę, zwanych Boruś i Klebuś (oczywisty sld. do borysa i chleba = Borysa i Hleba; nazwiska rod. Chlebowski, Hlebowicz, od Hleba) BP. 150. **Por.** WH. 65.

Borysz pch. = litkup, faktorne. L. ♀ **Borysz** = zysk. **Barasnik** lub **Barasznik** pch. L. ♀ **Boryszka** = rodz. kartofli. Może tu należy **Baraszki** = puste gawędy (niby targowe) pch. || Cz. (na Śląsku) ♀ berešiti = dopomagać w handlu (zap. z Pols.). Bg. barašъkъ = umowa. **Ukr.** barýsz = zysk, faktorne; litkup; barysznýk = faktor i in. **Br.** barýsz lub blp. baryszý = litkup; zysk. **Rs.** baryъ lub baryši blp. = zysk; baryšnikъ = przekupień, faktor, lichwiarz itd. **Ukr.** Źródłem tych wyrazów jest. Tat. dzagat. barýsz = tzn. M. Mew. 414 baryšъ zbl. **Tur.** bare = pokój (pax). **Por.** **Barycz, Berezyje.**

Boryszka p. Borysz.

Bosa p. Buza.

Bosak = oseka, hak L. = Nm. Bootshacken = tzn. (dśl. hak bato-wy, złż. z Boot = bat, Hacken = hak). Postać wyrazu podprowadzona pod bosy. Pfl. II, 254. Btrge VI, 296. 301. **Por.** **Bat.**

♀ **Bosakier** = rodz. rośliny **Ukr.** Może z Cz. bosakýr = tzn.

Bosman = majtek L. || **Rs.** bōc-manъ = tzn. || **Fr.** bosseman. **Wł.** bosman **Ukr.** Nm. Bootsmann = tzn. (złż. z Boot = bat i Mann = czło-wiek). **Por.** **Bat, Bosak.**

Bostandzy p. Basztan.

Bosurman p. Bisurman.

♀ **Bośkac** = całować == Słc. b o s k a t i = tzn.

Bot p. But.

Botloch p. Bodloch.

Botuch = prześcieradło łąziebne, bodloch == Nm. B a d (e) t u c h = tzn. (złż. z B a d = kąpiel i T u c h = prześcieradło).

Botwina, Boćwina, ♀ Botwinina, Boćwiak, Botwinnik, Boćwinnik. ♀ Botwinko = rodz. rośliny (na Wołyniu). „**Botwinisko** (lub **Boćwiniśko**) **Litwinisko**” || Cz. botwina = tzn. (z Pols.) Ukr. botwá, botwyna, butwyna = tzn. Br. b a t w á, batwina, baćwina, baćwińnia itd. Rs. botvá, botwinbe, botwinbja itd. || Fr. betterave (rave = Łc. rubra = czerwona). Ag. beet. Wł. bieta. Nm. Beetei ♀ **Biesse** == Wszystkie te formy z Łc. beta = burak. Nasze wyrazy z é z Br., a z t z Ukr. Postać b o t w a przez *b o t e w, jak p a n e w, k o n e w, b r u k i e w, m a r c h e w i t p. Mew. 19 botva. Mr. 384 Botwina.

Botwinina, Botwinko p. Botwina.

♀ **Bowdur** = rodz. kominka na Polesiu O. ♀ **Bołdur** = kapa nad połowiskiem (tak) pieca kuchennego RT. 186 == Ukr. b o ł d u r = 1, k o m i n 2, żerdź rybacka z główką jak buława 2, niezgrabjasz. W i ł w formach naszych dla wyrażenia Ukr. ũ, które to w, to ł odpowiada. Por. Br. bońdyr = 1, bąbel na wodzie 2, krosta, pryszcz. Rs. boldyrъ 1, mieszaniec 2, gwar. rodz. komina. Wyrazy powyższe są zap. pokrewne z podanymi p. w. **Bałda**, k. p. Wspólne znaczenie wszystkich: coś niezgrabnie okrągłego, brzuchatego.

Boza p. Buza.

♀ **Bożatko** = nieborak, niebożatko, == Cz. bożátko (por. Cz. nebožátko, ubożátko).

Bójk = wół podolski L. U O. (mylnie zap.) b o j k, toż co **Bujak**; właściwie pisaćby należało B u j k.

Bóła p. Bulla.

Bóndy p. Bandy.

Bóno p. Bono.

Bórak p. Burak.

Bót p. But.

Bracelet (ka) p. Bransoletka.

Bracha p. Braha.

Braczno p. Brak.

Braczyna p. Brak.

Braha, Bracha pch. L. ♀ **Brażnik** = naczynie na brahę. Tu należą zap. formy **Brzczka** i sld. **Brzczka**, Cz. brěčka, Głz. brěčka = tzn. || Dłz. brażka, przytoczona przez Mew. 20 p. w. braga zdaje mi się = brážka w słowniku Zwahra i jest właściwie brězka, od brěza = brzoza; brážka znaczy bowiem sok brzozowy. Rs. braga 1, wywar gorzelniowy 2, rodz. piwa. || Nm. ♀ **Bragen** (zap. z Pols.) = wywar. Lit. brógas (z Pols. ?) == Rusiń. braha (Ukr. i Br.). [Wyraz, jak mniemam, Nm. pochodzenia: ♀ **Brägel** = gęsta kasza, wywar; ♀ **brägeln** = warzyć. Mew. 20 braga mówi: „domyślają się wyrazu Nm., spokrewnionego z Brühe = polewka, odwar”; mowa tu o przypuszczeniu Mr. 20 Bpara. Por. Dz. II, c Bras. Por. **Braja**, którą Mew. niesłusznie, myślę, pod b r a g ę podciąga.

Brain p. Brajn.

Braja, Breja, Bryja, ♀ Brej, ♀ Bryje blp. = wywar gorzelniowy. Tu zap. należy ♀ **Brejtuga** = gęste błoto. == Nm. Brei = kasza. Za przewodem Lindego, Mr. 20 Bpara i Mew. braga miesza-

ją niesłusznie braję z **Braha**, k. p.

Brajcarki blp. = „kolce, na których wisi binda albo pas od szabli” L. = Zap. Nm. ♀ Pretzen ż. = rodz. sprzączki, spinki. Por. Nm. Bretzel, Pretzel = obwarzanek w kształcie dwóch kólek.

Brajn, Brain L. = šinogórz || Cz. branci blp. i prým, prém = tzn. = Nm. Bräune = tzn. (dśl. brunatność, od barwy chorego gardła).

Brajtary blp. = roszt, wilki, krata w piecu kuchennym = Nm. Bräter m. = przyrząd do obracania rożna.

Brak pch. **Braka. Przebrak** pch. **Twarzobrakownik.** **Wybrakować** pch. **Zbraknąć** pch. **Zabraknąć** pch. ♀ **Braczn**o = potrzeba. ♀ **Brakiem** = oprócz. ♀ **Brakarz.** ♀ **Braczy**na = mięso owiec wybrakowanych. ♀ **Draka** = tzn. co braka. || Słc. i Cz. brak; brakyně = owca wybrakowana. Głz. brach, braka. Ruśń. i Rs. brak- pch. || Ag. brack = mzn. 1, wyrzutki 2, wady = Nm. Brack = wyrzutki, co wybrakowano. Mew. 20 brakъ. Mr. 117 Brach. M. 13 mylnie wywodzi z Tur.

Braka p. **Brak.**

♀ **Braka** = stelwaga, bark || Lit. brakas = tzn. = Dnm. bracke ż. = tzn. Wyraz Nm. zdaje się być pochodzenia Polskiego, od bark; ale braka jest zap. na nowo od Niemców wzięta, bo rodzaj ma żeński. Przystawienie brzmięń ar na ra może być zarówno Kaszubskim jak Niemieckiem. Wyrazu Nm. Bracke nie mają GDW., Kge; znajdujemy go u Mrongowjusza i Frischbiera.

Brakarz p. **Brak.**

Brakiem p. **Brak.**

Brałny p. **Brony.**

Bram, Brama pch. = obramowanie itp. **Obramować** pch.

Ubramować pch. || Słc. prám. Cz. prém, prým. Głz. brama. Dłz. bram. Słń. pram. Chrw. perem (przez Węg. perém). Rs. barma, barama, brama lub barmy blp. = rodz. ubrania, zbroi = Nm. Brame, Bräme = brzeg, obwódka, kraj. MF. Pram. Mr. 117 Brama i 274 Perem.

Brama p. **Bram.**

♀ **Brambor** = kartofel = Cz. brambor = tzn. {od nazwy kraju Branibor = Nm. Brandenburg}.

Brambrot p. **Bramrot.**

Bramrot L. ♀ **Brambrot** || Ukr. bramurt = Nm. Braunroth = barwa ciemnoczerwona (złz. z braun = brunatny i Roth = czerwien).

♀ **Branca** = „słoma objedzona” (?) GO. 160 = Może z Nm. Franse = frezla; włókna. Pfil. III, 365 autor mylnie, sędzę, odnosi do brać, niby słoma obrana. Być też może, iż branca = bránica; wyraz ten ma O. oraz RA, X, 271 w zn. 1. dranica (rodz. dartych gatów na pokrycie dachu) 2, wrota u obejścia (zap. z dartych deseczek).

♀ **Brandebula** = wódka = Zap. wyraz utworzony żartobliwie, pod wpływem dwóch Nm.: Brandenburg = nazwa krainy i Brantwein = wódka (złz. z brannt = palony i Wein = wino). Por. nasze ♀ **Brantucha** i Cz. nazwy gorzałki: bramboria, bramfulie, krampampule; Fr. i Nm. Crampampouli, Rs. Krambambuli, brandahlýstъ = licha gorzałka itp. Wogóle wódka u nas i u innych plemion ma mnóstwo nazwisk i przezwisk.

Brandnar = głośnia, klinga szabli L. = L. przytacza Czackiego, który twierdzi, że po Islandzku wyraz brzmi tak samo i toż znaczy. Nie mogę sprawdzić tego twierdzenia, ale wiem, że Snm. brant = miecz,

Skand. brandr = miecz, Wł. poet. brando = miecz, Prowans. bran = klinga. Zakończenie wyrazu naszego zdaje się wskazywać pochodzenie Skand.

Brandzelije p. Brazylja.

Branny p. Brony.

Branseletka p. Bransoletka.

Bransoletka, Branseletka, dw. **Bracelet, Braceletka** ♀ **Branzoletka** || Cz. braslé, bracelet, braseleta, brazoleta. Ukr. braslét. Rs. brasletъ, brasletka || Wł. braccialetto 1, zbroja naręczna 2, bransoletka. Hp. bracelete. Ag. bracelet == Fr. bracelet = tzn. [z 'Słc. brac(h)ialis, brac(h)iale = ozdoba naręczna, to zaś od brachium (z Gr. brachion) = ręka]. Znosowanie u nas jak w brantnal, kwandrans, a także może pod wpływem obrączka.

Brantnal p. Bratnal.

♀ **Brantucha** = gorzałka. Por. **Brandebula** == Nm. Brantwein = tzn.; wzięta pierwsza tylko część wyrazu; por. siwucha.

Branzoletka p. Bransoletka.

♀ **Brántuz** = gorzelnia. || Lit. brántuze = tzn. == Nm. Branthaus (częściej Brennhaus, Brenne-rei) = tzn. Końcówka - uz = Nm. Haus (=dom), jak w lamus (Lehm-vaus), smatruz (Schmeiderhaus), szlachtu (Schlachthaus) itp. Nm. brennen = palić, pędzić wódkę.

Bratnal, Bretnal Kn. **Półbratnal**. ♀ **Brantnal** || Cz. moraw. brantál. Głz. batnar == Nm. Brettnagel (złż. z Brett = deska i Nagel = gwóźdź) = tzn. Zakończeniem-(n)al wyrażamy Nm. Nagel: gontal, szynal ufnał, itp.

Bratrzyk = należący do sekty

Słownik wyr. obc. w jęz. polskim.

Braci Czeskich == Cz. bratrik = tzn. Myśmy w brat stracili r, które się ukazuje w braterski itd. Czesi mówią bratr.

Bratszpic = rożen. O. == Nm. Bratspiess (złż. z braten = piec i Spiess = rożen [spisa]) = tzn. Zamieniono u nas końcowe s na c pod wpływem znanego zkadinał wyrazu Nm. Spitze = szpic(a), np. śpiczasty (zam. szpicasty).

Bratszpil = „sztuka dębowa, służąca za winde do kotwicy” KSL. 107. O. || Rs. brašpilъ = tzn. == Nm. Spille = „wał, winda okrętowa do liny kotwicznej” Mgn. Pierwsza część wyrazu jest albo Nm. breit = szeroki, albo Brett = deskowy, z desek.

Braunsztejn p. Brausztyn.

Brausztyn, Bronsztyń, Braunsztejn L. = rodz. minerału. == Nm. Braunstein (dśl. braun = bury i Stein = kamień), Dnm. brunsteen.

Brawerje, Brewerje, Bawarje blp. L. ♀ **Browaryja** = 1, hałasy 2, browar ♀ **Beweryja** || Inni Słowianie mają pokrewne tego wyrazu, jak brawo, brawura, brawować itd. == Fr. brave-rie = 1, lekceważenie 2, zuchwalstwo i in. Wł. braveria = odwaga. Brewerje u nas może pod wpływem Łc. brevis. Kaszubi podciągnęli brawerje pod browar, który istotnie nie małym bywa źródłem brawerji, podobnie jak bawarje. Por. Pfl. II, 249.

Brazele, Brezole = rodz. kotletów. || Srb. brižolica = pieczy-ste. == Fr. brezole = rodz. potrawy.

Brazoleta p. Bransoletka.

Brazylja, Brezylja, Bryzelja, Bryzylja, Brazylka,

♀ **Bryzula** ♀ **Brenzelija**. ♀ **Brandzelije** = wiórki brazyłji.

|| Cz. przyzila. Słc. i Moraw. brezulka, brezalka. Srb. varzilo zap. tu należy. Ukr. brezylja, brazolja. BR. brużalèj. Rs. brazyłskoe derewo (Nm. Brasilienholz). || Hp. i Pg. brasil. Fr. brésil. Wł. brasilè. Nm. Bresilien itd. == Słc. brasilium, bresillum, braxile itp. Kraj amerykański nazwano od tej rośliny, znanej już w XII w. Peschel *Völkerkunde* 1875, str. 223. Do nas wyraz przez Nm. Dz. I Brasile. Mr. 118 Brazyłja i 364 Varzilo.

Brazyłka p. **Brazyłija**.

Brażnik p. **Braha**.

♀ **Brech** (Kaszub. e zastępuje Ogólnopol. u) = błoto == Nm. Bruch = bagno (dśl. wyrwa, rozpadlina). Dnm. brök, bräk.

Brej, **Breja** p. **Braja**.

Brejtuga p. **Braja**.

Brekiel p. **Brekla**.

Brekinja p. **Berek**.

Brekla, **Brykla**, **Brekiel**, **Brykiel** L. O. == Dnm. prikkel, präckel, preckel = tyczka, zatyczka, przetyczka i in. zn.

Breklast p. **Brekleszt**.

Breklaszt p. **Brekleszt**.

Brekleszt L. **Breklaszt**, **Breklast** O. = prosta materja na suknie == Może Nm. *Bracklast (jak Brackgut = towary brakowne) = dśl. ciężar brakowy, tj. ładunek (okrętu) podlejszy, brakowny. Last znamy z wyrazu **Łaszt**, k. p.

Brem = „jakaś roślina z żółtymi kwiatami” GO. 160 == Może Nm. Brennkraut = dziewanna? Pfil. III; 365 zbliża Nm. Bram, Brom

(Brombeere = jeżyna) = jeżyna i in. rośliny.

♀ **Brembolce**, **Brembolki** = mosiężne ozdoby na szyję w kształcie kulek == Może Fr. brimborion = fatalaszka, cacko, brimbaler = brząkać, podzwaniać.

Brembolki p. **Brembolce**.

Brenzelija p. **Brazyłja**.

Bret, **Bryt**, **Breta**, **Bryta** pch. || Ukr. bryt = tzn. (z Pols.) == Nm. Breite = szerokość; tutaj zn. cała szerokość tkaniny. Lpf. VII, 15 mylnie zbliża z Fr. bride.

Breta p. **Bret**.

Bretlinki blp. O. = rodz. śleddzi (clupea sprattus). (O. źle wyraz ten objaśnia). **Bretling** Mgn. p. w. Breitling, oraz FWb. p. w. Breitling == Nm. Breitling = tzn.

Bretnal p. **Bratnal**.

Brewerje p. **Brawerje**.

♀ **Brewider**, ♀ **Brewiter** (v-v)=1, otwarcie, wyraźnie, wprost 2, natarczywie == Łc. brevider = pokróćce, w krótkich słowach.

Brewiter p. **Brewider**.

Brezole p. **Brazele**.

Brezyłja p. **Brazyłja**.

Brędza p. **Bryndza**.

Bręta = „wstęga, przepaska jedwabna lub z innej materji” O. == Są wyrazy podobne: Cz. brenta = jakaś gra hazardowna; Fr. brente = rodz. owadu; Wł. brenta = kufa; ale jakiż związek w znaczeniu?

Brętówka = rodz. klepki O. || Słh. brenta = rodz. kufy == Nm. Brente, rzadziej Brenke = rodz. kufy [z Wł. brenta = rodz. kufy

na wino]. Dz. II, a Brenta. MF. Brenta.

Brlok pch. = zezowaty itd. L. „Roku 1412 w sądzie ziemskim Kościańskim, Sędziwój Wyskota z Manieczek podnosi skargę przeciw Stanisławowi 'Slap(owi): Nazywasz mnie brlok, a ja tego nazwiska nie noszę' *Koczn. Tow. Przyj. Nauk. Pozn. IX, 48* || Cz. brlok = zezowaty, brlavý = tż zn., krzywy; brlaviti = krzywieć, brlooký = o ciekających oczach itd. Śh. brliti = zezować. Srb. brljav = głupowaty == Źródło wyrazu, zdaje się, Rom.: Wł. berlusco = zezowaty; Fr. ♀ berlou, berlouque. Do nas zap. z Cz. Dz. II, a Berlusco i I Bis. Mew. 10 berli nie podaje żadnych zbliżeń.

Brok = śrót || Cz. i Śh. brok == Nm. Brocke(n) m. = okruszyna, kawałeczek. Mr. 118 Brok. Do nas zap. przez Cz.

Brokadja pch. **Brokat**, **Brokatela**, **Brukatela**, **Burkatella** L. || Sz. pragát. Cz. brokát, brukát, prokát. Rs. brokátъ, brokatélъ || Wł. broccato, broccatello = złotogłów. Hp. brocado. Fr. brocart == Źródłem są formy 'Ślc. brocat, broccalum broccatum = tzn. (od brocare = Fr. brocher = wyszywać, haftować, to zaś od 'Ślc. broccae, brochae, brochiae blp. = kołki do przetykania = Fr. broches, Wł. brocco. Por. Dz. I, brocco). Brl. 12 brokát. Mr. 119 Brokát i 405 Pragát. Por. **Brokoli**.

Brokat(ela) p. **Brokadja**.

Brokoli L. **Brokuli**, **Brokuły** O. = rodz. jarzyny || Chrw. brokule, prokule || Eur. podobne z Wł. == Wł. broccolo, lm. broccoli = tzn. [zdrob. od brocco = szpikulec; jarzyna tak nazwana od podobieństwa postaci. Por. **Brokadja**]. Mr. 282 Prokule i 384 Brokule.

Brokuli p. **Brokoli**.

Brokuły p. **Brokoli**.

♀ **Brombas** = „rodz. upajającego podpiwka” RT. 186 == Jedna z licznych nazw trunków; zap. żartobliwe jakieś przystosowanie do Nm. Brumbass = (dśl. bas mruczający) najgrubsza struna na skrzypcach.

♀ **Bronkt** (w Wileńskim) = kawał drzewa, wieszany na szyi bydła, aby nie laziły, gdzie nie potrzeba. ♀ Brumt O. (zap. pomyłka druku) = tzn. == Lit. bránktas = tzn.

Bronny p. **Brony**.

Bronsztyń p. **Brausztyn**.

♀ **Brony**, ♀ **Bróny**, ♀ **Bronny**, ♀ **Branny**, ♀ **Bralny**, ♀ **Brunny**, tak w różnych okolicach pieśniach lud nasz mówi o barwie konia; w jednej czytamy nawet „brunatny kónieek” Ap. IV, 208, a w innej „Bronny szymliczek” Rg. 5 || Cz. mor. końe brane Smp. 416 == Trudno rozstrzygnąć, czy źródłem wyrazu jest coś, co odpowiada Sślw. bronъ = biały, siwy; pstry; popielaty, Cz. bron = siwak; karosz; broný, bronný = siwy; brúna = siwka, czy też Nm. braun = gniady. Zap. w pewnych razach nastąpiło zmieszanie z wrony. Mew. 22 bronъ.

Broskiew p. **Brzoskiew**.

Browar pch. = piwowarnia ♀ **Browar** = mzn. 1, imbryk duży 2, gorzelnia. ♀ **Browarz** = piwowar == Nm. Brauer — piwowar, Brauerei = piwowarnia. Browarem nazywamy piwowarnię przez nieporozumienie, zamiast browarnią lub browarją. Por. ♀ **Browaryja** = 1, hałasy, brawerje 2, browar. Mr. 119 Browar. Por. Pfil. II, 249.

Browaryja p. **Brawerje**, **Browar**.

Browarz p. **Browar**.

Bróny p. **Brony**.

Bruclek p. Bruślac.

Bruk, dw. i ♀ **Burk**, **Burg**.
 pch. **Dobrukować**. **Pobrukować**,
Przebrukować pch. **Rozbrukować**
 pch. **Ubrukować** pch. **Wybrukować**
 pch. **Zabrukować** pch. || Ukr. i Br.
 bruk = tzn. (z Pols.) || Lit. brūk-
 kas = tzn. (z Pols.) = Nm. Brücke
 ż. = most, a w niektórych gwa-
 rach = bruk. U nas postać **Burk**
 może pod wpływem dobrze znanego
 Nm. **Burg** = gród. Mr. 119 **Bruk**.
 Mew. 22 brukъ 2. Patrz ♀ **Bur-**
grabia. **Burk**.

Brukatela p. Brokadja.

Brukiew L. nd. pch. ♀ **Bruk-**
wa. ♀ **Wrək** (t. j. **Wruk**) i ♀
Wręcze lm. ♀ **Wręka** (oraz
 ♀ **Kruczka**, por. Br. kruczka,
 Lit. grūczkas) || Cz. brukev nd.
 (zap. z Pols.). Ukr. brukwa. Br.
 bruczka lub kruczka. Rs. brjuk-
 va || Lit. brūkas, grūczkas = tzn.
 = Nm. ♀ **Brūke**, ♀ **Wrūke** =
 tzn. Nm. ♀ **Wrukk** = krótki pień,
 korzeń itp. [Może z Łc. eruca = rodz.
 kapusty, z kąd Wł. ruca, Fr. ro-
 quette, Nm. Rauke]. Mew. 22 bruky.
 Mr. 119 **Brukiew**. Możeby należało
 zbliżyć Sslw. brūdokva. Mew. 20
 bredokva.

♀ **Brukować** = potrzebować
 || Lit. brukūju = potrzebuje =
 Dnm. bruken = tzn. (=Nm. brau-
 chen).

Brukwa p. Brukiew.**Brumla p. Drumla.****Brumt p. Bronkt.****Brunak p. Brunat.**

Brunat pch. **Brunak** (o ko-
 niu). **Brunet** pch. **Ciemnobru-**
natny. **Czarnobrunatny**. **Po-**
brunatnieć pch. **Sliwobru-**
natny, **Zabrunatnieć**, **Zbru-**
natnieć pch. ♀ **Bruny** (o koniu
 = gniady; odróżn. ♀ **Bron(n)y**,

k. p.) || Cz. brunát. i in. Głz. brun-
 ny = brunatny. Sslw. brounatъnъ
 = tzn. Słh. prun = zielony, modra-
 wy, siny. Ukr. brunatnyj i in. Rs.
 brjunetъ = brunet (z Fr.) || 'Słc.
 brunus = bury, brunedo = brun-
 natność. Hp. i Wł. bruno. Fr. brun
 i in. = Wszystko to z Nm. braun,
 dw. brūn = bury, brunatny [może
 pokrewne z naszym brud-]. Mr. 21.
 Броунатънъ i 283 Prun. Brl. 13 Bru-
 nat. Dz. I Bruno. Mew. 22 bruny. Kge
 Braun. Por. BW. L111, 236 „sukna
 brunatici” (z r. 1394).

Brunela = rodz. śliwki || Cz.
 Brunelky = tzn. || Fr. prunelle.
 Wł. prugnola Hp. brunola =
 Nm. Brunelle, Prunelle, Brau-
 nelle, Braunheil, Bräunheil AV.
 155 i nast. = tzn. [Niemcy zmieszali tu
 trzy wyrazy: 1, 'Słc. prunellum =
 dzika śliwka (Łc. prunum = śliw-
 ka) 2, nazwę miasta Brignolles,
 które handel brunelami prowadzi
 i 3, Nm. Braunelle = rodz. rośliny
 (z kąd Pol. ♀ brunelka, lekarstwo
 ludowe od gardła, oraz Nm. Bräun-
 heil, por. **Braju**). Mr. 119 Brunela.
 ♀ Brunelka z Nm. Braunelle
 [z Fr. brunelle]. Mr. 119 Брунелла.

Brunet p. Brunat.**Brunny p. Brony.****Bruny p. Brnnat.****Bruslek p. Bruślac.****Bruślik p. Bruślac.**

♀ **Bruślac**, **Brzuślak**, ♀
Brzuszlak, ♀ **Bruclek**, ♀
Bruślik, ♀ **Bruslek** = stanik,
 kaftanik bez rękawów, gorset || Moraw.
 bruslek = Nm. Brustfleck (złż.
 z Brust = pierś i Fleck [ten sam
 wyraz, co flak] = kawał, szmata,
 oraz Brustlatz (złż. z Brust =
 pierś i Latz = mzn. gorsecik); oba
 wyrazy oznaczają gorsecik, stanik;
 łatwo zrozumieć, które z form na-
 szych od jednego, a które od dru-
 giego wyrazu poszły. Brzuszlak
 jest już przystosowaniem do brzuch.

♀ **Brutka**=1, narzeczona 2, kochanka. ♀ **Brutkam**=narzeczony. ♀ **Brutman**=narzeczony= Dnm. brüt (Nm. Braut) = narzeczona. Brutmann, wyraz dowolnie utworzony z Dnm. brüt i mann = mąż, mężczyzna; po Dnm. narzeczony brzmi Brüdgam (Nm. Bräutigam).

Brutkam p. **Brutka**.

Brutman p. **Brutka**.

Brycza= „ogniomost, murek w piecach hutniczych” Łb. 22 i 173. = Ag. bridge (wym. brydź) = most, „tak zwali go angielscy robotnicy, do nas sprowadzeni” Łb. 173.

Bryja p. **Braja**.

Bryka pch. L. Wyraz nd., Kn. nie ma. **Koczobryk**. **Półbryka** || Cz. brička, bryčka nd.; piruč lub přička, pryčka=dwukółka. Ukr. i Br. bryka, bryczka. Rs. bryka, bryčka lub brička, brikъ lub brykъ = Może z Nm. ♀ Barutsche, ♀ Birutsche, ♀ Pirutseh = kryta bryczka [to zaś podobno z Wł. baroccio, biroccio=1, dwukółka wiejska 2, bryczka kryta, koczobryk, Wł. zaś z 'Słc. birotum, birota, barocia, (zap. z Łc. birota=dwukółka)=rodz. wozu]. Mr. 120 Bryka i 277 Piruč. Grot *Filol. Razysk.* 1876 str. 484.

Brykiel p. **Brekla**.

Brykla p. **Brekla**.

♀ **Brylik** = daszek, ♀ kozyrek u czapki || Ukr. i Br. bryl=kapeluszyk = Może ma jaki związek z Wł. ombrella = parasol, zasłonka, albo z Nm. Brille=okulary.

Brynda pch. = igraszka, fraszka L. = Ukr. bryndy bity=♀ dyndybić, próżnować, włóczyć się; brýnda-ty=tzn; bryndyk lub brendyk=eleganek; bryndula lub brendula = wytwornisia; brynduwaty sia=stroić się. Br. brynda = włocega, bryndać=włóczyć się, bryndy blp. =włócegowstwo. Por. Cz. brynda=lura, pomyje. Mr. 120 Brynda.

Bryndza Kn. ♀ **Brędza** Mew. 417. || 'Słc. brynza. Cz. brinza, bryndza. Ukr. bryndzia. || Nm. char. Brinse(n), Brimsenkäse (Käse = ser). Weg. brondza = Rum. brinze = tzn. Por. Zft. VIII, 390. XI, 288. Mew. 23 bryndza. Mr. 120 Bryndza.

Bryt(a) p. **Bret**.

Brytfan. **Brytwan**. **Brytfana**. **Brytfanna**. **Brytwana** pch. || Ukr. bratwàn, bratwanka = Nm. Bratpfanne (złż. z braten =piec i Pfanne=patelnia, ze 'Słc. panna, skrót. z Łc. patina = tzn., zkad nasze patena i patelnia=tzn.

Brytwan(na) p. **Brytfan**.

Bryzelja p. **Brazylja**.

Bryzować. **Bryzowany** p. **Bryz**.

Bryzula p. **Brazylja**.

Bryzylja p. **Brazylja**.

Bryż, częściej **Bryże** blp. pch. ♀ **Bryzowany** (pas)= „wybijany blaszkami, centkami i gwoździkami.” ♀ **Bryzować**, np. ściany. ♀ **Bryzuwany**, np. „siodełko ryzowane” Ap. IX, 11 || Cz. prejs, prejz =dachówka żłobkowana (niby fryzowana). Ukr. bryżi=bryże; bryżowatyj; bryżowaty. Br. bryż=brzeg, kraj; brýżyki = bryże. Rs. bryżi blp. (z Pols. Grot, *Filolog. Razysk.* 1876 str. 484); bryżejka=flaki, kryzki tak się ma do bryżi, jak nasze kryzki do kryzy; por. Mr. 264 Okrużi=flaki, tak nazwane dla podobieństwa do karbowanych, fryzowanych ozdób stroju = Nm. ♀ Brise, częściej Preis lub Preise =brzeżek skórą lub czemś innem oszyty, lamówka, 'Sgm. brise ż. [w związku z Fr. frise=sukno kosmate i t. d., zkad nasze fryzować i t. d.; Wł. fregio; 'Słc. frisum = wypustka frędzla]. Dz. I Fregio. Mr. 121 bryżi. „Pro zonis ad brize” BW. LIII, 243, z r. 1394. Tegoż pochodzenia Nm. Fries=Pols. fryz.

Brzana, Mrzana, Marena, Murena = rodz. ryby || Cz. murena, ♀ mřena. Słh. mrena, murena. Srb. moruna, muruna, mrena. Bg. moruna, mrenka. Rs. murena || Wł. morena. Ngr. mou-roúna. Węg. moruna, márna == Gr. mýraina = rodz. ryby. Łc. (z Gr.) muraena = tzn. Do nas nazwa dostała się w postaci mrzana z Czech, a w formie marena, murena w Włoch i z Łc. B w brzana jest w części sld. do brzanka = rodz. trawy (od ber), a w części fonetyczną zamianą m na b, jak np. ♀ bacharzyna zam. macharzyna, ♀ gmurzy zam. gburzy, Moraw. bramor zam. mramor (marmur) i odwrotnie ♀ mrdze zam. ♀ bdze (będzie), ♀ podmno zam. podobno, ♀ dremni zam. drobny i t. p. Por. MF. moruna.

Brzeczka p. Braha.

Brzęczka p. Braha.

Brzekinja p. Berestka.

Brzestan, Brzesztan = rodz. bluszczu. L. Waga twierdzi, że nazwa ta w XV w. u nas już znana. || Cz. břečtan, břečtan = tzn. Mew. 21 pod brešljan utożsamia z temi formami Cz. bršlen, bršlen, chociaż inną roślinę oznaczają i podaje formy in. języków Słw. == Zdaje się, że to wyraz obcy. Węg. boroszlán, borostyán. oraz Rum. i Ngr. formy mogą być wzięte ze Słw. Może w jakimś związku z Nm. Bürste = szczotka, Borst(e) = szczec.

Brzesztan p. Brzestan.

♀ **Brzewik** = jałowiec == ?

Brzezień = marzec, np. w biblii Szarozp. == Cz. březen = tzn. JA. VI, 180.

Brzek p. Berestka.

Brzosciew, Broskiew, Brzoscwinia, Wrzoscwinia. L. = rodz. kapusty. ♀ **Brzosciew** =

rodz. rzepaku. || Słh. breskva. Srb. broskva || Wł. brasca. Nm. ♀ Barsche, ♀ Pforschen == Łc. brassica = kapusta; do nas zap. przez Wł. Mew. 22 brosky. Mr. 21 Broskva i 384 Broskiew. U nas zmieszano z tym wyrazem następny, jak się zdaje, późniejszy; wrzosciew podciągnięto pod wrzos. Dawną nazwę wsi Wrzoscwinia (powiat krakowski) zmieniono dziś na Brzoscwinia. Pfil. I, 270.

Brzosciew, Broskiew, Brzoscwinia pch. L. || Słc. broskva, baraska (z Węg.). Cz. broskew, břeskev, broskva, broskvyně. Głz. břeska. Słh. břeskev. Ssłw. Bg. Srb. praskva. Ukr. breskynia, broskva. Rs. dw. broskvina, bruskvina (z Pols.), dziś persikъ (z Wł.) || Wł. persica, pesca. Hp. persigo, prisco, alpersico, alberchigo. Fr. pêche. Nm. Pfirsich, Pfirsche. Węg. barasz, baraczka == Źródłem wyrazów tych jest Gr. mēlon persikón = (dsł. owoc perski) tzn. zkad Łc. persicum = tzn. Wyrazy Słw. pochodzą od Nm; lecz formy Sgm. niema, chociaż jest pewność, że istniała. Mew. 11 bersky, toż 415. Mr 21 Breskva i 104 Baraska. Dz. I Persica. Kge Pfirsich. U nas zmieszano wyraz ten z poprzedzającym.

Brzoscwinia p. Brzosciew.

Brzoscwinia p. Brzosciew.

Brzuszlak p. Bruślac.

Brzusztyński p. Busztyński.

Brzuślak p. Bruślac.

Buberta = „skrzynia w suszarni. na szyszki drzew iglastych” KSL. 33. O. || Cz. buberta, bubertka = tzn. == ?

Buc(i)arka p. Bucior.

Buchaler = rodz. tkaniny L. == ?

Buchciory p. Bucior.**Buch(h)alter p. Buk.**

♀ **Buchla** = świnka, ♀ **Buczka** = świnka. „**Buczka, bucz, bucz,** lub **buchla, buch!**” wabienie świń. PSK. 7. ♀ **Buchla** = świnka. Wabienie: **ruchla, ruch, ruch!** tamże 82 == Dnm. poch, pochel, pocher, pochla, posch = nazwy i wabienie świń. Co do Ruchla i ruch! por. używane na Litwie naśladowanie głosu świń: roch, roch! oraz rohotać, rehotać it.p.

Buchta = zatoka i in. zn. O.

♀ **Buchta** = 1, przegroda w hurtach owiec 2, pokój, izba. ♀ **Buchtować się** = zbijać się w kupę (o owcach) || Cz. buhta = mzn. miejsce przez zwierzęta poryte. Głz. buhta = 1, kupa słomy, siana 2, miejsce deskami obłożone na kartofle. Ukr. buhta = fałda i in. Rs. buhta = zatoka i in. zn. == Nm. Bucht = zatoka; zagięcie; fałda; Nm. ♀ **Bucht** (może w zn. 2 i 3 innego pochodzenia, niż Bucht GDW. II, 201) = 1, toż co Nm. Bucht 2, legowisko, stajnia 3, kał, brud. Por. Pfil. III, 366 buchtowac se.

Buchtować się p. Buchta.

♀ **Bucior** lub ♀ **Putyra** = naczynie do urządzania masła (niedokładnie objaśniono Atm. VI, 116); ♀ **Bucior** = pierog z nadzianiem zap. należy; nazwa może od podobieństwa kształtu do naczynia, albo z powodu nadziania, zmieszanego z maku, marchwi i kaszy, od ♀ **Bucior**, k. p. ♀ **Bucarka** (buciarka) = cedzidło (tamże) || Moraw. putr, putra lub butyra = masło niegotowane. Głz. butra = masło == Słc. putera, putyra = naczynie do robienia sera.

♀ **Bucior**, ♀ **Buchciory** = szmaty, ubranie, tłomoki == Ukr. butora lub butra, zbior. butorynje = manatki, ruchomość; butorynje = rupiecie, starzyzna. Być może, iż wyrazy Ukr. są w związku

z Nm. podanemi pod ♀ **Bakiera**, k. p. Por. **Bucior**.

♀ **Bucłuk** = kłoda do rznienia O. == Ukr. botiuk lub butyn, butyna = tzn.

♀ **Bucz** = wiersza, więcierz || Ukr. buczok = ulik. Br. bucz = wiersza == Lit. bukis lub bucius = tzn., od bukūs = tępy, bukstū = tępieję, bukīnu = tępie; wiersza tak od ściętego niby stępnego końca nazwana.

Bucze p. Buk.**Buczka p. Buchla.**

Buda pch. **Budować** spotyka się już w PF. **Do- Mlynobudownictwo. Nabudować. Nad-** pch. **O-** pch. **Od-** pch. **Pod-** pch. **Prze-** pch. **Wy-** pch. **Wz-** pch. **Za-** pch. **Z-** pch. ♀ **Budzyn** = „licho (gorzej) zbudowana część wsi, z bud złożona, od wyr. buda” Kg. Krak. IV 304. ♀ **Budownia. ♀ Budnik. ♀ Budniak. ♀ Budarz** = cieśla. || Słc. buda, budovať. Cz. bouda (zład Nm. ♀ **Baude**), budovati i in. Głz. buda, budovać. Dłz. buda. Srb. ♀ buda = kram drewniany. Ukr. i Br. buda pch. (z Pols.). Rs. budka || Lit. budà = buda; budavóju = buduje. Węg. bódé = buda == Niema, zdaje mi się, wątpliwości, że wyrazy powyższe są pochodzenia Nm.: Bude = buda. Zdaje mi się, że nasamprzód wyraz ten Słowianie sobie przyswoili, a potem z niego Polacy i Łużyczanie utworzyli czasownik, oddając nim Nm. bauen; formy czasownika Cz., Ukr., Br. i Lit. poszły zap. z Pols. Dowody są następne: 1, obecność u innych Słowian pni zd- (zod-) i stri- (stroi-) w zn. budowania 2, używanie w dawnej Polsce form: budarz, górny budarz w zn. Nm. Bergbauer (Bergbau = górnictwo, dsl. budownictwo górskie); budowanie gór w zn. Nm. Bergbau 3, rozpowszechnienie w Nm. i językach pokrewnych pni odpowiednich: Nm. Bauer = 1, klatka (niby coś sklecondgo) 2, zie-

mianin („budujący” tj. uprawiający ziemię, jak górnik „budujący” góry); Bude = buda, Ag. booth = buda (jarmarczna), Szwed. i Duńs. bod, Hl. boede, bode. Co do Bawulec i Budulec p. **Bawulec**. Czy budzylń pochodzi od buda, jak chce Kg., rzecz wątpliwa. Mew. 23 i 417 buda. MF. Buda. Mr. 122 Budulec. Pt. II² od 1169. JA, 164. Kge Bude, Bauen.

Budarz p. Buda,

♀ **Budel**, ♀ **Budla** = butelka
 Dnm. buddel = tzn. [z Fr. bouteille=tzn.]

Budla p. Budel.

Budniak p. Buda.

Budnik p. Buda.

♀ **Budny** = powszedni (dzień)
 Ukr. budnyj = tzn. [Od pnia bɔd- = czuwać, wiec dzień, w którym się nie śpi, jak w święto. Mew. 25 bɔd-].

Budować p. Buda.

Budownia p. Buda.

Budz p. Bundza.

Budyn, Budyń O. || U in. Słowian w różnych naśladowaniach formy Fr. i Ag. || Nm. Boudin, Pudding. Ag. pudding z Fr. Fr. boudin=pierwotne zn. kiszka nadziewana. Nasze wyrazy: 1, Pudylng z Ag. 2, Buduar z Fr. boudoir z tegoż pochodzą źródła, jeżeli pewnem jest, że boudoir pochodzi od boudier, niby pokój, w którym się ąsa, gdyż boudier = ąsać się, nadymać się (jak kiszka, pęcherz). Dz. II, c Boudier.

Budyń p. Budyn.

Budzylń p. Buda.

Budzet p. Bulga.

♀ **Bufka** = rabuś, zawalidroga

== Dnm. Bówke=złodziej 2, włocęga, niepoń. [Różne wywody podaje Frischbier; niewątpliwie jest to Dnm. postać wyrazu Nm. Bube = 1, chłopak 2, łotrzyk (szczególnie z dodatkiem Spitz-), która brzmi bowe, bowke; Dnm. bowen=łotrować]. Właściwiejby było pisać ♀ **Buwka**.

Bugaj, ♀ Buhaj (z wyrazami byk, oraz bujak, bujał, bójk nie pokrewny). **Buhaj** = gra dziecinna (Ukr. buháj=tzn.) || Bg. boga=tzn. Ukr. i Br. buháj. Rs. bugáj 1, rodz. ubrania 2, rodz. ptaka błotnego 3, baba, taran 4, wielki kół żelazny; gw. =byk. || Rum. buhaj. Ngr. mpougás == Tur. bugà=byk, bawół. M. 13. Mew. 16 boga i 23 bugaj. MF. Bugaj. Mt. I, 31 buga. Por. M. 106 Paha. MtN. I, 17. Msg. I, 378. JA. IX, 493 Korsch myśli, że Tur. wyraz jest Slw. pochodzenia, od byk. Nazwy miejsc Bugaj (w Warszawie, pod Miłosławiem i t. d.) zap. innego są pochodzenia.

♀ **Bugance** blp. = kajdany || Srb. bukagije=peąa. Bg. bukagija, bukadija, bokai = peąa == Tur. bokagy = kajdany, peąa. Mt. I, 32 bukage.

♀ **Bugar** = „bak i wszelka mucha, która tnie bydło, konie i t. d.” Wswp. == Węg. búg = brzęczeć, buezeć; bugaes=rodz. muchy.

Bugi=rodz. gruszek O. == ?

Bugle p. Hornbugle.

Bugaj p. Buhaj.

Bujak p. Bójk.

Bujan p. Piwonja.

Bujer p. Bojer.

Bujurdan, Bujurdun = ceąda śmierci, wyrok L. || Srb. bujuruntija=liet wezyra. Bg. bujurdisam=rozkazuje; bujur=rozkaz i in. Rum. bujurdiń=rozkaz i in. == Tur. bujurdy albo bujurudũ=rozkaz;

bujurmàk=rozказаć. M. 13. Mt. I, 32 bujurmak. MtN. I, 18 toż. Mew. 24 bujur- i 417 toż.

Bujurdun p. Bujurdan.

Bujwól p. Bawól.

Buk pch. **Bucze** pch. **Bukwa** (z Rs.) || We wszystkich językach Słw. osnowa buk- = buk, a nadto Sslw. buky = głoska. Słh. bukve blp. = książka. Bg. bukva = głoska. Srb. bukvar = abecadnik. Rs. bukva = głoska i t. d. || Węg. bükk = buk. Rum. buke = głoska. Lit. búka ž. lub búkas m. = buk == Nm. Buche = buk; Buch (tegoż pochodzenia, gdyż pierwotnie pisano na deszczkach bukowych) = książka. Tegoż pochodzenia są nasze wyrazy: **Buch(h)alter** = (dśl. trzymacz ksiąg); **Bukinjer**, **Bukinista**, przez Fr. bouquineur = biblijoman, bouquiniste = antykwarz; **Buksztab** = głoska L. Lit. búksztavas = tzn. == Nm. Buchstab(e) = dśl. sztabka bukowa (na której pisano); por. Sztab = Nm. Stab = laska (dom. hetmańska). Mew. 24 buky. Grimm *Ursprung der Sprache* 1866 str. 47. ML. БУКЫ.

Bukacik p. Bukłak.

Bukaj p. Bokał.

Bukał p. Bokał.

Bukat = kawał, keś L. || Br. bukatka = bohenek. Rs. bukatka, bukaška = kawałek mięsa == Ukr. bukata = kawałek [z Rum. bukatu = kawałek, to zaś z Łc. bucca = gęba, pysk, zkad Wł. boccata = pełna gęba czegoś, keś, Fr. bouchée = tzn., a dalej keś, kawał]. MF. Bukata. Por. Mr. 121 Buca. JA. XI, 142. Bukat w zn. dużego cielęcia zap. jest Słw. pochodzenia.

Bukinista, Bukinjer p. Buk.

Buklerz p. Puklerz.

Bukłaczek p. Bukłak.

Słownik wyr. obc w jęz. polskim.

Bukład p. Bukłak.

Bukłak, Bukład, Bukłaha, Bukłaczek, Bukłasza, Bukładek, Bokłaszek.

Tu należy zap. ♀ **Bukacik** = „naczynie misternie wyrobione z jednej sztuki drzewa, od pół garnea do czterech” KCh. 108. 109, zap. zamiast *buk (ł) acik || Ukr. bokława, bokłah, bokłaj = 1, szawłok 2, talerzyk drewniany; bukłak = dzban. Rs. bakłaga, bokłagъ = flaszką; naczynie drewniane na wino, herbatę i t. p. == Północnotur. bakłak = skórzany wór na wodę. MtN. I, 9 bakłak M. 14. Mr. 102 Bakłara. Forma bukład ma d zap. albo dla rozróżnienia dwóch k, albo przez podciągnięcie pod pień kład-. Formy, podane u L.: bukał i bukaj należą zap. do **Bokał**, k. p. Bukłaha z Ukr. Formy, podane u Mr. 122 Bukila i Buklija, oraz Lpf. VII, Bukel tu zap. nie należą.

Bukłasza p. Bukłak.

Bukłata p. Bukłak.

Bukować = objąć ziarno, młócić. ♀ **Pukować**. ♀ **Obuk** = omlócenie (jęczmienia) || Cz. puchovati = kruszyć (np. kamień młotem) == Nm. buchen, bochen, pochen = uderzać, tłuc (np. młotem kruszec)

Bukować = coire (o owcach, łosiach i t. d.). ♀ **Bukowiec** = tryk, bukownik; drugie znaczenie = mone-ta czterocentowa (w tem drugim nie wiem pochodzenia). ♀ **Pobukować się** || Słc. bukati sa. Cz. boukati se (o świniach). Słh. bukati se = tzn. == Nm. bocken = appetere hireum, arietem; coire [od Bock = kozieł]. Mew. 417 buk-.

Bukowiec p. Bukować.

Buks, **Buksa** pch. L. Łb. || Słc. pyksła = puszka. Cz. pyksła, pyxła, piksła = tabakierka. Głz. buškej lub bušk wja = strzelba; bušk wica = buks. Rs. biksa = mały bilard (jakie przejście znaczenia?).

Ukr. buksz = buksa u koła || Lit. būkszas = buksa u koła == Nm. Büchse=1, puszka, 2, słoik 3, strzelba (jako „puszka”) [z Gr. pyxis (jak się zdaje od pýxos = bukszpan, niby bukszpanówka, z bukszpanu zrobiona) = puszka]. **Puszka**, k. p., tegoż jest pochodzenia, jak również **Berdebuska** i ♀ **Bie-macher**, k. p. Por. **Bukszpan**. **Buksztyнки**.

Buksa p. Buks.

♀ **Buksy**, zdrobn. ♀ **Buksi-ki** blp. = spodnie. „Mądri, jak Salomona buxe” Cejnowa *Zares* 72 || Lit. būksvos blp. = tzn. == Dnm. büxen, böxe=tzn. Pfil. II, 576. III, 367.

Bukszdorn peh. L. == Nm. Buchsdorn (dsł. cierń bukszpanowy, przez sld. do Buchs = bukszpan, zamiast Boeksdorn dsł. = koźli cierń) = tzn.

Bukszpan peh. Kn. ♀ **Busz-tyn**. ♀ **Grynszpan**, ♀ **Gryczpan** || Słc. krušpan, krušpanek (sld.). Cz. bušpan, pušpan. Głz. puspon. Ukr. bukszpan. Rs. buksъ, buksusnikъ, bukšpanъ == Nm. Buchsbaum (dsł. drzewo Buchs) = tzn. [z Łc. buxus, to zaś z Gr. pýxos, k. p. p. w. **Buks**. Tenże wyraz Gr. jest we Fr. buis, Wł. bosso, busso, zkađ Srb. bus Mr. 126 it.d.]. ♀ **Busztyн** zap. pod wpływem bursztyнu, bo bukszpan żółty jest, jak bursztyн. ♀ **Gryczpan** zap. pod wpływem form Słc. Mr. 285 Pušpan. Pfil. I, 135. Kge Buchs.

Bukszpir = rodz. masztu KSL. 242 (O. mylnie utożsamia z **Buksz-prytem**, k. p. == Hl. boegspiere=maszt przedni [z boeg, zkađ Nm. Bug = przód okrętu i spiere = Nm. Speer=drag, żerdź]. Por. **Spir**.

Bukszpryt=rodz. masztu KSL. 242. O. || Rs. bugšpritъ, bukšpritъ, bušpritъ=tzn. || Fr. beaupré (sld.). AV. 28 == Dnm. bugspriet (złz.

z bug, k. p. pod **Bukszpir** i spriet, z Hl. spriet=spisa, włócznia) = tzn.

Buksztab p. Buk.

Bukszstel Łb. **Buksztele** blp. peh. L. = podstawa z drzewa do murowania sklepień == Nm. Bogen-gestell (złz. z Bogen = luk i Ge-stell = podstawa) = tzn. Mr. 123 Buksztele. Por. **Begiel**.

Buksztyн p. Baksztyн.

♀ **Buksztyнки**, ♀ **Busz-tynki**, ♀ **Brzusztynki**, ♀ **Burstynki** blp. = „kółka żelazne, nabijane na piastę” O. == Zap. pierwsza część wyrazu Nm. Bückse, p. **Buks**; drugiej, co do brzmienia, odpowiada Nm. Stein=kamień (por. Baksztyн, Grabsztyн, Rabsztyн i t. p.); ale ani sens nie przypada, ani wyrazu Nm. Büchsenstein nie znajduję w słownikach w odpowied-niem znaczeniu; wyraz ten znaczył dw. kamyk od procy. Formę busztyнki podprowadzono pod ♀ **Busztyн**, k. p.=bukszpan; formę brzusztynki upodobniono do brzuch, a burstynki do bursztyн. Por. **Buszka**.

Bukwa p. Buk.

♀ **Bukwita** peh. = gryka == Dnm. bokwēten (=Nm. Buch-weizen=dsł. pszenica bukowa, tak nazwana dla podobieństwa ziarn do buczyny) = tzn. AV. 35. Pfil. I, 135.

♀ **Bula**=byk. ♀ **Bula, bisz!** wołanie na krowy == Dnm. bull lub boll (=Nm. Bull)e=byk. Zap. tu należy i ♀ **Buler** (mowa o kogucie, Ap. VI, 18).

Bula p. Bulla, Bulwa, Bu-ła.

Bulajwa p. Buła.

Bulba p. Bulwa.

Bulbaczk p. Bulwa.

Buldonek p. **Beldonek**.

Bule p. **Buła**.

Buler p. **Buła**.

Bulewka p. **Bułwa**.

Bulga=wór skórzany na napoje
PF. **Bulga** lub **Bułga**=„worek
ze skór bydlęcych zeszyty, służący
do wyciągania wody z szybu” Łb. 23.
Kg. *Kiel.* 1, 19. **Bulza**=torba skó-
rzana L. = Nm. *Bulge* = wór
skórzany na wodę [z Łc. *bulga* =
tzn. Tegoż pochodzenia są: Wł. *bolgia*
=torba, wór. Sfr. *boge* = tornister.
Nfr. *bouge*=alkierzyk i *bougette*
= torebka, zkad Ag. *budget* = 1,
worek skórzany 2, budżet]. **Buła**
może pod wpływem 'Słc. *bulgia*.
Mew. 24 *bulga*. Dz. I *Bolgia*. GW.
Bulge. Lpf. VII, 17 *Bulza*. Por. **Bełk**.

Bulla, **Buła**. dw. **Buła**.
Bóła (papiaska) || Słw. i Eur. z ma-
lami zmianami = 'Słc. *bullā* =
mzn. 1, pieczęć wisząca, w kształcie
kuli, przy nadaniach, dokumentach
i t. d. 2, sam dokument. [Łc. *bullā*
=pecherzyk, garb, guz, torebka]. Por
Buła, **Buława**.

Bulwa. **Bułwa**=rodz. rośliny
podobnej do kartofla L. ♀ **Bulwa**,
♀ **Byłwa**, ♀ **Bulewka**=kartofel.
♀ **Bulwisko**, **Bulwiszcze**
= miejsce, gdzie kartofle rosły. ♀
Bulwicze lub ♀ **Bulwiny**=
nać kartoflowa. ♀ **Buła** = kartofel.
♀ **Bulbaczka**=jakaś roślina wodna.
♀ **Bulba** pch.=kartofel. ♀ **Bul-
bogryza**=„z pyska frant” BB. 66.
♀ **Gulby**=kartofle || Słc. *bulva*=
cebulka (w zn. ogólnem). Cz. (w niektó-
rych miejscowościach) *bulva*=kartofel.
Br. i Ukr. *bulba*=kartofel. Rs.
♀ *bul'ba*, ♀ *bun'ba*, ♀ *gul'ba*
=kartofel || Fr. *bulbe*=cebulka
(wogóle) Nm. ♀ *Bulwe*, częściej blp.
♀ *Bulwen* lub ♀ *Bullen*=kartofle
(zap. z Pols.). Lit. *būlbe* lub *būl-
wis* (w niektórych okolicach)=kartofel
(z Pols.) = Wszysrko to z Łc.
bulbus=1, cebulka (wogóle, w zn.
kulistego korzenia roślinnego) 2, rodz.

rośliny ogrodowej, zap. cebuli. Jaka
drogą dostał się wyraz do ludu w zn.
kartofla? Może z Cz. Forma *gulby*
(w Prusiech Wschod.) zap. przez roz-
różnienie dwóch b, niezależnie od ♀
Rs. Mr. 120 *Bułwa*. Mew. 24 *bulva*.

Bulwar p. **Beluarda**.

Bulwark p. **Beluarda**.

Bulza p. **Bulga**.

Buła pch. = 1, bochen okrągły
2, ordynarja duchownych 3, niezgra-
bjasz. ♀ **Buła** = 1, kawał 2, guz;
wrzód. ♀ **Buły** = siódemka dzwon-
kowa. **Bunkowy** = dzwonkowy
(w kartach) L. ♀ **Bułka** = 1, bo-
chen, np. *bułka* chleba; 2, blp. dzwon-
ka (karo). ♀ **Bule** blp.=zawalnice,
zawałki (por. *Buła* w zn. wrzód).
♀ **Buła** = 1, pryszcz (por. wyżej
buła), przymiotnik **bułaty**; 2, zao-
kraglony wyskok skały 3, kula, gałka.
♀ **Bulawy**=tłusty, pełny, nadęty.
Zap. tu należy ♀ **Bulajwa**=duży
guzik. Ciekawemi są formy: Spols.
białka (byalka) w Biblii Szaroszp.
i ♀ Szłas. **bielka**=bułka (Bystroń
Ston. 86). Od postaci powyższych na-
leży oddzielić osnowę rodzimą, nie-
ustaloną *bul-*, którą mamy w *bułka*
=bańka wodna, *bulkotać*, ♀ *bur-
bułka* lub ♀ *burbulka* =bańka
wodna i t. p. || Słc. *bielka*=bułka.
Cz. *boule*=guz; cebulka. Ukr. i Br.
bulka=bułka. Rs. *bulka*=tzn.
(trzy ostatnie z Pols.) = Mew. 24
bulja wywodzi z Nm. *Beule* = guz,
'Sgnm. *biule*, Sgnm. *bullā*=pryszcz.
Przypada to łatwo do znaczeń naszych
guz, wrzód, ale trudniej do kawał,
bochen. Jednakże zwrócić uwagę na-
leży na okoliczność, że niezależnie od
przejścia znaczenia u nas, ta sama
osnowa Giermańska wydała Szwed.
bulle = bułka; klusek, Duńś. *bolle*
=klusek. Formy Słc. i Pols. *białka*
i *bielka* może przez podprowadzenie
pod *białość* chleba pszennego, albo pod
Spols. *biel* = żyto, mąka. Mr. 123
Buła łączy Nm. *Beule* z Rom., Wł.
bolla, Fr. *boule* i t. d. (patrz **Bulla**);
Kge *Beule* uważa za wyraz czysto
Giermański. Por. Mr 284 *Буля*.

Bułany pch. L. ♀ **Bułas** (jak siwuś i t. p.) || Br. i Ukr. bułanyj. Rs. bułanyj == Tat. bułan=łóś, więc bułany = maści łosiej. M. 14. Mr. 123 Буланый. Mew. 417 bułanъ. Mt. I, 32 i MtN. I, 18 odnosi wyraz ten do Tur. bułanmak = mać się. Por. JA. IX, 493. Zap. tu należy i ♀ **Bułań** (może pomyłka druku, zam. Bułan?) = „wół maści jasnożółtawej, albo też czysto biały” RT. 245, jako by z Rum.

Bułas p. Bułany.

Bułat pch.=1, stal 2, miecz L. || Ukr. bułat=1, stal 2, miecz. Rs. bułatъ=stal == Tur. pūlad=stal [z Pers. pūlad = stal]. M. 14. Mew. 24 bułatъ.

Buława pch. L. || Br. buława = 1, kula na wierzchu gmachów 2, grubszy koniec pałki, igły. Ukr. buława=zn. jak w Pols. Rs. bułavà = 1, główka, gałka 2, buława; bułavka = szpilka == Tat. buław, buław a=maczuga M. 14. Mt. I, 32 bułava, mówi: „wyraz, uważany za Tatarski (Turecki)”; Mew. 417 bułava idzie za M.; MtN. 18 przytacza zdanie Korscha (JA. IX, 493), który mniema, że wyraz ma związek z Rom., Dz. I, Bolla, a więc z Łc. bulla; patrz **Bulla**.

Bułga p. Bulga.

Bułka p. Buła,

Bułwa p. Bulwa.

Buły p. Buła.

♀ **Bumaga** = pismo urzędowe, „papier”. ♀ **Bumażka** = papierek, asygnata == Rs. bumaga = mzn. tzn., bumażka = tzn. [Tegoż pochodzenia, co **Bombaz**, k. p. Mew. 230 памукъ. Mt. II, 37 pambuk]. Por. JA. IX, 661.

Bumażka p. Bumaga.

♀ **Bunda** = rodz. ubrania zwierzchniego || Słc. i Cz. bunda = futro.

Ukr. bunda = 1, ubranie zwierzchnie z grubego sukna 2, krótkie futerko || Rum. bunda = tzn. == Węg. bunda=futro. Do nas wyraz dostał się przez Ukr. lub Słc. MF. Bunda.

Bundz p. Bundza.

♀ **Bnudza**, ♀ **Bundz**, ♀ **Budz** = „ser oweży, zbity w pleskaniki” tj. w pewnego rodzaju płaskie formy. *Kalend. Jaworskiego 1867*, str. 52, słup 2. == Ukr. bundz=tzn.

Bundziuczyć się. Burdziuczyć się. Buńczuczny i t. p., jak sama różnorodność form wskazuje, jest wyrazem nieustalonym. == Zdaje się, że buńczuczny pochodzi od buńczuk; por. Ukr. bunczużnyj = bunczukowyj towarzysz=chorąży; Rs. bunčuznyj = tzn.; w obu tych językach wyraz nie ma zn. czupurności, więc zap. u nas je nabył. **Bundziuczyć się** z Ukr. bundziuczity sa lub bundiuzity sa = nadymać się, naczupurzać się. **Burdziuczyć się** zap. urobiono przez zmieszanie z **Burda**, k. p. Por. **Buńczuk**.

Bunkowy p. Buła.

Bunt pch. **Nabuntować, Poch. Z-** pch. ♀ **Bunt**, ♀ **Bont**, ♀ **Bat**, ♀ **Buńt**, ♀ **Bant** = poprzeczka w krokwi i t. p. **Bundy** blp. = kołki w narzędziach muzycznych O. || Cz. punt = 1, wstążka u koszuli 2, bunt. Słh. punt = przymierze; rokosz. Srb. buntovnik = buntownik; buna = rokosz. Blg. buntuvam = buntuję. Ukr. bunt pch. Br. bunt pch. Rs. buntъ pch. = tzn. || Lit. būntas = 1, wiązka 2, bunt == Nm. Bund = mzn. 1, wiązka 2, kołek u narzędzia muzycznego 3, wiązanie cieślińskie 4, związek, przymierze; zmo-wa, spiszek; od tegoż pnia pochodzą Nm. osnowy band-, bind-, a od nich nasze **Banda, Bandy, Binda, Akselbant** i in. Co do przejścia znaczenia ze związku na bunt, por. nasze Rokosz z Węg. rakás = kupa, tłum, oraz Konfederacja. Mew. 24 buntъ. MF. Buna. GW. Bundschuh pod koniec.

Buńczuk, Bończuk pch. **Trójbuńczuczny** L. || Cz. bun-
 ćuk, bunćuh. Ukr. bunczúk = 1,
 ogon koński, jako znamię 2, zuch
 3, urwis; bunczuznyj = chorąży;
 bunczukowyj towarýsz = oficer
 sztabu, gwardji. Rs. bunčúkъ pch.
 (z Ukr.) = Dżagat. bunczúk =
 znamię [M. 14 „Pers. mendžtk =
 gałka złota z lancą na sztandarach;
 w języku Rum. przerobiono na bun-
 czuk”]. Mt. I, 32 bundżuk (inne zn.).
 Mew. 417 бунцьукъ. JA. IX, 493.

Buńt p. **Bunt**.

Bur p. **Bura, Gbur**.

Bura pch. **Bury** pch. ♀ **Bu-
 rasy** (jak białasy) burawy. ♀ **Bu-
 rak** = 1, kapelusz (bury) 2, ubiór
 (takiż). ♀ **Burczak** = rodz. grochu
 (burej barwy). ♀ **Borek** = nazwa
 psa. || Cz. burka = burka (z Pols.);
 boura = półjedwab (z Fr. bourre
 = tzn.). Ukr. Br. Rs. buryj = bury;
 burka = burka (zap. z Pols.) || Lit.
 búrās = bury (z Pols.). Nm. ♀ Burka
 char. = burka; ♀ Burra c k = fartuch
 w domu tkany (oba z Pols.) = Wy-
 wodzą te wyrazy ze wschodu: Mew.
 24 burъ z Tur. bur (Pers. też bur
 = żółtoczerwony, lisiej barwy). Mt. I,
 33 i MtN. I, 14 berek i 18 bur. MF.
 z Mong. buru = siwy. Matzenauer
 w Lpf. VII, 17 p. w. Бурый prze-
 chyła się ku hipotezie wschodniej,
 przytaczając Dżagat. bor = białawy
 i t. p. Muchliński 15 przywodzi Pers.
 bur = bułany. Inne zdanie wyrażał
 Mr. 124 Bura i Lpf. (w m. wsk.) i to
 mi się słuszniejszym wydaje, a to
 z następnych powodów, że 1, wyrazy
 wschodnie nie tę barwę oznaczają, któ-
 rą wyrażają podobnie brzmiące euro-
 pejskie 2, że już w łacinie starej i
 średn. znajdujemy od osnowy bur- =
 bir- (= Gr. pyrρh-) nazwę płaszcza
 3, w językach Rom. od tej osnowy
 nazywają się różne tkaniny 4, że wy-
 razy od osn bur- są bardzo rozpo-
 wszechnione na zachodzie. Oto szereg
 wyrazów, z którymi nasze od osn.
 bur- zdają mi się być w związku
 geneetycznym: Łc. burrus = lisiej
 barwy (nb. Pirrusa [Pýrrhos]

starsi Rzymianie nazywali Burrus,
 Cic. Or. 48, 160); birrus, lub bir-
 rum = płaszcz, burka. 'Słc. bura,
 burra = 1, pilśe (zap. tak nazwana
 od burej barwy) 2, ubiór z sukna,
 zwanego w 'Słc. birrus lub bur-
 rus; burrus = ciemnorudy (rufus
 et niger DC.). Wł. bujo i ♀ bur
 = ciemny. Hp. burieli Sfr. buire
 = brunatny. Fr. bure = grube sukno;
 toż zn. bureau, a także stół takim
 suknem pokryty, zkad nasze **Biuro**.
 Wł. buratto = rodz. tkaniny wełnia-
 nej i Fr. burat = tzn., zkad nasze
Burat, Buracik, Boratek.
Boradek = rodz. tkaniny. Fr. bu-
 rail = rodz. tkaniny, zkad nasze
Biurel i Burła = tzn. **Bur** =
 rodz. jedwabiu perskiego O. z Fr.
 bour = tzn. Por. jeszcze Fr. boura,
 bourras, bouracan = różne tkaniny.
 Dz. I bujo, burra, borra. Mr. 124 Bu-
 ratin. Pfil. I, 146; II, 456. Por. **Bur-
 let**.

Buracik p. **Bura**.

Buraczka p. **Burak**.

Burak p. **Bura**.

Burak, Bórak pch. **Borag**,
Borak, Boraks = rodz. rośliny
 (ogórecznik) L. Mgn. podaje jeszcze
Boraz p. w. Borag. ♀ **Buracz-
 ka** = kartofel. || Cz. burák = burak;
 borák = ogórecznik. Słh. boraža
 = ogórecznik. Srb. boraždje, bo-
 razina = rodz. jarzyny. Ukr. i Br.
 burák = burak. Rs. boračъ = ogó-
 recznik; ♀ burakъ = burak || Wł.
 borraggine, borrana, bor-
 race = ogórecznik. Hp. borraja =
 tzn. Fr. bourrache = tzn. Nm.
 Bor(r)etsch (z Fr.) i Borag =
 ogórecznik. Ag. borage (z Fr.) =
 tzn. = Źródłem wyrazów powyż-
 szych jest 'Słc. borrago, borra-
 quia = ogórecznik [może od 'Słc.
 borra = sierć, pilśe, z powodu kosma-
 tości rośliny; por. Bura]. Do nas
 wyraz dostał się w postaci borag,
 którą nam podaje np. Szymon z Ło-
 wicza (Skj. III, 70). Pochylenie o
 i przejście na u zaszło zap. pod
 wpływem doprowadzenia pod osnowę

bur- Pfl. I, 146. Przejście zaś znaczenia z ogórecznika na burak zap. tą drogą, że z obu tych roślin robiono sałaty jednakowo przyprawiane, nakształt ćwikły. Rostafiński w RA. VIII, 314—339; toż w *Zc swiata przyrody* I, 297—317. *Prawda* 1881 str. 177 i 251. Dz. I Borraggine. Mr. 124 Burak. Mew. 19 boraża. JA. V, 692. Por. tu **Barszcz**.

Burasy p. Bura.

Burasz p. Boraks.

Burat p. Bura.

♀ **Burczak** = torba (z rękopisu prof. Kopernickiego) = Jeżeli nie w związku z bury, burka, to może w drugiej części wyrazu jest Nm. Sack=sak, worek. Burczak w zn. groch pochodzi od Bury, patrz **Bura**.

Burczak p. Bura.

Burda=zwada, kłótnia L. || Cz. burda=tzn. Ukr. burda=mzn. tzn. = Sfr. bourde = zabawa, juna- kiera; dziś kłamstwo (dawniejsze formy: bohört, bouhort, behörd = turniej, zabawa rycerska, Wł. bagordo, bigordo, może Grm. pochodzenia Dz. I Bagordo, II e Bourde). 'Słc. burdare = kuglarzyć, bawić. MtN. I, 18 i M. 14 mylą się zap., szukając źródła wyrazu na wschodzie. Por. **Burdink**.

Burda = ciężar, pakunek Kn. || Może 'Słc. burdatio=rodzaj daniny tu należy; DC. wywodzi od burda=chata = Nm. Bürde=ciężar, brzemie, dawniej burde.

Burda, „raczej w lm. **Burdy**” (mówi Linde) = pewna gra w karty; prosta przegrana w karty, tj. nie sucha, nie dupla. Opis gry tej, znanej w Krakowskiem, w Kolberga *Krak.* I, 328. || Ukr. burda=tzn. Br. burdà =mzn. przegrana w marjasza, szachy i in. gry = Może z Sfr. bourde i bourdes=zabawy, igraszki, kuglarstwo; porówn. 'Słc. burdare,

burdire = igrać, kuglarzyć; patrz wyrazy poprzednie.

Burdak p. Burdziuk.

Burdalon p. Burdon.

Burdel. Bordel = zamtuz. ♀ **Burdel** = stary, walący się budynek. Nazwisko rod. Burdel Lpf. XII, 465; miejsc. Burdel RA. X, 265 i dal. || Cz. bordell = zamtuz. Ukr. bürdel = zamtuz; burdej, burdij=1, tzn. 2, szafas cygański; ziemianka. Rs. bordakъ = zamtuz; burdej=szafas cygański; ziemianka || Sfr. bourde, bordèle=baraka, lepianka np. Jacob Bibliophile, *Curiosités.. des croyances populaires*, 264. Fr. bordel=zamtuz. Wł. bordello. Hp. burdel. Nm. Bordell. Ag. bordel, brothel. Weg. burde = ziemianka; bordélyház = zamtuz = 'Słc. borda=mzn. chatka, lepianka; bordelum = tzn.; to zaś z Gt. baürd=Sskd. bord=Sgnm. bort=deska (=Nm. Bort i Brett Kge p. t. w.). Dz. I Borda.

Burdink tj. **Burdyn(e)k** = pojedynk SŁP. = Zap. w związku ze 'Sgnm. bühurt=rodzaj turnieju, Wł. bagordo, bigordo, Sfr. bohört i in., 'Słc. borda i burda =kij, spisa, Sfr. borde=kij i t. d. Porówn. Sez. burdeř, burdyř = koncerz, spisa. Ssłw. br̄dounъ = miecz. Rs. berdunъ, bordunъ (Dal. n.) Mew. berdunn. Mr. 21 Бръдоунъ zbliża jeszcze 'Sgnm. purdun = puginak. Porówn. tu **Bardon. Burda i Burdon**.

Burdon, Burdalon = galon, bramowanie złotem L. = 'Słc. borda =mzn. brzeg, rąbek. Wł. bordone =burt, obszycie. Fr. bourdaloue = opaska na kapeluszu. Por. **Bardon. Burda. Burdink**.

Burdon, Burdumbas=grube dudy organowe O. Porówn. tu **Bardon i Burdink** || SCz. bardoun = zap. kij = Fr. bourdon =kij pielgrzymi; wielki dzwon; basowa duda organowa; ztąd Nm. Bour-

donbass=bas burdonowy. Wł. bor-done=kij. Wszystkie te wyrazy mo-że z Łc. burdo=muł, przez przenie-sienie znaczenia konia, muła na laskę pielgrzymią (niby „koń pielgrzyma”); por. Dz. I Borde i Bordone. Brachet *Dictionnaire étymol. de la langue franç.* p. w. Bourdon 1 mówi: „Prze-nośnia ze zwierzęcia jeźdnego na laskę spotyka się w językach Rm.: muleta po Hp. znaczy 1, muł 2, kula (kula-wego); po Wł. mula = 1, mulica 2, kij. W Hiszanji *el caballo de S. Fran-cisco*=kij.” Oczywiście też jest prze-jście znaczenia z kija na dudę orga-nową. Por. Mr. 21 Бръдоуъ i 105 Bardoun.

Burdowie = zwierzęta juczne L. = Ślc. burdo = osiel, muł. DC. p. t. w., zn. 4.

Burdumbas p. **Burdon**.

Burdus p. **Burnus**.

Burdyn(e)k p. **Burdink**.

Burdziuczyc się p. **Bun-dziuczyc się**.

Burdziuk L. ♀ **Bardziak** =naczynie na płyny, najczęściej skó-rzane; ♀ **Burdak** = kocię do po-tażu O. || Srb. bardak=konew. Bg. bardak = dzban. Ukr. bordiuh = bukłak; worek ze skóry koziej Ap. X, 15. Rs. (na Kaukazie) bordjuk =wór ze skóry koziej na płyny = Tur. bardak = dzban. MtN. I, 11. M. 14.

Burg p. **Bruk**.

Burgrabia pch. **Murgrabia**.

Burkałab. **Burgraf**. Nazw. rod. Bukrab, miejsce. Burgrabstwo. || Szc. purkrabě, pulkrabi; Cz. purgrabi, burgrabi. Sh. porku-lab, porkolab. Ssrb. burgrabja. Br. bureharablà. Rs. burggraf || Ślc. burggravius, burggraffius. Fr. burgrafe. Wł. burgravio. Ag. burgrave. Rum. prbkalab. Węg. várgraf. Tur. burkałab. = Nm.

Burggraf=tzn. [złz. z Burg=gród i Graf= grabia, hrabia]. Murgra-bia jest śld. do mur. Mr. 125 Bur-grabia. MF. Porkulab. Burg mamy w Burk, Burmistrz, patrz **Bruk**. Burkałab z Tur.

Burgraf p. **Burgrabia**.

♀ **Burk** = zamek || W nazwach miejsc i w złożonych Cz. purk-, Głz. bork- oraz byrgar = Nm. Bürger =mieszczanin. Rs. w nazwach miast, jak Peterburg, Orenburg i t. d. = Nm. Burg=gród, zamek. Por. **Burgrabia**, Burmistrz. Odróż-niać Burk, k. p. pod **Bruk**.

Burkałab p. **Burgrabia**.

Burkatella p. **Brokadja**.

♀ **Burkut**, ♀ **Borkut**=źródło wody mineralnej, tak zwanej szczawy lub wody kwaśnej = Ukr. burkut = tzn., od burkutaty = belkotać, bureczeń, szemrzeć; burkucha=baba warezająca, zrzędzająca. Br. burkotà = mruzczyć, szemrać, bureczeń. Por. Pol. nazwę źródła Belkotka.

Burlet = watowana czapeczka dziecinna Mgn. p. w. Fallhut = Fr. bourrelet, bourlet=poduszczka, waleczek z kłaków. [od bourre =kłaki, Ślc. burra, por. **Bura**].

Burła = jakaś tkanina L. = Zap. Fr. burail=gruba tkanina, lub Wł. burello=tzn. Por. **Bura**.

♀ **Burłak** pch.=1, starowierca, filipon 2, tęgi, czerwony dzieciak, chłó-piec || Cz. burłák char.=flisak. Ukr. burłák=1, biedak 2, robotnik 3, wło-cęga. Br. burłák=1, flisak, 2, rewizor akeyzy 3, tęgi a grubjański człó-wiek 4, starowierca || Lit. burłó-kas (w Prusiech) = szlacheć Pol. lub Rs. Łot. burlaks = najemnik Rs. = Rs. burłák lub bur-lak a = 1, chłop, idący na zarobki, szceg. na flis 2, niezony; włocęga 3, grubjanin, zawadjaka. Mew. 24 burlaku.

♀ **Burmosić się**, ♀ **Naburmosić się**, ♀ **Zaburmosić się** = nadać się, zaperzyć się. ♀ **Zaburmaszysty** = junacki, zamaszysty = Ukr. burmòsyty sia = nady-mać się (w zn. gniewać się); bürma = zamieszka. Do wyrazów Pol. domieszano naburzyć się i zamaszysty.

♀ **Burmyło** lub ♀ **Murmyło** = chłopiec ponury a leniwy = Ukr. burmyło = człowiek ponury.

Burnos p. **Burnus**.

Burnus, **Bornos**, ♀ **Bornus**, ♀ **Burdus** = opończa || Cz. i Srb. burnus || Hp. albornoż. Pg. albornos. Nm. Burnus = Przez Fr. burnous z Ar. burnus = czapka, kapiszon. De. Burnous; płaszcz wełniany bez rękawów M. 15; toż MtN. 1, 19 burnus. Forma burdus zap. przez sld. do burda, burdać się.

Bursa pch. = 1, worek 2, konwikt 3, giełda. ♀ **Bursa** = zapustna zabawa składkowa. Tu też należy **Bursz** pch. z Nm. Bursche = chłopiec (początkowo bursak, student). Patrz ♀ **Birza** || Cz. bursa = tzn. Głz. bórša = 1, bursz 2, burszowstwo. Srb. bursa = sakiewka. Ukr. bursa = konwikt. Rs. bursa = konwikt; birza = 1, giełda 2, punkt zborny robotników, doróżkarzy || Fr. bourse = 1, sakiewka 2, giełda. Wł. borsa = worek i in. zn. Hp. Pg. bolsa = sakiewka i in. zn. Nm. Börse = sakiewka; giełda = Przez 'Słc. bursa = worek; skarbiec i in. zn., z Gr. býrsa = skóra cała; wór skórzany na płyny. Mr. 125 Bursa. Kge Börse i Bursche. DC. Bursa.

Burstynki p. **Buksztynki**.

Bursz p. **Bursa**.

Bursztówka = rodz. jabłka (O. mylnie gruszeki). Głz. bórštorf, bors-torfař, bóštrof, bóštorf = tzn. = Nm. Borsdorfer dom. Apfel = (jabłko) Borsdorfskie, od nazwy wsi pod Misznem (Meissen). Nazwa nasza

podprowadzona, z powodu bursztynowej barwy owocu, pod Bursztyn. Por. Pfil. I, 135—136.

Bursztyn pch. **Przybursztynian**. ♀ **Burztyn**. ♀ **Burztyny** = paciorki bursztynowe. ♀ **Bersztyn** || Cz. buřen, częściej jantar (z Rs.). Ukr. bursztýn. Br. brusztýn. Inni Słowianie inaczej nazywają = Nm. Bernstein zam. *brennstein (dosł. kamień palny) = tzn. Formę naszą spowodował sld. do bury. Mew. burštynъ. Kge Bernstein.

Burt, **Burta** pch. **Zaburto-wać**. **Burtyl**. **Burtowy** Kge. *Krak. I, 56. Bort* L. O. ♀ **Bortnica**. Tegoż pochodzenia jest i **Bart**, k. p. || Słc. porta = lamówka; parta = strój głowy z wstążkami. Cz. bort = brzeg i in. zn.; porta = obrąbek. Głz. borta = ubiór głowy panny młodej (opis w słowniku Pfuła). Słh. parta = opaska głowy. Ukr. burt = 1, kupa ziemi, nasyp 2, deska boczna statku 3, brzeg okrętu; burty = huta saletrzana. Rs. bortъ, bordъ = bok, brzeg, szereg. statku; burtъ lub burtà = nasyp (ziemi i in. rzeczy) || Fr. bord = brzeg i in. Wł. Hp. Pg. bordo = tzn. i in. Ag. board = deska, stół i in. = Nm. Bord lub Bort = brzeg, bok (np. studni, okopu, statku); deska. Mr. 116 Bortъ; 271 Parta n° 2. Trudno wyjaśnić pochodzenie końcówki w **Burtyl** = „drzewo zdatne na bale do obijania okrętu” KSL., 107. ♀ **Burt** i ♀ **Burty** = „wyspy ziemi, użytej do wylugowania saletry” RT. 187 może z Ukr. Por. **Bakort**.

Burta p. **Burt**.

Burta = wróżba. **Burtnik** = wróżbiarz L. || Nm. ♀ burten = czarować, wróżyć; ♀ burten, burteninker = wróż, znachor (z Lit.) = Lit. bürta = czary; bürtas = los (rzucany); bürtininkas = wróż; kabalarz; buriū = czarować, zamawiać, wróżyć. [Zap. od pnia bur-, który i my mamy w bureczeń, oznaczającego mručenje, warczenie; por.

pień ba, od którego baba, Słh. bajati = bajać i czarować; w in. językach Słw. pochodne od tegoż pnia oznaczają mzn. czary Mew. ba 2. Tu należą też pochodne od osnowy bachor-, np. Słh. bachoriti = czarować, Cz. báchorka = zabobon itd.] Sslw. kobь = wróżka i kobieta = wróżka (baba), a dalej nasze zamawiać, Łc. carmen. Od tegoż pnia Lit. burblenu = mrużyć, burktju = gruchać, ♀ brukować (o gołębiu).

Burnik p. Barta.

Burtyl p. Burt.

Buruńczak p. Buruńczuk.

Buruńczuk M. Buruńczuk O. (zap. zamiast buruńczuk) || Srb. burundžuk = cienkie płótno || Z Tur. burundżyk, burundżuk = gatunek gazy, z której kobiety na wschodzie szyją koszule i woale || M. 15. Por. MtN. I, 19 burundżuk.

Bury p. Bura.

Burza p. Burzan.

♀ **Burzan** = chwast || Słc. burian, bureń, burina; burinaty = bujny, porosły. Bg. buren. Ukr. burjan. Rs. burĵjanъ || Węg. burján = tzn.; burjáz = bujny, zachwaszczony; búrjǎnzik = pleść się, zachwaszczać się. Mew. burijan. ♀ **Burza**, przez nieporozumienie, do rymu, zam. burzan Kolberg Kuj. I, 234.

Burzyn p. Burszyn.

♀ **Burzyć** i ♀ **Burzyć się**, ♀ **Poburzyć**, ♀ **Zaburzyć** = stukać we drzwi, pukać (w Zejsznera *Pieśniach Podhalan* str. 53 i 54 mylnie wydrukowano *bierzyc się*) || Cz. moraw. búřiti = stukać do drzwi. Cz. bouřiti = mzn. tzn.

♀ **Busa** = kopuła GO. 160 || ? Możliwy zbliżyć 1, Cz. bústka = dętka, perelka szklana. Rs. búsy blp. = tzn. i 2. Rs. búsa = czółno z jednego pnia, z Dnm. Busse = rodz. statku,

Hl. buis, 'Słc. bus(s) a. Może tu jest jakieś przeniesienie znaczenia.

Busek p. Busieł.

Busel p. Busieł.

♀ **Busieł**, ♀ **Busel**, ♀ **Busek** = bocian || Br. búsiał tylko w Grodzieńskim; gdzieindziej bucián. Ukr. busel, busiok, buziok, busko = bocian; buszlaż. = bocian; czapla. Rs. búselъ, búsolъ, búselъ = bocian biało-czarny, mieszkający tylko na Litwie i w części Białejrusi; w Rosji bywa tylko bocian czarny, Rs. aistъ, u naz zwany ♀ **Hajstrem**, k. p. Por. Gt. I, 420—430 || Lit. busélas, busilas, búcilas nad Niemnem = bocian; gdzieindziej gándras. Brückner *Fremdw.* 76. || Do nas zap. z Br. lub Ukr. Por. Rs. ♀ búsyj = ciemno-niebieskoszary, buro-szary, ciemno-bury; ♀ busêti = sinieć, szarceć, ciemnieć, czernieć. Źródło tych wyrazów azjatyckie: Mt. 33 i MtN. 16 boz = szary. Mew. 25 busъ 3. JA. II, 120; IX, 493 boz. Lpf. VII, 18 Бўзько. Mr. 126 Бўселъ i Бўзауръ. Być może, iż bocian w związku jest z wyrazami powyższymi; należy jednak zwrócić uwagę na Sslw. botënije = wilgoć i botëti = tyć.

Bussa p. Buza.

♀ **Buszka** (może mylnie ♀ **Buszla** Ap. I, 17) w Poznańs. = wałek, deska, kolca u pługa || Może Nm. Büchse = mzn. żelazo, którym wewnątrz okuta jest piasta, Dnm. busse. Por. **Puszka**, **Buksztyki**.

Buszować = przerzucać, robić nieporządek *Prawda* 1886 str. 369. || Ukr. buszowaty = hulać, hałasować. Rs. buševati = tzn. Zap. od pnia buch-, zkąd nasze buchać, buchnąć.

Buszta p. Buszka.

Busztyń p. Bukszpan.

Busztyńki p. Buksztyńki.

But, Bót, ♀ Bot pch. ♀ **Butek**, **Półbutek**, **Półbucik**. || Słc.

bôta Cz. bûta=berlacz; bot, bota=but. Słh. bote. Bg. botu. Br. bot. Rs. boty blp.=rodz. obuwia: ♀ bôtaly, ♀ bûtaly=buciska || Nm. dw. Bosz i Botschuh = rodzaj obuwia. 'Słc. botta, bota=tzn. Hp. bota. Wł. botte. Ag. boot. Lit. bątas = Fr. botte i 'Słc. botta, bota, zap. przez Czechy. Wyrażenie „głupi jak but“ mają też Czesi: „hloupý jako bota“. Mr. 117 Bota. Mew. 20 botъ. Powyższe wyrazy zachodnio-europejskie mają i inne znaczenia: beczi, wiązki i t. d. Tegoż pochodzenia jest **Butelka**, Dz. I. Botte.

Buta pch. = дума = Mr. 126 Buta 2 myśli, że albo w związku ze 'Słc. butare=nadymać, albo pochodzenia wschodniego. U Słowian, prócz nas, wyraz ten jest w Ukr. butà = tzn.; butàty=junaczyć się; butnŷj =zuchwały, pyszny. Mew. 25 buti—zbliża Słh. butiti=trącać i Bg. butam=dotykam, poruszam. Zap. wzięliśmy wyraz z Ukr.

♀ **Butej** = starszy pasterz u Huculów = Ukr. butěj=pasterz owiec; butėja = 1, stado owiec 2, dziesięć lub więcej sztuk bydła; buteity = mieszać owce. Zap. przez Rum. z Gr. b o ú t e s=pasterz.

Butel = posługacz miejski, policjant L. || Lit. bûtelis = tzn. = Nm. Büttel = tzn. [tegoż pochodzenia, co **Bedel**, k. p.; por. Kge p. t. w.].

Butelka p. But.

♀ **Buten**=1, zewnątrz, na dwór; na dworze 2, ponad; w połączeniu z czasownikami wyraża Pols. wyprzedstawne. = Dnm. buten(=Nm. *b(e) a ussen)=tzn. Por. tu ♀ **Aten** (w dodatku), ♀ **Ben** i ♀ **Ruten**. G.W.B. dabauszen, bauszen.

♀ **Butrynek**, np. „maluśki kieby butrynek“ (o dziecku) Kamiński *Chłop pols.* 106. W Warszawie mówią o zdrowym, tęgim dziecku „tusty, ezerwony jak butrynek“. W Lu-

bełskim o człowieku tęgim „chłop jak butrym“; psom też dają nazwę **Butryn** = ? Wątpię, aby nazwa rod. Litewska Butrym była źródłem wyrazów powyższych.

Butynek p. Bitunek.

Buwka p. Bufka.

Buza, **Bussa** = rzadka polewka z mąki; **Boza**, **Bosa** = rodzaj napoju tureckiego O. || Sr. buza, boza = mzn. napój z chleba kukurydzowego. Bg. buza=tzn. Ukr. bûza=tzn. Br. buza = fusy, ustoiny. Rs. buza = młode wino; napój w rodzaju kwasu || Fr. bosan i busa char.=rodz. napoju Dc. Bosan. Nm. Bussa = tzn. MtN. I, 33 zbliża Węg. búza=pszenica = Tur. buza=napój z soczewicy lub in. zbóż; do nas zap. przez Tat. buza=tzn. [z Ar. i Pers. buza = rodzaj napoju]. Zdaje się, że M. p. w. Buzować i Buzować się myli się, uważając je za pochodzące od Buza; myślałbym że buzować i pch. są wyrazami Słw., nie mającemi związku z Buza: Cz. búzati=tłuc; buchać; Ukr. buzovaty=łajac; bić; Br. buzovác=swawolić i t. d. Por. Mr. 126 Buza; 127 Byzovatъ. Mew. buza.

Buzdygan pch. Kn. || Słc. bozogán, budzogán. Szcz. buzdygan, buzdygan, busdykan. Sr. bozdogan, bozdugan, bozdovan, buzdovan, buzdochan. Bg. bozdugan i in. Ukr. buzdygán (nie buzdyhán, jak Mt. I, 30), oždygán. Rs. buzdyhánъ=rodz. berła || Rum. buzdugan i in. Węg. buzogány, buzgány = Tur. bozdogan = maczuga, buława. Mt. I, 30. MtN. I, 17. M. 15. Brl. 13. MF. Buzdogan.

Buzia pch. = Zapisuje się dla tego, że Mr. 126 i 385 Buzia szuka rodowodu wyrazu tego w językach obcych. Mnie się zdaje, że Słc. bozkat', Cz. boskati i t. d., wraz z Wł. bacciare, Łc. basiare i t. d. są wspólną własnością aryjską.

Byciar p. Baciarz.

Bydlić w zn. mieszkać i pch. — E. Ogonowski JA. IV, 363 uważa wyrazy te Spol. za wzięte z Cz. Mnie-małbym z Miklosichem Mew. 26 by-że jak bydło, tak i bydlić są wspólną własnością czesko-polską.

Bydlinek = śledź wędzony L. || Cz. piklink=tzn. — Nm. Pickling=tzn. [z Ag. pickle, skąd nasze pikle i Nm. Pökel, skąd nasze pekielflajsz]. W części sld. do bydło, a w części skłonność do zamiany g na d, szczególnie przed l, przekształciły wyraz Nm. na bydlinek; por. cyngiel, ♀ jeglina, ♀ ożygle obok Nm. Zündel, jedlina, ♀ ożydle. Pfil. I, 153.

♀ **Bydować** = ofiarować, proponować (cenę). ♀ **Bytować się** = ofiarowywać się, nastreczać się — Nm. bieten=mzn. ofiarowywać, nastreczać. Chwiejność *d i t* skutkiem słyszenia wymawiania Nm., pośrednio między *d i t*.

Bygiel p. **Begiel**.

♀ **Bygla** = żelazo krawieckie do prasowania O. ♀ **Bigiel** = strzemię — Nm. Bügel = mzn. kółko; Bügeleisen (dsł. żelazo kabłąkowe) = prasowidło; Steigbügel (dsł. kółko do wsiadania) = strzemię. W obu razach po jednym składniku Nm. odrzucono.

♀ **Byjon** p. **Piwonja**.

♀ **Bylce** = drzewo w bronie, w które się wbijają gwoździe — Ukr. bylce, bilce = poręcz, łąta, listwa; pręt, kołatawka. Po Pols. nazywa się to ♀ bidła.

Bylwa p. **Bulwa**.

Byrka p. **Bierka**.

Bytować się p. **Bydować się**.

♀ **Bywat** sld. do bywać, zam. w i w a t — Łc. v i v a t = niech żyje.

Bzubzyna p. **Bombaz**.

C.

Caban, Czaban pch. „Caban = gatunek większych baranów; czaban zaś = gatunek wołów; pisarze dawni te słowa częstokroć mieszają“. L. 2, = basalyk, niezgrabjasz. 3, ♀ **Czaban** = pasterz 4, ♀ **Caban** = łyk, mieszczuch. 5, ♀ **Caban** (w zagadce) = grzebień Ap. II, 179. **Cabański** rod. || Cz. ♀ čaban = 1, owczarz 2, wół podolski (z Pols.); čaboun = niezgrabjasz. Srb. čoban pch. = pasterz. Bg. čoban. Ukr. czoban, częściej czaban pch. = 1, owczarz 2, wół. Rs. ♀ čabanъ = owczarz. || Rum. čio ban. Alb. čoban = pasterz. Kurd. čoban = rzeźnik. — Tur. czoban (z Pers.) = pasterz. Do nas wyraz dostał się przez Ukr. Forma caban jest zamazaną. Mt. I,

42 čoban. JA. IX, 496. Mr. 127 caban. MF. Čobanin.

♀ **Cacha** = stado gęsi, owiec itp. — Nm. ♀ zech(e) ž. mzn. = tzn. FWb. Por. **Cech**.

Cacha, Czacha = chodnik (w górnictwie) Łb. — źródłem jest ten sam wyraz Nm., od którego pochodzi **Cacha** w zn. stada, oraz **Cech**: Zech(e) ž. mzn. = wydział, część kopalni. Por. Btrge VI, 284. Co innego jest **Czach, Czacht**, k. p. pod **Szacht, Cech**.

Caf = oprawca, zbir. L. pisze **Caff**. || Słh. Srb. caf=tzn. — Wł. zaffo = tzn. 'Słc. zaffo = tzn. Dz. II, a Ceffo. Mew. 27 cař.

Cafać p. Cofać.

☐ **Cafalnik p. Cofać.**

Cafa = wiązanie jakieś w ciesielce (niewyraźne objaśnienie) O. = Zap. Nm. Por. o c a p = Nm. Zapfenbalken.

☐ **Cáfniál p. Cofać.**

☐ **Cáfta p. Cofać.**

Cajcel = munsztuk do piszczele hutniczej. L || Może tu należy Cz. cejclík = 1, cycek 2, smoczek (dla niemowląt). = L. twierdzi, że z Nm. Zitze = cycek: raczej z Cz. Mamy też ☐ Cycek = dzióbek, np. u dzbanka.

☐ **Cajchoż p. Cajghauz.**

Cajg = narzędzie; materia; materiał L. ☐ **Cajg**, ☐ **Cejg**, ☐ **Cejch** = tkanina || Cz. cajk = tkanina. = Nm. Zeug = narzędzie; materia; materiał itd. Tenże wyraz mamy w złożonych: Cajghauz, Cejchram, Cegwart, Rajsc ajg itd.

Cajghauz, Cejghauz, Ceghauz, Cegauz, Cejkauz, Cajkauz, Cejkauz, Cekhauz, Czekhauz, ☐ Cajchoż. || Rs. cejhauzъ. = Nm. Zeughaus = tzn. [złż. z Zeug = sprzęt, narzędzie, oręż itd. skąd nasz **Cajg**, k. p. i Haus = dom, który mamy jako drugą część w wyrazach lamus, ratusz itd.] Por. **Cejchram**. Pfl. IV, 365 i in. Por. **Cechenhauz**.

Cajkauz p. Cajghauz.

Cajniarnia „kuźnica żelazna z młotem cajniarskim“ pch. Łb. Mgn. p. w. Zain. L. i O. n. || Słc. cán = sztaba. Szcz. cán = sztaba. Cz. cejn = pręt, cejnek = narzędzie tkackie. = Nm. Zein lub Zain = pręt; sztaba. Mr. 128 Cán. Brl. 14 Cán.

☐ **Cajtownik** = terminator, czasowo praktykujący do dnia wyzwolenia. Ust. z Warszawy = Nm. Zeit = czas. Por. **Cejtak**.

Cal, dw. **Cala** ż. pch. i złż. L. ☐ **Cul** RT. 189. || Słc. col. Cz. coul. Głż. cól. Ukr. cal m. Br. cal ż. = Nm. Zoll = cal. U nas a zam.

o zap. przez chęć odchylenia o, uczuwanego jak á.

Cal p. Czal.

Całka = „ściana z blatu surowiznowego lanego w ognisku fryszer-skiem“ Łb. p. t. w. = Jeżeli nie pochodzi od cały w zn. „cały, jednolity płyt“, to może jest sld. do Nm. Zacke = tzn. (z kąd zap. Fr. taque tzn.), tym bardziej, że, obok Zacke, istnieje Nm. ☐ Zanke w tzn.

Całun L. || Szcz. calún = całun. Cz. čaloun = dywan, pokrowiec. Chrw. čalun = rodz. pokrycia. || Sgm. i dw. Nm. schalune, schalun, schaloun. Nnm. Schalons, Schalong. Ag. shalloon = droga tkanina; Sag. chalon, chaloun, chalun. Fr. chalon = tkanina wełniana. Hp. chalon, chalun, chalonas. Wł. celone = tkanina w paski, którą stoły pokrywają. = Wszystkie te wyrazy od nazwy miasta francuskiego Châlons, gdzie zaczęto tego rodzaju tkaninę wyrabiać. Mr. 128 Calon. 135 Caloun. 385 Calún. Kge. n. Dz. n. Mag. Shalloon. Mew. 27 Calonъ. L. myli się, zbliżając całun z „cały“. Również niepomysłnym jest wywód z „vestis scholana“. Pfl. IV, 480.

☐ **Camer p. Cembra.**

☐ **Canturyja p. Centurja.**

Canubel = „hebel ząbkowany“ Łb. L. i O. n. || Rs. canubelъ = tzn. = Nm. ☐ zahnhubel, zwykle Zahnhobel = tzn. [złż. z Zahn = ząb i Hobel, ☐ hubel = hebel].

Cap = kozieł; baran wołoski; później = basalyk, gap. ☐ **Ciaporek** = koziołek. **Scapieć** = zgłupieć. || Słc. Cz. cáp = baran. Ukr. cap = mzn. kozieł. || Rum. Alb. cap. = Węg. cáp = kozieł. (Mew. 27 Capъ mylnie pisze Węg. czáp).

☐ **Cap p. Czop.**

Capa = skóra (wielbłądzia, ośła itd.) chropawo wyrobiona, szagren, jaszczur. Kn. || Cz. cąpa = tzn. ||

Węg. capabör = tzn. (bör = skóra).
 — Nm. Zapp = tz. Zap. w związku
 z nazwą kozła Cap, k. p. Mr. 128
 Capa.

**Capstryk, Capstrzyk, Czap-
 strych, Czapstrzyk** L. || Cz. čepo-
 biti, częściowy przekład z Nm. Por.
 Rs. taptã (ze Szwedz.) Mr. 343 Ta-
 nra. — Nm. Zapfenstreich =
 tzn., złż. z Zapfen = czop, k. p.
 i Streich = (sztrych) mzn. uderze-
 nie, więc dsł. uderzenie po czopku,
 czyli zatkanie (beczki), jakoby prze-
 nośnia humorystyczna z czasów wojny
 trzydziestoletniej, zastosowana do wie-
 czornego gaszenia światel i niby „za-
 tykania“ ruchu miejskiego. Wgd. p. w.
 Zapfen. Pfl. IV, 366 i in.

Car pch. i złż., dw. **Carz, Czarz.**
 || Słc. Cz. cár char. Głż. cár char.
 Słh. cár char. Srb. Bg. car pch.
 Ukr. Br. car char. || Nm. Tsar char.
 Fr. czar. (czyt. gzar) char. itd. —
 Rs. car, Srs. csar (tak samo i Ssrb.),
 zam. césar, jak jest po Ssłw., to
 zaś z Łc. Caesar. Nazwa rośliny
 car ziele (tussilago) „jakoby ce-
 sarz nad ziemi“ Marcin z Urzęd. u
 L. Por. ♀ Caryczka. Ap. VI, 229,
 Ukr. car zilje, Rs. carecvët
 i car trava. Por. **Cesarz.**

♀ **Carga** p. ♀ **Cergiel.**

♀ **Carnik** „kąt izby w chacie
 nisko ogrodzony, do składania nabia-
 łu“ R. T. XLI, 187. — Oczywiście
 wyraz ten jest odmianką Ukl. cãrok
 = „przestrzeń ogrodzona pod piecem
 lub łóżkiem w chacie dla kur, cieląt
 itd.“ Wyraz Ukr. zap. w związku
 z **Caryna**, k. p. Przejście znaczenia
 przez pojęcie zagrody, czegoś ogo-
 dzonego. Patrz. **Carek.**

♀ **Caryna** = „kołowrot, wrota
 wsi“. „Drzemią łęgi i caryny“ W.
 Pol *Pieśń o ziemi.* ♀ **Carynka** „o-
 grody i grunta tak zwane“. || Rs. ♀
 cãrina, carãna = step orny, wy-
 gon; zagroda dla bydła. Por. cyr =
 ziemia (w szwargocie czapkarzy mo-
 hilewskich, *Živaja Starina* 1890 zes. I.
 dział 2, str. 12). — Ukr. cãryna,
 cãrynka = 1, pole; pastwisko (o-

grodzone) 2, wrota na pole [z Rum.
 tsearinã = pole, grunt, od tsearã
 (= Łc. terra) = ziemia, kraj itd.]
 Mew. 27. Carina. Patrz **Cárek, Car-
 nik.**

♀ **Cárek, ♀ Corek.** Pfl. IV, 282,
 ♀ **Córek** = zagrodzenie w chlewie;
 kojec — Ukr. cãrok; znaczenie
 patrz tu pod **Carnik.** RA. XVII, 28
 wywodzi z Cz. cãrek, co ma zna-
 czyć „stajenka“; Kott podaje tylko
 znaczenie „izdebka“ i wskazuje, że
 wyraz jest Wałaski; należy więc przy-
 puszczać, że się dostał do Wałachów
 przez Górali Polskich; tym to praw-
 dopodobniejsze, że Słowacy mają cã-
 rok = zagroda na siano w stajni.
 Por. **Caryna.**

♀ **Cąber, ♀ Cząbr, ♀ Cum-
 per, ♀ Cumber** = 1, tłusty czwar-
 tek 2, uczta i zabawy w zapusty. ♀
Cympry = wieczornice. ♀ **Cymper**
 = przyspiew. || Głż. campor, cam-
 per = zabawa zapustna. Może Cz.
 cimpr-campr tu należy; używa
 się to w wyrażeniu: połamany albo
 pijany „na cimpr campr“ = zupełnie.
 — Nm. ♀ zampern, ♀ zem-
 pern = obchodzić zabawą zapusty.
 Kuhn *Märkische Sagen*, 307. *Wisła* V,
 970. Adalberg *Księga przysłów*, 72 p.
 w. Combrzyć (wątpię, aby combrzyć
 miało związek z wyrazami powyższe-
 mi). Czy i jaki związek zachodzi tego
 Cąbru z Cąbrem = mięso od
 krzyżów i jakie jest pochodzenie Nm.
 zampern, nie umiem powiedzieć.

Cąbr, Cąber, Cząbr, Cząber
 pch. = rodz. rośliny. || Słc. čiber.
 Cz. čubr, čábr, čibr. Srb. čubar.
 Bg. čomber. Ukr. szczabryk,
 czabryk, czebryk, czebrec. Br.
 czabor. Rs. čubr, čaber, šče-
 breč. || Węg. csombor. Rm. cim-
 bru. Lit. czióbras. — Gr. thým-
 bros = tzn. Do nas może przez Węg.?
 Mew. 36 čombr. MF. Čąbr.

Cąbr, Cąber, Cząbr, Cząber,
Combr, Comber, Czomber pch.
 = mięso od krzyżów (u L. II, 12, a za
 nim i u O. mylnie Gąbr zamiast

Cąbr, skutkiem podobieństwa drukowanego G do C). Pieśni ♀ **ca-browe**. **Cząbr** = tłusty czwartek L. (dopełniacz 5). ♀ **Czemery** (z Ukr.) = krzyże, grzbiet. || Cz. cemr = tzn. Może tu należy Głz. ćemjer = strona słoneczna drzew smolistych; czerwony rdzeń drzewny itd. Ukr. **czemeri** blp. = grzbiet. Rs. **čemerъ** = kość grzbietowa; ciemię; czub. || Rum. **tsimir** = marka, znak; sprzączka; herb. Węg. **cimer** = herb; szyld; ćwiartka (np. baraniny. — Nm. **Ziemer** = cąbr, 'Sgnm. **zimberere**, **zimere**, **zimier**, **zimierde**; to zaś z Fr. **cimier** = 1, pióropusz 2, herb 3, cąbr, patrz Dz. I. **Cima**, z Gr. **kyma** = mzn. czubek, wierzchołek rośliny = Łc. **cyma** = odrośl. Mew. 29 **cimerъ**. Mr. 137 **Чемерь**. Wyrazy nasze ze 'Sgnm. **zimberere**; niektóre postacie zmieszano z formami wyrazów poprzednich. Por. Pfil. IV, 426 i in. Por. ♀ **Czemery**.

Cağiel, „kłoce drzew wewnątrz kasztu (rusztowania) leżące zowią się w Wieliczce cąglami“ Łb. p. t. w. — Porówn. Nm. ♀ **zanken** = pale, na których stawia zabudowania gospodarskie na Mierzei. FWb. p. t. w. Por. **Cęgi**.

Ceber pch. ♀ **Cober**. ♀ **Czeber**. ♀ **Cebratka**. ♀ **Cebrzuk**. pch. ♀ **Czebrotek**. ♀ **Czebrotka**. **Dźber**. L. ♀ **Żber**. ♀ **Cembrzyk** (sld. do cembrowania). **Cebrowka** = (w Wieliczce) sól drobna, do cebra zbierana Łb. || Słc. **čeber**. Szcz. **žebřik** Brl. 28. Cz. **dźber**, **čber**. Głz. **čwor**. Srb. **čabar**. Słń. **čeber**. Bg. **čabrъ**. Sslw. **člbrъ**. Srs. **cebrъ** = miara zboża. Rs. ♀ **čebarъ**, **čeberъ**, **čybarъ**, **cebarka** = wiadro. Ukr. **ceber** = ceber. Br. **čeber** = ceber. || Rum. **ciber**. Węg. **cseber**, **csöbör**, **csoborló**. Lit. **cóberis** i **ki-biras**. — Nm. **Zober**, **Zuber**, Sgnm. **zubar**, **zwibar** [dśl. * dwubierny tj. o dwóch uchach, jako przeciwieństwo do Eimer = wiadro (o jednym uchu) Kge Zuber]. Mew. 37. **člbrъ**. MF. toż. Mr. 26. **Члоръ** myśli, że niektóre z form powyższych są

Słow., co mnie się zdaje wątpliwem. Pfil. IV, 366 i in.

♀ **Cebratka** p. **Ceber**.

Cebrowka p. **Ceber**.

♀ **Cebrzuk** p. **Ceber**.

♀ **Cebrzyna** p. **Cembra**.

Cebula a. **Cybula** pch. || Słc. **ci-bula**. Cz. **cebule**, **cibule**. Głz. **cybla**. Dłz. **cybulá**. Słń. **čebula**, **čbula**, **čebul**, **žbul**. Srb. **kapula** i **čipula**. Ukr. i Br. **cybula** || Wł. **cipolla**. Hp. **cebolla**. Fr. **ciboule**. Nm. **Zwiebel**. 'Sgnm. **z(w)ibolle**. — Łc. **caepulla**, zdrobn. od **caepa** = cebula. Wzięliśmy wyraz zap. od Czechów. Mew. 27 **cebulja**. Mr. 132 **Cipola**; 195 **Kapula**. Kge. **Zwiebel**. AV. 78. Dc. 92. — Tegoż pochodzenia jest **Czypolino** O. = rodz. marmuru, z Wł. **cipollino** [zdrobn. od **cipolla**, więc niby **cebulka**] = rodz. białego marmuru z czarnymi i ciemnozielonemi żyłkami, ułożonemi warstwowo, niby liście cebulowe. Pfil. IV, 365 i in.

Cech = 1, stowarzyszenie 2, (oddzielna) kopalnia pch. i złż. ♀ **Cecha** z. || Słc. **cech** lub **cecha**. Cz. **cech** i **cecha**. Srb. **cech** i **cej**. Ukr. **cech**. Rs. **cechъ**. — Nm. **Zeche** = mzn. 1, **cech** 2, kopalnia. Por. **Cechenhauz**, **Cechsztejn** i **Cechmistrz**. Mew. 27 **cechъ**. Kge **Zeche**. Por. **Cacha**, ♀ **Cacha**, **Cechować**. Pfil. IV, 480.

Cech, **Cecha** = poszewka. L. ♀ **Cycha**. || Cz. **cejcha**, **ciha** = poszewka. Głz. **cycha**, **cyška** = tzn. || Fr. **taie** = tzn. — Nm. **Zieche** [z Gr. **thekē** = (=teka) futerał, pochówek itd.] = poszewka, kapa (na łóżko). Kge **Zieche**. Por. **Czecheł**.

Cecha pch. i złż. = znak, znamię. **Cefa**. L. ♀ **Cech** lub ♀ **Cecha** = 1, gra 2, kula, wić (znak sołtysów). ♀ **Obcechować** (np. granicę) = znakami uwydatnić. || Cz. **cejch** pch. Głz. **cejch**, **cejchel** pch. — Nm. **Zeichen** = znak. Kge **Zeichen**. Pfil. IV, 395 i in. Por. **Cechsztejn**.

Cechenhaus = „dom zgromadzenia górników“ Łb. Ap. X, 226 — Nm. Zechhaus = tzn. [złż. z Zeche (patrz **Cech**) = cech i Haus = dom (por. **Cajghauz**)].

Cechmistrz „przełożony cechu“ pch. Łb. „Całego miasta cechmistrz-majster“ w piosnce, Kg. Maz. II, 134. || Słc. cechmajster. Cz. cechmistr. Srb. cechmajstor. || Węg. céhmester. — Nm. Zechmeister = tzn. [złż. z Zeche = cech, k. p. i Meister = mistrz, k. p. Por. **Barkmistrz** i in.]. Pfl. IV, 488.

♀ **Cechować** = hulać, pić. — Nm. zechen = tzn. [tegoż pochodzenia, co **Cech**, k. p.; przejście znaczenia: składka, picie składkowe].

Cechszejn = wapień permski Łb. || Rs. cehštejnъ = tzn. [złż. z Zeche = mzn. kopalnia i Stein = kamień, por. **Baksztyn** itp.]. Por. **Cech**, **Cecha**.

♀ **Ced** = mąka owsiana z wodą na kisiel O. || Rs. cêžъ = tzn. Ukr. ciž = rozczyna. — Br. ced = rozczyna owsiana na kisiel.

♀ **Cedl** p. **Kitel**.

Cedula pch. L. || Słc. cedula. Cz. cedule. Głż. cedla. Srb. čitula = spis zmarłych w rodzinie; cedulja = kartka. Ukr. cedula. Rs. cedulka. || Wł. cedola, cedula. Hp. cedula. Fr. cédule. Nm. Zettel. Węg. cédula. — Słc. cedula = kartka; Łc. (około 400 po Chr.) sedula, dw. sedula, z Gr. schéde = mzn. deszczka, tabliczka, kartka, ten sam wyraz, co scheda = część, wydział, tj. rzecz odłupana. Z Łc. cedować, cesja nie ma związku. Kge Zettel. Mew. 27 cedulja.

Cegauz p. **Cajghauz**.

Ceghauz p. **Cajghauz**.

Ceglować p. **Ceklarz**.

Cegła pch. || Słn. tehla. Cz. cihla, tihla. Moraw. tihlička = żelazko (do prasowania). Głż. cyhel.

Dłż. cygel. Słn. cigel = cegła; tiglio lub tiblo = żelazko. Srb. cigla. Ukr. i Br. cehła (z Pols.). Rs. ♀ cigelъ. || Lit. cigelis. Węg. tégla. — Nm. Ziegel, Sgm. ziagal, z Łc. tegula = dachówka [od tego = kryję, zkađ toga]; ztađ też Wł. tegola, Fr. tuile = dachówka, Ag. tile = cegła itd. Mew. 29 cigъль. Mr. 346 Tiblo. Kge Ziegel. Dz. I. Tegola. W wyrazie naszym e zamiast i znalazło się wskutek prądu ogólnego i ku e: ser, sierota, siekiera itp. zam. syr, sirota, siekira. Przejście znaczenia z cegły na prasowidełko przez podobieństwo kształtu. Pfl. IV, 495.

Cejch p. **Cajg**.

♀ **Cejchram** = szafka do chowania narzędzi (rzeźbiarskich, stolarskich itd.). — Nm. Zeugrahme(n) = dosłownie ramy a. ramka na narzędzia, [złż. z Zeug = narzędzia i Rahme(n) = rama, futryna]. Por. **Cajg**.

Cejg p. **Cajg**.

Cejghauz, p. **Cajghauz**.

Ce(j)gwart p. **Cekwart**.

Cejk(h)auz p. **Cajghauz**.

♀ **Cejtak** = jagnię dwuletnie. ♀ **Cejtówka** = także owca. Dw. **Cytak**, **Cytówka**. *Wisła* III, 906. Może tu należy **Cejtuchowy** królik L. — Nm. zeitig = mzn. dojrzały; Zeitbock = kozieł dojrzały; Zeitschaf = owca dojrzała. Z Nm. zwei = dwa nie ma związku. Por. **Cajtownik**.

Cejtuchowy p. ♀ **Cejtak**.

Cekhauz p. **Cajghauz**.

Ceklacja p. **Ceklarz**.

Ceklarz pch. = zbir, siepacz. **Ceklmistrz**, **Cekmistrz**. **Ceklować** i **Ceglować**. L. || Scz. cerkliř, cirkliř = stróż nocny, ponoeny. — Przez Nm. Zirkler = stróż nocny miejski, z Słc. circator = stróż [circa = straż, z Łc. circare = krążyć, obchodzić, od circus = koło, skąd nasze cyrk, cyrkiel itd., Fr. cher-

cher, Wł. cercare=szukać]. Cek(l)-mistrz ułożono na podobieństwo cechmistrza, k. p. Ceglować podciągnięto pod cegła. **Ceklacja, Ceklatura** są to formy niby łacińskie, w rodzaju: hulatyka, łajdemus, łajdus, pijus itp. Mr. 129 Cekarz; 130 Ceklować. Brl. 15 Cerklif. Por. **Cerkle**.

Ceklatura p. Cekarz.

Ceklinga a. **Cykla** = „blaszka stolarska do skrobania drzewa“. Łb. || Rs. ciklja a. cyklja. — Nm. Ziehklinge = tzn. [złz. z ziehen = ciągnąć i Klinge = (klinga) blaszka]. Postać cykla jest zap. skróceniem dłuższej.

Cek(l)mistrz p. Cekarz.

Ceklować p. Cekarz.

Cekwart, Cegwart, Cejgart oficer dozorujący zbrojowni L. — Nm. Zeugwart = stróż zbrojowni [złz. z Zeug=patrz Cajg i Wart = stróż (stąd też warta i in.)]. Mr. 130 Cekwart. Patrz. **Cajg**.

Cel, w zn. ocela na podkowie, p. **Ocel**.

Cel = czoło, wybór, dobra strona, lice, szacunek i pch.: **Celny, Celujący, Celowny, Celować**. — Łc. excello = wysterkam; przechodzę innych, odznaczam się [stąd też excelencja i excelsior]. Przodkowie nasi, wiedząc, że ex jest przyimkiem i znając wyraz celsus (=wyniosły) od tegoż pnia idący, odrzucili ex i utworzyli sobie osnowę cel-, od której wyrazy na czele podane poszły; to samo stało się np. z Nm. bestellen = zamawiać: odrzucono be- i zrobiono stalować. Wyrażenia kuśnierskie: celować pch., wyceścić pch., scełować pch. tu należą, a znaczą „dobrać cel“ tj. najlepsze cząstki futra.

Cel, dw. **Cyl** = meta pch. i złz. L. || Słc. ciel. Cz. cil. Głz. cyl. Słn. i Srb. cilj. Ukr. cil, cel. Br. cel. Rs. cêl. || Węg. csél. Lit. ciëlius.

— Nm. Ziel = cel. Mew. 29 cilb. Por. **Celstat**. Pfl. IV, 502.

Cela pch. || Słc. cella. Cz. cela. Srb. ćelija. Ssłw. kelija, kela. Rs. kelnja. || Fr. cellier = spiżarnia; cellule = komórka. Wł. cella. — Łc. cella = mzn. spiżarnia, komora. MF. Kelija. Do nas zap. z Nm. Tegoż pochodzenia jest Nm. Keller = piwnica; sklep, skąd Kellner = dosł. sklepowy i nasz Kielner. Przez Gr. kellarion (z Łc. cellarium = spiżarnia) wyraz pokrewny dostał się do Tur. kilér = spiżarnia, a stąd Srb. kiljer, ćiler i Bg. kelar, kiler, keler, keral. Mt. II, 8 kilar.

Celbrat = „tablica do rachowania pieniędzy“ L. || Szcz. celpret [Kott V, 1118 nie umie objaśnić]. — Nm. Zählbrett = tż. [Złz. z zählen = liczyć i Brett = deska, por. **Bratnal**].

Celstat lub **Celestat** = strzelnica, miejsce strzelania do celu L. i w gwarach. — Nm. Zielstatt = tż. [złz. z Ziel = cel, k. p. i Statt = miejsce]. Por. Gołębiowski *Zabawy i gry podług Pszczółki krakows.* 1821, t. IV, str. 278. 302 i dal. **Cylarz** = „służebny, przysięgły przy celestacie, który tarczę ustawiał do strzelania“. Kg. *Krak.* I, 375; wyraz utworzony już w Polsce, od **Cel**, k. p.

♀ **Cełeneczka**, ♀ **Cełnecka** = „kadź do przechowywania żetycy“. RA. X, 46. Z. 113. — Może ma związek z Tur. czelek = wiadro, naczynie drewniane, skąd Rs. čelekb = wiaderko i čiljakb (z Tatar.) = kadka z jednego pnia. Porówn. Węg. szelence = puszka. Mt. I, 39 čelek.

♀ **Cełnecka** p. ♀ **Cełeneczka**.

Cembra, Cymbra, Cębra, Cembra, Czemra, ♀ **Cembrzyna** (zam. **Cembrzyna**), ♀ **Cembrzucha** lub ♀ **Cembrzyna** (w lesie = ♀ grond, wyższe miejsce, zap. przed podobieństwo do wystających cembrzyn studni), ♀ **Cemrowany** (zam. **Cembrowany**), **Czambry, Czambry, ♀ Cambrzy, ♀ Camer** = kloc pch. i złz.

|| Cz. *cimr* = listwa kręgową (Scheibenleiste); *cimrovati* = ciosać. Czy tu należy Cz. *cimbur* = blank na murze i Głz. *cymbra* = tż. ? Ukr. *ce(m)bryna*, *ce(m)bruwaty*, *cymbrewaty*. Rs. *timermanъ* = starszy cieśla okrętowy; *timbersъ* = rodz. belki okrętowej. || Fr. *timbre* Dz. II. c. — Sgm. *zimbar*, 'Sgm. *zimber*, Nnm. *Zimmer* = budulec; budowla; izba; Ag. *timber* (stąd Rs. *timbersъ*). Hl. *timmerman* = cieśla (stąd Rs. *timermanъ*). Na niektóre postacie wyrazów naszych wpłynęło zmieszanie osnowy *cembr-* z *cabr-*, p. **Caбр** dwakroć. Podprowadzono nadto: 1, ♀ *cebrzyna* pod *ceber*; 2, odwrotnie ♀ *cembrzyk* pod *cembr-* i 3, ♀ *centrowy* (zam. ♀ *cembrowy*) pod osnowę *centr-* [w piosnce „poszła *centrową* wodą“ Ap. IX, 182]. Mr. 128 Camer; 347 *Тимберсъ*. Mew. 27 *cembra*. Pfil. III, 368 Camer. Por. tu **Alcymbra**.

♀ Cembrzyk p. Ceber.

♀ **Cemir** = „(pod Karpatami) choro-
ba, duszność spazmowa“ O. toż LDG. 45 || Słc. *čemir* = nudności. Cz. *čemer* lub *čemerka* = choro-
ba węgierska, nudności. Słc. *čemer* =
= złość, jadowitość. Ukr. *czemer* =
choroba końska; *czemery* blp. =
choroba grzbietu; *czemir* (toż co
nasèrdnycia) = ból pod sercem;
kurcz żołądkowy. Rs. *čemerъ* =
rodz. choroby głowy i żołądka ||
Nm. *Tschemer* (z Węg. lub Cz.) =
choroba węgierska. — Węg. *csö-
mör* = nudności. Wyraz dostał się
do górali naszych zap. z Węg. Zdaje
się, że podobnie brzmiąca nazwa roś-
liny (Br. *czemier*, Pol. *ciemie-
rzyca* [na Litwie mówią „gorzki jak
♀ *czemier*“, zupełnie jak w Serbji:
„grko kao čemer“] Cz. *čemeřice*
itd. przeszła do Węgier, a ztamtąd
wróciła w postaci ♀ *cemir*. Porówn.
Rs. *čemerъ* = trucizna niegdys do
strzał używana. Sslw. *čemerъ* = tru-
cizna, cykuta. Mew. 31 *čemerъ*. Por.
RA. XVII, 28.

Cemr- p. Cembra.

Cenar lub **Cynar** = „rodzaj tań-
ca“ L. — Słc. *cinara* = rodz. nar-
zędzia muzycznego. Wyraz znany
w Gr. przekładzie biblji i u Józefa
Żydowina w postaci *kinýra* = cytra
czy harfa Dawidowa, z Hb. *kinnor*
= cytra dziesięciostrunowa, z pod-
prowadzeniem pod Gr. *kinýrós* =
płacziwy.

♀ Cendalija p. Sandań.

Cendruta = stupina, rurka pod-
pałowa, zapalnik Łb. — Nm. *Zünd-
ruthe* = tzn. [złż. z *zünden* = za-
palać (por. **Cyndloch**, **Cyndpulwer**)
i *Ruthe* = różga, gałązka].

♀ Centerzyja p. Centurja.

Centnar, **Cętnar**, **Cetnar** ♀ **Cent**
|| Słc. *cent*. Cz. *cent*, *centněř*.
Głz. *centnar*. Ssrb. *kantinarъ*,
kantenarъ. Sslw. *kenъtinarъ* =
secina; *kantarъ* = centnar. Bg. *kъntar*,
kantar. Rs. *centnerъ* || Hp. Wł.
Fr. Ag. *quintal* (przez Ar. *qintar*).
Ngr. *kantári*, Tur. *kantar*. —
Łc. *centenarius* = setny, sto za-
wierający [od *centum* = sto]; *cen-
tenaria pondera* = ciężar stofun-
towy. Słc. *centenarius* lub *cen-
tenarium* = centnar. Mt. I, 90
kantar. De. *Quintal*. MF. *kantar*, *kan-
tinarъ*. Pfil. IV, 362. 491.

Centrumbor, ♀ **Cetnabor** =
centrówka, wierciśrodek, rodz. świdra
Łb. — Nm. *Centrumbohrer* =
tzn. [złż. z *Centrum* (z Łc.) = śro-
dek i *Bohrer* = świder, por. **Be-
rerek**, **Borować**].

Centurja, **Centurzyja**, ♀ **Czan-
turja**. ♀ **Centerzyja**. ♀ **Cantu-
rzyja**. ♀ **Cyntoryja**. ♀ **Centurzy-
ja**. || Słh. *čantara*. Ukr. *centúrja*,
centúrja, *dzendzëlja*. || Fr.
centaurée. — Łc. *centaureum*,
rzadziej *centaurea* = tzn., z Gr.
kentaúrion, *kentaúrie* = roś-
lina, nazwana jakoby od centaura
Chejrona czyli Chirona (*Iliada* XI od
w. 831). Mr. 136 *Čantara*. Z Łc. *cen-
tum* = sto nie ma związku, chociaż

Nm. Tausendgüldenkraut, przez sld., znaczy roślinę tysiąca złotych. AV. p. t. w.

♀ Centurzyja p. Centurja.

♀ Centyrz p. Cmentarz.

Cenz- p. Czysz.

Ceplik = warkoczyk L. — Nm. Zöpfel, zdrobn. od Zopf = warkocz. Por. Cypel, Czop, Harcap.

♀ Cepuch p. Cybuch.

♀ Cer p. Czyr.

♀ Cera i zdr. ♀ Dcera RA. IX, 296 = córka — Cz. dcera (d potocznie nie wymawia się), ♀ céra = tzn.

Cera (twarzy) L. || Ukr. i Br. cera (z Pols.) || Zap. Tur. čehre (z Pers.) = twarz, barwa twarzy, z kąd. Srb. čehra, čera, jest tegoż pochodzenia. Mt. I, 38 čehre — Łc. cera = mzn. figura woskowa, maska woskowa. Do nas przez Wł. cera, ciera = barwa twarzy, wygląd, mina. MF. Cera. Mew. 28 cera. Por. Cerot, Cerata, ♀ Kierasin(a).

Ceregiele L. || Ukr. ceregeli = ceregiele; ciryty sia = robić ceregiele, mizdrzyć się. — Nm. Ziere rei = krygowanie się, minka strojna, przymuszona (wymuszona), wykwin, przysada (przesada), drożenie się. Mgn. Pierwszą część wyrazu podprowadzono pod ceremonje, drugie r, dla rozpodobnienia, zamieniono na l, przestawiono dwie ostatnie zgłoski, niby * Ziereielen i zamieniono j na gi, może poczuwając Nm. mienianie się brzmień tych. Por. Btrge VI, 283. Pfil. IV, 509.

♀ **Cergiel** = obszywka, obramowanie; tasiemka — Nm. ♀ Zärgel od Zarge ż. = obrębek, krawędź. Ten ostatni wyraz mamy w ♀ Car-ga = stół oprócz blatu.

♀ Cerki p. Cerkiew.

Cerkiew pch. ♀ **Cerkw(i)a**. ♀ **Cerki**. ♀ **Cerkwiszcze** = cmętarz.

Spol. **czerekwe** 2 pp., w **czerekwach**, w **czirekwi** itd. PF. Własne miejsc.: **Cerekiew**, **Cerekwica**, **Cerkiew**, **Cerkliszki** (zap. zam. Cerkwiszki) || Słc. cirkev. Szc. cerekev, cerekve. Cz. cirkev. Płb. cark'ai, cark'üv. Głz. cyrkej. Dłz. cerkvjej, cerkvja. Ślń. cêrkev, cirkev, cirkva. Srb. crkva. Chr. crikva. Sslw. crьky, crьkьvь, cirkovь. Bg. crьkva, crьkva. Ukr. cerkoŭ, cerkwa. Br. cerkoŭ. Rs. cêrkovь || Hl. kerk. Ag. church — Sgm. chiriha, Nm. Kirche = kościół [zap. z Gr. kyriakón (dsł. pański, domysł. dom) = kościół, od XI w. kyriaké]. Do nas wyraz dostał się z Czech. Mew. 28 cerky. MF. Crьky. McT. nr. 17. JA. I, 62 ods. Kge Kirche. Pfil. III, 368. Por. **Kircha**, **Ki(er)chów**, **Kiermasz**, k. p. Pfil. IV, 483.

Cerkle lm. = „łaki w lasach, cêrklami zwane“ LDG. 68. „Po cerklach zbierają siano“ ER. II, 824 — Zap. łaki tak nazwane dla tego, że wymierzone, ograniczone; cyrklować = obwodzić czemś, ograniczać. [Łc. circulus = koło; por. **Ceklarz**]. Por. **Regle**.

Cerot = plastr — Łc. ceratum = tzn. [od cera = wosk, p. **Cera**; więc pierwotnie plastr woskowy]; stąd Fr. cêrat, Nm. Cerat itd. Postać cerot przez cerát.

Certa lub **Cyrta** Kn. L. i gwar. = rodz. ryby — Nm. ♀ zärt, ♀ zärthe, ♀ zehrte = tzn. FWb. U Dähnerta ♀ Zarten.

Cerulik p. **Cyrulik**.

♀ **Cerun** p. ♀ **Czeryn**.

Cerwalet (może pomyłka druku, zam. Cerwelat) = dawne „narzędzie muzyczne, 5 cali długie, rodzaj fagota“ Ö. — Fr. dw. cervelat, dziś cervelas = 1, kielbasa z mózgu 2, narzędzie muzyczne, zap. z Wł. cervellata [z Łc. cerebellum = mały mózg]. Narzędzie zap. tak

nazwane dla podobieństwa do kielbaski.

Cesarz pch. **Cezar** pch. ♀ **Cy-sarz**, ♀ **Cysarska** strona = Austrja. ♀ **Cysarka**, **Césarská** (domyśl. droga) = szosa. ♀ **Cesarzówka** = książeczka „O czci Cesarza“ || Słc. cisár. Cz. cisař. Głz. khěžor, Dłz. kejžor. Słń. césar. Srb. ćesar. Chrw. cesar. Sslw. césarb, kesarb. Ukr. cisar'. Br. cesar. Rs. kesarb, cesarb. || Gr. kaisar. Nm. Kaiser. Lit. cėcorius, cėsorius. Węg. császár. Tur. çasar. — Łc. (imię własne) Caesar w zn. „imperator“. Mew. 28 césarb. Por. Car.

♀ **Cesta** = droga BS. RA. X, 273 i ind. „Nowym światłem świeci niebios cesta“ W. Pol *Pacholę hetm.* I, 28. Przez odmazurzenie: ♀ **Czesta** Rg. nr. 21 i ind. ♀ **Cesteczka** Ap. IX. 190. ♀ **Pocestny** = podróżny BS. || Słc. cesta. Słń. cęsta. Srb. cesta. Sslw. cęsta — Cz. cesta. = droga.

♀ **Cetena** p. ♀ **Cetyna**.

♀ **Cetnabor** p. **Centrumbor**.

Cetnar p. **Centnar**.

♀ **Cetyna**. ♀ **Cetena**, rzadziej ♀ **Czetyna** = szpilki, gałazki świerczyny. ♀ **Czacinowy** (las) = szpilkowy W. Pol *Póln. Wsch. Eur.* III, 498. „**Kiciną** i **czaciną** nazywa lud (w Beskidzie) choinę szyszkowych lasów“ ib. 131. 393. || Ukr. czatyna tzn. || Rum. cetinã = jałowiec; szpilki jodłowe. Węg. csetina = młoda gałazka sosnowa. — Słc. četina = gałazki jodłowe [zam. štětina = Pols. szczecina = Cz. třetina, štětina]. Mew. 36 četina RA. XVII, 7. Por. **Czeczena**.

♀ **Cewać** = drzemać. ♀ **Cywać** = chorować ciężko. ♀ **Cewieć** = schnąć z choroby. — Cz. civěti = wisieć, kisań, sterczeć, zwlekać, czekać.

♀ **Ceza** = rodz. niewodu. — Nm. ♀ zese, ♀ zehse, ♀ zeise lub ♀ zesse = tzn. FWb. Dt. Pfil. III, 369.

Céra p. **Cyra**.

Cębr- p. **Cembra**.

Cęgi, zdr. **Cażki** blp. = kleszcze Kn. L. — Nm. Zange ž. = tzn. Mew. 30 congy. Por. **Cągiel**. **Obcęgi**. Pfil. IV, 391. 466. Lm. u nas dodana, jak w nożyczki, szczypce itp., z powodu podwójności składu.

Cętnar p. **Centnar**.

Chaba, **Haba**, ♀ **Haby** blp. = bielizna, ubranie, manatki. || Słc., Mor. i Cz. háby = stara odzież. Słń. Srb. Bg. Rs. aba = gruba tkanina wełniana. Rs. też gaba. Br. habinka = zwierzchnia odzież lekka. Ukr. hába = grube sukno; kołdra; hábka = suknia kobieca; habiák = ubranie z grubego sukna. || Rum. aba = rodz. ubrania. — Ar. aba = gruba tkanina wełniana; płaszcz z niej. Mt. I, 5 aba. Mew. I i 414 aba. Mr. 172 **Haby** zbliża z Nm. **Habe** = majątność, manatki. Mżk. 36 **Haba** [mylnie tu wydrukowano *habiarza* zam. *habiana*].

Chaba p. **Kaban**.

Chabal = 1, kochanek żony 2 pogardl. żyd. — Może Hb. ha baal = pan; mąż. Por. Rs. chabálъ = grubjan, szyderca, zawadjaka.

Chaban p. **Kaban**.

Chabanina p. **Kaban**.

♀ **Chabar**. ♀ **Chabory** blp. = łapówka. || Ukr. chabár. Br. chábary. — Przez Rs. chabarà z Tat., Tat. zaś z Ar. chabér = wiadomość, wieść. Przejście znaczenia odbyło się w Rs. Por. Mt. I, 70 Xabér.

Chabaż p. **Hebd**.

Chabelek p. **Abelek**.

Chaber pch. = bławatek. ♀ **Fabrek**. ♀ **Wawer** || Cz. charba, charpa, chrp = bławatek (częściej modrák) — Mr. 179 przytacza zbliżenie Dobrowskiego z Gr. charopós = mzn. jasnomodry i nasuwa Słc. charba = konopie; ale to wyraz podejrzany. Może tu należy Głz. habrik = trifolium arvense, jeżeli nie = Nm. Haber = owies. Może

też i ♀ **Chabroz** tu należy Pfil. IV, 186.

Chabeta p. **Kaban**.

Chabias = cap! smyk! — „Może z Łc. habeas“ L. Raczej do pnia chap-, skąd ♀ chap!, ♀ chapnąć, z dodaniem niby Łc. końcówki, jak w capes, w abias, łabas-cabas = łap-cap (Pfil. IV, 214) itp. Na Litwie o ukradzeniu mówią żartobliwie, niby z żydowska: „chaptēs gewezen“.

Chabie p. **Hebd**.

Chabina p. **Hebd**.

Chabki = rodz. ziemniaków Ap. XIV, 26. — ?

Chabłuza p. **Hebd**.

♀ **Chabory** p. ♀ **Chabar**.

♀ **Chabroz** p. **Chaber**.

Chabrussa Rodoć *Piosnki i satyry* 175. ♀ **Chawrus** = spółka, zmowa (żydowska). ♀ **Chawruśnik** = spółnik. || Cz. chabrus = klika wiedeńska z r. 1872; chabrusa = motłoch — Hebr. heber = związek, stowarzyszenie.

Chabuzie p. **Hebd**.

Chabuż p. **Hebd**.

Chabzina p. **Hebd**.

♀ **Chachar** = włóczęga — Cz. ♀ chachar = szuja, łobuz. Por. Rs. hahaly = mzn. oszust.

♀ **Chachel**, ♀ **Chochla** (cháchla?) = żerdź, która posuwa niewód; ♀ **Chochla** znaczy też 1, niezgrabne dziewczynisko 2, duża łyżka 3, czerpak. ♀ **Chochlować** = posuwać żerdź niewodu — Może w jakimś związku z chachól, chochól = czub? ♀ **Chochta** O. = „łyżka wazowa na Rusi“ jest pomyłką druku, zam. chochła; porów. Pfil. IV, 187 chochla. Z Łc. cochlea, cochlear = łyżka chyba nie w związku. Może Nm. hohlen = holować?

♀ **Chaczory** p. **Czechczery**.

♀ **Chać** p. **Chata**.

Chadera p. **Hadra**.

Chadra p. **Hadra**.

♀ **Chaja** pogardl. = żyd. Derd. 11. 12. 93. Pobl. 9. 129. — Pfil. III, 369 zbliża Nm. heien = oszukiwać, Heier = oszust. Może raczej od częstych imion żydowskich: Chaim, Chaja. Por. Cz. chajle = dziecko żydowskie.

Chalag = gbur O. — Jeżeli nie od okrzyku chłopskiego na woły: hala!, to może zbliżyć z Tur. chalk = mzn. motłoch i z Rs. chaluj, chajlò = gbur, cham, BR. chaluj = głupiec. Wątpię, aby chalag był w jakimś związku z wyrazami od osn. chalong- Mew. 85.

♀ **Chalamuśny** p. **Halamuśny**.

Chała = bułka żydowska, chleb żydowski || Br. chała = tzn. — Hb. chalah = bułka, szczeg. ofiarna.

Chałabuz p. **Hebd**.

Chałastra, **Hałastra**, ♀ **Halastra**. ♀ **Cholastra** = kobieta języczliwa. || Moraw. chalastra. Ukr. chalastra, chałajstra — Mr. 179 i 388 zbliża 'Sgr. chalastra = pogrom, spustoszenie. Trudno wyjaśnić przejście znaczenia i określić, jaką drogą wyraz 'Sgr. dostałby się do nas. Może raczej szukać jego źródła należałoby w gromadzie wyrazów Pol., Ukr. i Br., pochodzących od osnowy chali mających znaczenie czegoś lichego, jak np. hałaburda, haładeja, hałapala; Br. chałda, chałipa, chałuha, chałuj, chal; Ukr. chałabajdaty, chałabuda, chałaman, chałamydnyk, chałandrús, chałastaty, chałopa, chałapa itp.

Chałat pch. L. O. n. **Chilat** O. **Chylat** u Mickiewicza. ♀ **Chałat** = kurtka. || Cz. nieuz. chałat. Srb. alet = suknia honorowa. Ukr. chałat. Rs. halatъ || Nm. char. Chalát.

Rum. halat = Ar. chilat, chelat, chalat = suknia honorowa, kaftan Mt. I, 73.

Chałda p. **Hałda**.

♀ **Chałpa** p. **Chałupa**.

Chałupa pch. ♀ **Chałpa** pch. ♀ **Chałup** (właśc. chałupy) ż. **Kolebka** pch. i złoż. ♀ **Koliba** pch. || Słc. i Cz. chalupa. Dłż. chałupa. Głż. khalupa. Ukr. chałupa. Cz. Srb. Bg. koliba = chatka. Ssłw. kolëbati = kołysać. Srb. kolijevka = kolebka itd. (patrz Mew. 124 pod wyr. kolëb-) || Węg. kaliba = chatka. Rum. colibă = chata (oba ze Słow.). Nm. char. Galupe, Kaluppe, Kalupje (ze Słow.). Lit. kałupa (z Pol.) = Miklosich wywodzi chałupę i kolibę z Gr., ale kolebać, kolebka itd. odnosi do pnia kolską kół i kłuc. Jakkolwiek wywód ten poprzećby można i tym dowodem, że kolebki wiejskie u nas i u innych Słowian zawieszane bywają na *kołach* (dragach), to jednak zachodzą trudności w wyjaśnieniu drugiej części wyrazu i dla tego zdawałoby się mnie, iż wszystkie wyżej podane słowa wywodzić trzeba z Gr. kalypē = chata, namiot, altana (kalýptō = kryję). Miklosich mniema Mt. I, 88, że przez Tur. kaliba, kalivé i in. = chata, wyraz Gr. dostał się do Słowian. Mr. w Lfp. VII, 217 zbliża osnowę Słw. *chal z Nm. sala (skąd nasza sala) i myśli, że chałupa mogłaby być wytworem Słw., jak skorupa. Hanusz nie wątpi, że koleb- pochodzi z Gr. Pfl. I, 464. A. Kalina sądzi, że chałupa jest wyrazem Słw. Pfl. II, 431. 771. Por. MF. 27 Koliba. Mew. 124 kolëb- i 124 koliba. Zważyć należy, że chata i chyża są również obcego pochodzenia.

♀ **Chały** p. **Hały**.

Cham p. **Chan**.

♀ **Chamełka** p. **Chomełka**.

♀ **Chamić się** = tokować. ♀ **Chamisko** = tokowisko = Cz. chã-

miti = tzn. (Cz. chám = semen; chãmovisko, chãmoviště = tokowisko).

♀ **Chamisko** p. ♀ **Chamić się**.

♀ **Chamuła** = rodz. potrawy = Ukr. chamùła = lichy rosół, buza; chamùz = bryja, zap. z Ar. chamir Mt. I, 44.

Chan, Han, Cham pch. || Cz. chan, cham. Ssłw. haganъ = chan awarski i in. Słw. Srs. kaganъ = nawet o Włodzimierzu || Eur. char., z małemi zmianami. Słc. caganus, cacanun, gaganus, chaganus, cham, can, nawet canis DC. = Tur. i Mong. chakan, chan = pan, władca, wyrazy chińskiego pochodzenia. Mt. I, 70. MtN. I, 44. II, 123. Mżk. 16. Dc. 148-49. MF. Kaganъ.

Chanaja = gawiedz, motłoch = „Może z Fr. canaille“ L.

♀ **Chanajka** = bat = Zap. przestawka wyrazu **Nahajka**, k. p.

♀ **Chandra** = zły humor || Ukr. chândra. Rs. handrà pch. = Gr. hypochôndria = hipochondrja, zap. przez Ukr. i Rs. Por. Mew. 85.

Chandziar p. **Andziar** i dodaj tam ♀ **Jandziara** ż. oraz Mew. 85 chandzarb. MtN. I, 44. II, 124.

♀ **Chandża** p. **Hadży**.

Chandżar p. **Andziar**.

♀ **Chantały** blp. = obuwie rozdeptane, liche = ?

♀ **Chapturki** p. **Chautury**.

Characz, Charadź p. **Haracz**.

♀ **Charany** = rodz. ziemniaków Ap. XIII, 153. = ? Por. Cz. haranka = nazwa rośliny. Węg. harang = dzwon; może nazwa od postaci, podobnej do dzwonu?

Charaszać p. **Haraszać**.

Charaszajnik i **Charaszajka** p. **Haraszać**.

♀ **Charcz** pch. = strawa; strawne, wikt. ♀ **Wycharczować** = wykarmić. **Karczma** pch. ♀ **Kac(z)ma** pch. ♀ **Karcyma**, ♀ **Karcima** || Srb. harač = wydatki. Bg. hardž, harč = tzn. Ukr. charcz = strawa i pch. Br. charcz = pożywienie i pch. Rs. harčъ, częściej harči blp. = tzn. Słc. Cz. Słń. Srb. krčma. Sślw. krčьma. Głz. korčma. Dłz. kjarcma, kjacma. Ukr. Br. korczmá. Rs. korčmá || Nm. Kretscham (ze Słow.), skąd i rod. Kretschmer (=karczmarz). Lit. karcziamá (z Pols.). Węg. koresma. Rum. cārcimă (oba ze Słow.) = „Karczma, Ar-Tur. chardžama = wydatkowanie, zwłaszcza na żywność, od Ar. chardž = wydatek, stąd Tur. chardžlyk = żywność“ M. 57. Przejście znaczenia najlepiej widać na Ukr. Rs. charczewniá = garkuchnia, szynk. Mew. 156 tworzy dla karczmy pień kark, do którego zalicza Pols. korczak; mnieby się zdawało, że korczak, jak i korzec, do kory należą. Mew. 85 charčъ. Mt. 72 Xardž. MtN. I, 45. II, 124. MF. Harčiti.

♀ **Charcki makohoniki** = kozłaki opałki = Zap. Ukr.: charki = plwociny; makohin = wałek od makutry; makohonie n. = główka kukurydzy.

Charmast. „Objadł się harmastu“ Kpk. 20. =? Może w związku z Charmut?

Charmut = rodz. ryby (sepia, Blackfish) Mgp. =?

♀ **Charować** p. **Harować.**

♀ **Charwatynia** GO. 161: „charwatěnjo = pustkowie, dom opustoszały“. = Zap. w związku ze Sm. karwan, karber, karb(i)s = folwark pod domem krzyżackiego „magistri karuani“ (dozorcy), służący za skład broni, uprzęży, wozów, koni, narzędzi rolniczych. FWb. 341. Charwatynia wieś w powiecie Wejherowskim Pfil. III, 370. Wątpię, aby ♀ charwańc = snopek lichego

zboża był pokrewnym z charwatynią. Może raczej zbliżyć trzeba ♀ karwa = krowa, albo Lit. šarvas = zbroja, skąd Pols. ♀ szarwy blp. = duży wóz drabiasty.

Chasa, Chasza = motłoch. ♀ **Chaśnik** = czeladnik || Dłz. chasa = ciżba Słń. chasa = tłum = Zap. z Cz. chasa = motłoch i in. zn.; chasnik = mzn. czeladnik. Por. **Hanza.** Mr. 179. Mew. 86. M. 17 zdaje się mylić. RA. XVII, 37. 88.

Chasza p. **Chasa.**

♀ **Chaśnik** p. **Chasa.**

Chata pch. ♀ **Chać** ź. (wcale nie „ruskie słowo“, jak chce L., bo w językach Rs. tej formy niema, ale jest u Kg. Pozn. II, 86 w pieśni: „do swojejechaci“) || Mor. (zap. z Pols.) chata. Ukr. Br. chata. Rs. ♀ chata || Dnm. Kathē, Kat = lepianka (z Pols.) = Zdaje się, że wyraz ten nie jest Słw. Lpf. VII, 217. Przypuszczać wolno, ponieważ znanym jest tylko w obrębie Poloczyny i Ruszczyzny, że pochodzi ze Wschodu. Por. Spers. kata, Npers. kad, kadah = dom *Pamiętnik fizjograf.* IV, dz. IV, str. 388—89. Po Jakucku ziemianka nazywa się chôt albo chât *Żivaja Starina* zes. III, str. 114. Wyraz mógł się dostać do Rusinów od jednego z plemion irańskich, a od Rusinów do nas. Por. Mew. 86. Z Nm. Kot=chata, myślę, chata nie ma pokrewieństwa; patrz tu **Kojec.**

♀ **Chaterny** = biedny, słaby = Cz. chatrný a. chaterný = liche, mały, prosty. RA. XVII, 37.

♀ **Chautury** = zaduszki, dziady. Nowosielski *Lud ukraiń.* I, 139. Połujański *Wędr.* 349 (Litwini nazywają zaduszki szermens i wyrazu chautury nie znają). Gloger *Pieśni ludu*, 245 nr. 21. *Wisła* II, 294, 295. ♀ **Chapturki** Ap. IV, 55. ♀ **Chawturnik** = dziad, żebrak L. || Br. chaütury. Ukr. chaütura pch. Rs. ♀ hovtury, havtury, haltury = zaduszki; pogrzeb = Różne poda-

wano słoworody tego wyrazu: zbliżano go z *chować*, ze słowami Albańskimi itd. Źródłem jest niewątpliwie 'Sgr. chartoularion, 'Słc. chartularium = skrzynka na papiery i wogóle spis, rejestr, skąd Ssłw. halbtoularije albo halbtoularъ (zamiast hart-). Forma chapturki jest Ukr. sld. do *chapać*, z myślą o dochodach duchownego z nabożeństw po zmarłych. Wyraz dostał się do nas z Ukrainy i Białejrusi. Przejście znaczenia oczywiste: z rejestru, który duchowny czyta, na sam dzień obrzędu.

Chawa p. Hebd.

♀ **Chawrus-** p. **Chabrussa.**

♀ **Chazaki** a. Leśniaki, nazwa mieszkańców powiatu Krobskiego nad granicą szlaską — Jakoby nazwa od sakiw, przez nich noszonych, nadana przez Niemców: *Hab-sack*, Kg. *Pozn.* II, 154—55. 159. 174. Może od ubioru, por. Cz. *kazák*, *kazajka*, *kazaj* itp. = kurtka. Por. **Koziaki.**

Chebd p. Hebd.

♀ **Chebeta** = szczególniejsza zdolność do czegoś — Ukr. *chybeta* zdolność, zap. od *chybaty sia* (nasze ♀ *chybać*) = spieszyć, krzątać się.

Chebz p. Hebd.

Chebie p. Hebd.

Cheder = szkołka żydowska — Hb. *cheder* = izba, *chadar* = mieszkać.

♀ **Chełotka** czy ♀ **Chełotek**: W krosnach „nicielnice umocowane są u górnej grządki na chełotkach, czyli bloku“ Ap. II, 220 — ?

Chemja p. Alchemja.

Chept(a) p. Hebd.

Cherchel, Chyrchel = podstęp L. — Blizkobrzmiącym jest Mor. *chrchel*, *chrkel* = plwociny; ale jakież związek znaczeniowy?

Cherub, Cherubin pch. ♀ **Cherumin.** || Z małemi zmianami Słw. i

Eur. — Hb. *kerub*, lm. *kerubim*. Opis u Ezechjela, rozdz. I i X. Niektórzy zbliżają wyraz gryf (Gr. *grýps*, 2 pp. *grypós*) z Hb. *kerub*.

♀ **Cherumin** p. **Cherub.**

♀ **Checż**, częściej w lm. **Chécze** I ch. = dom — Może Sgnm. *hutta* (= * *hutja*) skąd Pols. *huta*, Nnm. *Hütte*. Pfil. III, 370. Zdaje się, że *chycz* nie ma związku ani z *chata*, ani z *chiżą*.

♀ **Chéjać** = zmykać, uciekać — Biskupski Pfil. III, 370 wywodzi od Nm. ♀ *heien*; ale wyraz ten tylko w Bawarji ma znaczenie zmykać, w Dnm. zaś = odrwić. Psk. 10 zbliża z *chaj*, *chajże!* Może zestawie należy ♀ *ochynać* = obrzucić, w coś odziać; ♀ *chynać*, ♀ *przechynać* = przegiąć; ♀ *chybać* = biec i przypuszczać, że formy te są zam. *chyb-* i że od ♀ *chynać* utworzono formę częstotliwą ♀ *chyjać* = kaszub. *chójac*.

Chędogl pch. i złż. || Ssłw. *hądogъ* = doświadczony. Ukr. *chudoha*, *chudożnik* = artysta i in. (z Rs.). Br. *chandoha* = czyscioch, *chandocyć* = czyścić i in. (z Pols.). Rs. *hudoga* = zręczność, kunszt i pch. (ze Ssłw.) — Gt. *handugs* = mądry. MF. *Hądogъ*. Mew. 88. *chonogъ*. Pfil. IV, 369.

♀ **Chędzlówki** = rodz. gruszek Ap. XIV, 28 — ?

Chilat p. Chałat.

♀ **Chimeryczne** ziele = herba *sideritidis* Ciesz. 14 — Zdaje się, że jest to sld.; doprowadzono *siderit-* pod ♀ *Chimera*, ♀ *Chimeryczny* itp.

China, Chinina pch. ♀ **Chińskie** krople Ciesz. 15 = tinctura *chinae*. || Z pewnemi zmianami Eur. — Peruwjańs. *quina* = kora Kr. Tylor *Antrop.* 143. **Chińskie** krople doprowadzono pod *Chiny*.

♀ **Chinka** = „choroba świń. odkopycie“ Kg. *Pozn.* I, 104 — Może

w związku z Nm. hinken = kuleć, być kulawym.

♀ **Chińskie** (krople) p. **China**.

♀ **Chize** p. ♀ **Chyż**.

♀ **Chlapka** p. **Klapa**.

Chlappa. „Bursztyn znajduje się w miejscach osobnych, t. zw. gniazdach a. chlappach“ KSL. 56. — Może ma związek z Nm. Klapp = klapa?

Chleb pch. i złż.: **pochleb-**, i in. || Słw. z małemi zmianami, np. Bg. lēb, Dłż. kleb || Lit. klēpas = bochen (z Pols.; dūna = chleb); paglėbininkas = pochlebca (z Pols. pochlebnik). Lot. klajps = bochen (ze Słow., por. *Brückner Fremdw.* 174. majze = chleb). Fiń. leipä. Estoń. leip — Gt. hlaifs, 2 pp. hlaibis, Sgn. hleib = chleb. Nm. Laib = bochen. Mew. 87 chlěb. MF. Hlěb. Mtrét. 4. Kge Laib. Niesłowiańskie wyrazy z Grm. Mr. Przejście znaczenia z chleba na po(d)chlebecę istnieje tylko u Słowian zachodnich. Porów. Gr. parásitos (sítos = mzn. chleb) = 1, współbiednik 2. darmożjad, pochlebca. Mr. 33—35 obszernie stara się udowodnić, że chleb nie jest wyrazem zapożyczonym. Teżoż zdania jest GDW. I, 1053. Pfil. IV. 369.

Chlew pch. || Słw. z małemi zmianami. Ssłw., oprócz hlěvъ = chlew, chlěvina = dom || Rum. hiliv. Lot. klevs — Mew. 87 mówi: „zap. Grm.“ i przytacza Gt. hlija = namiot, buda. Z tym wyrazem Gt. krewnią się: 'Sgnm. lieve = altanka, Ags. hleov = altanka itd. Mr. 36 sądzi, że wyrazy Słw. nie pochodzą z Grm., lecz są z niemi pokrewne. Por. MF. Hlěv. Mtrét. 4. Pfil. IV, 369.

♀ **Chluba** = różga; wić — Dnm. klube a. kluwe = tzn. Pfil. III, 376. Por. Kluba.

Chłob p. **Kluba**.

Chłop p. **Knap**.

♀ **Chłupy** = kudły. **Chłupaty** = kosmaty L. — Cz. chlup = włos na skórze; chlupaty = kosmaty. RA. XVII, 38. Mew. 87 chlup.

Chmiel pch. || Słw. z małemi zmianami || Sgnm. humall, humli. 'Słc. humulus i in. Fr. houblon. Hp. hoblon. Rum. hemeiu. Weg. kobló. Tur. kumlak. Szwed. humbla itd. — Mr. 36 nie wie słoworodu. Mew. 87 myśli, że jest pochodzenia Fińskiego i przytacza Fiń. humala, a MF. zbliża z 'Słc. humulus. M. 17 wywodzi z Pers. chimeli i zdaje się że ma słusność, szczególnie gdy zwazymy, że roślina przyszła do Europy ze Wschodu (Majewski, *Chmiel* 1893) i że po Orm. chmiel nazywa się chmel, a chmēlū = pić, chmādz = pijany Hanusz w RA. XI, 420. Możliwym jest, że Słowianie pierwsi z Europejczyków poznali i roślinę i nazwę od jakiegoś szczepu scytyjskiego. Możliwym jest także, iż chmiel tożsamym jest w brzmieniu i obrzędach z Skr. soma, Zd. haoma.

♀ **Chmuła** = chwasty, zielsko Rzewuski *Listopad* 1848 I, 256 — Ukr. chmoła a. chmuła = tzn.

♀ **Chmyz**, czasem **Chmyza** = szkapina; człowieczek; krzew, chwast. ♀ **Chmyżnik** = zarośla — Ukr. chmyz = chwast, krzaki; człowieczyna; chmyza = chróst; szkapina. RA. XVII, 36 wywodzi z Cz. hmyz = owad i każe pisać przez h. Bliższym jest wywód z Ukr. i przeto odpowiedniejszą pisownią przez ch. Por. Mew. 82 гѣмъз- (Pols. giemzić).

♀ **Chobold** a. **Kołbuk** (O. pisze **Kołbóg!**). **Kobold** O. || Głż. kubołt. Dłż. kobolt — Nm. Kobold = latawiec, chowaniec, podług Kge. złż. z Koben = dom i = walt = władca, więc niby stróż domowy, duch domowy. **Chobold** i **Kołbuk** sld. przysły do Mazurów bezpośrednio od Niemców; **Kobold** drogą książkową.

Chobot. Wyraz ten, mający jedno-brzmiące refleksy Słw., zajmuje nas

tu tylko w znaczeniu Pols. = obuwie, którego w innych językach Słw. nie ma. Mogło ono rozwinąć się 1, albo organicznie, jako nazwa czegoś długiego a śpiczastego (takie było obuwie np. średniowieczne), porówn. Cz. chobot = koniec, klin; wążka a długą zatoka; matnia a gniazdo sieci; klin pola; Rs. hōbotъ = mzn. ogon; trąba (słonia); cypel; 2, albo mechanicznie, pod wpływem wyrazów czobot i but. Por. Mew. 87 chobotъ. Lpf. VII, 222 Хоборъ. Kg. P. 112 i w słowniczku ma Chorboty = trepki; może pomyłka, zam. Choboty?

♀ **Chocherlek** = przekręcenie Nm. nazwy napoju = Holzackerli-queur (dśl. = likier drwałów) Dd. 103. 135. Zap. pod wpływem Nm. Kakerlack = albinos; karaluch (wyraz południowo-ameryk. = karaluch). Pfil. III, 376.

♀ **Chochl-** p. ♀ **Chachel.**

♀ **Chodny** = trwały = Cz. hodny = odpowiedni; wart; godzien; należyty; dzielny; sławny.

♀ **Chodyry** w wyrażeniu „pójść na chodyry“ = wałęsać się, żebrać RA. XVII, 90 niekoniecznie Ukr. ma być pochodzenia, ponieważ 1) w Ukr. niema zupełnie takiego samego wyrazu ani zwrotu; jest chōdorom chodyty i znaczy chwiać się, ledwie stać; szybko iść 2) posiadamy wyraz Polski chodyry w zagadce o krowie: „Styry chodyry (nogi), styry pociągace (cycki).“ Ap. X, 149.

♀ **Chodzaj** = gospodarz || Br. chaziain. Ukr. chaziain a. choziayn, choziain. Rs. hozjainъ = Ukr. chaziāj, z przystosowaniem, jak Br., do chodzić, zmyślą o „chodzeniu“ koło gospodarstwa. Ukr. z Rs., a Rs. z Tur. chodža = pan (Hodzia, Chodzia = nauczyciel, ksiądz (?) O.). Por. Mew. 90 chozjainъ. Mt. I, 73. MtN. I, 46. II, 127. Tenże sam wyraz, w postaci Węg., jest podobno źródłem naszego **Gazda**.

Chodzia p. **Chodzaj.**

♀ **Cholastra** p. **Chalastra.**

Cholewa. Zap. tu należy ♀ **Cholewiauki** = rodz. grzybów || Szc. cholava, cholova = rodz. onuczy. Cz. ♀ choleva = cholewa. Głz. kholovy = spodnie. Ssłw. holeva, haleva = obuwie. Br. i Ukr. cholawa, Rs. haleva, haljava = cholewa || Cygańs. holav = Mr. 179 Xareva zbliża Łc. caliga = rodz. obuwia.

♀ **Chołodziec** L. ♀ **Chołojec** = potrawa chłodnik = Ukr. chołodéé, Br. chaładziéc = tzn. Na Litwie Polacy mówią stale chłodnik, ale nie chołodziec; rzecz dziwna, że Mickiewicz tej ostatniej postaci używał.

♀ **Chołojec** p. **Chołodziec.**

♀ **Choluśnik** p. ♀ **Kołosza.**

♀ **Chołoj** p. ♀ **Chołuj.**

♀ **Chołosznie** p. **Kołosza.**

♀ **Chołosznik** p. **Kołosza.**

♀ **Chołuj** = brudas. ♀ **Chołoj** = nać, łątowina = Ruskiego pochodzenia: Br. chałuj = głupiec. Rs. haluj = cham; śmiecie, zielsko. Por. RA. XVII, 38.

Chomał, ♀ Chomałto, ♀ Chómałto, ♀ Chómoto, ♀ Chomeł, Chomełto, ♀ Komęto || Z małemi zmianami w Słw. || Lit. kamántai (z Pols.). = Mew. 88 chomontъ powiada „zdaje się być wyrazem Słw.“ Mr. 36 tegoż jest zdania. Kge wywozdi Nm. Kummet = chomał, brzmiający w gwarach Nm. kummolt, ♀ kommolt, ♀ kumt itd. ze Słw. Czy należy oddzielać chomał od osnowy cham- (Mew. 85, Mr. 36-37 i 388, skąd Sł. i Srb. ham = jarzmo, chomał, Słc. chám lub blp. chámy = uprząż, 'Sgr. chámos, 'Słc. chamus = wędzidło, uzda, Pers. cham = uprząż) to trudno orzec. Por. Zft. I, 253, 420. II, 51. VIII, 89. Btrge VI od 94.

♀ **Chomełka, ♀ Chamełka, ♀ Chymałka, ♀ Hemeuka** (Chemel-

ka)=obrączka na głowę itp. — Ukr. chomeńka, chomełka, chomiūka=tzn. Por. ♀ Kibałek, ♀ Kibałka. Zap. w związku z „Chomle = należą do stroju białogłowskiego“ L. Może jakąś drogą z Łc. coma = włosy na głowie itd.; comula = toż zdrob.

Chomik || Cz. chomik (z Pols.). Dłż. semstar. Ukr. chomyk. Srs. homêstar. Rs. homjak. — Nm. Hamster = chomik. Mew. 88 chomjak. Mr. 180 Хомѣтар. Zft. XVI, 226. Kge nie podaje pochodzenia.

Chomle p. ♀ **Chomełka**.

Chonom = farba turecka L. O. — M. 17 i 40, pod wyr. Chonom i Hinna, myśli, że z Ar. chenna, chenna, hinna = farba czerwono-żółta. Por. Alkana. Dc. 138 Henné.

♀ **Chora**=godzina — Nm. Uhr = zegar; ♀ (h)or = godzina. Por. Mew. ora 1. Nm. z Łc. hora = godzina.

Chorağiew pch. **Podchoraży**. s **choroğiamij** ZDz. 8. **chorağiewny** SŁP. ♀ **Chorağwia**. ♀ **Korağle** lm. ♀ **Korungiew**. || Słc. koruhvička. Cz. koruhev, korouhle, ♀ choruba i in. Głż. khorhoj. Chrw. horugva, korugva. Słh. karogla. Sslw. horağy = chorağiew. Bg. horugvi. Ukr. korohva, choruhou; chorużyj a. chorunżyj. Rs. horugvi; horunzij (z Pols.) || Łt. karuga, karogs. Lt. karuna — Gt. hrunga = drzewce Mew. 89 chorongy. Miklosich w MF. Horağy nazywał jeszcze „wyrazem zagadkowym“. Pfil. II, 776 inny wywód; IV, 369 z Gt. hrunga.

♀ **Chorem** = pogardl. duży człowiek, olbrzym. Ap. II, 245. — Może Ukr. horen (inaczej horn, horna ż.) = duży piec (np. garncarski, fryszerski); co do przenośni, porów. nasze: „człowiek jak piec“ (ogromny). Por. ♀ **Horno**.

♀ **Chornęta**. Zagadka o dymie: Od kąta do kąta tłuką się chornen-

ta“ Ap. I, 134. — Ukr. horniátko a. horniã (niby*garnię) = 1, garnuszek 2, przezwisko dziecka w zabawie wielkanocnej (Kolberg Pokucie I, 159). Być może, iż i zagadka z Ukr. jest wzięta.

♀ **Choromy** p. ♀ **Chromina**.

♀ **Chorosz** = „grzyb siedź; na wielu miejscach w Litwie siedzcem go zowią“ L. || Cz. choroš=rodz. grzyba (zap. z Pols.) — Zap. z gwar Rs. (Ukr. chorosz = pewien owad), w zn. dobry tj. jadalny, jak u nas „grzyb prawy a. prawdziwy“.

♀ **Chorosz** w przysłowiu „każdy chorosz za swój grosz“ L. — Ukr. choroszuj = dobry. Mew. 89 myśli, że i ♀ **Haraśny** tu należy.

♀ **Chorować** p. **Harować**.

♀ **Chorup**. „Druzbowie.. bukiety mają za kapelusami, chorup na konia, a siekirke w gąszci (garści)“ Mątyás *Z ust ludu*, 11. — Zap. Nm. ♀ herup (herauf = w górę, hop!), jak harap = Nm. herab, harmider = Nm. hernieder.

♀ **Chór**, p. **Kór**.

♀ **Chóziak** p. **Koziak**.

♀ **Chrabust** = kapusta nie związana w głowy — Ukr. chrabust=tzn. Por. Pols. ♀ chrabęż = gąszcz leśna, chrósty. Jundziłł u L. podaje jako wyraz ludowy ♀ **Chrobust** = cirsium oleraceum.

♀ **Chrabury** = nagie kości, bez mięsa — Zap. Ukr.; Żł. nie ma.

♀ **Chrapcie** p. **Rapcie**.

♀ **Chraść** ż. = chrósty, krzaki. ♀ **Chraścina** = suche gałęzie; gąszcz leśna (z rękop. Kopernickiego) — Cz. chraští = chrósty, zarośla; chrastina = zarośla. Por. RA. XVII, 38.

♀ **Chraśtek** = kapusta liściasta — Cz. chrast = mzn. liść kapusty. RA. XVII, 38.

♀ **Chrest** = 1, pogardl. krzyż (grecki; order) 2, ciastko w formie krzyża BB. 150. 151 = Ukr. chrest, Br. chrest mzn. = krzyż. Patrz **Chrzest**.

♀ **Chrestyny** blp. = uczta po chrzcinach = Ukr. chrestyny = tzn.

♀ **Chrobust** p. ♀ **Chrabust**.

♀ **Chromina** = lepianka L. ♀ **Choromy** blp. = sień [„Szerokie sciany (oczywista pomyłka druku, zam. ♀ sieni=sień), zwane choromy“ WH., 42] = Pierwszy wyraz jest spolszczeniem Ukr. choròmyna = dom, chata; drugi z Ukr. choròmny blp. = sień. Por. Mew. 89 chormъ.

Chrystus p. **Chrzest**.

Chrzest pch. i złż. ♀ **Krzest**, ♀ **Krtu** 2pp. ♀ **krzić**, ♀ **Chcić**, ♀ **Chścić**, ♀ **Chzesny**, ♀ **Chrześny**, ♀ **Chrzaśny**, ♀ **Kzesny**, ♀ **Krzaśny**, ♀ **Kzasny**. ♀ **Chzesnak**, ♀ **Chrzestniak**, ♀ **Chrześniak**, ♀ **Kzesnak**, ♀ **Krześnik**, ♀ **Krześniak**, ♀ **Krzescyjan**, ♀ **Kreścijan**. **Chryst(us)** pch. ♀ **Krziuk**, ♀ **Krcing**, ♀ **Kciuk**, ♀ **Krtak** = wielki palec (którym się chrzci i żegna, pomoczywszy go w wodzie święconej) || Przeróżne zmiany wyrazów od osnowy powyższej u Słowian patrz Mew. 144 krstijany i krstъ. Miklosich oddziela te dwa wyrazy; mnie się zdaje, że niesłusznie. Oto ciekawsze pochodne Słw.: Głz. krcić, ale częściej dupić, z Nm. taufen; Sslw. krstъ a. chrstъ = Chrystus; krzyż; Rs. krestъ = krzyż, krestitъ = chrzcic, krestitъ sja=żegnać się, krestyaninъ włościanin. Zdaje się, że my tylko nazywamy wielki palec od osnowy chrzt- || Eur. w przeróżnych zmianach mają wyrazy od Chryst-, ale na chrzcic posiadają nie od tej osnowy: Nm. taufen (dosł. zanurzać), Fr. baptizer (z Gr.) itd. Węgrzy, Rumuni, Litwini, Łotysze i niektóre sąsiadujące ze Słowianami plemiona fińskie, zapożyczyli nieco wyrazów tej

osnowy od Słowian; patrz Mew. 144 i McT. = Z Gr. nazwy Jezusa: Christós = namaszczony, pomazany [od chriō = mażę, nacieram], dosłownego przekładu Hb. maszajah = pomazaniec. Co do przejścia znaczenia z christós na chrzest i krzyż, por. McT. Imię chrzestne Christianus = Krystyn, Krystjan, Chrystjan przodkowie nasi wyrażali przez Chrzeczon, stąd nazwy miejscowe i rodowe: Chrzeczonny, Chrzeczonowice, Chrzeczonowicz itp. Por. ♀ **Chrest**. **Chrzyżmo**.

♀ **Chrzonatki** blp. = rodz. śliwek drobnych, okrągłych, bardzo słodkich. Pfil. IV, 187 = ?

Chrzyżmo, **Krzyżmo**, **Chryzmo**, **Chryzmat** pch ♀ **Krzyżmo** a. ♀ **Kryżmo**=płótno na koszulkę chrzestniaka (z Ukr. kryżma = tzn.) || Cz. křižmo. Słw. krizma. Sslw. hrizma. Srb. krizma || Eur., np. Sgnm. chrismo, z 'Słc. chrisma = Gr. chrisma = olej (obrzędowy), od chriō = mażę, pomazuje. Por. Mew. 90 chrizma. MF. Krizma. McT. nr. 31. Por. **Chrzest**.

♀ **Ch(ś)cić** p. **Chrzest**.

Chuchać Pfil. IV, 518, wprowadzie ze znakiem zapytania, zbl. z Nm. hauchen = tzn. Sądzę, że to wyraz nie zapożyczony. Por. Mew. 91 chuch-.

Churda L. nie objaśnia znac. = Może w związku z Ukr. churdà = stado owiec chudych a. chorych (Nm. Hürde?).

♀ **Chuszcza** p. **Huszcza**.

♀ **Chuściaki** p. ♀ **Huściaki**.

Chuśtem = obficie O. = Cz. hustě = gęsto, często.

♀ **Chutki** = żwawy pch. ♀ **Chutnie** = bardzo, silnie. ♀ **Chuchuo** = żwawo i in. zdrobnienia. [KgP. 22 i w słowniczku mylnie pisze ♀ chudko] = Mew. 88 chont-za-

mieszczą wprawdzie między Pols. i chutny, ale, ponieważ o chucé mówi, że pochodzi z Cz. a. Ukr., przeto stosuje toż zapewne i do chutny. Mnie się zdaje, że nasze u w podobnych razach (jak np. poruczyć, smutek, okrutny itd.) jest czysto Polskim refleksem nosówki, mianowicie u, które straciło nosowość, jak np. miejsc. Putnów obok Pątnów, albo dub (dąb), wus (wąs), jagniuł (jagniąt), "otrżusc (otrząść) u Biskupskiego, *Spr. der Brodn. Kasch.* 53 i in. Przeto tak chutki pch., jak i chucé poczytuję za wytwory czysto Polskie. W Pfil. III, 372 autor mylnie zbliża Nm. hurtig = prędki.

♀ Chutor p. ♀ Futor.

♀ Chwant = odzież RA. XII, 16
Nm. Gewand = tzn.

♀ Chwartuch p. Fartuch.

♀ Chwast, ♀ Chwaścik p. Kwast.

♀ Chwest p. ♀ Fest.

♀ Chwesta p. Kwesta.

♀ Chwestunek p. ♀ Festunek.

♀ Chwijalek p. Fjolek.

Chwila pch. Złz.: Jedno-, Kroto-, Krótka-, Po-, Przed- ♀ Chwiła i zdrob. ♀ Fila. ♀ Chwiółka. ♀ Kwila i zdrob. || Słc. Cz. chwila. Głz. khvila. Dłz. chyła. Ukr. chwyla. Br. chwila = burza; klótnia (por. Cz. zlá chwila, nechvíle = niepogoda). Cz. kratochvil(e) pch. = krotofila Nm. Weile = tzn. 'Sgnm. wíle. Sgnm. wíla (hwíl). Gt. hweila = czas; godzina. O krotochwili L. słusznie mówi „podług Nm. Kurzweil“; zap. krotochwilę dostaliśmy przez Cz. Mew. 92 chvilja. MF. Hvyła. Pfil. IV, 368 i in.

♀ Chwilka p. Fjolek.

♀ Chwiółek p. Fjolek.

♀ Chwiółka p. Chwila.

Chyba = „las wysokopienny, w którym znajdują się drzewa budowlowe“ KSL. 82 Nm. „Z Nm. Hieb = cięcie“ ib. W słowniku Grimma wyraz leśniczy Hieb m. nieco inaczej jest wyjaśniony: „puste miejsce, powstające w borze po wycięciu drzew“.

Chybant = „wielki gładnik, hebel, którym zbierają kanty desek“ O. Nm. Chyb- zap. = Nm. Schieb- (od schieben = posuwać); końcówka jak w drygant itp.

Chybie p. Hebd.

Chylat p. Chałat.

♀ Chymałka p. ♀ Chomełka.

Chymja p. Alchemja.

Chynak = 1, szyna z hakiem 2, hak od baby Nm. Schienhaken (złz. z Schiene = szyna i Haken = hak). Bge VI, 279. Pfil. IV, 454. Ż. 111 rysunek.

♀ Chyr p. ♀ Hyr.

Chyrchel p. Cherchel.

♀ Chys, ♀ Chyz p. ♀ Hys.

♀ Chyż m. = dom. ♀ Chize blp. = obora. Chizyny a. Chyżyny = wieś pod N. Mińskiem. ♀ Chyz m. ♀ Chyzyna = ziemianka. ♀ Chyża a. ♀ Hyza ż. „Gmachi uel chysche = aedificia“ SLP. 9 || Słc. chyża. Cz. chyše, chyže. Głz. khěža; khěžina = szereg domów. Srb. ♀ hižina = pokój. Słń. hiša = dom; his = piwnica drewniana. Ssłw. hyzъ, hizъ, hizъ, hyzina, hyžda, hyžina, hyžica, hyža, hiža, hiša = dom, chata. Br. chižyna, chižka. Ukr. chyža, chyžka. Rs. hižina (ze Ssłw.); hiža = buda leśna || Nm. (z powrotem ze Słw.) ♀ keische, ♀ keusche, ♀ gaische, ♀ geusche, ♀ kiez = chatka. Węg. ház = dom; hiska (ze Słw.) Sgnm. hús, Nm. Haus = dom. Ten sam wyraz mamy w drugiej części wyrazów: ratusz (Rathhaus), szlachtuż, (Schlachthaus), lamus (Lehmhaus) i in. Mew. 94 chyżъ. MF. Hyzъ. Brl. 80 i

459 Keische. GWB. Haus i Kiez. Pfl. IV, 364 i in.

♀ **Ciachciary** p. **Czechczery**.

♀ **Ciachły** p. ♀ **Ciahły**.

♀ **Ciahły**, ♀ **Ciachły**, rzeczownik odprzymiotnikowy, w spolszczeniu ♀ **Ciągly** L. O. = chłop pańszczyźniany, poddany. — Ukr. *tiahłyj* = chłop, mający własne „*tiahło*“ = sprzężaj, inaczej *tiahłowyj*, *tiahłowyk*. Br. Nos. nie ma. Rs. *tjągłyj*, *tjaglécь* a. *tjaglovój* = chłop, odbywający pańszczyznę za jedno ♀ **Ciągło** (k. p.). Źródłem wyrazu naszego jest forma Br., znana z dokumentów: *ciachły* (j).

♀ **Ciaporek** p. **Cap**.

♀ **Ciarach** = 1, pogard. pan, szlachcic 2, człowiek dworski, dworak 3, chłop utracjusz, pijaczyna. ♀ **Ciarasy** lm. ♀ **Ciarastwo** = manatki (KCh. 79 „Prepinator przyjechał z swoim ciarastwem na półtrzeci furze“) — Dwojaki nasuwa się słoworód: 1, **Ciarach** może być skróceniem wyrazu **Ciarapata** = szarapata, szerepeta, szerepetka = gołysz, odartus; **ciarapata** może z Wł. *ciarpatore* a. *acciarpatore* = fuszer, partacz (*ciarpare*, *acciarpare* = fuszerować, zap. od *ciarpa* = szarfa, dawniej torebka, tobołka, więc *ciarpatore* = lichej rzemieślnik). Za tym wywodem przemawia ta okoliczność, że ♀ **Ciarapata** (Ap. II, 245) = udający szlachcica, oraz że często mówimy „szlachcic szerepetka“. 2, **Ciarach** może też pochodzić od ♀ **ciarać** = walać, więc oznaczałby = brudas. Co innego jest ♀ **Ciarać**, k. p.

♀ **Ciarapata** p. ♀ **Ciarach**.

♀ **Ciarastwo** p. ♀ **Ciarach**.

♀ **Ciarasy** p. ♀ **Ciarach**.

♀ **Ciarecha** = ciężar (na wozie) Wswp. 5 — Słc. *t'archa* = ciężar, z Węg. *tereh* = tzn. Wyraz koleją Tur. *tara* tegoż jest pochodzenia:

Tur. *tara* a. *dara*, Ar. *tarha* = waga bez opakowania. Mt. II, 68 *tara*.

Ciarlatan p. **Szarlatan**.

♀ **Ciarać**, ♀ **Ciarać się** = mieniać, handlować || Słc. *čarat'* = handlować. Srb. *ćar* = handel. Bg. *kjar* = tzn. — Ze Słc., to zaś zap. z Węg. *csere* = szacherka, handel, zamiana; inne Słw. z Tur. *k'ar* = zysk (z Pers.). Por. Lpf. VII, 28. RA. XVII, 21. Mt. II, 4 *k'ar*.

♀ **Ciągatura** p. **Cięgatura**.

♀ **Ciągło** = jeden dym (dom) chłopski pańszczyźniany. Til. ser. 1, N. 228, str. 50; u L. **Ciągło**, **Ciachło**, **Ciahło** — Ukr. *tiahłò* = mzn. 1, sprzężaj 2, podatek. Br. *ciachłò* = jeden dym (dom, małżeństwo) pańszczyźniany. Rs. *tjągło* = jednostka prawna pańszczyźniana w gminie, więc 1) mąż i żona, oraz 2) pewna ilość ziemi, będąca we władaniu jednej rodziny. Wyraz dostał się do nas z Rusi, a na Ruś z Rosji. Pierwotne znaczenie: jarzmo, sprzężaj (tj. tyle ziemi, ile jednym sprzężajem można obrobić, ♀ **ciągło** = część pługa, Nm. *Joch*, Łc. *jugerum* od *jugum* itp.). Forma **ciągło** jest spolszczeniem Br. Grb. 107 mylnie utożsamia *ciachłò* z ♀ **Dziakłem**, k. p. Por. ♀ **Ciahły**.

Cibora p. **Cybora**.

Ciecierzycza, **Ciecierzyczka**, **Cieciorczka**, **Cieciereczka**, **Ciecior-ka**, **Cieciorka** L. = groch włoski || Słc. *čičoretka*, *čičeretka* = borówka może tu należy. Cz. *cizrna*, *cizrla*. Słn. *kihra*, *čičerka*, *čiček*, *cizara* || Sgm. *kihura*. Sgm. *kicher*. Nm. *Kicher* i *Ziser*. Hp. *cicercha*. Wł. *cece*, *cicerchia*. Fr. *chiche* — Wszystkie te postacie z Łc. *cicer* = groch; nasza przez Wł., inne Słw. w części przez Nm. Por. Mr. 132 *Cizara*, 138 *Čiček* i *Čičerka*, MF. *Kihra*. Mew. 116 *kihra*. Dz. I *Cece*. Nasze wyrazy doprowadzono pod nazwę samicy **cietrzewia**.

Ciecior- p. **Ciecierzycyca.**

Ciekan p. **Czekan.**

♀ **Cielega** p. ♀ **Telega.**

Ciemiec p. **Zamsz.**

♀ **Cieniowaty** p. **Cynek.**

♀ **Cierepa** p. **Czerep.**

Cierzeniec u Knap. p. w. Sak = rodz. sieci. ♀ **Czerzeń** = niewód Til. 2. XIV, 185 || Słc. čeren. Cz. čerēn, čerēnec. Srb. čerenac = Być może, że wyrazy powyższe należą do pnia wspólnego, który u nas mamy w trzon. Zachodzą pytania: 1, czy obie lub jedna z nazw naszych nie jest pochodzenia Cz. i 2, jaki związek ma Węg. csereny, wyraz, przytoczony u Mew. 33 p. w. čerēn-. W moim słowniku Węg. cserény = zagroda, koszar, lasa. Por. Lfp. VII, 31 Čerenac. Por. ♀ **Czeryn.**

♀ **Cierzniá,** ♀ **Cierznić** p. **Kierzniá.**

Cięgatura, Cyngatura pch. L. = przepaska, pasek. **Cynkatura** = „ważki harus“ L. ♀ **Ciągatura** WPś. II, 357. = Łc. cinctura = pas, skąd Fr. ceinture, Wł. cintura. Postacie nasze są skutkiem sld. Wyraz dostaliśmy z 'Słc.

Cięgiel p. **Cyngiel.**

♀ **Cigiedź,** ♀ **Czygiedź,** ♀ **Cięgiedzia** ż., ♀ **Cięgież,** ♀ **Cygiedź,** ♀ **Cygeż** = 1, gęstwina w krzakach, zarośla; 2, miejsce zasłonięte, cień = Osnową wyrazu może jest Nm. Zweig, 'Sgnm. z wíc (2 pp. -ges), Sgnm. z wíg = gałąź; końcówka mogła się utworzyć pod wpływem: gałęź-, oraz wyrazów, oznaczających gęstwiny, krzaki, chróst: charmęż, charląż, chargeż, charpęc, chrabęż, chrapięć.

♀ **Ci(jun)** p. ♀ **Ciwun.**

♀ **Cikawy** = sprytny, dowcipny. ♀ **Cikawać** = dochodzić, uważać O. = Ukr. ciká wyj = 1, ciekawy 2,

sprytny, zdolny; ciká wist' = ciekawość (z Pols.)

Cindelin p. **Sandał.**

Ciokolata p. **Czokolada.**

Ciorba p. **Ciurba.**

♀ **Ciorbała** p. **Cióra.**

♀ **Ciosek** m. ♀ **Cioska** ż. ♀ **Ciosko,** ♀ **Cioska** m. = družba, w zn. mający toż samo imię (Namensvetter) || Sslw. tьzъ, tezoimenitъ i in. pch. = tzn. Ukr. teskò. Rs. tēza, tēzka i in. || Rum. tiz = Br. cioska m. i ż. = tzn. Por. Mew. 367 тъ 1, 8, VI. Pisaćby należało ciozko itd.

♀ **Ciotka** p. ♀ **Cot.**

Cióra a. **Ciura** L. ♀ **Ciur,** ♀ **Ciuraś** || Cz. čura, tura = wymyślanie. Ukr. czura = giermek (oba z Pols.) = RA. XVII, 7 ciurę (= dziewczka ladaco) zbliża z Ukr. cióra i Rum. cioare = wrona; przezwisko Cygana. Zdaniem moim ciur czy ciór pch. są wyrazami Pols. od osnowy nieustalonej ciar-, ciór-, ciur-, oznaczającej walać się, włóczyć się itd., skąd ciarać się, ciórać się. Zap. tu należy ♀ **Ciorbała** = mazgaj-

Ciper- p. **Cybora.**

♀ **Ciuma** p. **Dżuma.**

♀ **Ciun** p. ♀ **Ciwun.**

Ciupa || Ukr. ciupa, Br. ciupa = tzn. = Mr. 132 zbliża 'Słc. cepus, cippus, cheppus = więzienie, skąd Sfr. chep, Wł. ceppo, Hp. cépo = pęta, a także 'Słc. cuppa = więzienie. Zdaje mi się, że ciupa jest wyrazem Pols. od osnowy nieustalonej cup-, cap-, ciep-, ciup-, oznaczającej wogóle schwywanie, złapanie itd.

♀ **Ciupaga** pochodzi od ♀ ciupać = uderzać. Mt. I, 42. p. w. čomak, čumak Tur. = kij, maczuga, mylnie zbliża z tym Ciupagę.

♀ **Ciupas** p. **Szupas.**

Ciurba, Ciorba, Czorba, Szorba = polewka. **Sorbet, Szorbet** || Słh. i Eur., patrz Mt. I, 43. MtN. I, 25. II, 97 čorba. JA. IX, 496. Co do sorbet: Mt. II, 63 šerbét MtN. I, 40 šerab, 41 šerbet — Tur. czorba a. szorba = rosół, z Ar. szorba, szurbä = łyk, haust; šerab, šarab = napój; wino. Tur. z Ar. šerbét=łyk, haust; wino, sorbet. [Wątpię, aby i nasze serbać, sarbać, sorbać, siorbać były tegoż pochodzenia]. Por. Mr. 321 Serbe. M. 18 Ciorba, 121 Sorbet i 128 Szorba. De. 209 Sirop.

Ciurma zbior. = galernicy || Srb. čurma = wioślarze || Słc. ciurma, ciurma = galernicy. Hp. chusma. Pg. churma i inaczej. Fr. chiourme — Wł. ciurma [może z Gr. kéleusma = komenda wioślarska Dz. I Ciurma]. Tur. (nie znam brzmienia) z Wł. MF. Čurma. Mr. 132 Ciurma. Mew. 37 čurma.

♀ **Ciuryk** = wołanie na konie, aby się cofnęły — Nm. zurück = nazad. RA. XVII, 29.

♀ **Ciwun, ♀ Cywun, ♀ Ciun** (wymawia się oddzielnie: ci-un), ♀ **Cijun, ♀ Tywun, ♀ Tywun, ♀ Tywuń** (Tymon u L. pomyłka druku, m zam. w) = dw. urzędnik ziemski nakształt podkomorzego, w województwach Wileńskim i Trockim; dziś na Litwie = gumieny, podstarości, karbowy. „Praefectos, quos Civonias vocant (Lithuani)“ Łasiccki, wyd. Mannhardta, str. 46 || Ukr. tywón, tywin, Br. ciwun = karbowy. Srs. tiunъ, tivunъ = 1, podsędek 2, rzęda. ♀ tojónъ = wójt. Lit. tjunas oraz tēvūnas sld. do tēvas = ojciec (z Pols.) — Sskd. thjonn, Sszw. thiun = służa (pokrewne z Nm. Diener = służa; wyraz ten mamy w kamerdyner). Wyraz od Normandów, przez Psków, dostał się na Białoruś i Litwę. Por. Mew. 356 tijunъ. MF. Tiunъ. Grb. 362.

Cizjojanus p. Cyzjojanus.

Ciža p. Akcyza.

Cižba — RA. X, 453 wywodzi z Cz. čičba (mylnie podano tam čičba) = ptasznictwo, łowienie ptaków (nie zidła, jak tam podano); ale jak objaśnić przejście znaczenia na łłok, ścisk? Mnie się zdaje, że cižba jest wytworem czysto Pols., który brzmiał początkowo *cisba; s zgłośniało przed głośnym b, jak w prośba, którą wymawiamy prožba; z przeszło na ž przez niewczesną gorliwość odmazurzenia, a także pod wpływem: służba, wierzba, dierzba itp.

Ciżmy, Czyżmy, Czyzma, ♀ Teżyżmy || Słw. z małemi zmianami || Lit. čižma, czūžmas. Nm. Tschisme char. Węg. csizma. Rum. cisma — Tur. czismè = but. MF. čižma. Mt. I, 42 i w dod. M. 18 Ciżmy. Być może, iż wyraz dostaliśmy z Węgier.

Cka p. Deska.

Cło pch. i złż. Dw. **odeczlać. ♀ Czło, ♀ Col** || Słc. Cz. clo. Głż. cło — Nm. Zoll = cło. Kge myśli, że to czysto Gierm. wyraz. Zwykle wywodzono go ze Słc. teloneum, a to z Gr. telōnion = tzn. U nas zap. utworzył się wprzód celnik (Nm. Zöllner), a potem dopiero, przez analogję do denny, piekielny itp. w stosunku do dno, piekło itp., powstał wyraz cło. Por. Mew. 29 cło. MF. Cło. ZDz. 44 czelnik. Pfl. IV, 413 i in. Celnik, oraz 363 i in. Cło.

♀ **Cmątarz p. Cmentarz.**

Cmentarz, Cmętarz, ♀ Cwentarz, ♀ Cmentach, ♀ Cmętarz, ♀ Cmątarz, ♀ Centyrz, ♀ Smehtarz, ♀ Smehtarz, ♀ Swintarz, ♀ Smiūtarz, ♀ Smyntarz i pch. na szmyntarzv ZDz. 49. **Szmyntarz** ChK. II, 13. || Słc. cintor, cintorin. Mor. cinter. Ssrb. kimitirio. Chrw. cimiter, cimitor, cintor. Słh. cintor, cintorom. Sslw. kumitira. Ukr. cwyntar, cmyntar, cyntor || Wł. cimeterio. Hp. cimenterio. Fr. cimetièr. Węg. czinterem. Rum. cintirim — Słc. coemeterium, z Gr. późn.

koimeterion = miejsce spoczynku, cmentarz (keimai = leże). Por. Mew. 147 kumitira. MF. Cintorom. Mr. 410 Smętarz. McT. nr. 19. Dz. I Cimetario RA. XVII, 21 centyrz.

♀ Cmetarz p. Cmentarz.

♀ Cober p. Ceber.

Cofać, Cafać, ♀ Copać, ♀ Cownać się, ♀ Cować się, ♀ Cafalnik = klin, sworzeń w pługu. ♀ Cáfniál = gwóźdź u pługa. ♀ Cáfita = tzn. ♀ Na copel = w tył, nazad || Cz. couf = cofnięcie się; coufám a. couvám = cofam się. Głz. cofać pch., a nawet wykrzyknik cof = w tył. Dż. cofaś, copas = Nm. ♀ zaufen = iść wstecz; odstąpić. Sgnm. zofen. Mew. 29 cofa- MF. Cofać. Pfil. III, 373 copac. ♀ Cáfniál zap. złożone z zauf- i Nagel = gwóźdź, por. ufnal, gontal, bratnal itd. Pfil. IV, 396.

Cokół, Cokul, Cukul. O. || Srb. cokla = hamulec (por. Nm. Rad-schuh); cokule = trzewiki (drewniane). Chrw. cokula = trzewik. Słh. coklja = trzewik (drewniany). Rs. cokolb = cokół || Hp. zocalo, Fr. socle, Nm. Sockel = płyta słupowa. Nm. ♀ zockel trzewik (drewniany). Nm. Socke = skarpetka = Łc. socculus = trzewiczek, przez Wł. zoccolo = mzn. płyta słupowa, podstawa kolumny (niby jej trzewik, podeszwa). Mew. 30 coklja. Mr. 133 Цоколь. MF. Cokla.

♀ Col p. Cło.

♀ Cołta = bułka *Wisła* III, 85 = Nm. Zelte m. = placek. Kge.

Comb(e)r p. Cąb(e)r.

♀ Condra = meretrix RA. XVII, 7. || Słc. condra = tzn. Mor. cundula = kobieta brudas. Cz. cundra ż., cundroš m. = brudas; cundra-ti = walać. Ukr. cundra a. cundrie, cundry = gałgany, łachmany = Węg. condra = 1, gałgany 2, meretrix.

♀ Copać p. Cofać.

♀ Corek p. Cárek.

♀ Cot, ♀ Cotka = cetno. Gra w cetno i licho nazywa się na Litwie „w cot i liszka“, a zapytanie brzmi: „cot, czy liszka?“ ♀ Ciotka O. = tzn. ♀ Cotny = parzysty WBl. 12. = Br. cot = tzn. zapytanie: „ci cot, ci liszka?“ Rs. „čētъ ili nē-čētъ?“ čētnyj = parzysty. Ukr. „čet čy lyszka?“

♀ Cotny p. ♀ Cot.

♀ Cow- p. Cofać.

♀ Cółka p. ♀ Czułka.

♀ Córek p. Cárek.

Cubrot = „w Wieliczce, deski nakrywające rzap szybu, pokład z desek w podszybiu“ Łb. 36 = Nm. Zubrot = przekąska zap. tylko przypadkowo lub przez sld. brzmi jednostajnie; może w związku z Nm. zubrettern = przybić deskami (Brett = deska, por. Bratnal = Brettnagel).

♀ Cudzar = „dozorujący, by na rzeź przyprowadzane bydło zdrowe było“ O. (z jakiej okolicy?) = Zap. Cz. cudař = sędzia ziemski, od Cz. cuda = sąd ziemski. Por. Brl. 16 i 18. Mr. w Lpf. VII, 25 wywodzi wyrazy Cz. od osnowy, od której pochodzi nasze ♀ cudzić = czyścić itd.

Cudzy pch. = Czy to wyraz Słw.? Por. Mew. 357 tjudjъ, gdzie zbliżono Gt. thiuda = lud, Sgnm. diota (Lit. Tauta = Niemcy, Tautininkas = Niemiec) i Słh. ljudski = cudzoziemski. Wyrazy Lit. są podejrzane, por. słownik Kurschata. Raczejby zestawie należało Łot. tauta = zagranica, obczyzna. Por. MF. Štuždb. Pott *Wurzelwörterb.* II², 849—854. Btrge VI, 134—135.

♀ Cuha p. ♀ Czucha.

♀ Cuhunder w wyrażeniu „brać, wziąć kogo na cuhunder“ = ostro zabrać się do kogoś = Br. cuhundar = 1, szubrawiec, lotrzyk 2, kara, łańcuchy, dyby: „pawiali na

cu hundar“ = poprowadzili na wymierzenie surowej kary. Nos. 690 myśli, że z Żydowsko-Nm. zu Hund en = do psów.

Cukada p. Cykada.

Cukata p. Cykada.

Cukier pch. i zł. ♀ **Cukry** = rodz. ziemniaków || Słc. cukor. Cz. cukr. Głz. cokor. Dłz. cukor. Srb. cukar, cakara, zahara, šećer. Bg. zahar. Sh. cuker. Ukr. cukor. Br. cukier. Rs. saharъ || Gr. sákcharon, skąd Łc. saccharum. Hp. Pg. azucar (a [a]) jest przedimkiem Ar.) Fr. sucre. Ag. sugar. Nm. Zucker. Węg. cukor. Lit. cùkorius = Źródłem jest Skr. çarkara, skąd Pers. szekier, Ar. sukkar. Cukier z Indji przeszedł do Arabji, stamtąd, przez Azję M., podczas wojen krzyżowych, do Europy połud. i Niemiec, skąd wreszcie do nas. Formy Słw., mające c, pochodzą z Nm. Por. Dc. 211. M. 18. Mt. i MtN. pod šeker. Mew. 30 cukъrъ. Pfil. IV, 367 i in.

Cukierlan L. = polewa cukrowa = Druga część wyrazu może Nm. Lahn = lamka, blaszka?

Cukul p. Cokól.

♀ **Cul** p. Cal.

♀ **Culaga** p. ♀ **Culagier.**

♀ **Culagier** = całe wiązanie dachu, klatka dachowa = Zap. z Nm., ale zupełnie takiego wyrazu w odpowiednim znaczeniu nie znalazłem. Nm. Zulage (= ♀ **Culaga**) = dodatek.

♀ **Cułka** p. ♀ **Czułka.**

Cuma pch. i zł. **Czuma.** Zap. tu należy **Zumowy** (gózdź) L. Cuma w Wieliczce znaczy pancierz z lin, wkładany na ciało, toż, co Kotula Łb. p. w. Cuma. KSL. 64. = Nm. Zaum = uzda. Mr. 134 Cuma.

♀ **Cumber** p. Cąb(e)r.

♀ **Cumper** p. Cąb(e)r.

Cupel p. Cypel.

♀ **Cuperek** p. Kuper.

♀ **Cur** w przekleństwie „niech cię cur weźmie“ Pfil. IV, 189 = djabeł. „Cur tobie, pek tobie!“ = idź precz ode mnie RT. 189. || Br. czur! = wara! Rs. čurъ = granica, kres; čurъ! = wara! i in. zn. = Ukr. cur w przekleństwach jest zabytkiem nazwy jakiejś istoty mitycznej. Por. Pfil. I, 719—720. RA. XVII, 76. Afanasjew *Poet. vozr.* II, 89—94. III, 798—99.

♀ **Curelik** p. Cyruklik.

♀ **Cuzać się** = kłócić się. = Ukr. tiużyty = łąjąc, wymyślać (zap. od okrzyku tiuhà!). Zdaje mi się, że objaśnienie RA. XVII, 76 jest mylnym.

♀ **Cuzka** p. ♀ **Czucha.**

♀ **Cwajda**, wołanie na bydlę = ksobie, do siebie (hejda = od siebie) Ap. VIII, 76 = Może z Nm.?

♀ **Cwajnos** p. ♀ **Cwejnos.**

♀ **Cwejnos** = rodz. wyżła z nosem rozdwojonym. ♀ **Cwejnos** = nosal; Żyd. ♀ **Cwejnoska** = meretrix = Po Nm. z wei = dwa. Jaką drogą wyraz się utworzył? W słownikach Nm. odpowiedniej nazwy psa nie znalazłem.

♀ **Cwela** p. ♀ **Szwela.**

♀ **Cwentarz** p. **Cmentarz.**

Cwiszgold p. **Ćwiżgult.**

Cwykiel p. **Ćwikiel.**

♀ **Cyba**, ♀ **Cybe**, ♀ **Cybele** nazywają na Litwie kozę, przedrzeźniając Żydów = Nm. ♀ **Zibbe** = owca; jagnię [zap. w związku z Wł. zeba, Hp. chiba = koźle]. Br. żartobl. i Rs. ♀ cyba = koza. Ukr. cyba = marsz! (do psa). Por. Mr. 134 Цыба.

♀ **Cybant** = wyrwant, spojenie pękniętej szyny koła wozowego. ♀ **Cymbánt** = Nm. Ziehbant = tzn.

Cyber- p. **Cybora.**

Cybet p. Zybet.

♀ **Cybi**k = paka, w której ze Wschodu przywożą herbatę — Rs. cybikъ tzn. [zap. ze Wschodu; a może od kubik?]

Cybora pch. **Ciperowe, Cyperowe, Cyperskie, Ciperskie, Cyberowe** korzenie. ♀ **Cypr.** ♀ **Cyprowa** trawa Ciesz. 17 || Słh. cibara = rodz. śliwki Mew. 29 zap. tu nie należy — Łc. cyperos a. cyperum = rodz. rośliny, z Gr. kýpeiros a. kýpeiron = rodz. rośliny. 'Słc. ciperus = juncus triangulatus, skąd Wł. i Hp. cipero, Nm. Cypernwurz a. Cyperngras. Nazwy miejsc. Cibory, Ciborów itd., oraz rod. Ciborowski nie mają z tym związku, pochodzą od Cz cibór. Por. Mr. 134 Cybora. Odróżnić należy Cyprys i pch.

Cyborjum, postać ludowa ♀ **Cymborjum** (której używa H. Sienkiewicz *Pisma* I, 290), podobna (przypadkowo) do 'Słc. (pomiędzy in.) cimbarium i Hp. cimborio || Cz. ciborium. Ssłw. kivorъ, kyvourъ || Wł. Pg. ciborio. Fr. ciboire itd. — Łc. ciborium = tzn. [ale nie od cibus = pokarm, jakby się zdawało, lecz z Gr. kibōrion = mzn. kielich, naśladujący kształt łupiny kwiatu, podobnego do lilji wodnej]. Znosowanie y zap. przez sld. do cymbał, cymbule itp. Por. Dz. I Ciborio. DC. Ciborium.

Cybuch, ♀ Cybuk, ♀ Cepuch, ♀ Czopuch pch. || Cz. Srb. Bg. čibuk. Ukr. Rs. čubukъ || Eur. char., np. Fr. chibouque, Ag. chibouk, Nm. Tschibuk itd. — Tur. czubuk = różga; laska; cybuch; fajka. Przejście znaczenia w Tur., jak w Nm. Pfeife = dudka; cybuch. Przejście znaczenia z cybucha fajkowego na rurę kominową oczywiste. Por. Mew. 36 čibuk. JA. IX, 496. Mt. i MtN. pod čibuk. M. Cybuch. MF. Cybuch. DC. Chibouque. Sld. podprowadził wyrazy gwarowe pod cep i czop.

Cybula p. Cebula.

Cyc pch. = rodz. tkaniny. ♀ **Syc** pch. || Słc. Cz. cíc. Rs. sitecъ || Nm. Zits, Zitz. Ag. chints, chintz. Hl. sits. — Bengal. czynt, czynts. Do nas przez Nm. Por. Mag. Kr. Pfl. IV, 502.

♀ Cycha p. Cech.

Cyfra pch. i złż. ♀ **Cyfra** = 1, żelazko do odbijania deseni 2, wyszywka na ubraniach 3, taniec (niby w desenie tańczony) || Słw. i Eur. z małemi zmianami. 'Słc. cifrae, chifferae, ziferae, cyphri lm. — „Z Ar. wyrazu sifr = pusty, używanego do oznaczenia zera, żywcem przełożonego z Skr. çunja, którym to wyrazem znak ten nazywa się w starożytnych indyjskich traktatach arytmetycznych. Fr. chiffre, ciffre, cyfre początkowo oznaczały tylko zero; dziś jeszcze Pg. cifra i Ag. cipher wyłącznie znak ten wyrażają“. Dc. 95 Chiffre. U nas jeszcze Solski, nawet Minasowicz używają wyrazu cyfra w znaczeniu zera. Rodzaj żeński przeszedł do nas od Niemców. Por. Mr. 131. Cifra. M. 18. Dz. I Cifra. DC. Cifrae. Patrz **Cyra**. Pfl. IV, 388 i in.

Cyga = 1, fryga, wartalka 2, żłobek (w budownictwie). ♀ **Cyga** = studnia (z żórawiem lub kołem) || Słc. čiga. Sz. czyha. Srb. čihra — Węg. csiga = ślimak, muszla; fryga; winda; kość pacierzowa. Mr. 135 myśli, że formy Słw. nie pochodzą z Węgier; sądzą przeciwnie, bo wyraz Węg. ma liczne znaczenia i jest rozgałęziony. Wątpię też, aby Nm. Ziebrunnen (studnia ciągowa) było źródłem wyrazu, bo znaczenie frygi starszym mi się wydaje, a z niego, myślę, dopiero przeniesiono na studnię (Btrge VI, 279). Wątpliwym też wydaje mi się zbliżenie z Łc. ciconja = żóraw. Por. Mr. 135 Cyga i 138 Čigra.

Cygan pch. i złż. Gwarowe postacie zdrobniałe i inne oznaczają naogół 1, albo coś od Cygana pochodzącego (np. taniec, nożyk), albo coś podobnego (z barwy) do Cygana (np. rodz. pieca, rzodkwi, kartofli,

owcy itd.) || Słc. cigañ. Cz. cikán, cigán. Łż. cygan. Słh. cigan. Bg. Srb. ciganin. Ssłw. ciganinъ, aciganinъ. Ukr. Br. cyhán. Rs. cygánъ. || Lit. cigónas. Ngr. athigganos. Nm. Zigeuner. Niektóre narody Eur. nazywają Cyganów od Egiptu, np. Ag. Gipsy lp.; Francuzi od Czech: Bohémien itd. — Dotąd źródła nazwy Cygan z pewnością nie wykryto. Miklosich w obszernym dziele *Ueber die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europa's*, w zesz. VI i w Mt. p. w. cingané mniema, że wyżej podana forma Ngr. jest jej osnową; de Goeje myśli, że Pers. nazwa instrumentu tsieng dała jej początek.

♀ Cygie(d)z p. Cigiędz.

Cygrynowy = morskozielony L. — Zap. Nm. seegrün = tzn. (złż. z See = morze i grün = zielony). Pfil. IV, 441.

Cykada, Cykata, Cukata L. **Cukada** Ciesz. 16 || Cz. sukáda. Rs. cukátъ || Nm. Suckat — Wł. succada = tzn. (od succo = sok, z Łc. succus = sok). Mr. 133 podaje Fr. succade, ale tego wyrazu w źródłach moich nie znalazłem; Francuzi zwą cykadę citronnat. Różne sld. wpłynęły na postacie form naszych.

Cykata p. **Cykada**.

Cykla p. **Ceklinga**.

Cyl p. **Cel**.

Cylarz p. **Celstat**.

♀ **Cymbánt** p. ♀ **Cybant**.

♀ **Cymborjum** p. **Cyborjum**.

Cymbr p. **Cembra**.

Cymbule = „wielka strzała, przed czasy pospolita“ L. z Mączyńskiego — Druga część wyrazu może być albo Nm. Holz = drzewo [mamy to w budulec, strychulec itp. = Bauholz, Sreichholz]; albo raczej -bule = Nm. Bolz(en) = strzała (por. ♀

Bulec = dusza a. żelazko w praso-widle); w takim razie pierwsza część może jest Nm. zieh- (od ziehen = ciągnąć i in. zn.); może był wyraz Nm. *Ziehbolzen i oznaczał z łuku puszczaną strzałę, w przeciwieństwie do *Wurfbolzen = pocisk (ręką) rzucany? W każdym razie zdaje się, że Słc. combolec, cimbolec i in. = sopel jest tym samym wyrazem. Mr. 133 Comb. O. mylnie pisze Cymbule i twierdzi, że to lm.

Cymbury a. **Czymburi** = kajdany, więzy || Srb. čember = zasłona Turczynek; cimbari = pręty żelazne u tkaczy do rozciągania płótna. Ukr. czembir Żł., czymbor Ap. X, 32 = krajka. Rs. čemburъ = trzeci długi lejc uzdeczki, na którym wodzą wierzchowca. — Tur. čénbér = obręcz; naszyjnik itd. Chociaż znaczenie nie zupełnie odpowiada, wolę ten wyraz Tur. za źródło naszego uważać, niżeli čepur = ostrze żelazne, które podaje Mt., idąc za M. 19; łatwiej od pojęcia obręczy przyjść do kajdan, niż od ostrza. Por. Mr. 135 Cymbury i 139 Čimbari.

Cyment = cynamon L. — Nm. Zimm(e)t = cynamon, ze Słc. cynamonium, cinomonium, z Łc. cinnamum, to zaś z Gr. kinnamon, a Gr., według Herod. III, 111, z języka Fenickiego; Hb. kinnamon; „Semici wzięli wyraz z języków Malajskich, w których cynamon zwano kajū manis = słodkie drzewo“ Wgd. p. w. Zimmet. N u nas znalazło się przez sld. do **Cyment** = cement.

♀ **Cymes**, zwykle „sam Cymes“ = wybór, śmietanka (przenośnie), coś najlepszego (np. w towarach, towarzystwie itd.). ♀ **Cynes** = rzecz wyborowa, główna, wierzchołek Kg. Krak. IV, 305. „Dzieci wystrojone były, jak cynesy“ ib. 188 — „Cymes (godny (?), dostojny (?)). W słowniku O. błędnie z mowy Żyd.; wyraz wzięty z Węg. czimes = utytułowany, por. czim = tytuł, czimer = herb, tarcza, czimesez = tytułować, adresować“ RA. XVII, 21.

W moich słownikach Węg. wyrazy powyższe pisane są przez c, ale nie przez cz; pochodzą one z Fr. cimier (por. **Cabr**). Wywód z Węg. wydaje mi się wątpliwym z powodu niejednostajności znaczenia; lepszego jednak podać nie umiem. Hebraiści nasi nasuwają Nm. „zu Muss“ = na wety, na deser [Nm. Muss = mus, rodz. pianki z jabłek itp.]; inni myślą, że to Nm. zum Essen = do jedzenia.

Cymiec p. **Zamsz**.

♀ **Cymper** i ♀ **Cympry** p. **Ca-**
b(e)r.

Cynadra. ♀ **Cynadry** blp. = Słc. cinadr(a) = tzn. — Linde nasuwa Nm. ♀ **geschnader**, wymawiające się **gschnader** = tzn. Mr. 135 nie umie podać słoworodu.

Cynamon p. **Cyment**.

Cynar p. **Cenar**.

Cynawod p. **Cynowód**.

Cyndal p. **Sandał**.

♀ **Cyndalija** p. **Sandał**.

Cyndal p. **Sandał**.

Cyndelin p. **Sandał**.

Cynek = piszczałka, kornet || Słc. cink, Cz. cinek = róg pastuszy — Nm. Zinke ż. = tzn. Mr. 131 Cink.

Cynek = „figura z pięciu, nakształt piątka na kostkach“ L. **Cynkowaty** a. **Cynowaty** = kostkowaty, mający kształt ∴, „sadzony w cynek“ L.; ukośnie tkany; pstry, cętkowaty (zmieszano z czysto Słw. cęta, cętka) ♀ **Czynowate** płótno. ♀ **Cienio-**
wato robić płótno Kg. Ch. I, 77 || Słc. činovatný (ubrus). Cz. činovatý, činovitý. Ukr. czynowatyj — Orzechowski w *Quincunzie* twierdzi, że „słowo to z łaciny wzięte jest, jakoby rzekł quinek“, ale się myli; nie bezpośrednio z Łc., lecz z Wł. cinque = pięć, przez Nm. Zink do nas ono się dostało; Sgm. zinke, zingge. Szc. cink, ciñk =

piątka na kostkach. ♀ **Czyny** = końce pasm i ♀ **Cynka** (Słc. činy = termin tkacki, zap. z Pols.) należy do pnia czyn- i nie ma z cynkiem związku. Ukr. i Cz. wyżej podane przymiotniki są wzięte zap. z Pols., a ♀ **Czynowaty** z Ukr. ♀ **Cienio-**
waty jest sld., z myślą o „cienio-
wanym“ układzie nici. Por. Mr. 131 Cink 3. Brl. 15 Cink. Wgd. Zink. Patrz tu **Es**, **Cynowód**. Rs. cynòvka zap. z Pols. cynowaty, niby rogoża „cynowato“ tkana; patrz ♀ **Cynówka**.

♀ **Cynes** p. ♀ **Cymes**.

Cyngatura p. **Cięgatura**.

Cyngiel a. **Cięgiel** = 1, deszczulka u skrzypiec, za którą zaczepiają się struny 2, jęczyzek u zamka strzelby — Nm. Züngel n. = jęczyzek, zdr. od Zunge ż. język. Deszczulka nazwana tak zap. od „naciągania“ strun i podobieństwa postaci do języka. **Pocięgiel** może pod wpływem wyr. **Cięgiel**. Pfil. IV, 493 i in.

Cyngowanie = młotowanie, kucie żelaza Łb. — Nm. Zängen n. = tzn.

♀ **Cynka** p. **Cynek**.

Cynkatura p. **Cięgatura**.

Cyn(k)owaty p. **Cynek**.

Cynowód, u O. także **Cynawod** = rośl. aquilegia i coptis || Ukr. Syniowoda = orlik — Pfil. I, 136 nazwę tę wywodzą z cynowaty = w piątkę (cynek) ułożony (kwiat); wywód wątpliwy, bo nie wyjaśniający zakończenia; nazwa Ukr. jest też tam mylnie podana, jako sinowod. Gdy zważymy, że istnieje i Lit. sinavadas = orlik (ze Słow.), to przypuszcienie należy, że nazwa Pols. wzięta została z Ukr., ze zmianą s na c. Por. Mew. 295 si- 1. Por. **Cynek**.

♀ **Cynówka** = rogoża O. || Ukr. cinòvka — Rs. cynòvka = tzn. [zap. z Pols. Por. **Cynek**]. Mr. 135.

♀ **Cyntoryja** p. **Centurja**.

♀ Cyntwar p. Cytwar.

Cypel, Cupel. ♀ **Czupel** = wogóle coś ostro, klinowato zakończonego || Słc. i Cz. cip. Głz. cypjel, cympl. Słh. cip. — Nm. Zipfel = strzep, wisior; 'Sgnm. zipf = klin (pola, ziemi); ogon ptaszy itd. Mr. 135 Cypjel. Pfl. IV, 367 i in. Por. **Ceplik.**

Cyper- p. Cybora.

Cypr- p. Cybora.

Cyra a. Céra, Cera pch. ♀ **Czerować.** Gwarowe formy: ♀ **Cyrka**, ♀ **Céreczka** znaczą nie cerowanie, ale ozdoby, haft, floresy, wyszywanie i płaczą się z osnową cyfr. || Słc. cifra = floresy, wyszywania. Ukr. cyrka = wyszycie na koszuli. Br. cyrować = cerować (pończochę, z Pols.) — Mr. 130 Cerować nasuwa 'Słc. cerare = ścigać i Hp. cerrar = zatykać. Nasuwa się też Nm. zieren = zdobić. Lecz najpodobniejszym do prawdy będzie przypuszczenie, że cyrować jest to samo co cyfrować (p. **Cyfra**) i że z dw. znaczenia zdobić, wyszywać, w piśmiennej Polsceżynie pozostał tylko odcień: zaszywać, łątać.

Cyrta p. Certa.

Cyrułik, Cerulik pch. ♀ **Curelik** i rod. **Curelik** || Ze Słowian wyraz ten, w zn. felezera, mają tylko Br. cyrułik, Ukr. cyrułyk, celuryk, cyrjulnik i Rs. cyrjulnik (z Pols.) || Hp. cirujano. Wł. ciruico, cerusico, dw. ceruico. Fr. chirurgien. Ag. surgeon. Lit. cieurūnikas — Gr. cheirourgós = 1, pracownik ręczny wogóle 2, chirurg (złz. z cheir = ręka i *ér-gos od pnia erg- = robię, skąd érgon dzieło, robota); stąd Łc. chirurgus, 'Słc. cerugia = chirurgja itd. Do nas wyraz dostał się z Wł. L zamiast j jak w krogulec, zaledwo. Por. MF. Cyrułik. Mew. 29 cirulik.

Cysar- p. Cesarz.

Cytak, Cytówka p. ♀ Cejtak.

Cytara pch. **Cytra** pch. **Gitara** pch. || Słw. różne blizkobrzmiące postacie || Eur. również — Przez Wł. cetera, cetra, z Łc. cithara, to zaś z Gr. kithára, a Gr. ze Wscho-du (patrz Wgd. p. w. Zitter; Gg. 294). Nasze postacie: cytara z Łc.; cytra z Wł., przez Nm. Zither; gitara z Fr. guitare.

Cytra p. Cytara.

Cytwar pch. ♀ **Cyntwar** || Cz. citvár. Bg. citvar. Ukr. cetwar, cytwar. Rs. cytvarь || Fr. zédoaire. Hp. cedoaria, zedoaria. Wł. zettovario. Nm. Zitwer, dw. zitwar. 'Słc. zedoaria, zeduarium. Węg. csitvar — Przez Sgnm. zitwar, z Ar.-Pers. zedwar, dzedwar, zedwar. Por. MF. Cetvar. Mr. 23 Цетварь. Wgd. Zitwer. Dc. 228 Zédoaire. Mew. 28 cetvarь. Pfl. IV, 472. Por. ♀ **Czyberzat.**

♀ Cywać p. ♀ Cewać.

Cyweta p. Zybet.

♀ Cywun p. ♀ Ciwun.

Cyzjojanus a. Cizjojanus L. „Ephemeris (kalendarz) syllabica“ Kn. — Z Łc. wyrazów cisio (aby przypomnieć circumcisio = obrezanie) i Janus, aby przypomnieć Januarius = styczeń; jak ta nazwa, tak i cały kalendarz układano w średniowieczu ze zgłosek i niby wyrazów Łc., w celu ułatwienia zapamiętania dat kalendarzowych. Por. Grässe *Lehrbuch einer allgem. Literärgeschichte* t. II, dział II, cz. 2^a, str. 839. Lippelt *Christenthum*, 594.

Czaban p. Caban.

♀ **Czabaraszka** = taniec RT. 189. 241. — Ukr. czabaraszka = wesola a krótka piosenka. Por. Rs. ♀ čabarůška = kubek.

Czabatura = rodz. dawnej komody O. — Wyrazu tego w słownikach Wł. nie znalazłem, ale wnosząc z tego, że są wyrazy Wł. ciabatta

= stary trzewik, ciabatte blp. = gałgany, ciabatteria = drobiazg, gałgan itd., można przypuszczać wyraz *ciabattura = skład rupieci, gałganków. Por. Czobot. Patrz Czabot.

♀ **Czabot**, ♀ **Czobot**, ♀ **Czobut** = 1, (duży) but 2, blp. spodnie buchaste 3, pewna roślina || Br. czóbot. Ukr. czóbit. Rs. čěbotъ || Wł. ciabatta = stary trzewik. Hp. zapata = rodz. obuwia. Fr. savate = stary trzewik; sabot = trzewik drewniany, sabot. Rum. cioboată = buty chłopskie; ciobotar = szewc. Lit. čiabátas = but; čiabatórius = szewc — Źródłem jest Pers. čabatan lm. = buty zwierzchnie, skąd Tur. tak samo brzmiący wyraz. Do nas zap. przez Ukr. Por. Mew. 36 čobotъ. MF. Čeboty. M. 17. Zft. XI, 291. Mt. i MtN. p. w. čabatan. Mr. 24 Чеботы. Msg. I, 91 Чоботъ. Dz. I. Ciabatta i II, c Sabot. Por. tu **Chobot** i **Czabatura**.

Czach, **Czacht** p. **Szacht**.

Czacha p. **Cacha**.

♀ **Czacina** p. ♀ **Cetyna**.

Czac(z) p. **Czadz**.

Czadz, **Czacz**, **Czac** zwykle w wyrażeniu: „w czac rzucić“ = na kupę. „**Czadz** = rzucenie orzechów dzieciom, albo i pieniędzy, upominek to był z zabawą złączony“ Gołębiowski *Gry*, 63. — Wątpię, aby wyraz ten pochodził z Nm. Schatz = skarb; nie jest to też Sslw. cęta = pieniądź (Pols. cząty = dukat, cętka = blaszka metalowa); sądzę że to Tur. czacz, czadz = kupa zboża. MtN. I, 19 čač.

♀ **Czahar**, częściej blp. ♀ **Czahary**. ♀ **Czahor** = zarośla. **Czair** = łąka L. || Srb. čajir(a) = łąka, polana. Bg. čair = tzn. Ukr. czahar = krzaki, zarośla, trzciniśko — Tur. čajer = łąka. Pers. čera = pastwisko końskie. Czahar wzięliśmy przez Ukr., Czair wprost z Tur. Por.

Mt. i MtN. pod čajer. Pop. 246 Чапа. M. 19 Czair.

♀ **Czahor** p. ♀ **Czahar**.

♀ **Czahun** p. ♀ **Czuhun**.

Czaik p. **Czajka**.

Czair p. ♀ **Czahar**.

♀ **Czaj** = herbata. ♀ **Czajnik** = imbryk || Słc. Cz. Bg. Ukr. Rs. čaj. Rs. čajnikъ = imbryk || Wyraz Rs. čaj znany w Europ., jako char. Hp. tčé, w Ameryce Hp. cha, Wł. tè i cia, Fr. thé, Ag. tea. W botanice Łc. herba thea, skąd nasza herbata, a stąd Br. harbàta, herbàta, Lit. arbatà, erbatà. Tur. (z Pers.) czaj — Źródłem wyrazów powyższych są Chińs. cza i połudn. Chińs. the, tha. Myśmy wzięli wyraz herbata z książek, a ♀ **Czaj** i ♀ **Czajnik** z Rs. Por. Mt. i MtN. p. w. čaj. Dz. I. Tè. Mag. Tea. Wgd. Thee. Mew. 84 herbata. Mr. 175 Herbata; oba ostatnie źródła mylą się, podając tylko herba za źródło naszego wyrazu.

♀ **Czajezaduch** *Wisła* III, 743, wyraz nieobjaśniony; zap. toż znaczy, co ♀ **Ocajdusza** (z Ukr.), k. p. Podobieństwo w brzmieniu z ♀ cca dusa, ♀ o ccéj dusy = na czezo, jest zap. tylko przypadkowym.

Czajka, **Czaik** pch. = rodz. łodzi || Cz. šajka, čajka. Słn. šajka = statek. Srb. šajka. Bg. šajka, šajtja. Ukr. Br. czajka. Rs. šajka || Rum. šaică = szalupa. Węg. sajka, csajka. Fr. saïque. Nm. Czaike char. — Tur. šajka = łódź, barka. Por. MF. Šajka. Mt. i MtN. p. w. šajka. Dc. 200 Saïque. Mr. 80 Šajka łączy Czajka z Tur. **Kaik**, k. p. Nasze: Czajka zap. z Ukr., Czaike zaś może z Tur. kaik, pod wpływem Czajki. Nazwa ptaka nie ma związku z wyrazami powyższymi.

Czakać, **Czakać** = zahaczać, na hak wbijać. — Albo to samo, co czachnać, ciachnać, albo może w związku z Węg. csaklya = hak,

csáklyáz = hakiem targać, roztar-
gać, skąd Srb. čaklja = hak, Słh.
i Chrw. čaklja = motyka, hak. Por.
Mr. 135 Čaklja.

Czakan p. Czekan.

Czako = czapka wojskowa || Słw.
i Eur. char. — Węg. csákó = tzn.

Czal = tył (wojska). „Czoło i czal“
L. Zap. tu należy **Cal**, wyraz oryński
= „ostatnia plenica w pasie, spięta
z przedałem“ KSL. 335 — Mr.
135 słusznie myśli, że to wyraz nie
Słw.; ale skąd?

Czamanaga = sztuka mięsa or-
miańska L. — ?

Czamara pch. **Symara** Sienkie-
wicz *Pójdźmy za nim*. **Szamerować**
pch. || Cz. čamara (z Pols.) Słh. ča-
mar(a) = czapka (futrzana). Srb.
djama, džama = rodz. stroju ko-
biecego. Ukr. czamara. Rs. če-
marka (z Pols.); samara = ubiór
z długimi połami || Wł. zimarra =
długa suknia płócienna; ♀ accia-
marra = kozuch. Hp. zamarro,
chamarra = kozuch. Fr. cha-
marre = kozuch; chamarrer =
szamerować; simare a. cimare =
długa suknia. Nm. schameriren a.
chameriren = szamerować —
„Z Pers. džamé, czamé = suknia
wogóle, w przypadkowaniu džame-
rà, czamerà“ M. 19. MtN. I, 31
džamé. Symara i szamerować
z Fr. Mew. 30 czamara. Mr. 136 Ča-
mar; 317 Szamerować.

Czambur p. Cembra.

Czambuł, Czamboł = 1, krótki
najazd, zagon 2, cwał, galop. **Wczam-
buł** = 1, hurtem 2, w bród, obficie
|| Ukr. czambuł = konna czata ta-
tarska a. kozacka || Rum. čambul,
čambur = napad — „Tatar. cza-
pu a. czapuł = zagon, krótki na-
jazd. Czapmak, skąd czapuł, zna-
czy właściwie biec, jechać cwałem, a
czylośnie napadać; zap. c(z)wał
pochodzi od tegoż wyrazu, bo w nie-
których narzeczach Tatar. wymawia

się on czawuł“ M. 19 MtN. I, 21
čapul.

Czamet p. Kamlot.

Czamer p. Cembra.

Czanka = drażek u munsztuka
— Może Cz. caňk = munsztuk;
albo też może zam. *dszczanka =
deseczka, *dszczanka?

♀ Czanturja p. Centurja.

♀ Czapicha p. Czapka.

Czapka i ♀ **Czapa** pch. **Czepiec**
i ♀ **Czep** pch. i złż. **Kapa** i **Kapka**
oraz pch. ♀ **Czapicha** a. ♀ **Cza-
poch** = rodz. kapoty || Słc. čiapka.
Cz. čapka, ♀ čepka. Głż. čapka.
Chrw. šapka. Bg. šapka. Ukr. Br.
Rs. šapka. Głż. khapa, oraz kapa
w różn. acz pokrewnych znaczeniach
u in. Słowian. Głż. čepc = czepiec,
Słw. čepьць i u in. Słowian z ma-
łymi zmianami || Lit. čiápcius,
szépszis = czepiec. Węg. cse-
pesz. Sgm. chappa. Węg. kápa.
Fr. cape, chape, chapeau itd.
W całej Europie, w różnych odmia-
nach brzmienia i znaczenia — Wszyst-
ko to ze Słc. cap(p)a = rodz. burki
z kapiszonem, coś naksztalt kapy ko-
ścielnej; wyraz to może ludowy z cza-
sów rzymskich od capio = biore,
jak i u nas ubiór od brać, Sgm.
gifang = ubiór od fahan = brać,
łapać. Por. Dz. I Cappa. Wyraz cap-
(p)a dał mnóstwo pochodnych w Eu-
ropie i u nas, z ogólnym znaczeniem
okrycia; patrz tu **Kapa, Kapka,
Kaplica, Kapelan, Kapuza, Ka-
pica, Kapiszon, Kabat, Kapota,
Kaplan, Kapela, Kapelus.** Do
nas może z Cz. Por. Mew. 32 čepьць;
111 kapa. MF. Šapka. Mr. 137 Čepica.
DC. Capa.

♀ Czapoch p. Czapka.

**Czaprak, Czaprag, ♀ Szabrak,
♀ Szabraka** || Słc. čabraka. Cz.
čabrak. Słh. čabraka, čaprag.
Rs. čaprak || Nm. Schabracke
(stąd nasze formy gwarowe). Fr. cha-
braque — Tur. čaprak = „jed-

wabne, złotem lub drogiemi kamieniami naszywane przykrycie na konia“ M. 19. Por. MF. Čaprak. Mt. p. w. čaprak. Mew. 30 čaprakъ.

Czapstrych, Czapstrzyk p. Capstryk.

Czara pch. || Br. Rs. čara. Ukr. czarka || Lit. čerka — Źródło wprawy wątpliwe. Por. Mew. 30 čara. Lpf. VII, 31 p. w. Чертнь. Mr. 136 z Grm. ker, Nm. ♀ kar = wszelakie naczynie itd. Może najbliższym jest Ar. džarra = duże naczynie gliniane na wodę, skąd Fr. jarre, Hp. jarra, jarro, Wł. giara, giarro. Dc. 144 Jarre.

Czardasz || Słc. čardáš i w in. Słw. jako char. || Nm. Tschardas, Csardas i in. Eur. jako char. — Węg. csárdás = 1, karczmarz 2, taniec (karczemy), od csárda = karczma. Por. ♀ **Czartak.**

Czarletan p. Szarlatan.

♀ **Czaromcha p. Czeremcha.**

♀ **Czartak** = rodz. budowli, szalasu. W. Pol *Póln. wschód Ew.* III, 372. 381 || Srb. čardak = mzn. buda, chata na słupach straży granicznej; djerdek = sypialnia. Bg. črdak = poddasze. Słw. črtogъ = sypialnia, stąd Rs. čertogъ = pałac. Rs. čerdakъ = poddasze. Ukr. czerdák = poddasze; pokład || Rum. ciardac = namiot. Ngr. tzardáki. Zap. tu należy Węg. csárda = karczma (por. **Czardasz**) — Tur. čartak = budka na dachu, z Pers. Mt. i MtN. p. w. čartak. Mew. 35 čertogъ.

Czarcz p. Car.

Czausz, Czaus = u Turków pokojowiec, goniec || Cz. čouš. Srb. čauš, čaja, čajo. Bg. čjavuš, čauš. Ukr. čauš, čaušz || Eur. char., np. Fr. chiaoux, chaoux. Nm. Tschausch. Ngr. tsaoušes i inaezej. Rum. ciauš = kapral — Tur. čavuš (z Pers.) = drabant, herold. Mt. p. w. čavuš. M. 20. Dc. 93 Chiaoux. Por. miejsc. **Czausy, Czausowa.**

Czawun = wszelkie ogrodzenie L. — Nm. Zaun = płot. Ten sam wyraz mamy w Tyn, k. p. Pfil. IV, 447.

Czaz = zgięcie chluby (wici), służące do wiązania z sobą chlub KSL. 63 — ?

Czab(er) p. Čab(er).

Czczyn = „zasklepienie nad ogniskiem w piecu piekarskim a hutniczym“ Z. — Może z Cz. čtin = dolne sklepienie pieca hutniczego; albo też może Cz. z Pols.? Por. **Czerryn.**

♀ **Czeber p. Ceber.**

♀ **Czebrotek, ♀ Czebrotka, p. Ceber.**

Czechczery blp. = gacie obszerne, czasem **Czechczery**. ♀ **Czekczery** = spodnie. ♀ **Ciacheiary** = tzn. ♀ **Chackory** = tzn. || Srb. čakšire. Rs. čikčiry, čakčiry, čakčury i inaczej || Ngr. saxiria i inaczej — Tur. čakšer, čakčir = długie, obszerne spodnie, z Pers. Mt. p. w. čakšer. M. 20. Mew. 36 čikčiry. JA. IX, 494.

Czecheł m., Czechło n. „Lazye bne czechly = sudaria“ SŁP. ♀ **Czechchoł** (z Rs.) = pokrywadło, futerał. ♀ **Czycheł, ♀ Čycheł** (śmiertelny). Por. miejsc. **Czechel** || Cz. čechel = mzn. toż co Pols.; wyraz u Czechów starodawny Brl. 19. 152. Słw. čehlъ = zasłona. Bg. čehъl = trzewik; čehlarin = szewc. Rs. čehòlъ = futerał. Ukr. czochła = szerokie otwory rękawów; czòchły = mankiety. — Wątpię, aby M. 20 miał słuszność, wywodząc wyraz ten z Pers. czuha = sukno, tkanina; wyraz ten mamy w **Czucha**, k. p. Właściwiejby było szukać źródła w Nm. Zieche, zdrobn. ♀ **Ziechel** (patrz **Cecha**); być może, iż **Cecha** wzięliśmy sami, a **Czecheł** przez Czechów. Mew. 31 čehlъ przytacza czyjeś zbliżenie z Prus. kekulis = botuch, prześcieradło i Gt. hakuls = płaszcz i słusz-

nie wątpi o tożsamości Czechła z Gzłem. Por. Mr. 137 Čehrl.

♀ **Czechman** = djabeł, np. w wyrażeniu „Czechman go tam wie“ (ustnie od J. Bystronia i Pfl. IV, 282). — Cz. čechman = djabeł, a także čechmant, čerchman, čerchmant, np. „aby tě č. vzal!“ (bodaj cie djabeł wziął).

Czechman p. Czekman.

Czczena Spols. = „fale morskie, nawalność“ O. — Może jest tu jakaś niedokładność? ♀ **Czczena**, Cz. ččina = igliwie, chróst drobny, to samo, co ♀ **Cetyna** (szczecina), k. p.

Czczuga = 1. rodz. jesiotra 2, rodz. szabli (szabla tak nazwana zap. przez podobieństwo kształtu do ryby, por. Rs. sablja = ryba, cyprinus cultratus itp.) ♀ **Czczuchy** = „świnie, także ryby szterlety“ RT. 189. || Słw. kečiga, keča. Srb. kečiga, kečika, čiga. Rs. ččuga = sterlet || Ngr. kėtzigá. Węg. kecsege, köcsöge = jesiotr. — Może z Węg. M. 20 mylnie wywodzi nazwę ryby od szabli, a tej od Czczenców. Mr. 138 Čiga; 200 Keča, Kečiga. Mew. 114 kečiga.

♀ Czehryn p. ♀ Czeryn.

♀ **Czej**, ♀ **Czeń** = może Ap. I, 65. Siemiński w *Odysei* str. 66 i ind. L. p. w. A czy || Sbr. aczej JA. IX, 370. Br. aczej = chyba. Rs. čaj = zapewne, pono, chyba — Ukr. czej, czeń = może, może też [od Słw. pnia ča-, skąd Ssłw. čajati = czekać, oczekiwać, spodziewać się i nasze czaić się, czekać. Por. Mew. 30 ča- v čaka-].

Czekan, **Czakan**, **Ciekan** = 1, rodz. bronii 2, kilof 3, narzędzie muryczne (tak nazwane, że się nosiło w postaci laski z rączką nakształt kilofa) || Słowianie mają wszyscy, z różnemi zmianami brzmienia i znaczenia || Eur. jako char. Liczne formy uralsko-altajskie wylicza Mt. p. w. čekić — Tur. čėkan, mzn. = młot z Pers. Węg. csákány = ciupaga; kopacz-

ka. Por. Lpf. VII, 29. MF. Čakan. Mr. 135 Čakanac, 140 Čokan. Brl. 20.

♀ Czekcerki p. Czechczery.

Czekhauz p. Cajghauz.

Czekman pch. **Czechman**. **Sukmana**. ♀ **Sukman** pch. **Sukniana** = sukmana || Srb. čekme = rodz. pancerza. Ukr. čekmėń, čekmān. Rs. čekmėń. Ukr. sukmana. Rs. sukmanъ || Rum. sucman = chłopska odzież zwierchnia. Węg. szokmány — Tur. čekmėn = odzież zwierchnia. Północnotur. sükman, Czuwas. suchman. Mt. p. w. čekmėn. M. 20. JA. IX, 495. Suknia tu nie należy. Forma Sukniana jest sld.

Czekolada p. Czokolada.

Czekulata p. Czokolada.

♀ **Czemadan**, ♀ **Czemodan**, ♀ **Czumadan** = mantelzak, waliza || Srb. džamadan = rodz. ubrania. Bg. džamadan i inaczej. Ukr. czemodan i inaczej. Rs. čemodanъ i inaczej. || Sgr. tzamandās. Albań. džamadan = rodz. ubrania — Tur. džamadan, džėmdan, džamėdan (z Ar.) skrzynia na odzież; walizka. Mt. p. w. džamadan. Mr. 137 i 385 Чемоданъ.

♀ **Czemchać** = czechać, czochać, ciokać, trzeć o co. W. Pol. *Rok myśl.* 252 — Ukr. czymchaty, czymśaty, czimchaty, czemsaty = tzn.

♀ **Czemery** = „krzyże, grzbiet, np. połamać wilkowi czemery“ RT. 189. — Ukr. czėmery złomyty = krzyże złamać. Patrz **Cąbr**. Według RA. XVII, 29 ♀ **Czemier** ma pochodzić z Cz. čemer = kość grzbietowa [w takim razie należałoby to do **Cąbr** w tym zn., k. p.]; ale wyraz Čemer słownik Kotta objaśnia jako 1, trucizna (ciemierzyca) 2, choroba ♀ **Cemir**, k. p. W znaczeniu cąbru (kości grzbietowej) Czesi mają tylko podobnie brzmiący cemr.

♀ Czemodan p. ♀ Czemadan.

Czempowanie = „a. mięsienie, ugniatanie ciała palcami itd.“ O. Dziś mówimy masaż. — Ag. shampoo a. champoo = gnieść, masować; rzeczownik shampoing a. champoing; wyraz wzięty z Tur.

♀ **Czeń** p. ♀ **Czej**.

♀ **Czep** = część jakiegoś przyrządu we młynie (ustnie od J. Bystronia). — Cz. čep = dużo znaczeń części maszyn, np. czop u koła rozpędowego, w tokarni itd. [= Pols. czop]. Patrz **Czop**.

♀ **Czepań** = 1, skorupa 2, głowa (co do przejścia znaczenia por. czerep i Łc. testa) — Cz. čepaň = skorupa [= (s)třepaň, od tegoż pnia, co Pols. trzop]. RA. XVII, 29.

Czep(iec) p. **Czapka**.

Czer p. **Czyr**.

♀ **Czerak** p. ♀ **Czyrek**.

♀ **Czerecha** p. **Trześnia**.

Czereda — Ukr. czereda = 1, szereg, kolej 2, trzoda [= Pols. trzoda].

Czeremcha, ♀ **Czaromcha**, ♀ **Czeromcha**, ♀ **Czeremszyna** — Ukr. czeremucha, czeremcha [ten sam wyraz, co Pols. Trzemcha, skąd Trzemeszno itd. Być może, iż **Czeremcha** powstała z **Czerecha** (trześnia), to zaś z Łc. cerasus i że **Trześnia** i **Trzemcha** są późniejszymi wytworami, niby spolszczeniem form, uczuwanych jako Ruskie?]. Por. Mew. 33 čermcha 1 i 2. Lpf. VII, 31 Ceremica.

♀ **Czeremere** „w czubku“ RT. 189 = podpicie, podchmielenie. — Zap. Węg. csere-beres = szacherka. RA. XVII, 21.

♀ **Czeremszyna** p. **Czeremcha**.

♀ **Czeren** p. ♀ **Czeryn**.

Czerep, ♀ **Czerepy** lp. a. blp. = szczyby ♀ **Cierepa** — Ukr. Br.

czerep = 1, czaszka 2, szczyby [= Pols. trzop].

♀ **Czerepacha**, ♀ **Czerpacha** = żółw — Ukr. Br. czerepacha = tzn. [od czerep = trzop, skorupa]. Może tu należy ♀ **Czerepecha** = kobieta rozczochrana.

♀ **Czeres** a. ♀ **Czerez** = trzos — Ukr. czeres = tzn. [= Pols. trzos].

Czereśnia p. **Trześnia**.

♀ **Czerewo** a. ♀ **Czerew'** = wnętrze, trzewia — Ukr. czerewo = brzuch, żołądek [= Pols. trzewo].

♀ **Czerha** = „następstwo kolejne, zwłaszcza we młynie“ RT. 189. L. przytacza przykład z Bratkowskiego, ale mylnie wyraz objaśnia. || Mew. 33 čerga 2 przytacza Lit. čerga; słownik Kurschata wyrazu tego nie podaje — Ukr. Br. czerha = kolej; orszak; czerhaju = kolejną, kolejno [MtN. II, 95 čerge myśli, że czerha jest tym samym wyrazem, co czereda. Lpf. VII, 31 mniema, że z Tat. čerig a. čerik = wojsko, hufiec, Tur. čarcha, čarka = straż przednia].

♀ **Czerkusze** = „gat. śliwek, zwanych w Krakowie damaszkami“ RT. 190 — ?

♀ **Czernica** p. ♀ **Czerniec**.

♀ **Czerniec** = mnich grecki. ♀ **Czernica** = mniszka i pch. ♀ **Czerca** 2 pp. L. i WH. 94. *Paladyn* „Czorc“ Olizarowskiego. „Czercza“ *mogila* Kraszewskiego = *czerncza. — Ukr. czernec m., czernycia ż. = tzn. [ze Ssłw. čръньць = tzn., od czarnej barwy ubrania]. Por. mój *Słownik lud.* odb. str. 34.

♀ **Czeromcha** p. **Czeremcha**.

♀ **Czerot** p. ♀ **Oczeret**.

♀ **Czerować** p. **Cyra**.

♀ **Czerpacha** p. ♀ **Czerepacha**.

♀ **Czérśak** = rośl. dipsacus — Ukr. czersak = tzn.

♀ Czerun p. ♀ Czeryn.

♀ Czeryn = podstawa ogniska L.
 ♀ Cerun, ♀ Czran, ♀ Czeren,
 ♀ Czerun, ♀ Czehryn = „płaska
 panew a. kocioł do warzenia solanki
 we Wsch. Galicji“ Łb. p. w. Cerun.
 Z. p. w. Czeryn || Słw. w różnych po-
 staciach i z różn. pokrewnemi zna-
 czeniami, np. Ssłw. čerěń, čerěń,
 čerěń = patelnia; čerěń = trój-
 nog piecowy — Ukr. czėriń, czė-
 reń, czerina = dno pieca, ognisko;
 czerenki = oprawa noża. Jest to
 ten sam wyraz, co Pols. trzon (Słc.
 čren, Cz. střen, střěń itd. Mew.
 čern- i černъ podzielone na sześć
 aż kategorii!). Czran wydaje się for-
 mą Spols. Bdp. 55 čran. Por. **Cie-
 rzeniec i Czczyn.** Mew. 33 čerěń.
 Lpf. VII, 31 čerėn i Черпнь. Czeh-
 ryn jest sld. do nazwy miasta Czeh-
 ryna.

♀ Czesta p. ♀ Cesta.

♀ Czeszczewik = rodz. grzyba;
 nazwę dał Jundziłł młodszy — Zap.
 Br. Nosowicz nie ma.

Cześnik pch. **Podczaszy** pch. ||
 Słc. čašnik. Cz. čėšnik, čišnik
 — Zwykle wyraz ten wywodzą od
 czasza, Mew. 31. Ale że po Pers.
 cześnik nazywa się čašnigir a.
 čėšnigir i pochodzi od čašni a.
 čėšni = smak (por. Nm. Vorko-
 ster), skąd i Tur. formy Mt. i MtN.
 pod w. čašnigir, należałoby więc zba-
 dać, czy nie ze Wschodu do nas, lub
 do Czechów nazwa ta przybyła i roz-
 ważyć, czyśmy jej nie przejęli od
 Czechów.

♀ Czetyna p. ♀ Cetyna.

Czewra = zasłona na twarz Sło-
 wacki, *Lambro* IX. || Srb. čevre =
 chustka haftowana. Bg. dževre =
 rodz. chustki || Rum. gėbrea i in. =
 ścierka. Ngr. tsebrė = chustka do
 nosa — Tur. čėvrė ma znaczyć,
 podług MtN. p. t. w. = „Umkreis“,
 więc okrag?

♀ Czło p. Cło.

♀ Czmud = bałamut, oszust. ♀
Czmucić = bałamucić, oszukiwać,
 durzyć — Br. czmud, czmucić =
 tzn. Ukr. czmud, czmudnyk =
 tzn.

**Czokolada, Ciokolata, Czeko-
 lada, Czekulata** i inaczej, oraz pch.
 || Słc. čukoláda. Cz. čokoláda
 itd. Rs. šekoláda || Eur. z małemi
 zmianami w brzmieniu — Wł. cioc-
 colata, to zaś z Meksyk. čokol-
 latl, złż. z čoko = kakao i latl
 woda. Dz. I. Cioccolata. Por. Tylor
Researches 1870, str. 181. Chwiejność
 naszych form pod wpływem sld.

Czołdak p. Czołdar.

Czołdar = „Pers. czoldur, przy-
 krycie wełniane kosmate na konie“
 L., u Trotza **Czołdro**. MtN. I, 25 p.
 w. čoltar podaje jeszcze Pols. **Czoł-
 dak**, a tamże II, 189 „Pols. **Czoł-
 dur** = przykrycie Tur. na konia“, ze
 słowniczka Czartoryskiego || Srb. čol-
 tar = dera || Rum. cioltar = dera.
 Węg. csóltár, csótár, csujtár =
 czaprak — Tur. čıldar = „pospo-
 lity pokrowiec na konie z wełny ko-
 matej“ M. 21. MF. p. w. Kolter, a za
 nim Mr. 140 Czołdar mylnie utożsa-
 miają Pols. Czołdro z **Kołdra**, k.
 p., wyrazem Wł. pochodzenia. Por.
 MtN. p. w. čoltar.

Czołdur p. Czołdar.

Czołgać się pch. i złż. — Być
 może, iż wyraz ten jest obcym, po-
 nieważ 1, inne języki Słw. go nie
 mają 2, prócz niego posiadamy równo-
 znaczne pełzać, płazać się 3, bu-
 dowa głosowa jest dość niezwykłą.
 Mr. 140 zbliża Sgnm. kelgen = peł-
 zać. Linde zestawia Węg. szolgalni
 = służyć. Węg. szolga = sługa, po-
 chodzi ze Słw. i bardzo jest w języku
 Węg. rozgałęziony; możebnym więc
 jest pochodzenie Czołgać się z
 Węg. Skąd O. ma postać „Stołgać
 się przestarzałe = czolgać się“, nie
 wiem. Mew. 36 nie podaje żadnej
 wskazówki. Por. ♀ **Czugać się.**

Czop pch. i złż. ♀ **Cap** = zacio-
 sany koniec belki || Słc. čap. Cz. čep.

Głz. čop. Dłz. cop. Słn. Srb. Bg. čep. Ukr. czip. Rs. capfa || Węg. csap. Rum. cep. Lit. cąpas. Fr. tape, tapon, tampon. Wł. zaffo. Słc. tappus — Czy wszystkie wyrazy Słw. pochodzą z Nm. Zapfen, o tym wolno wątpić, wraz z Mr. 24 Čep; być może, iż nasz czop, oraz Słw. čep itd. pochodzą od pniaczep, skąd nasze czepić i tylko, pod wpływem Nm. Zapf(en), nagięły się do niektórych tego ostatniego wyrazu znaczeń. ♀ Cap (skąd Lit. cąpas) i Dłz. cop niewątpliwie z Nm. są wzięte. Por. Mr. Čep, 343 Tapun. Mew. 32 черъ (Miklosich mylnie zbliża Pols. ♀ czep w zn. żołądka przeżuwających; jest to raczej ♀ czep = czepiec; por. czepiec, w którym dzieci się rodzą). M. 21 nasuwa pochodzenie Pers. Por. ♀ Czep.

♀ Czopuch p. Cybuch.

Czorba p. Ciurba.

♀ Czortopchajka = lichy wózek, kałamaszka — Ukr. czortopchajka = tzn.

Czosyk = młoda odrośl na roślinie, szczególnie na kapuście. Podczos = tzn., oraz szparag Kn. ♀ Podczos = potrawa z liści młodej kapusty RT. 224 || Rs. podčesъ = szparag (zap. z Pols.) || Fr. écot mzn. = pieniek z końcami gałęzi Dz. I. Scotto — Zap. Nm. Schoss = odrośl, wyrostek.

♀ Czółka p. ♀ Czółka.

♀ Czran p. ♀ Czeryn.

Czub pch. oraz pochodne od osnowy czupr- (czupryna itd.) czy są Słw.? O tym patrz Lpf. VII, 32 čiperný, 39 Чойоръ i 41 Čupa. Mew. 37 čup-. RA. XVII, 41 kopiradło. Mr. 141 Чупрунъ. Mew. 32 черъ, черуръ.

Czuba p. Szuba.

♀ Czucha a. ♀ Czuba, ♀ Cucha, zdobn. ♀ Cuzka (= czużka). ♀ Czuja, ♀ Czujska. ♀ Czuchań a. ♀ Czuhania. „Czuchańcy albo

Śpiżaki, zwani od ♀ czuchań a. o-
pończ“ ER. II, 828. ♀ Czuchań Sgg.
II, 693. ♀ Szuja. ♀ Czuhaj || Słc.
čuha (u Kotta). Słn. čoha = płaszcz.
Srb. čoha, čova, čošan, čohane.
Bg. čoha. Ukr. czuha, czuhaina,
czuhaj, czuhania. Br. czuhaj
m. i ž. = odzież zwierzchnia || Węg.
csuha, csoha. Ngr. tsochenios;
tsócha = sukno — Tur. čoha =
sukno. Mt. i MtN. p. w. čoha. „Pers.
i Tatar. czucha = płaszcz z sukna
grubego z rękawami“ M. 21. RA.
XVII, 21. 76. Forma nasza czuha
zap. z Węg. czuhaj; czuchań i czu-
hania z Ukr.; czujka zap. ze
zdrobn. czuhajka; szuja jest sld.
Por. Czecheł.

♀ Czugać się = ślizgać się —
Ukr. czówhaty sia = tzn. (z Pols.
czołgać się, k. p.)

♀ Czugun p. ♀ Czuhun.

♀ Czucha p. ♀ Czucha.

Czuhaleja p. Szuhaleja.

♀ Czuchań p. Czucha.

♀ Czuhun, ♀ Czugun, ♀ Czy-
hun, ♀ Czahun pch. = lane żelazo.
♀ Czuhunka = kolej żelazna || Br.
czyhun; czyhunka = kolej. Ukr.
czuhun, czawun, czaun, cza-
hun; czuhunka = kolej. Bg. ču-
gun. Srb. djugum = duży dzban
miedziany || Rum. ciau = kociel że-
lazny — Rs. čugunъ ♀ cygùnъ
= lane żelazo; čugunka = kolej;
to zaś z Dżagat. čüjün JA. IX, 496.
Mt. i MtN. p. w. čujén. Gt. I, 21.

♀ Czuja p. ♀ Czucha.

♀ Czółka, ♀ Czółka, ♀ Cuł-
ka, ♀ Cółka = onuca, szmata || Bg.
čulka = skarpetka. Ukr. czułó-
czok = pończocha. Rs. čulókъ =
tzn. || Lit. cziulka = skarpetka, poń-
czocha, onuca — Tur. čölkja =
pończocha. Por. Mt. I, 43. MtN. I, 25.
II, 97 čölkja. Do nas zap. przez Ukr.
Por. RA. XVII, 29.

Czuma p. Cuma.

♀ **Czumadan** p. ♀ **Czemadan.**

♀ **Czumadrycha** = rodz. tańca
O. — Z Br. lub Ukr.

♀ **Czumak** pch. = furman zbożowy na Podolu i Ukrainie || Rs. ♀ **čumakъ** = 1, karczmarz 2, furman. Br. **czumak** = dozorca akcyzy karczemnej. || Rum. **ciomag** = maczuga — Ukr. **czumak** pch. = tzn., to zaś zap. z Tur. **čumak-dar** = buławnik, od **čumak** a. **čomak** = maczuga, z Pers. **čumagh** = maczuga. Dla czego tak przezwano furmanów? Por. Mt. 141. Mt. i MtN. p. w. **čomak** i **čumak**.

♀ **Czupel** p. **Cypel.**

Czurydło p. **Czuryło.**

Czuryło a. **Czurydło** = rodz. rośliny (Kn. z Siennika) — Nowoutworzona Gr.-Łc. nazwa rośliny cyrilla, podprowadzona pod Rusiń. przekształcenie imienia **Cyryl** (Gr. **Kýrillos**): **Czuryło**, skąd też i rodowe **Czuryło** i nasze **czuryło** w zn. chłystek O. Br. **čuryła** = koczodan, brudas; odludek (i tu osnowę Słw. **čur-** podprowadzono pod imię **Kýrillos**). U O. mylnie wydrukowano **czurgłowy**, zam. **czuryłowy**.

♀ **Czutra** = podróżna flaszka drewniana Jeż *Urocz* 1-e wyd. str. 156 || Słc. **čutura**. Słh. **čutura**, **čutara**, **čotura**. Srb. **čutura**. Bg. **čotra**, **čutura**. Ukr. **čitura**; **čutura** = munsztuk u fajki || Węg. **csutura**. Rum. **cintură** = munsztuk; wiadro; flaszka drewniana; **citură** = wiadro. Ngr. **tsjótra** — Tur. **čotura** = flaszka drewniana. [Może Gr. **chýtra**, **kántharos**, a. Wł. **ciotola**]. Do nas zap. ze Słc.

♀ **Czyberzat** = flores cinae *Wisła* III, 90 — Nm. **Zitwersaat** = ziarnka cytwarowe, złż. z **Zitwer** i **Saat** = nasienie. Por. **Uytwar**.

C(z)ychel p. **Czechel.**

♀ **Czygiędz** p. ♀ **Cigiędz.**

♀ **Czyhun** p. ♀ **Czuhun.**

Czykitaj, Dzygietaj, Dzygietaj, Dżagataj = equus hemionus O. || Rs. **dżigitaj** || Nm. **Dschiggetai** — Półn. Tur. **dżigitaj** = żrebiec zaprzęgowy Mt. I, 55. Wyraz dostał się do nas drogą naukową.

Czyl = modła do odlewów O. Łb. — Ag. **chill** = tzn. *Mothes Technol. Dictionary*.

Cymbury p. **Cymbury.**

♀ **Czym raz** = coraz — Ukr. **czy m r a z** = tzn.

♀ **Czynczere!** w powinszowaniu „szczodrakowym“ w Przemyskim Ap. XIII, 69 — Zap. Rum. **cinciar** = papierek pięcioreńskiowy.

Czyndalin p. **Sandał.**

♀ **Czynowaty** p. **Cynek.**

Czynsz pch. i złż. || Cz. **cinž**, **cinže**, **činz**, **činže**. Słh. **činz**. Słw. **kinъsbъ** (z Gr. **kénisos**, to zaś z Łc.). Ukr. i Br. **czynsz** (z Pols.) || Wł. **censo**. Fr. **cens** itd. — Łc. **cen-sus** = szacunek majątności i in. zn. Do nas przez Nm. **Zins** = czynsz, komorne, odsetek. Tegoż pochodzenia są **Cenzor**, **Cenzura** i **Cenzus**. Pfl. IV, 362 i in.

♀ **Czyny** p. **Cynek.**

Czypolina p. **Cebula.**

Czyr a. **Czer** = hubka. ♀ **Cer** = trucizna na psy, robiona z hubki. Cz. Słh. Srb. Bg. **cer**. Słw. **cerъ** = **terebinthus**; **čerъ** = siarka || Wł. **cerro**, Fr. **cerre** itd. — Łc. **cerrus** = rodz. dębu. Por. *Mew*. 28 **cerъ**. MF. **Cerъ**.

♀ **Czyrek**, ♀ **Czyrak**, ♀ **Czerak**, ♀ **Szczyrawka** = wrzodzik || Słh. **čiraj**, **čirjak**. Srb. **čir**. Bg. **čirej**. Słw. **čirъ**. Ukr. **czyrak**, **czyrka**. Rs. **čirej**, **čirjакъ** — Zap. z Gr. **skírrhos** = stwardnienie, wrzód stwardniały [od **skírrhóo** = twardnę], skąd Łc. **scírrhus** i nasz **Skir**, oraz Hp. **cirro**, Wł. **scirro** itd. Mr. 139 **Чиръ**. *Mew*. 36

ćirz nie podaje słoworodu. L. niewłaściwie oddziela Czerak od Czyrek.

♀ **Czyszczarnia** = zbiornik wody || Eur. — Łc. cisterna = tzn., z doprowadzeniem pod czyścić. RA. XVII, 29.

Czyściec = rośl. stachys || Cz. čistec, cist. Dłz. cysc. Słh. počist = cataputia. Srb. čistac — Łc. cistus, skąd Nm. Zist. Mew. 36 čistec.

Czyzma p. Ciżmy.

Czyż pch. || Słw. bez zmian — Nie Słowianie od Niemców, lecz Niemcy od Słowian nazwę ptaszka tego wzięli: Zeisig (ei znalazło się skutkiem Czesko-Połabskiego wymawiania y jak ej). Por. Kge Zeisig. MF. wywodzi z Nm., ale Mew. 36 ciż odwrotnie. Czy ♀ **Szczyg**, ♀ **Strzyż**, **Strzyżyk** jest tym samym wyrazem? Ziele **czyżycowe** Kg. Pozn. VII, 117 jest naśladowaniem Nm. Zeisigkraut.

Czyżycowy p. Czyż.

Czyżmy p. Ciżmy.

♀ **Ćwetryt** = rodz. tańca, od-sibka, smykany Kg. Pozn. V, XI — Nm. Zweitritt, Dnm. Tweitritt [złz. z zwei = dwa i Tritt = krok] = rodz. tańca. FWb.

Ćwiek pch. ♀ **Ćwiok** ♀ **Cwiok** || Słc. cvok. Cz. cvek, cvok. Głz. cwok, cwjeka, cwječka, cwótk. Słh. cvek. Ukr. ćwok, ćwioch, ćwioch, ćwiak, ćwiok || Węg. csövek — Nm. Zweck = cel; Sgnm. zwęc = 1, gózdź 2, cel (na tarczy wbity gózdź). Mew. 30 cvek, Kge. Zweck. MF. Cvek. ♀ **Ćwiok** z Ukr. Pfil. IV, 363 i in. Por. **Ćwiekulec**.

Ćwiekulec, Ćwikulec O. „Trzmielina, u pospólstwa pod nazw. ćwikulca i bryźdżeliny znajoma“. KSL. 538 — Nm. Zwickholz = tzn., złz. z Zwick (to samo co Zweck, p. **Ćwiek**) = gózdź i Holz = drze-

wo; Holz w postaci -ulec mamy w budulec, krepulec, strychulec itd.

Ćwierzyć = przeorywać, radlić Kn. L. — Nm. über - zwerch ackern = w poprzek orać; może istnieje ♀ Nm. * zwerchen; nasz wyraz mógł powstać z samego zwerch = w poprzek. Czesi od tegoż wyrazu mają cverok = Zwerch - hacke = siekiera z drugim poprzecznym blatem.

♀ **Ćwiek** p. **Ćwiek**.

Ćwik = dużo znaczeń, pch. i złz. ♀ **Ćwik** = kogut z przyciętym grzebieniem || Słc. cvičit' = wprawiać. Cz. cvik, 2 pp. cviku = wprawa; dyscyplina; stan; ćwiczenie; cvik, 2 pp. cvika = szczwany lis; karp trzyletni; kapłon; cvičiti pch. = wprawiać. — Zdaje się, że cała ta grupa u nas, w Słc. i Cz. jest zapożyczona z Nm., ponieważ 1, ze Słowian tylko my, Słowacy i Czesi ją posiadamy 2, u Niemców osnowa zwick- wiąże się z pokrewną gromadą zwicken, Zweck, Zwack i 3, znaczenia Słw. łatwo z Nm. się wywodzą. Nm. z wicken = szczypać; wszczipić. Zap. początkowo ćwik u nas, jak u Słowaków i u Czechów znaczył to, co Sgnm. zwic = cios, raz, uderzenie; z tego rozwinęło się a) biernie znaczenie chłosty, a dalej wychowania (przy pomocy chłosty itd.); b) czynnie zaś, ten, kto chłoscze, bije, kto się biegle bije, wytrawny (ptak, zwierz, żołnierz, gracz). W znac. starego karpia Niemcy mają ♀ **Zwicke** L.; w znac. gry L. pisze „Ćwik, raczej Cwyk = Nm. Zwicken a. Zwicke“. Byłoby mogło, że pień ćwik- jest wspólnym u nas i Niemców (jak wiele podobnych dźwiękonaśladowczych, bez zwykłych zmian głosowych); lecz i w takim razie nie można zaprzeczyć, że niektóre wyżej podane wyrazy zapożyczyliśmy od Niemców, lub je naśladowaliśmy. Mew. 30 cviči- nie podaje żadnego słoworodu. ♀ **Ćwigać** tu nie należy. Pfil. 1V, 466. 518.

Ćwikel, Cwykiel = klin u kosszuli, pończochy. Zap. tu należy i **Wykiel** = „pasma lasu niezbyt szerokie, od lasu pomiędzy pola a. w obce dobra wchodzące“ Ó.; por. Klin w tymże zn. || Słc. cvikel. Cz. cvik, cvikel. Br. ćwikel, ćwiklik. Ukr. ćwykol (oba z Pols.) = Nm. Zwickel = klinek. Pfil. IV, 408 i in.

Ćwikła pch. **Czwjkła** Skj. III, 70. || Cz. cvikla. Słh. cvekla, ciklja. Srb. cvekla. Bg. cveklo. Sstw. sveklъ i in. = burak. Ukr. cwykła, cejkła. Rs. svěkla = burak || Weg. czékła. Lit. sviklas = burak. Ngr. seúklon. Dnm. zwickel, zwichel (może z Pols.). 'Słc. siclon, siele, siecla. Źródłem wyrazów powyższych jest Gr. seútlon = burak. Do nas wyraz dostał się zap. przez Czechy. Por. Mew. 329 sveklъ. Pfil. I, 136. MF. Sveklъ. Rostafiński *Burak i barszcz*, str. 9. 13. 24. *Prawda* 1881 str. 177. 203. 251.

Ćwiła „a. cieślca = długa i wazka siekiera, służąca do wydłuby-

wania wgląb drzewa“ O. = Dnm. twill, twille, twehle = Gnm. Zwiesel = rosocha, socha, drzewo rozdwojone, widłowate [od zwei = dwa]. Zap. Ćwiła miała lub ma kształt widłowaty.

Ćwintnal = rodz. goździa na statkach L. O. = Zap. Nm. *Zwingnagel = goźdz ściskający, ściągający [złz. z zwingen = mzn. ścisnąć i Nagel = goźdz; ten drugi wyraz mamy w postaci -nal w ufnal, bratnal itd.]. Wyrazu tego nie znalazłem w moich słownikach Nm., lecz przypuszczam, że istnieje, bo są podobnie złożone: Zwingschraube, Zwingeisen = szruba, żelazo ściskające, ściągające.

♀ **Ćwiok** p. **Ćwiek**.

Ćwizgult p. **Ćwiżgult**.

Ćwiżgult, Ćwizgult, Cwiszgold = „złoto w blaszkach, z podłożonym srebrem“ L. = Nm. Zwischgold Cpe. i L. Zweischgold Enc. W.

D.

Dacza = dom zamiejski, willa; char. *Niwa* VI, 718. Słowniki n. = Rs. daczka = 1, zapłata itd. 2, willa. Por. Mew. 39 da-

Daga, Dażka (L. pisze daszka), **Deka, Deczka** = rodzaj sztyletu L. O. ♀ **Dejga** = szpada. || Cz. dýka, dw. déka || 'Słc. daca, dagga, diga, dagger itd. Hp. Wł. Pg. daga, Fr. dague, Hl. dagge. Nm. Degen z Fr. = Daga z Wł. lub Fr., deka zap. z Cz. Pochodzenie niewiadome. Por. Mr. 26, Mew. i Dz. I Daga. Kge Degen 2. Dejga wprost z Nm. Degen = pałasz.

Dagerotyp pch. || Eur. = Wyraz

złożony z nazwiska wynalazcy Fran- cuza Daguerre'a (1789—1851) i Gr. týpos = raz; odcisk itd.

Dajnos char. = pieśń (litewska) O. **Dajna** Kg. *Maz.* III, 24 = Lit. dainà = pieśń, piosnka; dajnos jest 1 pp. lm. Według Pfil. I, 181 ♀ **dájnecka** ma być wyrazem, zapo- życzonym z Lit. Mnie się zdaje ina- czej; por. Pfil. III, 720—21. Kolberg *Maz.* III, 24 powiada: „Być może, iż ♀ **dajnecka** pochodzi od używanego w całej Polsce wykrzyknika: *da da dana moja dana*, bo i w Łęczyckim, na prośbę o zaśpiewanie mi pieśni ludowej, usłyszeliśmy zapytanie: czy ma to być pieśń dłuższa, czy krótka

danajka?⁴ Zdaniem moim i ♀ danajka i ♀ dájnecka (Ap. VIII, 248) pochodzą z okrzyku przy pieśni i tańcu, występującego w gwarach naszych w nader licznych postaciach: da ino dana, da dyna, da duna itd. itd. Lit. zaś dainà pch. wzięto z Pols.

Dalajlama = arcykapłan tybetański. Char. || Eur. — Łamà „wyrząd Mong.-tybecki, kapłan wyznania buddyjskiego... Dałaj znaczy morze i używa się przenośnie dla wyrażenia obszerności, głębokości i wyższości“ M. 75. Porówn. Peschel, *Völkerkunde* 1875, str. 291. Enc. czeska objaśnia: aż do morza władający lama.

Dalja = roślina, zwykle georgijną zwana. O. || Eur. — Tak nazwana na cześć botanika szwedzkiego Dahla; przezwana później inaczej od nazwiska J. G. Georgi'ego. CL. Dahlia.

Dalmatyka, dw. Dałmucja, Dałmucjum = ubiór kościelny itd. L. || Eur. — 'Ślc. dalmatica, domysł. vestis = ubiór dalmacki, z Dalmacji pochodzący. DC. Dalmatica. Na formy nasze dałmucja i dałmucjum zdaje się, iż wpłynęła postać wyrazu Almucja, k. p.

Dałmucja, Dałmucjum p. Dałmatyka.

Damascena p. Damaszek.

Damaszek pch. Damascena pch. Demesz pch. ♀ Dymka (szabelka) Lp. 11. Kg. Pozn. V, 113. **Adamaszek pch. ♀ Jadamaszek pch.** || Eur. w różnych postaciach, np. Ślc. adamaschus, damascus itd. — Wszystkie postacie od Ar. nazwy miasta syryjskiego Dimaszk = Damaszek. A początkowe „pokazuje ślad przedimka przed przymiotnikiem arabskim ad-dimiszkī = damasceński“ M. 1. Formy z e przez Tur. demeszkē = damaszkowany Mt. I, 47. Porówn. Mr. 142 Damašk i Damazina. Brl. 23. MF. Demiškinja. Damaszer u O. mylnie zam. Damaszek. ♀

Dymka zapewne zamiast *démka = demesz, demeszka.

Dammar rodz. drzewa O. || Eur. — Wyrząd niedawno wprowadzony zap. z Nm. Dammar, to zaś z język. wysp azjatyckich. Por. HB. i CL.

♀ **Damsif** Ap. VII, 14; ♀ **Damsif, Dämsif** RA. VIII, 74 — Nm. Dampfschiff = parostatek, złz. z Dampf = para i Schiff = statek.

♀ **Dana** = świerk *Pamiętnik fizjograf.* V, dział IV, str. 12 — Dnm. danne = Nm. Taune = tzn.

Danga p. Dziega.

Danjel pch. = rodz. zwierzęcia || Ślc. Cz. daněk, daně. Głz. daňk. Słh. damjek. || Fr. daim, dw. dain. Wł. daino, Nm. Dam-hirsch (druga część wyrazu = jelen), 'Sgnm. tãme, tãmel — Z Łc. dama, ze zmianą rodzaju ż. na m. Postać wyrazu naszego, z zupełnym upodobnieniem do biblijnego Danjela, przejęliśmy od Czechów, którzy dawniej pisali danyel (Kott z XVI w.); oni zaś końcówką naśladowali zdrobnienie Niemieckie. Porówn. MF. i Mr. 26 p. w. Daniel. Pfil. IV, 439 mylnie podano 'Sgnm. tãnnel zam. tãmel.

Dank 1, nagroda zwycięstwa 2, pierwszeństwo, prym. (H)Abdank herb. Abdankować rozpuszczać (wojsko); zrzekać się. **Dzieka** i pch. oraz złożone z dziek-. ♀ **Dzek** = podziękowanie GO. 163. ♀ **Dzekować** tamże. **Bezdzieki** a. **Przeddzieki** = wbrew woli. Dużo złz. || Ślc. djak-pch. Cz. děk-, dik-pch. Głz. dzak-pch. Dłz. źjek-pch. Z Pols: Brus. dziak-pch. Ukr. djak-pch. Lit. dėk-pch. — Z Nm. osnowy dank-, pokrewnej z denken = myśleć, oznaczającej dziek-. Pierwsze znaczenia, podane pod Dank, ma ten wyraz i w Nm. i w Cz. daňk. GW. p. w. Dank n°. 8, 9. Znaczenie pierwszeństwa rozwinęło się dopiero u nas. Nazwa herbu z Nm. frazesu: hab' dank dsl. = miej (moje) podziękowanie; porówn. GW. p. w. Dank n^o.

7. oraz L. p. w. Abdank. Abdankować z Nm. *abdanken* (dśl. = oddziękować) 1, np. w wyrażeniu zupełnie tożsamem: *das Heer abdanken* = wojsko rozpuścić; 2, zrzekać się (urzędu itp.). Spol. Bezdzięki i Przechylenie dzięki naśladowane z Nm. *ohne Dank* = niechętnie, wbrew życzeniu GW. p. w. *Dank N. 3*. Znaczenie **Wdzięk** pch. rozwinęło się u nas i u Czechów już bez wzoru Nm.; czy u nich i u nas bez wpływu wzajemnego? Że osnowę *dzięk-wzięliśmy* od Niemców nie przez Czechów, o tem świadczy nosowość. *Dziękczynienie* pch., jak Cz. *díky činiti*, *dík* albo *díkū činěni*, naśladowaliśmy z Łc. *gratias agere*. Inni Słowianie na wyrażenie dziękowania używają albo Słw. *blagodariti*, albo też, obok niego, *zahvaliti*. Porówn. Mew. 40 *denkü*. MF. *Děk*. Brl. 24 *Daňk*. Osnowa *dzięk-* znajduje się w najdawniejszych zabytkach mowy naszej, np. PF. 108, 118; W. pag. 82. 121. 131.

Daporta p. Oporty.

Daraj „pstra kitajka turecka, wprowadzona do Polski za Sobieskiego“ Gołębiowski *Ubiory*, 142. — Z pers. *daraj* = kitajka. M. 22.

Darakusmin dla tego tu wpisuję, ażeby poprawić pomyłkę O.: ma być **Darkmon** — z Hb. *darkmon* = moneta perska *dareikós*, od *Dariusza* nazwana. Tegoż pochodzenia są: **Daryjka** i **Daryk O.**

Dardański osieł zap. słusznie L. objaśnia przez „koń dardański“ = trojański; łączy się tu pojęcie ogromnego, potężnego konia, a potym, przez żartobliwe przeniesienie, potężnego osła — Z Gr. *Dardania* = kraina około Troi; ztąd też *Dardanelle*.

♀ Daremni(a)k p. ♀ Dareńbak.

♀ **Dareńbak**, ♀ **Daremniak**, ♀ **Daremnik**, ♀ **Debera**, ♀ **Derbis** = próżniak, niepoń, łajdak || Cz. *dareba*, *darebák* = tzn. Ukr. *derbák* = tzn. ♀ **Daremni(a)k** jest

sld. (niby darmozjad); ♀ **debera** jest przestawką. Por. RA. XVII, 29.

♀ **Dargać** (*dárgac*) = musieć GO. 111. 162 — Mew. 40 *delg* 2 odnosi wyraz ten do osnowy. Słw. *dług-*. Możeby raczej należało wywodzić go z Nm. *dürfen*, zważywszy Głz. *dyrbjeć*, dw. *derbjeć*, Dłz. *derbiś* = musieć, oraz 'SDnm. *durven*, *dörven*, *darven*. Przejście *f*, w *na g* nie jest bezprzykładnym. Przejście znaczenia bez trudu się wyjaśnia.

Daryjka p. Darakusmin.

Daryk p. Darakusmin.

♀ **Dászek** „służy do poszywania chat (słomą)“ RA. XII, 88, ten sam wyraz co *daszek*, tylko w znaczeniu snopka dachowego — Cz. *došek*, zdrobn. z *doch* = snopek (dachowy); Cz. wyraz z Nm. *Dach*, *zład* i nasz *Dach*.

Dażka p. Daga.

Dąb p. Dub.

Dąbin (O. mylnie tak pisze, zam. *Dabin*) p. **Tabin**.

♀ Dąg p. Dąga.

Dąga = klepka L. O. **Dęga** = *pręga*, szram L. ♀ **Dęga**, ♀ **Dąga**, ♀ **Dąg** = klepka. ♀ **Dęga** = sztaba u wierzei. ♀ **Dąga**, ♀ **Dęga** = tęcza [ponieważ znaczenie tęczy wyraz ma tylko na Szląsku, wolno więc przypuszczać, że je przejął z Cz. *duha* = mzn. tęcza] || Słc. *duha* = klepka; *dúha* = tęcza. Cz. *duha*, ♀ *douha* = łuk; klepka; tęcza; *pręga*. Głz. *duha*, częściej *tučel*. Słń. *duga* = tęcza; *doga* = klepka. Srb. *dúga* = tęcza; *dúga* = klepka. Bg. *dúga* = klepka; tęcza. Ssłw. *dąga* = łuk; tęcza. Ukr. *duha* = tęcza; *doga* = klepka. Br. *duha* = *duha* (w zaprzęgu). Srs. *duga* = tęcza. Rs. *duga* = łuk; *duha* (w zaprzęgu) || Rum. *doaga* = klepka. Węg. *donga*, *duga* = klepka. 'Sgm. *duge*, Nm. *Dauge*, *Daube* = klepka. Wł. *do-*

ga. Fr. douve itd. — Pochodzenie wyrazu niepewne: por. Dz. I. Doga. Mr. 26—27 Dağa. Mew. 48 donga. Zdaje się, że wszystkie wyrazy Eur. pochodzą ze Słw., te zaś od pnia, od którego poszły Lit. dengiù = kryje, dangùs = niebo itd. Por. ♀ Duga.

♀ Dağus p. Dyng.

♀ Dażać się p. Duży.

♀ Dażki p. Duży.

♀ Dcera p. ♀ Cera.

♀ Debeł p. Djabeł.

Debera p. Darębak.

Dec p. Tuzin.

Def, właściwie def (e długie) = złodziej. Bb. 14. CZ. 8 — Dnm. deef (= Gnm. Dieb) = złodziej, Sdm. dëf, dief, deif.

Defterdar minister skarbu tur. Char. O. || Srb. teftedar rachmistrz — Z Tur. déftérdar = tzn., to zaś z Gr. diphtéra = skóra, pergamin; dokument itd. Por. Mt. I, 46 déftér.

Dej = tytuł panującego np. w Tunisie. Char. || Serb. dahija = prezydent, wygnaniec; tak zwano baszów i jańczarów, którzy wrócili do Serbji po r. 1806; porówn. tytuł powieści T. T. Jeża: Dachijszczyzna — Z Tur. dai = wuj, wujaszek, tytuł, dawany zwierzchnikom przez jańczarów. Por. De. Dey. JA. IX, 496. Co do przejścia znaczenia, porówn. batjuška, opat, pantato, papież, pop i t. p.

♀ Dejga, p. Daga.

♀ Dejewdrek p. Deweldrek.

Deka p. Daga.

Delijunak, Deljunak = zuch, junak L. || Słc. delia = bohater (Kott). Srb. delija = 1, strażnik przyboczny wezyra 2, wojak wogóle, junak; delibaša = przełożony gwardji i pch. Bg. deli = śmiały, dumny, delija żołnierz pch. — Z Tur. deli = sza-

lony, zuchwały, odważny; żołnierz lekkiej jazdy; druga część wyrazu jest Słowiańska; złożenie zap. nastąpiło pod wpływem języków Południowosłow. Porów. M. 22. Mt. I, 46 deli. Mew. 40 delija.

Delja pch. Deljura, Delutka, Telej, Telet, Tylet; trzy pierwsze wyrazy = rodzaj sukni; trzy ostatnie = rodzaj tkaniny i sukni — Zdaniem M. 22. 133 wszystkie „z Tur. telli, tellù = tkanina z nitki (tel), ciagnionych ze złota“. Porówn. Mt. II, 71 tél, gdzie też podane są pochodne Słow. w znaczeniu nici, włókien itd. Mr. 143 nie umie wskazać pochodzenia. U w deljura i delutka zdają się być śladem formy Tur. tellù; inne zakończenia naszych wyrazów powstały zap. pod wpływem różnych przystosowań. Gołębiowski *Ubiory*, 143, a za nim i Enc. W. mylnie tu zbliżają delijunaka. A. Brückner zalicza wyraz delja do zapożyczonych z Węg. JA. XI, 124; w słownikach moich jednak odpowiedniego Węg. nie znalazłem.

Deljura p. Delja.

Delutka p. Delja.

♀ Demerlia = „miara mołdawska“ RT. XLI, 191 || Srb. demirli = żelazny — Rum. demerlie, dimerlie = miara zbożowa. Mt. 46 démir [Tur. démir = żelazo].

Demesz i pch. p. Damaszek.

Denar, Dynar, zwykle Denarek, Dynarek = trójnóg, drybus — Zamieszczam tutaj dla tego, żeby wyrazić mniemanie, iż wyraz ten nie jest obcego pochodzenia, jak to myśli Mr. 150, nie podając zresztą żadnego zbliżenia. Nie wątpię, że denarek pochodzi od dno, bo też Kaszubi denarkiem nazywają denko u czepka, np. „mycka z denarkiem okragłym“ *Przegląd pols.* N. 201, str. 372. Przyrostek -ar jak w ciężar, moczar, suchar i t. p. Przejście znaczenia jak w poddenek, poddenica, ♀ poddanka. Ap. VIII, 259.

♀ **Dendera**, ♀ **Denderewa**, ♀ **Dyndera**, ♀ **Dziędziera**, ♀ **Dziędzierawa**, **Dziędzierzawa**, ♀ **Dywderewo** RT. 193, **Pindyrynda** = 1, paplaczka, rozpirynda 2, rośl. bielun O.; w znaczeniu rośliny Kg. *Kuj.* I, 83; *Pozn.* IV, 55. *Pamiętnik fizjograf.* V, dział IV, str. 13. **Tondera**, **Tyndyrynda** = roślina bielun O. — Zdaje się, iż wszystkie te wyrazy są przekształceniem Ukr. *dývderewo* (niby dziw- drzewo) albo *dýnderewo*. *Mew.* 42—43 *derwo*, gdzie znajdujemy jeszcze Ukr. formę *dýndera* = bielun, której Żł. n. Wyraz Ukr., jak się zdaje, wydał się Polakom śmiesznym samym brzmieniem, przypominającym okrzykowe i w zagadkach improwizowane, np. „ciup pinderyndum hura“ Kg. *Kuj.* II, 64; „cioch pinduryńka Madaleński mazura“ *Ap.* II, 94; *tyndyryndy!* Kg. *Pozn.* I, 122; *Ap.* I, 132. VII, 147. W *Pamiętniku fizjograf.* V, Dział IV, str. 13, u O. i gdzieindziej *pindyrynda* znaczy kobietę paplącą (porówn. *lafirynda*, *rozpirynda*). Skutkiem podobieństwa brzmień wszystkich tych wyrazów nieustalonych, nastąpiło zmieszanie nazwy rośliny z innemi. Co do nazwy Ukr., porówn. Ukr. *dżindżura* = nazwa innej rośliny i *Mew.* 53 p. t. w., oraz Gr. *déndron* = drzewo; postać *dýwderewo* może być sld.

Denga p. Dziega.

♀ **Dennahuba** grzyb *phallus impudicus* O. — Jest to dosłowny przekład Nm. *Gichtschwamm*: *den*ny = reumatyczny i ♀ *huba* z Cz. *houb*a = grzyb, gąbka, hubka. O. podaje jako wyraz gwarowy, nie wskazując okolicy; w innych źródłach gwarowych nie znajduję.

Denuszka p. Dziega.

Deporty p. Oporty.

♀ **Dera** (*dêra*) = suchoty GO. 162 — Nm. *Darre* = tzn. Porówn. *Sdm.* *derven* = niknąć, niszczyć, *derf* = suchoty.

Dera, **Derha**, **Derka**, ♀ **Dero**wa chustka Kg. *Krak.* I, 96. ♀ **Der-**

czysko (*dercisko*) RA. X, 244, 259 (nie objaśniono znaczenia) || *Srb.* *čerga* = namiot cygański; chatka. *Bg.* *čerga* = prosty dywan; kołdra. *Ukr.* *dêrha*, *džêrha* = gunia wełniana. Wątpię, czy i *Rs.* *derjuga*, *BR.* *dziaruha*, *Ukr.* *derljuha* tu należą || *Rum.* *čergă* = kołdra, kobierzec. *Albań.* *čergă* = kosmata gunia wełniana. *Węg.* *cserga* = namiot cygański — *Tur.* *czérgé* = chatka, namiot. Porówn. *Mt.* I, 40 *čérgé*. *Mr.* 143 *dera*. *Mew.* 33 *čerga*. Przejście znaczenia: namiotem właściwie jest sama gunia, wołok, który się na nim rozpina.

♀ **Derbis** p. ♀ **Darębak**.

Derbisz p. Derwisz.

♀ **Derda** śpichrz GO. 162 — *Zap.* z Nm. *Dürre*, *Darre*, *Dörre*, *Derre* = suszarnia; poddasze do suszenia owoców itp.; komórka przy piecu do suszenia. *Sdm.* *dare*, *darne* = suszarnia, osieć. Drugie *d* przeszło do wyrazu Kaszubskiego przez słyszenie i chęć uwydatnienia r podwójnego, jak w *donder*, *dunder* (z *Donner*) przez słyszenie podwójnego *n* (to samo w ♀ *zwindny* zamiast *zwinny*). Wątpię aby Nm. ♀ *dirde*, *dürde* = susza, suchość na to wpłynęły. Porówn. *GDW.* p. t. *ww.*

Dereń pch. || Cz. *dřín*. *Srb.* *drijen*. *Bg.* *drên*. *Rs.* *dërenъ*. *Ukr.* *derèn* itd. — *Ukr.* *derèn*; „krzew ruski abo podolski“ Kluk u L. Obecność tak zw. pełnogłosu wskazuje na Rus. pochodzenie wyrazu. *Mew.* 42 *dernъ* N. 2.

Deresz i pch. ♀ **Deresz** = ławka, na której uczniów chłoszczą *Pfil.* I, 153. || *Ślc.* *dereš* = stołek, na którym bity leży. *Oz.* na Morawach *dereša* = 1, ucieczka 2, „uż je v dereši“ = już jest w łapce, w kleszczach *Bš.* 206. *Ukr.* *dëresz* = (koń) *deresz*. — W zn. konia z *Węg.* *deres* tzn. W zn. ławki *zap.* ze *Ślc.*; przejście znaczenia objaśnia *Pfil.* I, 153.

Derha p. Dera.

Derka p. Dera.

Derkacz, Dyrkacz O., pospolicie zwany chrościelem, u ludu kujawskiego ♀ kiecakiem Kg. *Kuj.* I, 196, na Litwie ♀ **Dzierkaczem**, ♀ **Dziergaczem**, albo chrościelem || Słn. derskač (dėrskati=klaskać, prztykać). Br. dzierhącz, dzierkącz. Ukr. derkáč. Rs. derkáčь, dergáčь — Niezmięczenie d zdaje się wskazywać, że postać derkacz wzięliśmy od Ukraińców; dziergacz, dzierkacz od Białorusinów zap. pochodzi, bo tylko na Litwie się słyszy. Porównyując jednak terkotać, tyrkotać, tarkotać, trajkotać i mnóstwo innych form nieustalonych, oraz z aderkać O., i zważywszy wielopostaciowość oraz odrębną głosownię wyrazów o formie nieustalonej, wolno mniemać, że i derkacz może być wytworem czysto Polskim.

♀ **Derować** = trwać CZ. 85. ♀ **Dórować**, ♀ **Dyrować** tzn. Bb. 24 (z rękop.) — Dnm. dūren = Nm. dauern = tzn. Porówn. Warować. Pfil. IV, 372. [Nm. z Łc. durare = tzn.]

Derowy p. Dera.

♀ **Derożka** p. Dorożka.

♀ **Dert** = „osypka“ RT. 191 — Ukr. dert' = grubo zmełta mąka, ziarna. Porówn. Cz. drt = piłowiny, trociny, trzyny itd. Wszystkie od pnia dr (drzeć). Porówn. Mew. 41 der.

Derwisz, dawniej czasami **Derbisz** L. || Char. Słow. i Europ. — Przez Tur., z Pers. derwisz=ubogi, zakonnik muzułmański. Porówn. M. 22. Mt. I, 47. Przejście w na b jak w ♀ wiskup, Sławoszów obok Słaboszów, starowliwy obok starobliwy i t. p., wawel obok bąbel, wiedrzeniec ob. biedrzeniec, barwinek ob. barbinek i t. d.

Descka p. Deska.

Descułka p. Deska.

Deska pch. Dawniej **Cka**, np. w BS. (por. JA. VI, 181); ♀ **Descułka** BB. 16; ♀ **Deszczka** Kg. *Kuj.* I, 84. ♀ **Deszczalka** Ap. IV, 190. ♀ **Descka** Kg. *Pozn.* IV, 191. ♀ **Dezka**, jak widać z 2 pp. lm. dezek, Ap. I, 18 || Płb. daisko. Słc. doska. Cz. deska, deška, dw. dska, dcka. Głz. deska, deška. Słn. deska. Srb. daska, daščica. Bg. dьska, dьščica. Słsw. dьska, dьštica, dьščica. Ukr. dòška, doščyna. BR. doska, doška || Węg. deszka (zap. ze Słw.) Włosk. desco = stół. Sfr. dois = stół, Nfr. dais = baldachim (podobno dla tego tak nazwany, że w średnich wiekach nad stołem jadalnym rozciągano zasłonę, aby nic z pułapu nie padało Dz. II. c. Dais). Nm. Tisch, Sgm. tisc = stół — Wszystko to z Gr. diskos, przez Łc. discus = 1, krąg, krążek do rzucania 2, półmisek, zwierciadło i t. d. Przejście znaczenia na stół nastąpiło, jak widać, już we Włoszech. Mew. 54 p. w. dьska powiada: „bardzo dawne zapożyczenie; ale jaką drogą?“ Zdaje się, że postacie Słw. z Wł. desco poszły, z przeniesieniem znaczenia ze stołu na deskę, tablicę. Tu należy i nasz wyraz **Dysk**, wzięty wprost z Łaciny. Porówn. Mr. 414 Tejsko. Brl. 28—36. JA. IX, 326. Forma nasza descka, a ztąd deszczka, descułka i t. d. powstały, sądząc, że zlania w jedno deska ze Spol. cka; deszczka jest odmazurzeniem descka.

Deszczka p. Deska.

♀ **Deweldrek**, ♀ **Dejweldrek**, ♀ **Dyweldrek** = asa foetida — Dnm. düweldreck [złz. z düwel = Nm. Teufel = djabel i dreck = łajno]. Por. **Djabel**.

♀ **Deza** p. Dzieża.

♀ **Dezka** p. Deska.

♀ **Dezwok** (GO. 162 pisze „dêzwoek“; czy nie pomyłka, zam. dewzok?) || Głz. dybzak = kieszeń ||

Lit, dim żakas = duża kieszeń —
 Dum. dēwssack = worek; kieszeń
 u sukni kobiecej; kieszeń złodziejska
 = Nm. Diebsack, Diesack =
 tzn. [złż. z Dieb = złodziej i Sack
 = worek]. Mr. 150 Dybzak.

Deżur p. Dyżur.

Debień = kwiecień, np. w BS.
 — Cz. duben = tzn.

Dęga p. Dağa.

Diak p. Djakon.

Diba = materja turecka lita, zło-
 togłów M. 23. Inne słowniki n. || Srb.
 diba — Z Tur. diba = tzn. Mew.
 45. Mt. I, 48 diba.

Diaki p. Dyd.

Didryk = kukulka pozłocista (cu-
 culus auratus) O. — ?

Ditto p. Dytto.

Diug, uderzenie, szturkniecie
 RT. 191. **Diugać**, **Diugnać**
 albo **Dziugać** = szturkać Ap. I,
 65 — Ukr. djugaty = trącać, bić.

Diuga „robak, przebywający na
 mokrych miejscach“, który, zjedzony
 przez bydłę, sprawia mu chorobę lub
 śmierć Ap. V, 124 „Mówi się: zjesz
 diuga, zamiast djabła“ RT. 191. **Diug**
Dziuk = pewna choroba bydła Ap. V,
 124 (ten sam zapewne wyraz, co na
 tejże str. Ap. V, 124 **Diuga**); toż
 Dembowski *Wyr. podh.* 3. — Ukr.
 djuh albo djuk = owad wilczomle-
 czowiec (Wolfsmilchraupe).

Diw O. Mickiewicz (w *Sonetach*
kryms.) || Srb. div = olbrzym. Bg. div
 m. diva ż. = złe duchy — Pers. dév
 = zły duch, olbrzym, przez Tur. div
 tzn. Mt. I, 49 div. Wyraz Pers. tegoż
 jest pochodzenia, co nasze dzień i
 dziw, co Skr. djausz-pitar = Gr.
 Zeús-patér = Jupiter i t. d. Porówn.
 Fk. I, 108—109 div, wszystko od pnia
 div = błyszczyć, jaśnieć. Wyrazy Srb.
 i Bg. są wzięte z Tur., zdaniem Mi-
 klosicha MF. Div, oraz Mt. I, 49 div.
 Mr. myśli inaczej 27 Div.

Djabeł i pch. Póldjable. Wyraz
 wraz z chrześcijaństwem do nas przy-
 niesiony. **Diaból** Kg. *Krak.* IV,
 174. 274. Ap. II, 5. **Djaból** Bb.
 27. Ap. IV, 253. **Diaból** Kg. *Kuj.*
 I, 178. Frischbier, *Preus. Sprichw.* 1865,
 str. 306. Ap. VI, 300. **Djeból** Ap.
 VII, 76. RA. IX, 150. **Dziabeł**
 Ap. II, 174. **Dziaból**, **Dziá-
 beł** RA. IX, 112. 132. Ap. IX, 243;
 tamże **Dziáblice**, **Dziábel-
 nik**. **Debál**, **Debeł** Ap. VII,
 44. 45. 64. 65. 66: **debelská** na-
 ũuka (luterska), **Jabel** Dd. 14. 47.
 Przez chęć zabobonną „niebudzenia
 djabła, kiedy śpi“, w różnych języ-
 kach zamieniano nazwę djabła na in-
 ną, najczęściej blizkobrzmiącą, w tym
 przypuszczeniu, że „głupi djabeł“ nie
 zrozumie, że to o nim mowa. Tak np.
 Francuzi mówią diantre zamiast
 diable, Włosi diacine, diamine
 zam. diavolo, Niemcy Deikert,
 Deukert, Deuker, Deichsel,
 Deipel zam. Teufel, Holendrzy
 duiker (= Nm. Taucher) zamiast
 duiwel i t. d. Tak samo i u Słow-
 wian: Cz. d'as, d'ásel, d'ásek,
 d'áslik, na Morawach d'ájek, d'ák,
 d'ách, Głuź. djas, djasyk i t. d.
 To samo i u nas: **Djacheł**, **Djasek**,
Djásek, **Djaszek**, a także **Drabi**
 zam. djabli WO. 167. 169. Kg. *Krak.*
 II, 447 i t. d. **Dziadzi** Ap. V,
 255. K at często zastępuje djabła,
 np. do kata! kaci wiedzą! Mówi się
 też nieprzyjaciół, lub po prostu
 ten. Często też wyraz się opuszcza,
 np. pal go trzysta, niech go trzysta,
 domysł. djabłów, albo też zastępuje
 się wyrazem bóg, np. bogać
 tam! ma dziątek do boga t. j. do
 djabła = dużo, tak samo jak mó-
 wiono dajże go bogu, zam. katu. **Grzesi**
 (t. j. grzechy) np. „grześci
 wiedzą“ zam. djabli wiedzą Ap. I,
 41, a nawet „porwano bogu ojcu“
 zam. djabłu Kg. *Kuj.* I, 261. Por.
Para, **Parada** zam. para-
 liż, **Dalibód** zam. dalibóg i
 wiele t. p. || Słowianie i inne narody
 europejskie mają wyraz djabeł w
 różnych mniej lub więcej znacznych
 przekształceniach. Porówn. Mew. 45

dijavolъ. — Z Gr. Łc. późn. diabolos, diabolus = szatan, zły duch, z Gr. rzeczownikowo wziętego przymiotnika diabolos = oszczerca, donosiciel, od czasownika diaballo = mzn. oczernić, podać w nienawiść; oszukać. Porówn. Wgd. p. w. Teufel, Mew. 45 dijavolъ i t. d. Wywodzenie djaska i t. p. z nazwy jakiegoś bóstwa słowiańskiego Djas, zdaniem moim, nie ma podstawy. Porówn. Gilferdingъ *Věstnikъ Evropy* 1868, V, 201. *Btrge* VI, 279. Kt. p. w. d'as. Rzecz i bez tego wyjaśnia się eufemicznym przekręceniem unikanego wyrazu. Por. Deweldrek.

Djacheł p. Djabeł.

Djak p. Djakon.

Djakon pch. **Arcydjakon, Arcydziaikon, Ardziakon, Poddjakon. Diak, Djak** pch. ♀ **Djakówka** = szkółka = ♀ organistówka w Galicji, np. *Dziennik poznań.* 1883 N. 240. **Dziak** pch. **Żak** pch. **Przezżak** = niedouczony L. „Po ♀ **żackach** (żaczkach) chodzić“ = chodzić w wielki czwartek z oracjami RA. IX, 189. ♀ **Żak, Żak** = nauczyciel GO. 127. 191. PSK. 119. || Wyrazy powyższe znane są w różnych postaciach językiem Słowiańskim. Przytaczam tutaj tylko ciekawsze co do formy lub znaczenia: Słc. **żiak** = uczeń, **żiacký** = uczniowski; Cz. **żák** = uczeń; dawn. **jahen** = djakon, dziś **diakon**; Słn. **dijak** = uczony; **dijački jezík** = łacina; **djačiti** = śpiewać, nucić; Ssł. **dijakonъ, dijakъ**, Ukr. **żakan**, które podaje Mew. 45 p. w. **dijakonъ**, Żl. n.; Br. **dziaak** i pch.; Srs. **dumnyj dъjakъ** (duma = rada, senat) = sekretarz rady. || Eur. w różnych postaciach: Fr. **diacre**, Sgnm. **jachono, jacuno** (skąd forma czeska **jahen**), Sgnm. **diaken**; Lit. **žėkas** = żaczek, mały uczeń; Węg. **diák, deák** = student (stąd nazwisko sławnego **Deaka**); Słc. **diaconus, ziaco-nus** i t. d. — Gr. **diakonos** = służa; posłaniec; w Grecyźnie chrześ-

cjańskiej = **djakon**, kapłan. Porówn. **Dziecki.**

♀ **Djakówka p. Djakon.**

Djasek, Djaszek p. Djabeł.

♀ **Dłapa** = łapa || Słc. **dłapa** — Cz. **dłapa** a. **tlapa** = tzn. Godnym jest uwagi, że po Węg. **łapa** brzmi **talp**; wyraz to Słw. pochodzenia i wskazuje na dw. obecność **t** w nagłosie.

♀ **Dłóżka** = podłoga RA. XII, 88 — Cz. **dłážka** = tzn. Porówn. **Podłoga.**

Doanna p. Duanna.

♀ **Dobery** = rodz. ziemniaków — Nm. **Dabersche** (Kartoffeln), od miasteczka **Daber** (Dobrzno, powiat Słupski, na Pomorzu).

♀ **Dobnia p. ♀ Dołbacz.**

Dobosz i pch. || Słc. **doboš** Mr. 145. Srb. **doboš** = bęben, **dobošar** = dobosz i pch. Ukr. **dòbosz, dòbusz, dowbýsz** = dobosz — Węg. **dobos** = dobosz, od **dob** = bęben. Co do pochodzenia wyrazu Węg. porówn. Mr. 145 **Doboš** i Mt. I, 46 def; Mew. 47 **Doboš**. MF. **Do-boš**. JA. XI, 124.

♀ **Doch** = jednak, owszem GO. 97. 100. 127. Dd. 135. 139. Tamże str. 136: „**Goch** = mieszkaniec Kaszub środkowych, używający wyrazu **nałogowego** (?) „**doch**“.“ — Nm. **doch** tzn. Co do nazwy **Gochów**, jakkolwiek przezywanie plemion od pewnych wyrazów charakterystycznych nie jest rzadkiem (np. Lemki *Pamiętnik fizjograf.* II, 505, **Belacy** Dd. 7, **Tastaki** Kg. *Pozn.* II, 155 i t. p.); jakkolwiek przejście **d** na **g** spotyka się u nas czasami (np. ♀ **grabinka, Q hängiel, Q zaprządzie zamdrabinka, handel, zaprządzie**); to jednak warto zwrócić uwagę na skądinąd znaną u nas nazwę plemienia **Gogi**. *Pamiętn. fizjograf.* II, 500.

♀ **Doka** = mgła PSK. 15. **Hilferding** GO. 163 pisze: **dôka, duo-**

ka, Preiss doeka, gdoeka = Dnm.
daak = mgła, wyraz rozgałęziony
w językach Grm. = Nm. Tau = ro-
sa, Ag. dag = rosa i t. d. Mag.
Dag. 2.

♀ **Dokarować p. Karować.**

Dolman, Dołaman, Dołoman,
Dołoma || Słw. i Eur. z małemi zmia-
nami = Tur. dolama lub dola-
man = tzn. MF. Mżk. 23. Mew. 47.
De. 104. „Co za naszych ojców była
kurta, to (teraz) dołaman“ L. p.
w. Dołoman.

Doloma(n) p. Dolman.

Dołaman p. Dolman.

♀ **Dołbacz** albo ♀ **Dowbacz** =
dzięcioł. Ap. V, 127. *Przyrodnik lwows.*
rok 2 (1872), Janota. ♀ **Dołbieszka**
= narzędzie do ubijania kapusty O.
♀ **Dowbnia** = szłaga O.; przyrząd
do obijania pszenicy na pęczak Ap. I,
66. ♀ **Dobnia** = kłoc na drągu do
ubijania kapusty. = W północnych
okolicach z Br., w południowych z
Ukr.: Br. daubieszka = mała
szłaga, daubnia = szłaga; Ukr.
doubnia = szłaga, baba, doubn-
ka, doubieszka toż zdrobn.; wszyst-
ko to od Br. daubić, Ukr. doub-
ty = dłużyć i t. p. ♀ **Dołbacz** =
niby dłużyć; wyrazu oznaczającego
dzięcioła od tej osnowy w słowniku
Zł. niema; ale musi lub musiał być
używany, skoro go do Polszczyzny
wzięto. Chwianie się pomiędzy I i w
wyjaśnia się Rusińskim wymawianiem
w jak u krótkie.

Dołbieszka p. Dołbacz.

♀ **Dołu** = na dół; na dole || Cz.
dolú = Słc. dolu = tzn.

Dom p. Tum.

♀ **Domacha**, o kukułce, Wójcicki
w *Przyj. Ludu IX* od 404. ♀ **Do-
maszka**, o jaskółce, tmż. VI, 126. O.
= Z Ukr. domacha = blisko do-
mu będący, domowy i t. d. np. WO.
33. Por. **Domaszny.**

♀ **Domący p. Domaczy.**

Domaczy = domowy, oswojony
L. ♀ **Domący** = domowy PSK.
15. ♀ **Domący** = domowy RA. IX,
300 = Oba wyrazy naśladowane z
Cz. domáci = 1, domowy 2, oswo-
jony, łaskawy.

♀ **Domaszka p. Domacha.**

♀ **Domaszny** = domowy Ap. I,
66. = Ukr. domasznyj = tzn.
Por. **Domacha.**

♀ **Domący p. Domaczy.**

♀ **Domineszty** = rodzaj jabłek
|| Rs. domnešty = tzn. Gt. *Fil. raz*
I, 436. RT. 192. = Od miasta ru-
muńskiego tejże nazwy.

♀ **Domowina** = trumna RT. 192.
|| Brus. damawina tzn. = Z Ukr.
domowyna = trumna.

Donder pch., czasami **Dunder**. L.
O. || Głz. dunder, dundyr, dunder
w przekleństwach; dundrować =
kłać, mćwić dunder i in. = Nm.
Donner = piorun; wyraz ten i przez
Niemców używa się w przekleństwach;
d rozwinęło się u nas przez chęć u-
wydatnienia obcego podwójnego n,
porówn. Derda; wątpię, abyśmy
przejęli formę Hl. donder i myślę,
że ta ostatnia, również jak Ag. thun-
der i nasza, rozwinęły d każda samo-
dzielnie.

♀ **Donia** = dziewczyna, córka O.
Ap. III, 66. 91. ♀ **Donieczka** tzn.
W. Pol. *Pieśń o ziemi naszej* = Ukr.
dònia (inaczej dońka, dòntia,
dòncia, dòneczka) = córka, có-
reczka; tegoż pochodzenia co nasza
Córka. Mew. 55 dęster.

Donica i pch. = Zapisuję wyraz
ten dla tego tylko, że Mew. nie za-
mieszcza go na str. 44 pod dę-2.,
gdzieby stać powinien, chociaż wy-
mienia Kaszub. dojnica i że Mr.
145 ucieka się aż do 'Słc. donna,
szukając rodowodu donicy. Doni-
ca jest = dojnica = naczynie do
dojenia, skopek; postać dojnica
używa się w znaczeniu dojnika,
skopka na Litwie i u Kaszubów. Wy-

rzutnia j bardzo jest u nas częsta, np. ♀ pódę, ♀ Chonice, ♀ zaść, ♀ našć, ♀ stryňa, ♀ zbónik, ♀ przenamni i t. d. zam. pójde, Chojnice, zajsć, najść (znaleźć), stryjna (stryjenka), zbójnik, przynajmniej. Przejście znaczenia z naczynia do dojenia na wazon kwiatowy, makotrę i t. d. przez podobieństwo kształtu. Inni Słowianie posiadają tenże wyraz w postaciach z j i bez j.

♀ **Donot.** „Dame mě ci pjic psim gnotę, Kobělim donotę“ GO. 64 (= damy my ci pić psim gnatem, kobyliłm donotem) — ?

♀ **Dopalować** = dożerać, dokuczać komu. RA. XII, 88 — Cz. dopalovati = gniewać, złościć.

Dordadzena = jakaś tkanina O. — ?

♀ **Dornica, ♀ Dórna, ♀ Dwornica** = izba Psk. 15 — || Nm. ♀ durniz, ♀ durnitz, ♀ dornitz i in. = izba opalana i in. zn. Zakończenie wyrazu Nm. zdaje się wskazywać Słw. jego pochodzenie, to też domyślają się, że Rs. górnica = izba czeladna i in. zn., Ukr. hornýcia = izba są jego źródłosłowem, por. Ssłw. gornica, Bg. gornica. GDW. Durniz. ♀ Dwornica jest sld. do dwór. JA. III, 154. Mew. 73 gora.

Dornowskie dachy, robione z garbowin z gliną O. — ?

Dorożka pch. **Derożka** słyszy się czasem w Warszawie; „konie **derożkarskie**“ *Kurjer codz.* 1883 N. 206. Na Litwie ♀ **Drażki** pch. blp., czasem ♀ **Dróżka**. || Cz. drożka i pch. (z Nm.) Rs. dróżki blp. || Nm. Droschke. Szw. droska — Zduje się, że źródłem wszystkich tych wyrazów jest Rs. dróżki blp. = lekki wózek, zwany żartobliwie przez Polaków w Petersburgu i Moskwie gitarą albo kiszka, z powodu wydłużonego kształtu siedzenia, na którym się bokiem umieszcza. Wyraz

przeszedł nasamprzód do Polski, jako nazwa pewnego rodzaju powozu, a później dopiero stał się nazwą powozów publicznych, które w Warszawie wcześniej niż w Niemczech weszły we zwyczaj (w połowie XVII w., jednocześnie z fjakami paryskimi); Niemcy i rzecz i nazwę wzięli od nas, czego dowodzi rodzaj ż. w Droschke; gdyby się zapożyczyli wprost z Rs., toby mieli wyraz w lm. U nas, jak się zdaje, wstawiono o przez poczucie, iż wyraz z języka Rs. pochodzi; forma derożka jest sld. do licznych wyrazów, poczynających się od der-; forma drażki jest fonetycznym przekładem rs. drogà = rozwora, drag wozowy, łączący oba przednią z tylną. Wyraz Rs. drożki jest zdrobn. od drōgi = 1, wóz duży np. piwowarski 2, karawan, ten zaś pochodzi od podanego wyżej drogà. Grot (JA. VII, 137) myśli, że wyraz Rs. drogà naśladowanym jest z Pol. drag. Porówn. Mew. 50 droga, 51 drongъ, 49 dorg-.

♀ **Dorżnik** = dziedziniec ostawiony w czworobok budowlami bez przerwy (słyszałem w Oszmiańskim). ♀ **Dorżyn** = „miejsce bez dachu dla bydła“ O. || BR. dorżyn = tzn. Czeczot *Piosnki* 1846, str. 74. Nos. n. — Z Lit. dārzas = ogród. Przeniesienie znaczenia w obu wyrazach z ogrodu na zagrodę. Wyraz Lit. pokrewny jest z naszym dzierżec. Przejście Lit. a na nasze o według poczucia stałej odpowiedności naszego o Litewskiemu a i odwrotnie. Porówn. miejscowe: Darże, Darżeniki, Darżele, Darżynie, Darżyszki, Dorże.

♀ **Dorżyn** p. ♀ **Dorżnik**.

♀ **Doskulić** = dokuczyć — Ukr. doskūlyty = tzn.; doskūła utrapienie. Br. skuła = wrzód. Por. RA. XVII, 76.

Dosuzy pch. = dzielny, zdolny, odpowiedni L.; ♀ **Dosużny** pch. = wolny od pracy, wczasowy. O. mieszka dosuży, dosużość z ♀ do-

sużny, ♀ dosużność. Tych ostatnich wyrazów na Litwie nie slyszalem. — Br. dasuży = zręczny, żwawy, staranny; Rs. dosużij tzn. ♀ Dosużny z Rs. dosużnyj = swobodny, wolny, dogodny, sposobny; dosuż = wczas. Porówn. Mew. 328 sug-.

♀ Dotegować = dostarczać — Pfil. III, 378 zbliża tykać i Nm. zustecken = wtykać. Wydaje mi się to niedostatecznym.

♀ Dowbacz p. ♀ Dołbacz.

♀ Dowbnia p. ♀ Dołbacz.

Doża i pch. p. Duk.

♀ Dórna p. ♀ Dornica.

♀ Dórować p. ♀ Derować.

Drab = żołnierz i in. pch. ♀ Drab, ♀ Draby blp. 1, = kłus 2, jasełkarz Kg. *Krak.* IV, 306 ♀ Drabski, np. ubrać się po drabsku Mátýás *Z ust ludu*, 12. Drabant = 1, żołnierz 2, taniec. W zn. tańca: Kg. P. 412. *Krak.* II, 515, oraz ♀ Trabaniec Kg. *Kuj.* II, 208. Drabarz = 1, koń prędkiej w biegu 2, wielbłąd dromader || Słc. Cz. dráb też znaczenia, co u nas; Głz. drab = jezdny; Ukr. drab pch. = 1, żołnierz 2, obdartus. Słc. Cz. drabant też znac., co u nas; po Czesku także trabant; Słh. drabant, grabant = satelita. Cz. drabář (z Polsk.) || Fr. drabant, traban = 1, żołnierz 2, satelita; Wł. trabante. Węg. darabant — Źródłem wszystkich tych wyrazów jest Nm. traben, Sgm. i Dnm. draben = iść lub biec krokiem miarowym (wyraz pokrewny z naszym dreptać). Drab zap. Czeskim jest utworem, w znac. niby równo stającego żołnierza, może pod wpływem Wł. trabante, Nm. Trabant. ♀ Drab = kłus z Nm. Trab = tzn. Drabant jest utworem Włoskim z pnia Nm.: tak zwano we Włoszech straż przyboczną cesarzów Nm. Drabarz z Nm. Traber, Draber = kłusak. W ostatnich czasach Miklosich (Mt. I, 46 derban

i Mew. 49 drabantъ) nasuwa Tur. dërban, z Pers. = stróż bramy, wrotny i wskazuje blizkobrzmiające formy Rum. Porówn. Wgd. i Kge Trabant. Mr. 146 Drabant. Drabarz. MF. Drabant. Brl. 39, 40 Dráb, Drabant. Być może iż formę drabant wzięliśmy wprost od Szwedów, bo po Szwedzku brzmi ona zupełnie jak nasza: drabant. Znaczenie tańca zdaje się, iż się rozwinęło u nas (porów. kozak = lud i taniec), bo w innych językach tego znaczenia n.; myli się więc Gołębiowski *Gry i Zab.* 317, twierdząc, że od Niemców taniec drabant wzięliśmy. Porówn. opis tańca u L. Drabi zamiast djabli, p. **Djabel**. Drabować i złz., Przedrabować i Zdrabować tu należą: patrz przejście znaczenia u L. p. w. drabować. Pfil. I, 460 zaliczono Drabant do wyrazów perskich.

Drabant p. Drab.

Drabarz p. Drab.

Drabina p. Drab'.

Drab', Drabina, Drabka pch. ♀ Półdrabek Kg. *Kuj.* I, 84; II, 275 || Ukr. drabyna = drabina; Br. drabina tż. zn.; draby = 1, zebra, kości 2, wóz prosty 3, kary (Ukr. i Br. z Pols.) — Ponieważ inni Słowianie drabinę zwykle inaczej nazywają, wnosić więc można, iż zbliżenie Miklosicha do Nm. Treppe = wschody, Sgm. treppe, trappe jest słusznym. Podanego przez MF. wyrazu Słc. drabina słownik Loosa nie podaje, ma natomiast, pod Leiter, rebrik (Czesk. řebřik). Czesk. drabina zdaje się, iż wzięto z Pols. Że od Niemców drabinę wzięliśmy, dowodzi tego również istnienie w gwarach naszych wyrazów Literka i Literczak = drabinka, wóz drabiasty Kg. *Krak.* I, 176. IV, 311. *Tł.* ser. 1, XII, 25. 50, z Nm. Leiter = drabina; porówn. MF. Lojtra. Mew. 49 drabi.

♀ Dracht = para wiader (wody). GO. 129 mylnie pisze: „wodę dracht hálac“ zam. vode d. h. (wody dwa

wiadra przynieść) i mylnie dracht objaśnia przez „zu Recht“ || Hl. dragt = tzn. — Nm. ♀ dracht (dosł. nosza, jeden transport = Nm. Tracht = mzn. „jedno niesiwo wody“ Mgn.) = para wiader. FWb.

♀ **Draga** = rodzaj kotwicy — Z Dnm. dragge = Gnm. Drache (dosł. smok) lub Drachenanker = tzn. (dosł. kotwica smocza tj. nakształt smoka). GDW. II, 1321, 5. d. Porów. **Dragan**.

Dragan, dziś **Dragon**, **Dragun** pch. L. O. ♀ **Dragan** PP. 71. || Słw. z małemi zmianami || Eur. toż, np. Fr. dragon, Nm. Dragoner, Ślc. dragones, dracones = jazda, mogąca walczyć pieszo — Z Gr. drakon = Łc. draco = smok, jakoby z powodu smoka na chorągwi tak zwanych „draconariów“ Węgiecjusza, autora ksiąg *De re militari*, w IV w. po Chr. Patrz GDW. Dragoner. Nazwy ptaków Dragan i Draganeck zdaje się, iż tu należą. Inne znaczenia draganka p. t. w. Por. Mr. 146 Dragan, Dragon. Przytoczone tu p. w. Dragan znaczenie tarakana czyli karalucha nie wiem skąd wziął Mr. Porówn. Mew. 49 i MF. Drakun. Porówn. **Draga** miner. **Drakonit** = kamień smoczy.

Draganek = szewron, naszyte na rękawie munduru O. — Może z Fr. dragonne = ozdoba u rękojeści szabli. Porówn. Mr. 146 Draganek.

Draganek = rodzaj rośliny L. O. || Nm. Dragun, Dragon. — Z Łc. dracunculus (dosł. smoczek, porówn. **Dragan**) przez Nm. Porówn. GDW. Dragun. Mr. 146 Draganek.

Dragant, **Tragant**, **Tragant** = rodzaj rośliny Kn. L. O. || Cz. dragant, tragant || Eur. z małemi zmianami, np. Nm. Dragant, Tragant, Wł. Hp. dragante i t. d. — Gr. tragákantha [dosł. kozi ciern, złoż. z trágos = kozieł i ákantha = ciern], skąd Łc. tragacantha. Porówn. Mr. 146. 150 Dragant i Tragant.

Dragnie = „stosownie, przyzwowiecie“ L. tylko z Kochowskiego. Wyraz objaśniony przez Bielowskiego, jak się zdaje, nietrafnie. Znaczy on raczej u Kochowskiego, tak prawie jak po Czesku = sporo, tego, różno, dzielnie — Z Czesk. drahně = sporo, dużo, bardzo; na Morawach mówi się np. o chorym „je mu drahněj“ = jest mu lepiej, różniej. BŚ. 207.

Dragoman, **Drogman**, **Drogoman** 1, tłumacz 2, rodzaj drozda O. M. 137 podaje jeszcze: **Turezyman** i **Turdżyman** = tłumacz; nie wiem skąd te formy bierze. || Ssrb. dragoman. Rs. dragoman. || Eur. z różnemi przystosowaniami słoworodoludowemi, np. Fr. drogman, dragoman, truchement. Sgm. dragemunt, trougemunt, dziś Dragoman. Ślc. dragomanus i t. d. — Ar. tardżaman, tardżuman, turdżuman, zap. przez Wł. drogmano, dragomano, turcimanno, lub Fr. wyżej podane formy. M. 134 niewłaściwie łączy z temi wyrazami **Tłumacz**, k. p. Porówn. DZ. 1 Dragomanno. MF. dragoman. Dc. 106 Drogman. M. 23. 134. 137. AV. 53. 135. Nazwa drozda jest przekładem Łc. interpres = tłumacz, z nomenklatury zoologicznej.

Dragon p. **Dragan**.

Dragun p. **Dragan**.

♀ **Drahle** blp. RT. 192 i 202 p. w. Hyżki. ♀ **Dryhle** blp. p. w. Studzieniec Ap. I, 76. ♀ **Dryga** a. ♀ **Drygi** blp. ♀ **Drygle** = galareta, ♀ kwaszenina — Ukr. dryhli = galareta, drahlity = mzn. stężyć, zgalaretować się [ostatecznie od tego pnia, od którego nasze drgać i t. d.], por. trzęsianka, trzęsionka = galareta. ♀ **Dryga** jest spolszczeniem fonetycznym wyrazu Ukr.

♀ **Drajdytka** p. **Dydek**.

♀ **Drajka** = trzy grosze — Nm. drei = trzy. Por. Firka.

Draka p. **Brak**.

Draka = bójka. O. — O. podaje wyraz ten jako gwarowy i pochodzący z Rs. Zna go jednak L. i popiera przykładami z Potockiego, a w Cz. jest w tymże znaczeniu wyraz dračka, który przypuszcza *draka; draka przeto może być wyrazem czysto polskim.

Drakonit p. **Dragan**.

Dranica p. ♀ **Drań**.

♀ **Drantyywy** p. ♀ **Drań**.

♀ **Drań** = dureń Kg. *Krak.* IV, 306; ♀ **Drań** lub ♀ **Drańc** = gałgan, nicpoń Ap. I, 40; ♀ **Drań** lub **Drańcie** = plugawstwo, gałgany; człowiek podły. ♀ **Drantyywy** = nędzny, słaby, obdartus; nierządny RT. 192. Na Litwie: ♀ **Drań**, częściej ♀ **Dreń** = lichota, gałgany; zły człowiek, gałgan; ♀ **Drenny** = lichy, gałgański; ♀ **Drennie** = lichy, po gałgańsku; ♀ **Dreństwo** = ♀ **Drań**, ♀ **Dreń**. **Drań**, **Dranica** = rodzaj gontów dartych L. || Rs. dranь = 1, dranice 2, papier podarty. **Dranica** = rodz. gontów. **Drjanь** = śmiecie i t. d. **Drjannòj** = lichy, nędzny — Z Ukr. dran, drányj = podarty; nędzny. **Drantje** = gałgany; szuja. **Drantyyveć** = obdartus. **Br. dreń** = gałgaństwo, lichota. **Dreńnyj** = lichy i in. Formy z a z Ukr., z e z Br. ♀ **Drańc** może z Czesk. dranc = gałgan (Ap. I, 40) zdaje się iż mylnie zmiękczone c). Ukr. drancyia = dranica (gont); **Br. dranica** (Nosowicz n.) = toż. Być może, iż drań, dranica w zn. gontów są wyrazami czysto Polskimi, choć i małe ich rozpowszechnienie w Polsce zdaje się świadczyć przeciwnie.

♀ **Draszka** = wynagrodzenie za młockę Kg. *Kuj.* I, 58.; = młocka ib. 183; II, 269. ♀ **Drażba** = młocka. ♀ **Draszek** = młocke BW. LXXX, 621. Kg. *Kuj.* 269. 279. ♀ **Draszek** Dd. 135, Im. **Draszcie** tmż. 128 (mylnie drażce ib. 103). ♀ **Draszować** = młócić Ap. I, 33. Kg. *Kuj.* I, 183. BW. LXXX, 621. Bb. 20. 29. Dd. 82.

♀ **Draszowanie** = młócenie Ap. I, 21. GO. 128 — Nm. dreschen = młócić, skąd nasamprzód draszować, a stąd już inne formy.

♀ **Dratnal** = gwóźdź z drutu. Rod. **Dratnal** Kg. *Krak.* IV, 344. Słowniki n. — Z Nm. Drahtnagel = dsl. gwóźdź drutowy; złącz. z Draht = drut i Nagel = gwóźdź; ten ostatni wyraz skraca się u nas tak samo, jak w **Bratnal**, **Ufnal** itp. Porówn. **Dratwa** i **Drut**.

♀ **Dratować** p. **Tratować**.

Dratwa pch. L. O. ♀ **Dratew'**, np. „dratwiamy szyta“ WPś. II, 238. dratwi 2 pp. lp. Ap. IX, 253 || Słc. dratva. Cz. dratev, dratva. Głz. gratej, 2 pp. gratwje. Dłz. drjetva. Srb. dretva. Słh. dreta. Ukr. Br. Rs. dratva || Węg. dratva — Nm. Draht = nić kręcona i in. zn. [od tegoż nasz wyraz **Drut**, k. p.], od drehen = kręcić. Porówn. MF. Dreta. Mew. 50 dretva. Porówn. **Dratnal**.

♀ **Drażba** p. ♀ **Draszka**.

♀ **Drączek** = kij BB. 88 — Ukr. druczòk tzn., od druk = drag, laga. Mew. 51 p. w. drongь zestawia wyraz Ukr. z naszym drag i in.; ponieważ jednak w wyrazie Ukr. mamy k, wnosić więc można, iż pochodzi on z Pols., z fonetycznym przykładem a na u i zachowaniem istotnego brzmienia g, które u nas na końcu przechodzi na k. Co nie przeszkadza, iż znowu wzięliśmy Ukr. druczòk i przełożyliśmy fonetycznie na drączek.

♀ **Drażki** p. **Dorożka**.

♀ **Drejaka** p. **Drjakiew**.

♀ **Dreksler** = tokarz — Nm. Drechsler = tzn. Por. ♀ **Dryjarz**.

Dremła p. **Drumla**.

♀ **Drenny** p. ♀ **Drań**.

♀ **Dreń** p. **Drań**.

♀ **Drepy**, ♀ **Dreпки** p. **Trepy**.

♀ **Drewotnia** p. **Drwotnia**.

Drgubica p. **Drugubica**.

♀ **Drjacznica** p. **Drjakiew**.

Drjakiew lub **Drjakwia** pch. L. **Tyrjaka** L. **Dryjak** Pfl. II, 155. ♀ **Dryja** Kg. *Krak.* III, 251. ♀ **Dreja-****ka**, **Dryjawnik** L. z Syrenjusza || Cz. dryák, dawniej teriak, triak. Głz. drejak. Słh. terjak. Rs. terijakъ, drijakva || Eur. Wł. Hp. teriaca, triaca; Fr. thériaque; Nm. Theriak i t. p. — Gr. the-riakós, domyśla się antidotos = zwierzęcy (t. j. od ukąszenia dzikich zwierząt) antydot, przez 'Sgnm. drîakel, ze zmianą zakończenia na wzór rzodkiew, brukiew i t. p. **Dryjak** zap. na wzór formy Czeskiej. ♀ **Dry-****ja** i **Dryjawnik** zdają się być utworami na gruncie Pols. Porówn. MF. **Dryjakiew**. Mew. 51 dryjakъъ. Mr. 148 **Dryák**. 358 **Tyryaka**. M. 23. AV. 53 ods. 6. **Drjacznica** w zn. plotkarka porówn. Cz. dryačnik mzn. 1, szarlatan, olejkarz 2, plotkarz, oraz „jako dryák roznášeti“ (domyśla się plotki).

Drog(o)man p. **Dragoman**.

♀ **Drok** = „u ludu nazwa rośliny janowiec (genista)“ O. — Może z Ukr. dryk albo drok tzn.; Rs. też drokъ. Te zaś wyrazy Mr. wywodzi z 'Sgr. drákanos = marzanna 147 i 386 **Drokъ**.

Dromla p. **Drumla**.

Drop' pch. czasami **Drób'** L. O. || Słc. drop. Cz. drop, dropa, drof. Głz. trapa, trop, gropun. Dłz. gropyń. Srb. Słh. droplja. Ukr. drofa, drafa, drochwa np. Ap. VII, 238. Br. drop, grop, krop. Rs. drahva, drofa. || Lit. trápas, trámpas, trépas, trúpas. Szw. trapp. Hl. trapgans (gans=gęś) — Nm. Trappe, 'Snm. drappe. Porówn. MF. i Mew. 51 Droplja. Mr. 28 Droplja. Wgd. i Kge p. w. Trappe nie wiedzą, skąd wyraz Nm. Może zbliżyć należy Skr. drapajami =

zmuszam do biegu, Gr. drápon = zbieg. Porówn. Fk. I, 112 drap.

Drób' p. **Drop**.

Drót p. **Drut**.

♀ **Dróżka** p. **Dorożka**.

Druch (mylnie piszą czasami druh) pch. **Družka** (mylnie pis. druszka), **Dru**chna, **Družyna**, **Družba** i t. d. — Dla tego wpisuję tutaj te wyrazy, iż Miklosich (Mew. 51 drugъ) Pols. druh, druch wywodzi z Rs. Myslę, że się myli; zdaniem moim istnieć musiała w Polsceżynie postać *drug, od której poszły: družba, družka, družyna i t. d. Forma zaś druch jest spieczoną, jak brach, Jach, klech, swach i t. p. z brat, Jan, kleryk, swat; istnieje ona jeszcze w północno-zachodnim obszarze Polsceżyny druch Kg. *Pozn.* II, 81; drech GO. 163. Dd. 69. 79 i ind.

♀ **Drugac** = prząść sznur z kłaków — Słc. i Cz. drhnouti, drhnuti (len) = czesać (len). [to samo, co Pols. dzierzgać] RA. XVII, 30.

Drugubica, **Drygubica**, **Drgu-****bica**, ♀ **Tryhubica** = rodzaj sieci potrójnej L. O. Czeczot, *Piosnki wieśn.* (książeczka VI.) 78 **Hubica**; 92 **Try-****hubica** KŁ. 19. Na Litwie słyzałem w zn. sieci potrójnej na ryby. Zap-skróceniem wyrazu tego jest **Dryga** = sieć podwójna L. O. — Br. try-hubica = 1, trójzab 2, sieć potrójna na ptaki. Wyraz pochodzi nie od huba = gęba, jak chce Nosowicz, ale od try = trzy i hub- = Pols. gub- [w przegub, ♀ gub = fałda, ♀ gubać się = podkasywać się (Mew. 82 grb)]; sieć tak nazwana tedy od potrójnego zgięcia czyli przegięcia, zawrócenia; porówn. Sslw. dvo-gubъ, sugubъ = podwójny, Słh. guba = fałda i t. d. Forma drugubica przez sld. do drugi, drygubica i drgubica do drgać. Por. rod. Dwigubski Pfl. I, 188. Lit. dwigubas, trigubas = podwójny;

potrójny (ze Słw.). Co do drgubica por. JA. XI, 140—41.

Druk- p. ♀ **Dryka.**

♀ **Drulic** = trącić — Ukr. drulity, drulaty = tzn. Porówn. ♀ **Drylnać.**

Drumla, Dromla, Dremla, Brumla || Słc. drmla. Cz. drumbla, drombla, na Morawach drmla, grumle Bś. Głz. brumla, brumladło. Słń. dromlja, brumda, brunda. Srb. drombulja. Bg. drumboj. Ukr. drymba, drymla || Węg. doromb — Nm. Trommel, Sgm. trumel, trumbel, trumbe, Sgm. trumpa, trumba. Pochodzenie wyrazu Nm. niewiadome. Stąd też pochodzi **Traba**, k. p. Porówn. MF. Drombulja. Mew. 51 drumboj. Mr. 119 Brumda, 147 Drombla, 148 Drumbla, Drumboj. Kge. i Wgd. Trommel. Na ukazanie się b w nagłosie wpłynąć mogło także brzmienie w Nm. Brummeisen = drumla, harmonijka wargowa, bo też i Nm. Trommel jednego jest pnia z brummen, brummeln = mruzczyć, warczeć i t. d.

Drut, Drót pch. i złz. || Słc. drôt. Cz. drát. Głz. grót. Słń. dreta = dratwa. Ukr. drit, 2 pp. drotà. Br. drot || Węg. drót. Lit. drióta, driúta = dratwa — Nm. Draht = 1, nić kręcona 2, drut (metalowy). Porówn. **Dratwa** i **Dratnal**. MF. Dreta. Kge. Draht. Samogłoska w wyrazie naszym przeszła gammę: (a) — á — o — ó — u, jak w ♀ kómin, ♀ kómora i t. p.

♀ **Drowka** = rodzaj jabłek letnich Psk. 122. GO. 163 — Zap. Dnm. druve = Gnm. Traube = jagoda winna, winne grono. Porówn. co do znaczenia: jabłka winne, gruszki winiówki itd., Nm. Weinapfel.

Družba p. **Druch.**

Družbart = rodzaj dawnej gry w karty. O. Gołębiowski *Gry* 45—46. Enc. W. p. t. w. Kg. *Krak.* I, 328 — Nm. König Drosselbart-Spiel

dsł. = gra w króla Drosselbarta [družbartem w tej grze nazywa się król czerwieny]. König Drosselbart (dsł. król z drozdową brodą) jest postacią mityczną w podaaniach Nm. Patrz Grimm *Kinder- und Hausmärchen*, wyd. 1864, I, 258—263, N. 52. Forma družbart jest sld. do družba.

Družka p. **Druch.**

Družyna p. **Druch.**

♀ **Drwotnia, ♀ DREWOTNIA, ♀ Drywotnia, ♀ DREWUTNIA** = drwalnia, drewnik — Ukr. drowotnia Br. drywotnia, drowotnia.

♀ **Drybanek, ♀ Drybinek** = trójnóg, denarek Mgn. p. w. Dreifuss. Kg. *Kuj.* I, 86. II, 269. 279. *Pozn.* I, 96. Ap. I, 29. 33. Dyrda *Jasiek z kniei*, 22. — Nm. Dreibein (dsł. trójnóg: drei = trzy, Bein = noga), ♀ dreebeen = stołek o trzech nogach, szczeg. szwiecki. Porów. **Dryfus, Drypus.**

♀ **Drybinek** p. ♀ **Drybanek.**

Dryfus, Drypus, ♀ Tryfus pch. L. 1, trójnóg 2, wanienska na trzech nogach. Ap. II. 178 = becška na trzech nogach || Głz. trybušk = tzn. Schulenburg *Wend. Volksthum*, 12. Dłz. trybuss u Zwahra. — Nm. Dreifuss (dsł. trójnóg, złz. z drei = trzy i Fuss = noga) = trójnóg wogóle, szczeg. ten, którego się pod garnki w piecu używa. Porówn. **Drybanek.**

Dryga p. **Drugubica.**

Dryga p. ♀ **Drahle.**

Dryganić p. **Drygant.**

Drygant, ♀ Drygunt PSK. 150 = „koń krzepki, zwięzły“ — Zapisuje się tutaj dla tego, aby zaprzeczyć wywodzeniu jego z Lit. Porówn. Mr. 148. 386 *Drygant*. Pfl. I, 181. 190. 722. Mnie się zdaje, że pochodzi od drygać (podrygiwać), jak ♀ fikant (Ap. V, 207; VII, 75) od fikać = skakać. Por. ♀ **Dryganić** =

męczyć, niszczyć konie ciężką pracą, jeżdżeniem PSK. 15 i 115 ♀ **Zdryganiuć**.

♀ **Drygle** p. ♀ **Drahle**.

♀ **Drygubica** p. **Drugubica**.

♀ **Dryhle** p. ♀ **Drahle**.

♀ **Dryja(k)** p. **Drjakiew**.

Dryja = trójka na kościach; o koniach; herb o trzech kamieniach || Cz. drye, dryje=tzn. — Sgnm. drie ż.=tzn., dziś Drei ż. L. i Kott mylnie wywodzą z Gr. Porówn. **Es**.

♀ **Dryjarz**, ♀ **Drylarz** = tokarz — Dnm. dreier=tzn., od Nm. drehen = kręcić, toczyć. GDW. Dreher. Por. ♀ **Dreksler**. ♀ **Drylarz** ma l może przez sld. do drylować.

♀ **Dryjawnik** p. **Drjakiew**.

♀ **Dryka** = klamka, rączka u zamka we drzwiach. Kg. *Pozn.* I, 91 — Nm. Drücker m. = tzn., od drücken = cisnąć i t. d.; stąd też nasze wyrazy **Druk**, **Drukować** i t. d. Kg. w miejscu wskaz. podaje Drücke ż.; wyrazu tego GDW. i FWb. n.

♀ **Drylarz** p. ♀ **Dryjarz**.

♀ **Drylnąć** = szturchnąć, popchnąć BW. LXXX, 621. — Ukr. dryłyty, drłyty = trącić. Por. ♀ **Druilić**.

♀ **Dryng**, ♀ **Drynkfas** = pomyjnik, beczka na pomyje. Ap. I, 33. Kg. *Pozn.* III, 132 — Dnm. drank = pomyje, karm dla świń; Fass (skąd nasze faska, szynkfasi t. d.) = beczka. Frischbier *Preuss. Sprichw.* II, 231.

♀ **Drynkfas** p. ♀ **Dryng**.

Drypus p. **Drybus**.

♀ **Dryst** = śmiało, żwawo Dd. 26. 135. Może tu też należy i ♀ **Drzystek** Ap. VII, 66 (znaczenie nie objaśnione; z toku rzeczy może znaczyć zuchwał albo zuchwalec) —

Dnm. driest (= Gnm. dreist) = śmiało, zuchwale.

♀ **Drywotnia** p. ♀ **Drwotnia**.

♀ **Drzędga**, ♀ **Drzyzga** = drzazga, trzaska — Cz. dřizha = tzn. [ten sam wyraz, co drzazga, ♀ drzęzga.] RA. XVII, 30.

— **Drzędgać** = łamać — Cz. dřizhat = tzn. [ten sam wyraz, co druzgać.] RA. XVII, 30.

Drzystek p. **Dryst**.

♀ **Drzyzga** p. ♀ **Drzędga**.

Duanna, **Doanna** = rodz. gruszki — może Łc. duennis = dwuletni? Albo Hp. dueña = pani (porówn. gruszki panny)?

Duar = wieś arabska. O. || Char. Eur. np. Fr. douar, Hp. aduar itd. — Ar. duar = wieś z namiotów złożona. Dc. 104 Douar.

Dub = 1, herb. inaczej **Dąb** 2, **Dub**, a. w lm. **Duby** (smalone) = nie stworzone rzeczy, brednie, np. „Włał do czuba, Plecie duba“ Kg. *Krak.* IV, 270 i L. — Nazwa herbu z Cz. dub = dąb (Paprocki *Herby*, wyd. 1858, str. 735: „klejnot Dąb z Czech zaniesion“). W zn. bredni dawniej używano duba i dubów bez dodatku „smalony“; skąd wyrażenie pochodzi? Porówn. **Dubiel** = głupiec i **Dubyna** = dragal. Kg. *Lb.* I, 257: „Nie pleć... dęba zielonego“, autor objaśnia „duby smalone“.

♀ **Dubas** lub **Dziubas** Kg. *Przem.* 5 = rodzaj statku. ♀ **Dubica** = kłoda dębowa, używana jako czółno. O. — Ukr. pochodzenia, chociaż słownik Żł. n. w tzn. Rs. dubas = 1, rodzaj sukna, moczonego w liściach dębowych 2, koryto dębowe. Br. dubas = nóż duży tępy, ♀ tupica; dubówka = rodz. łódki; toż dubka. **Dubasić** w językach Rs. = bić (kijem dębowym). Ukr. dub mzn. = czółno. Pfl. I, 463 mylny wywód z Tur. **Dziubas** jest sld. do dziobać.

Dubelt pch., dawniej **Dupelt**. Tu też należą pochodne od osnowy **Dubl-**, oraz **Zdublować**. ♀ **Duplak** = dubelt bekas W. Pol. w Til. 1, XIII, 241. Zapewne też ♀ **Dupak**, ♀ **Dudek** = niżnik czerwienny, który „rachuje się dwiema okami“ Kg. *Krak.* I, 328, Kuj. I, 227. *Krak.* IV, 306 || W językach Słw. i Europ. mnóstwo pochodnych od osnów powyższych = Wszystko z Łc. duplus = podwójny; formy: dubelt przez Dnm. dubbelt = Gnm. doppelt (t końcowe jest sld. i dodaje znaczenia imiesłowu przeszł., niby od gedoppelt = zdwojony); Niemcy dostali wyraz przez Fr. double (por. dublet, dublon, dublować). Nazwa bekasu z Nm. Doppelschnepfe. Wątpię, aby ♀ **Dupak** miał związek z Nm. Bube = niżnik. „Dubeltowy dureń, osieł“ i t. p. naśladowane z Nm. doppelter Schelm, doppelter Narr (lotr, błazen). ♀ „Dubelt mieć głowę“ = tęgą mieć głowę Kg. *Krak.* IV, 306. Porówn. GDW. Doppel, Doppelt. MF. Dupel. Mew. 52 dupeln. Formy od osn. dubl- wzięto u nas wprost z języków Rm. Por. **Dupelhak**.

♀ **Dubica** p. ♀ **Dubas**.

Dubiel = 1, rodzaj ryby 2, prostak, głupiec || Wł. dobola = tzn. Łc. (wyraz nowoutworzony) dobula = Nm. Döbel = tzn., a w tejże postaci, oraz Dübel = kolec, kloc, gwóźdź drewniany; rybę nazwano podobno od podobieństwa z kołkiem o grubej głowie GDW. Döbel. Znaczenie prostaka wyraz ma już w Nm. Mr. 149 mylnie pisze Dubel.

♀ **Dubyna** = dragal, rosły cymbał RT. 192 = Ukr. dubyna = 1, kij dębowy 2, = tzn. (Żł. tego ostatniego nie podaje). Rosjanie i Białorusini również używają dubina w zn. = dragal, głupiec; Czesi mówią w tzn. dub = dąb.

♀ **Duca** p. **Duk**.

Ducha p. **Duchna**.

Ducha p. **Duga**.

♀ **Duchan** = tytuń Z. 37 || Słc. i Moraw. duhan, dohan. Słh. duhan, dučan. Srb. duhan, duvan Ukr. dohan, duhan = Ar. duchan = dym; tytuń, przez Tur. duchan. Mew. 52 duchan. Mt. I, 51 tż. MF. duhan. Por. **Basiak**.

Duchna 1, czapka puchowa na głowę 2, poduszeczka. ♀ **Duchenka** = czapka biała, płócienna, nibyszlafmyca, wkładana na głowę umarłych starych ludzi Kg. *Kuj.* I, 249 (mylnie tam Kg. w odsyłaczu zbliża duchniak, duchniczek, duchniczka; wyrazy te pochodzą od duchowny). **Ducha** = czapka nocna z puchu O. **Poduchna** O. **Poduszka** pch. || Cz. duchna, duchenka, duchnice = pierzyna puchowa, używana zamiast koldry. Cz. Słc. Poduška = poduszka. Ukr. Br. Rs. poduszka; Ukr. nadto pòducha. || Lit. dūkna (z Pols.) = Ani Mr., ani Mew. wyrazu nie podają. Zdaje mi się, że źródłem osnowy duch- jest Nm. Duchat, Duchet, Tuchet = pierzyna; te zaś są w związku z Fr. duvet = puch, Słc. duma (patrz DC.), Dnm. dune = Gnm. Daune, Ag. down, Szw. dun itd. Giermaniści i Romaniści nie uporządkowali jeszcze rodowodu tych wyrazów. Zap. u nas pierwotna forma była duchna. Słowianie połud. mają inne wyrazy na poduszkę, a języki Rs. od nas zap. wyraz przejęły. W Szcz. rozróżniano „podušky, duchny a peřiny“ Brl. 23 p. w. Damašek. Por. Kge, GDW. Daune. Dz. II. c. Duvet. Słowniki Cz. i nasze mylnie wywodzą poduszkę od pod+ucho; tą drogą nie daje się wyjaśnić duchna.

♀ **Ducka** p. **Duk**.

♀ **Duczaj** p. **Duk**.

♀ **Duczek** p. **Duk**.

♀ **Duczka** p. **Duk**.

♀ **Duć** = dać, dmuchać (piszę w bezokoliczniku dla porządku, chociaż

się nie używa RA. X, 243) RA. X, 205. 243. 276 — Z Ukr. duty tzn.

Dudek p. Dydek.

♀ **Dudelzak** = dudy, kobza GO. 189 p. w. zařinac — Nm. Dudelsack tzn. Nm. zaś wyrazu pierwsza część, oraz czasownik dudeln pochodzą ze Słw., Pols. dudlic, Cz. dudlati i t. d. Mew. 52 dudu. Wgd. Kge. Dudeln. Nm. Sack = wór, porówn. Sak, żak, matelzak itd.

Dudki p. Dutki.

Dudlina = rodzaj rośliny, triplaris O. — Zdaje się, iż wyraz wymyślił Waga. Porówn. jednak Mew. 52 dudva i dudъ. Porówn. **Dudlać**.

♀ **Dudlać** = wydrążyć drzewo.
♀ **Dudławe** = wydrążone drzewo. RA. XII, 89 || Głz. dudławy = mzn. pustý. Ukr. dudła = dupla; dudła wyj = duplasty — Słc. dudlavý = duplasty (odrzewie) Kott p. t. w. Por. **Dudlina**.

♀ **Duga**, ♀ **Duha**, ♀ **Ducha**, ♀ **Duja**, ♀ **Duła** = kabłak w uprzęży jednokonnej i in. L. Wyraz znany już Leopolicie. Łb. 52. ♀ **Duha** = tzn. Połujański, *Wędr. po gub. August.* 204. ♀ **Duwa** = tzn. Ap. VII, 260. — Ukr. i Br. duhá = kabłak w uprzęży i in. Co do pochodzenia wyrazu p. **Daga**. G w duga zamiast h przez poczucie odpowiedniości głosowniowej; inne brzmienia w zastępstwie nie-Polskiego h.

Duga = dźwignia ciesielska, górnicza L. Łb. 52. **Dyga** = długie a cienkie drzewo; deseczka pod strunami w gęślach. ♀ **Dugać**, ♀ **Dygować**, ♀ **Dygować** = dźwigać dugą i pch. — Sgm. duhan, dziś deuhēn, dauhen = mzn. dźwignią pociskać. GDW. Deuhen.

♀ **Duk** na Litwie czasami = tuz, magnat, np. w wyrażeniu: „zebrały się same duki“. **Dukat** pch. **Duś**. ♀ **Dukacz** (słowniki n.) = medal, dukat, np. Padalica *Opow. i krajobr.* I, 26. Ap. VII, 121: opis dukacza.

Ap. VII, 209. **Doża** i pch. || Srb. duka = książę; Ukr. duk, duka, dukar, dukacz, dukasar = magnat, bogacz. Dukat u wszystkich Słowian prawie bez zmiany; Ukr. dukat albo dukacz. **Doża**: Srb. dužd, u in. Słowian prawie bez zmiany, np. Cz. dože i t. d. || Fr. due. Wł. duca. Gr. późn. doukas (z Łc.) = książę. **Dukat** Eur. z małymi zmianami. **Doża**: Fr. Nm. doge i t. d. — Wszystkie wyrazy te z Łc. dux = wódz, (duco = wiodę). Wł. duca nie wprost z Łc., ale przez Gr. doukas; nasz ♀ duk z Wł. Dukat z Wł. ducato = księstwo; początek nazwy, jak się zdaje, poszedł od monet, bitych za Rogiera II sycylijskiego, noszących napis; „ducato d'Apuglia“ DZ. I. Duca. Forma ♀ dukacz z Ukr. **Doża** z ♀ Wł. (wene.) doge, to zaś bezpośrednio z Łc. dux, właściwie zam.*doce. Porówn. MF. Duka. Dukat. Dužd. Mew. 52 duka. ♀ **Dukat** i ♀ **Habdukat** = adwokat, sld.

Duk O. odesłano do dziupel, a tego wyrazu n. KSL. 116. **Duczek** = tynka, beczka z wiekiem na mąkę, kaszę O. ♀ **Duca** = wydrążenie w stępie. ♀ **Duca** = wyźłobienie w żarnach, do którego sypie się zboże RA. VIII, 172; ♀ **Duca** lub ♀ **Ducza**, ♀ **Ducka**, ♀ **Duczka** = kosz okrągły, u dołu węższy Kg. *Krak.* IV, 306; ♀ **Duca** = kosz na kury tmże I, 115; ♀ **Duce**, ♀ **Ducki** = kosze plecione czyli klatki dla kur; ♀ **Ducka** = wyźłobienie w bochenku chleba, ziemi i t. d. RA. VIII, 172. ♀ **Duczka** = jama naftowa w Borysławiu Ap. I, 66. ♀ **Ducza** = wyźłobienie w ziemi, napełnione wodą. RA. XII, 88. **Dudzka** = ducka Kg. Łb. I, 85. || Moraw. duča, dučalka, deček = dołek Bš. 206. 208; tamże Słc. d'uča = tzn. Ukr. ducza, duczka = dziura; szczelina; zagłębienie, wydrążenie, otwór; otwór w górnym kamieniu młyńskim, w beczce; dół naftowy. Tutaj należą też następne wyrazy: **Duczaja** = dutka, trąbka w kształcie rogu wołowego L.

Duczajka = dołek wykopany L. ♀
Duczaj = otwór na środku wierzchniego kamienia młyńskiego lub żarnowego O. ♀ **Duczaja** = jama na objętość kosza (duczay) w ziemi wykopana; ♀ **Duczajka** = tzn. Kg. *Krak.* IV, 306. ♀ **Ducola** = przereźbi w łodzi na rzece RA. III, 369. Tutaj należą też, jak się zdaje: **Dukla** = szyb bardzo wązki (w górnictwie) Łb., oraz w tzn. **Duklak** O. Łabęcki podaje nm. **Duckel** w tzn. Wyrazu tego GDW. n.; zap. pochodzi od wyżej podanego Nm. **Ducke**. Porówn. nazwy miejscowe: **Duczek, Duczki, Dukla, Duklany**. || SCz. dučeja, dučeje = otwór, kanał, wodospad, prąd. Ślc. dūčela = rura; dudka, piszczałka. Moraw. dučalka = dołek. Ukr. duczěj, duczějka, duczýjka = tzn. co wyżej podana dūcza. — Jakkolwiek wyrazy powyższe mają dość różne znaczenia, schodzą się wszystkie w pojęciu zasadniczym: zagłębiania, ścieku, dołku, oraz sprzętów, mających kształt dołków naturalnych, t. j. lejkowaty. Mr. słusznie wywodzi je ze 'Ślc. doccia = kanał, przeciek, rura, skąd Wł. doccio, doccio = przeciek, rura, Fr. douche, Hp. ducha = kapiel kroplista (wszystkie z Łc. ductus [skąd nasz dukt] = przewód, przeciek i t. d., przez 'Ślc. ductiare = [wodę] prowadzić, ciągnąć). Co się tyczy wyrazów duk, duczek, to być może, iż wyraz 'Snm. ducke (GDW. Ducke, Wasserducke) = kanał, ściek wpłynął na ich postać. Mr. 149 Dučeja i Dūčela. DZ. I Docciare.

Dukacz p. Duk.

Dukat p. Duk.

Dukla p. Duk.

Duklak p. Duk.

Dul = masa żelazna w górnictwie Łb. 52. O. — Nm. Deul = tzn. Łb. tzn. GDW. i inne n.

Dula, Dulka p. Gdula.

♀ **Duleba** = „człowiek niezgrabny“ Pfil. IV, 306. || Rs. dulèbL, du-

lèbina, przym. dulèbyj = głupiec, bałwan; ślepy, zezowaty — Ukr. dulèba, zwykle durnýj dulèba = zawadjaka; głupiec. Zap. od nazwy plemienia Dulebów. Por. miejsc. **Duleby, Duliby, rod. Duleba, Duleba, Dołęba**. RA. XVII, 86.

Dulka. Dulki, kolki dębowe, między które wkłada się drygawka (ster, rudel) KSL. 335—337. O. || Fr. tolet. Ag. thole, thowl i t. d. — Z Nm. Dulle, Dolle ż. = tzn. Mr. 149 Dulka. GDW. II, 1227 N. 9 i dalej. Tegoż pochodzenia jest **Tulej**, k. p.

♀ **Dula p. Duga.**

Duma, Dumka = piosnka (historyczna) — Ukr. duma, dumka = tzn.

Duma = rada, sejm. **Dumny** np. dziak = radny, sejmowy — Srs. duma, dumnyj = tzn.

♀ **Dunaj p. Dunal.**

Dunal = gwóźdź u budy na szkucie L. O. ♀ **Dunal** = gwóźdź gruby, żelazny, wbity do dyszla, zwany inaczej sasnałem, na którym chodzi waga (ust. od J. Łosia). Por. ♀ Sosnal, ♀ **Dunaj** = „gwóźdź gruby albo hak na dyszlu, na który zakłada się waga“ Kg. *Krak.* I, 176. — Duga część wyrazu = Nm. Nagel = gwóźdź, skrócona jak w Bratnal, (H)Ufnal i t. p.; pierwsza zap. = Dnm. dun = mzn. gruby (Gnm. dohnen = być rozciągniętym, pęnieć, pokrewne z dehnen = rozciągać, naciągać); w Hanowerskim Dohnnagel = gwóźdź gruby (od Leo Meyera ust.); więc dunal = gruby gwóźdź. Dunaj jest sld. Słowniki Nm. odpowiedniej formy nie podają.

Dunder p. Donder.

Dunst, na Litwie ♀ **Duńst** = najdrobniejszy szrót na ptaszki O. — Nm. Dunst = mzn. tzn. GDW. N. 6.

Duny blp. = nasypy piaszczyste nad morzem O. ♀ **Dyne** lm. = „dmy,

góry piaskowe wzdłuż Bałtyku“ Dd. 77. 135. ♀ **Dena**, ♀ **Denega** (t. j. *duna*, *dunuga*) = wał, bałwanik morski przy brzegu Psk. 15 || W niektórych językach Słw. niedawno wprowadzono wyraz ten z obczyzny — Dnm. *dünen* blp. = nasypy piaszczyste; wyraz znany w 'Słc., patrz DC. *Dunum* i od wieków używany w językach Grm. i Romań. Źródłem jego jest, jak się zdaje, język Celtycki; w nim *dunum* [znane z *Lugdun*, *Augustodunum* i t. d.] znaczy miejsce obwarowane; wyraz pokrewny z Nm. *Zaunplot* [skąd nasz **Tyn**, **Tynieć**]. Porówn. GDW. i Kge *Düne*. Mr. 150 *Dyna*. Fick WB. I, 625 *duna*. Dz. I, *Duna*. Porówn. *Dźwina*. ♀ **Dunuga** ma końcówkę jak *pleciuga*, *szaruga* itp.

Dupak p. Dubelt.

Dupek p. Dubelt.

Dupelhak, Półhak, Pułak, Pułhak L. O. — Z Dnm. *duppelhacke* = Gnm. *Doppelhaken* (dosł. = podwójny hak) = rodzaj ciężkiej strzelby dawnej, tak nazwanej dla tego, że się ustawiała na dwóch soszkach czyli rososzkach, podstawkach, *hakach*. Formy **Półhak** i t. p. są sld. do pół, które słyszano u nas w *duppel-*. *Btrge* VI, 304.

Dupelt p. Dubelt.

Duplak p. Dubelt.

Durancja = „prze(starzały wyraz) = rodz. polewki, z Łc.“ O. — W Łc. takiego wyrazu z tym zn. nie ma? Cz. *durance* = rodz. śliwek. Por. Mr. 149 *Duranea*.

Durlak. *Durlakami* nazywają niekiedy *Bambrów*, k. p. Kg. *Pozn.* I, 45 — Od nazwy miasta *Durlach*, tak jak *Bambry* od *Bamberg*. ♀ **Durlaczysko** Kg. *Pozn.* V, 146 może zam. *durszlaczysko*?

♀ **Durletka** = piwo grzane (w *Konińskim*). BW. LXXX, 622 — ?

♀ **Durman**, ♀ **Durnopjan** nazwy używane na Litwie; słowniki n.

= rodzaj rośliny odurzającej || Cz. *durman* = *datura*, wyraz niedawny w Cz. — Ukr. i Br. *durman* = tzn.; Ukr. *durnopjan* tzn.; Rs. także *durmanъ*. Wyrazy te podobno z Pers. przez Tur. *derman* = lekarstwo, z podprowadzeniem pod pnie *dur-* (odurzać) i *man-* (mamić, omaniać, porówn. *oman*). Mew. 53 mylnie do *dur-*. Mt. I, 47 *derman*. JA. IX, 497.

♀ **Durnopjan** p. ♀ **Durman.**

Dutek p. Dydek.

Dutepasy. „Poganie poszli w *dutepasy*“ L. z Potockiego; L. objaśnia: „odstąpili od obłężenia; zwątpili o wzięciu miasta“. O. zaś podaje „**Dutepas** (z Fr.) = zwątpienie“ — Fr. *douter* = wątpić; ale co znaczy koniec wyrazu?

Dutki blp., mylnie pisane **Dutki**, np. EW. II, 105, L. p. t. w. **Tutka** = rodzaj muszli (z kształtu do *dutków* podobnej) O. „Liście zwinięte w *tutkę*“ *Rostafiński, Noc ś. Jańska*, 8. — Z Nm. *Dutte*, *Dute* = *lejeczek*, *trąbka* (z papieru) i t. p.

♀ **Duwa** p. ♀ **Duga.**

♀ **Duwa** = gołąb GO. 163 — Dnm. *dube* = Gnm. *Taube* = tzn.

Duży pch.: **Dużec**, **Dużać się**, **Dużność**, **Dużość**, **Dużo** i złż. ♀ **Dążać się** = *mocować się*, *borukać się*; „*isć w dążki*“ = tzn. || *Refleksy Słw.* Mew. 48 *dongъ*. — Zdaje się, że przed połową XVI w. wyrazów powyższych u nas nie używano. Mew. w miejscu wskazanym twierdzi, że nasze postacie wzięte są z języków Rs. Czy raczej nie z Cz.? Forma bowiem *dużność* tylko w Cz. się znajduje. Początkowo znaczenie u nas było: silny; u nas dopiero przeszło na wielki. Odpowiednikiem Pols. jest *dążyć* pch. i złż. ♀ **Dążać się**, ♀ **Dążki** są przekładem fonetycznym postaci Ukr.

♀ **Dwornica** p. ♀ **Dornica.**

Dwutulny p. Tuł.

Dycht pch. = 1, tego, szczelnie 2, rychtyk, właśnie L. (L. łączy ten wyraz co do znaczenia z **Dychtyk**, k. p.). W gwarach znaczy jeszcze 3, tuż przy czymś, np. BW. LXXX, 622. Kg. *Kuj.* 270. 279. *Pozn.* I, 106. Na Kaszubach 4, zupełnie, jaknajbardziej Bb. 35 decht. GO. 21. 91. 133. 138. decht, decht. Dd. 135. 36 ♀ **Dechciunko**. 84 decht. CZ. 69. 71. Derdowski *Jasiek z kniei* 24 decht. ♀ **Dycht** = ciągi; wyrażenie „zadać komu dychtu“, używa się na Litwie; *Nowiny* 1879 N. 218 str. 3. ♀ **Dykt** L. Ap. I, 36. ♀ **Dyk** Kg. *Krak.* II, 151. ♀ **Dyktować** = dychtować, zapychać szczeliny Kg. *Krak.* IV, 306. — Nm. *dicht* = gęsto; tego, dzielnie; tuż przy; często. Dalszy rozwój znaczeń u nas nie trudnym jest do wytłumaczenia. Z wyrazem powyższym łączy się u nas brzmieniem, a ponieważ i znaczeniem, wyraz innego pochodzenia **Dychtyk**, k. p.

♀ **Dychtyk**, ♀ **Dychtych**, ♀ **Dyktyk**, ♀ **Dychtyg** = dzielnie, tego, mocno, dobrze. L. RA. VIII, 172. 205. IX, 171. 205. X, 276. GO. 135. Ap. VII, 104. Dd. 135. ♀ **Dechtyg** Bb. 12. 24. — Dnm. *dichtüch*, *dechtüch* = Gnm. *tüchtig* = tzn. Porówn. **Dycht** i, co do formy, **Rychtyk**. GDW. Ducht.

Dyd, **Dydo**, **Dydko**, **Dydek** L. O. ♀ **Didki** Łeleki Siemieński, *Podania*, 120. Malowane ♀ **Idko** (zamiast *dzidko*) Ap. V, 114. Duch górniczy, zwany ♀ **Dydkiem** Ap. II, 221. ♀ **Dydek**, duch górniczy Ap. IX, 56. ♀ **Dydak** siedm lat dytkał pierś Kg. *Pozn.* VI, 94. ♀ **Detko** = strach na dzieci PSK. 150. — Ukr. *did* = 1, *dziad* 2, *dziady* (obchód) 3, *starzec* 4, *żebrak* 5, *snop słomy* 6, *blp. cienie wieczorne po kątach* 7, *rodzaj potrawy z mąki żytniej*; *did'ko* = duch górniczy, *djabel*; *dido* znaczy to samo co *did*. Forma *Idko* powstała przez nieporozumienie: *dydek* wprowadzono pod inne tak brzmiące wyrazy; *dydak* zbliżono z imieniem św. *Dydaka*, oraz złączo-

no z *dydkaniem* = ssaniem, patrz **Dydek** w zn. *mamma*.

Dydek = *mamma*. ♀ **Dytkać** (właśc. *dydkać*) = *ssać*. RA. IX, 130. Kg. *Pozn.* II, 76. VI, 94. „*Języczek, co zwykł mleko z piersi wyciskać, wprawia się w głos dydy*“ Cegielski w *Orygodyn. nauk.* 1841 N. 14 str. 110 — Jakkolwiek trudno jest przeprowadzić ścisłą granicę form w wyrazach nieustalonych, jak np. powyższy; jakkolwiek Niemcy, obok *Dutte* = *mamma*, znają także *Zitze* = *mamma*; zdaje się jednak, że czysto Polską postacią są pochodne od *cyce*, więc *cycek*, *cyckać* i t. d.; *dydek* zaś i *dydkać* są zapożyczone z Nm. *Dutte* = *mamma* i *dutten* *ssać*. GDW. p. t. w. Por. **Dyd**.

Dydek, ♀ **Detk**, ♀ **Detek** GO. 162. Bb. 12. 35. Dd. 29. 93. 100. 135. Psk. 15. ♀ **Dudek**, pisany czasem w dalsz. pp. przez *t* (*dućki*, *dućków* i t. d.) Kg. *Kuj.* II, 270. *Pozn.* I, 143. Ap. I, 29. II, 110. Til. ser. 2. N. 110. Z. 55. RA. X, 229 i t. d. Tu należy ♀ **Drajdytka**, na Litwie = dziewczyna głupowata || Cz. *dútek*, *dudek* = drobny pieniąż — Dnm. *düttke*, *dittke* = Gnm. *Dütthen*, zdrobn. z *Deut*, to zaś z Hl. *duit* = drobna moneta, Hl. ze Skand. *D* pojawia się u nas przez uczuwanie ściszonego *d* w dalszych pp., jak w ♀ *impedem* zam. *impetem*. *Drajdytka* z Nm. *drei* = trzy + *dytek*, t. j. osoba trzy *dytki*, trzy grosze = nie warta; porówn. Nm. „*Es ist keinen Deut werth*“ = nie warto to ani *dytka*, ani grosza GDW. *Deut*, *Düttchen*. Frischbier, *Sprichw.* II, 232 *Düttke*. Kge. *Deut*.

♀ **Dyfla** = *chodak drewniany* Psk. 16 || Rs. zwykle *blp. tufli* || Szwed. *toffel*, *toffla* — Dnm. *tuffel*; Gnm. *Toffel*, skrócenie *Pantoffel*, to zaś z Fr. *pantouffle*, Wł. *pantofola*, Hp. *pantuflo*, 'Ślc. *pantofla*; pochodzenie wyrazu niewiadome. Porówn. **Pantofel**. DZ. I, *Pantofola*.

Dyga p. **Duga**.

Dygować p. **Duga**.

♀ **Dyjmowy** p. **Dyma**.

Dyk p. **Dycht**.

Dykt p. **Dycht**.

Dyma pch. = rodzaj tkaniny. ♀ **Dyjmowy** = dymowy. ♀ **Dymka** = długa spodnica Til. 1, N. 227 str. 43 || Srb. dimije blp. = szarawary z lekkiej tkaniny. Ukr. dyma = dyma; dymka = spodnica z pstrej tkaniny. Rs. dymka = lekka tkanina || Wł. dimitto. Hp. dimite. Słc. dimitum. Hl. diemet, Sgnm. timit. — Tur. dimi = barchan, to zaś z Gr. dimitos, dimiton = dosł. dwunit; porówn. **Aksamit** = dosł. sześciolit. Mt. I, 48 dimi. M. 24. Mr. 144 Dimit. JA. IX, 497 dimi.

♀ **Dymka** p. **Damaszek**.

♀ **Dymka** p. **Dyma**.

♀ **Dymwaga** = gruntwaga, stelwaga — Druga część wyrazu z Nm. **Wage** = mzn. stelwaga na dyszlu; pierwsza może jest skróceniem wyrazu ♀ **podyma** (podejma), por. ♀ **dymnica** (zam. podymnica) = deska u wozu. Być też może, iż dym- jest przekształceniem jakiegoś wyrazu Nm.

Dynar p. **Denar**.

Dyndera p. ♀ **Dendera**.

♀ **Dyng**, ♀ **Dyngus** pch. ♀ **Dyngus** = śmigust, ♀ lejek. O historii wyrazu patrz *Wisła* V, 278—284; znany był już na początku w. XV; znaczył pierwotnie okup, wykup. Tutaj też należą: ♀ **Dyng** w wyrażeniu np. kopać na **Dyng** = na ugode, umowę; ♀ **Dyngować** = godzić od roboty; „roboty na wymiar, czyli w ♀ **Giedynk**“ Kg. *Krak.* I, 347 || Cz. ding, gdyně (u górników) = Nm. Geding — Nm. dw. dingnus a. dingnis = wykupno, kontrybucja wojenna (jako obrona od rabunku), od dingen = umawiać się, najmować, wykupywać; toż samo znacze-

nie pomiędzy innemi miał wyraz Nm. ding. ♀ **Dyngarz** jest utworzony już na gruncie Pols.

Dyngus owsiany = polewka, ow-sianka, KCz. 192 ze *Sciturusa* Jurkowskiego (1604) — Zap. Nm. Dünnguss = dosł. cienka polewka; wyrazu tego nie ma wprawdzie słownik Grimmów, ale też nie podaje i słowa Beiguss (= bigos, k. p.), które ma Campe.

Dynia = w różnych okolicach ma znaczenia: melona i bani || U Słowian znana pod tąż nazwą: Słw. dynia itd. || Lit. dinis. Węg. dinnye = melon (Miklosich mniema, że ze Słw. *Slav. Elem. i. Magy.* N. 157) — Mew. 55 dynja nie podaje źródła. Skąd wyraz?

Dyptam = rośl. dictamnus — Gr. diktamnus, stąd Łc. dictamnus. Zmianę k na p przejęliśmy od Niemców: Sgnm. dictam a. diptam, Nm. Diptam.

♀ **Dyrkacz** p. **Derkacz**.

♀ **Dyrować** p. ♀ **Derować**.

♀ **Dyrsa** = kąkol, kostrzewa, wyraz, ile wiem, znany tylko w ziemi Dobrzyńskiej i na Litwie Ap. II, 7. O. || Najbliższym dyrsy, co do brzmienia i znaczenia, jest Ukr. týrsa Ap. III, 67. 95 oraz Żł. Białorusini ♀ dyrsę nazywają hirsza albo dýrsa. Może Słw. trśsa = włos koński jest wyrazem tym samym, dla tego mianowicie, że nasiona ♀ dyrsy wyglądają jak szczoteczki (mietliczka), a w przykładach ML. p. w. trśsa zdaje się, iż mowa jest o szczotkach końskich. — Czy wyraz ten z Lit. dirse pochodzi, czy też odwrotnie? Dawniej trzymałem się pierwszego przypuszczenia (RA. II, 324; porówn. Brückner, *Die slav. Fremdw.* 80 i 201); dziś zdaje mi się, że Brückner (w dzwskaz. 80) miał słuszność, wywodząc wyraz ze Słw., z tego mianowicie powodu, iż znajduje się on w Ukr. i to w różnych znaczeniach.

♀ **Dyrszczka** = kiszka RA. XII, 89. — Cz. dr štka = żołądek bydłocy, flaki, kiszki.

♀ **Dyrwan** = odlóg, ugór i pch.

♀ **Dyrwanieć**, ♀ **Podyrwanieć**, ♀ **Zadyrwanieć**. O. ma bez oznaczenia, że to wyraz gwarowy — Lit. dirvónas = tzn., dirvā = pole orne; miejsc.: Dyrwańce, Derwaniszki, Dyrwaniszki, Dyrwaniany, Dyrwiany, Dyrwoniany i t. d. (wszystkie na Litwie). Potebnja zbliza Rs. derėvnja = wieś JA. VII, 484. Lit. dirvónas: dirvā = polana: pole. Pfl. I, 722.

Dysk p. **Deska**.

Dyszel pch. L. O. ♀ **Dyszel** ż. Kg. *Pozn.* III, 138. RA. IX, 144. ♀ **Dyszla** Ap. II, 182. VII, 136 lub ♀ **Dyśla**. Kg. *Pozn.* III, 138. ♀ **Dyszolek** = dyszelek BW. LXXX, 622. Kg. *Kuj.* II, 270. || BR. i Ukr. dyszel (z Pols.). Rs. dyšlo. Lit. dyselýs — Dnm. diessel ż. = Gnm. Deichsel ż., ciemnego pochodzenia. GDW. Kge Deichsel. Mew. 55 dyšels.

Dytkać p. **Dydek**.

Dytto, **Ditto** (pisane w skróceniu d^o, d^o) || Używa się i w in. językach, np. w Nm. ditto, ditto — Wł. detto = dosł. powiedziany = wywymieniony; zmiana e na i (y) pod wpływem łc. dictus = powiedziany, wymieniony, od czego wyraz Wł. pochodzi.

Dywan pch. ♀ **Dywań** Kg. *Krak.* IV, 74 || Cz. divan w zn. rady i kanapy. Srb. divan 1, rada, senat 2, rozmowa. Ukr. dywan = kobierzec. Rs. divanъ = 1, rada 2, kanapa || Eur. języki znają wyraz jako char., przeważnie w zn. rady; nadto Nm. Divan = kanapa, Fr. divan = podwyższenie, kanapa i t. d. — Przez Tur. z Pers. divan = dwór; rada; zgromadzenie. Tegoż pochodzenia jest Fr. douane = komora celna. Mt. I, 49. Mr. 144 Divan. DC. 103 i 104 Divan, Douane. M. 24 objaśnia przejście

zn. z pokoju, przybranego dywanami na same dywany (kanapa turecka składa się właściwie z kobierca nieco nad podłogę poduszkami wzniesionego). JA. IX, 498 dwa razy divan.

♀ **Dywderewo** p. ♀ **Dendera**.

♀ **Dywelsdrek** p. **Deweldrek**.

♀ **Dyżma** = „dziesięcina, jaką pobiera właściciel ziemi besarabski od włościan“ RT. XLI, 193. || Słc. deżma = dziesiątek. Cz. Srb. i Słh. dežma. Ssłw. dižma. Ukr. dyžma || Węg. dezsma. Sgnm. dezemo — Rum. dijma = dziesiątek (czyt. dižma).

Dyżur, **Deżur** i pch. O. ♀ **Dyżurek** = tużurek, tak mówią na Litwie || Rs. dežurn i pch. || Nm. de jour w wyrażeniu „de jour sein“ = być deżurnym, być tego dnia na służbie — Fr. de jour = dosł. dnia, a dalej dzienny, dzisiejszy. ♀ **Dyżurek** = tużurek jest sld.

♀ **Dzambas** = faktor, na Podolu. L. O. || Bg. žambazin = linoskok. Srb. džambas = koniarz || Rum. džambaš — Pers. džaubaz = linoskok, skoczek, przez Tur. džanbaz = 1, linoskok 2, koniarz, „bo te dwa rodzaje przemysłu na wschodzie są zwykle połączone w jednej osobie“ M. 25. Mt. I, 53. Porówn. co do znaczenia **Skomoroch** *Pamiętn. fizjograf.* VI, dział IV, str. 63.

Dzér = „w Orawie nazywajom puciére“ (naczynie, rodzaj dojnicy) RA. XVII, 7 — Por. Ukr. dzer = 1, udój 2, syrowatka. RA. ib. wskazuje Rum. dzär jako źródło.

♀ **Dziabeł** i t. p. p. **Djabeł**.

♀ **Dziadowoda** = prowadzący (ślepego) lirnika BB. 49. 50. ♀ **Dziadowody** blp. = prowadzenie (ślepego) dziada, żebraka Til. 1, IX, 69. W pieśniach naszych nieraz jest mowa o „wodzeniu dziadów“, np. Kg. *Kuj.* I, 306. Lp. 124. Kg. *Pozn.* IV, 75. 76. 77 z wodzić przez nieporozumienie zam. wodzić, ale powyż-

szych wyrazów złożonych niema — Ukr. didowòd m., didowòdyčia ż. = prowadzący żebraka.

♀ **Dziady** blp. = obrząd zaduszkowy. Porówn. Mickiewicza objaśnienie do *Dziadów*. W różnych częściach kraju nazywane także: Chautury, Didowa subota, Kiermasznia, Komasznia, Osieniny, Pominalnica, Pominki, Peretyczki, Perebuszki, Stoły, Wymijaniki (t. j. wymienianki), Żałobki i t. d. || Sanskr. pitrja, pitrjadźna znaczeniem wyrazu i obrzędu odpowiada Dziadom. — Br. dziady = tzn. Ukr. didy = tzn.

Dziadzi p. Djabeł.

♀ **Dziadzia**, ♀ **Dziadzio** na Litwie = wuj, stryj. Walicki *Błedy* p. t. w. Wyraz używany w postaci ♀ **Dziadzio** i pod Wieluniem Ap. IV, 198, ale w znac. dziadunia, dziadka — Br. dziadźka, dziadzia, Ukr. diad'ko = wuj, stryj. Rs. djadja = tzn.

♀ **Dziaha**, ♀ **Dziażka** = pasek rzemienny ze sprzążką do podtrzymywania spodeń, ♀ oczkur, ♀ ockorek, wyraz używany na Litwie — Br. dziaha, dziażka = tzn.

Dziak p. Djakon.

♀ **Dziakło** pch. = dawna danina zbożowa na Litwie. Wyraz często spotykany w wydawnictwach komisji archeograf. wileńskiej. L. O. — Z Br. dziakła nij. = tzn. Ukr. djakło = tzn. (dziś nieużyw.). Zdaje się, iż wyraz Br. pochodzi z Lit. dūkle (Kurschat) = danina, od dūti = dać, dawać. Białorusin słyszał tu nie u, ale o (to też Szyrwid w słowniku swoim, p. w. Czysz pisze dokle, a p. w. Dannik: doklinikas), o zaś Lit. oddawał zwykle swoim a (piszę to z powodu Potebni *K istorii zvukov*, III, 99); trudność stanowi tylko zmniejszenie d; nastąpiło ono zap. przez sld. do Br. dziak (djakon) i dziakawać (dziękować). Mew. 44, zdaje

mi się, bez potrzeby odtwarza domniemane Lit. * dēklas.

♀ **Dział** pch. = wzgórek, góra || Słc. del = góry graniczne. Srb. ♀ dijel a. deo (2 pp. dela) = góra, np. uz dijel = pod górę — Ukr. dił = wzgórek, góra [z Rum. deal = wzgórek, góra]. Por. RA. XVII, 7.

Dzianet = koń piękny L. || Fr. genet = tzn. z Hp. ginete = jeździec lekkobrojni — Wł. gianetto = rodzaj konia. Przejście gina nasze dzi- jak w dziardyn, dzielsimin i t. p. z Wł. giardino, gelsomino. Pochodzenie wyrazu Wł. nie wiadome z pewnością; Dz. II, b Ginete sądzi, że z Gr. gymnētēs = wojak lekkobrojni, De. 127 Genet że od nazwy plemienia Zenata w Berberji. Zdanie M. 25 zdaje się być mylnym.

♀ **Dziargan** p. ♀ **Tarakan.**

♀ **Dziażka** p. **Dziaha.**

Dziażka p. **Dzięga.**

Dzida L. || Srb. džida = tzn. || Węg. dzsida tzn. — Tur. džida = tzn. Mt. I, 55. Mew. 53. M. 26. Mr. 151.

Dziebielatka = źmija. Guthe *Geografia*, 123. — Słowniki wyrazu tego nie podają; wygląda on na za-pożyczony z Rs.; słowniki Żł. i Nos. n.; porówn. osnowę Słh. debel = gruby, silny.

♀ **Dziechta** = „duża chustka do zbierania trawy“ RA. XII, 89. ♀ **Dziechetka** = tzn. Ap. IX, 279. — Moraw. dichta, dichetka, dichula, dichulka = gruba płachta do zbierania trawy; prześcieradło Kt.; może z Nm. dicht = gruby.

Dziecki, niegdyś na Litwie = kornik, egzekutor sądowy lub królewski; **Dzieckować**, **Dzieckować**, **Zdzieckować** = aresztować sądownie, grabić; **Dzieckowanie** = areszt sądowy, grabież; **Dzieckowny** = grabieżny. || Wyrazy powyższe znaj-

dują się w dawnych dokumentach li-
teńsko-ruskich i ukraińskich, pisane:
děckij, děckovati i t. d. oraz
(Ukr.) ditśkyj i t. d., np. *Akty izd.
vileńskoju archeograf. kommissieju XIII,
67. 68.* — Z Rs. dopiero co przyto-
czonych wyrazów. Pochodzenie ich
stara się objaśnić Mew. 40 p. w.
denkь, zbliżając ze Sz. dieč = na-
rada, rada i podając przy formie Ukr.
znaczenie „sędzia polubowny“, nie
wiem dla czego, bo w aktach i słow-
niku Żl. ditśkyj = egzekutor. Mo-
żnaby przypuszczać, iż dziecki,
dzieczkować jest zamiast dzia-
cki, dziaczkować i wywodzić wy-
razy te od dziaka, szczególnie zwa-
żywszy Srs. dumnyj dьjakь = se-
kretarz rady, senatu, oraz Gr. zna-
czenie wyrazu a quo: poseł, posła-
niec; ale wywód taki spotyka się z
trudnościami głosowniowymi, które
trudno przypuszczając znaczne dzia-
lanie słoworodu ludowego dałyby się
usunąć. Porówn. **Djakon**, oraz EW.
p. w. Dzieccy.

♀ Dziecza p. Dzieża.

Dziedzierzysty = zwięzły, krępy,
tęgi L. ♀ **Dzëndżurzysty** = „czu-
purno nadęty, na podobieństwo in-
dyka“ RT. 193. — Zap. z Ukr.
dzyndzurysty Ap. VIII, 211;
dzyndżurysty = „dziarski, ele-
gancki“ Ap. XI, odbitka pracy Ro-
kossowskiej str. 45. Porówn. dżyn-
dżułyty sja = pysznić się, nady-
mać; dżyndżygiljastyj = wy-
tworny Żl. i t. p.; wszystko to są wy-
razy o formie nieustalonej, należące,
jak się zdaje, do pnia, od którego u-
nas pochodzą: dyndać, dynda,
dyndel, dzyndzyk i t. d.

Dziedziniac — RA. X, 454–455
L. Malinowski trafnie, zdaniem moim,
wywodzi ze Srs. dětineць = środek
twierdzy, gdzie, w razie niebezpie-
czeństwa, chroniły się dzieci i nie-
wiasty. Zauważę tylko, że języki Br.
i Ukr. prawdopodobnie wzięły wyraz
ten z Pols. i że na poparcie wywodu
pana M. to dodać można, iż wyraz
dziedziniac używa się przeważnie

we wschodnim obszarze mowy Pols.,
zam. podwórze.

Dziegieć i pch. od osn. dziegci-
|| Słc. dehet. Cz. dehet, 2 pp.
dehtu. Ukr. dehot', dohot'. BR.
dziòhoć. Rs. dëgotь || Węg. de-
get, dohot. Rum. degot, dohot
— Większość lingwistów wywodzi
wyrazy te z Lit. degūtas = tzn.,
opierając się głównie na istnieniu w
Lit. osnowy deg- = palić, smalić:
degū = pale, smalę, degikas =
podpalacz i t. d. Mew. 40 degūtь.
Schleicher *Lit. Gram.* 117. JA. V, 2.
Wolno mieć jednak pewne wątpli-
wości. Nasamprzód przyrostek -ūtas
jest w Lit. niezwykłym. Powtóre: Li-
twini pruscy nie używają wyrazu de-
gūtas, lecz mówią zamiast niego
smalā (= smoła). Po trzecie, jak
objaśnić tak dalekie rozejście się wy-
razu? Po czwarte: nieistnienie innych
wyrazów od pnia deg- w Słowiańsz-
czyźnie nie jest dowodem niemożności
istnienia wyosobnionych pochodnych.
Porówn. Lpf. VII, 41. Fk. I, 115.
Pfil. I, 722. *Pamiętnik fizjogr.* VI, 52.

Dzielsimin p. Jażmin.

Dzielzamin p. Jażmin.

♀ Dziepurty p. Oporty.

♀ **Dzieraza** O. ♀ **Dzierazna** na
Litwie = roślina lycopodium — Z BR.
dzierāza, dzierāzna (Nosowicz
n.). Taż roślina Ukr. dereza Ap.
III, 97. VI, 262, Br. dziareza, Rs.
dereza, po Polsku dzierzęga L.
L. Ap. II, 7. Porówn. Mew. 3 derzga.
Od dzierzęgi mamy miejsc. Dzier-
rążna, Dzierzążnik, Dzier-
rążno.

♀ Dziergacz p. Derkacz.

♀ Dzierkacz p. Derkacz.

♀ Dzierztla p. ♀ Gierztla.

Dzieża i pch. ♀ **Dzieża**, ♀ **Dzi-
ża** i zdrobn. np. Kg. *Kuj.* I, 86, *Pozn.*
IV, 86. RA. IX, 205. Ap. IX, 39 itd.
♀ **Dziecza** Kg. *Pozn.* III, 96. Mew.
45 podaje Kaszub. ♀ **Deza**, ale GO.

163 ma ♀ **Dżeżka**. || Słc. dież ż. Cz. diže, diž. Głz. dżeża. Dłz. żeża. Słh. deża = kubał. Chorw. diža. Ukr. diža. Br. dzięża. Srs. dęža || Węg. dęzsa = niecka. Lit. (u Szyrwida) dieszka = dzieża, (u Nesselmana) deže = faszczka i t. p. — Zap. Nm. ♀ döse = faszczka, faska i t. d., w Bawarii ♀ desen, czasami ♀ back döse (zwykle Bactrog). Pochodzenie wyrazu ciemne; porówn. Nm. Dose = pudełko, skrzynka. Mew. 45 dęża. GDW. II, 1310 Döse. MF. Dęża, Btrge VI, 284.

♀ **Dziędziec** p. ♀ **Dendera**.

Dzięga, Dzięgi blp., **Denga, Danga, Działka, Działki** blp., **Denuszka, Tamga** = rodzaj pieniądza Rs. ♀ **Tamożnia** pch. = komora celna || Srb. danga, dagma = znak, blizna; Bg. damga = piętno na bydle; Srs. tamgà 1, stępel 2, cło, myto — Rs. denęgi blp. = pieniądże; denezka pieniążek; tamóżnja komora celna; wszystkie te wyrazy z północno-azjat. tãnkã, tãngã, dãngã = Tur. damga, tamga, w zn. cecha, stępel, znak. Porówn. Mew. 39 Damga. Lpf. 42 Denęga. JA. IX, 496–497 damga. Mt. I, 45 damga. Mr. 342 Tamga. Znaczenie zasadnicze: piętno, znak wybity na pieniądzu = 1, pieniądz; miejsce, gdzie znaki, piętna (graniczne) wybijają = 2, komora (celna).

Dzięgiel = rośl. angelica; nazwa znana z najdawniejszych zielników naszych. **Dzięgielnica** „ziele od podobieństwa dzięgielu imię mające“ Syrenjusz u L. **Arcydzięgiel** = angelica archangelica, porówn. **Arcy-♀ Dzięgiel** = tzn. Ap. VI, 320 || Cz. angelika, andělka, angelička (mylnie u L. janosit zam. janofit = nazwa innej rośliny), janoklika sld. Mr. 183. Głz. angilka, jandzelske zelo, dzehel. Sslw. dęgylb, dęgilb = wierzba. Bg. deglica. Ukr. djähyl, djähel, dzengel. Br. dziahil. Rs. djãgelyb, djãgilyb, djãgilybnikъ || W

językach Rm. od Łc. angelica. Nm. Angelika, Angelike, Engelwurz = dosł. anielski korzeń — Zdaje się, że wszystkie te wyrazy, drogą niejasnego sld., z Łc. późn. angelica = dosł. anielska, domysł. herba = roślina, porówn. **Anioł**. Mew. 40 denglica.

Dzięk- p. **Dank**.

Dziół = „ruski dawny taniec“ Gołębiowski *Gry i zab.* 315. O. Enc. W. — Br. dżoŭ = tzn. Może ma jakiś związek z Rm. joc = mzn. taniec (wymaw. dżok).

Dziryd p. **Dziryt**.

Dziryt, Dziryd, Dżeryd, Dzi-ryda || Srb. džilit = włócznia do zabawy; džilitati se, džilitati, žilitati, žilitati = igrać w dziryt; džilitica = włócznia. Bg. čilit = rodzaj gry || Fr. gerid, djérid char. = włócznia palmowa; gra w dziryt (arabska) — Ar. dżerid = gałąź palmowa bez liści, przez Tur. džirid, džilid = tzn., mianowicie o włóczni bez grota, ciskanej w grze tegoż nazwiska. Mew. 53 džilit. Mr. 151. Dc. 103 Djérid. M. 26. Mt. I, 55 džilit.

♀ **Dziubas** p. ♀ **Dubas**.

♀ **Dziug-** p. ♀ **Diug**.

Dziugi O., **Dzugi** Enc. W. = osad hutniczy. ♀ **Dziugi** = śmiecie — Może Ag. jug = kałuża.

♀ **Dziuk** p. **Dinga**.

Dziwerować, Dźwierować, Dźwierować pch. O. Na Litwie ♀ **Żwirować** pch. ♀ **Dziworówka** = strzelba damascenka, dziwerowana WH. 99. || Srb. dzever = stal damasceńska; dzeverdar, dzeverdan, dzeferdar, dzeferdar = strzelba dziwerowana — Z Pers. dżévhér = klejnot; dziwerowanie, demeszkowanie, przez Tur. tak samo brzmiący wyraz; Ar. Pers. Tur. dżévhérdar = błyszczący, demeszkowany. Mt. I, 54 p. t. w.

♀ **Dziża** p. **Dzieża**.

Dzugi p. **Dziugi**.

♀ **Dzyndra** p. **Zędra**.

Dżagietaj p. **Czykitaj**.

Dżamja, Dżeami O. **Dżamid** u Mickiewicza (*Sonetu krym.*, Bagczesaraj w nocy) || *Srb.* Bg. *dżamija* = meczet. || *Z Ar.* *dżami'* = zbierający; zbieracz; meczet; przez *Tur.* tak samo brzmiący wyraz. *Mt.* I, 53 *dżami'*. Skład Mickiewicz wziął d na końcu?

♀ **Dźber** p. **Ceber**.

Dżeami p. **Dżamja**.

Dżebedzij „trzymający straż amunicji“ O. || *Srb.* *dżeba, dżebe* = rodzaj pancerza; *dżešana* = amunicja || *Z Pers.* *dżèbè* = kirys, przez *Tur.* *dżèbè=tzn.*, oraz *dżèbçhane* = prochownia, *dżebedży* = dozorca prochowni. *Mt.* I, 53.

Dżendżurzysty p. **Dziedzierzysty**.

Dżeryd p. **Dziryt**.

Dżuma O. **Zadzumić** O. n. ♀ **Ciuma** (połajanka) || *Srb.* Bg. *Rs.* *čuma*. *Ukr.* *dżùma* || *Węg.* *csuma*. *Rum.* *čiumă* || *Tur.* *czuma* = mór, zaraza. *M.* 27. *MF.* *Čuma*. *Mt.* I, 43 *Čuma*.

E.

Eblis „albo **Iblis**, lub **Garazel**, jest to **Lucyfer** u mahometanów“ Mickiewicz *Objaśn. do sonetów krym.* O. Wyraz char. || *Fr.* *eblis, iblis* char. *Nm.* *Iblis* char. || *Ar.* *iblis* = zły duch, podobno z *Gr.* *diábolos* (= *djabeł*, k. p.) *M.* 44. *Dc.* 107 *Eblis*.

Eden pch. **Uedeniac, Uedenić** O. || Jako char. w *Słow. i Europ.* bez zmian większych || *Hb.* *eden* = przyjemność, rozkosz, wdzięk, a także nazwa ogrodu rajskiego; wyraz ten wchodzi w skład kilku nazw miejscowych *Hb.* *M.* 27.

Efendi, Effendi || *Srb.* *efendija* pch. = pan (gdy mowa o uczoneym tureckim); *efendi kadija* = pan sędzia, pan kady, albo niby „doktor“ sędzia i t. d. || Jako char. w kilku językach *Europ.* || *Tur.* *efendi* = pan, z *Ngr.* *efentes* (wymaw. *efendis*), to zaś z *Gr.* *authentes* mzn. = pan, władca (stąd też **Autentyk** i pch.) *M.* 27. *Dc.* 108 *Efendi*. *Mt.* I, 56 *éfendi*.

♀ **Egzdum** p. ♀ **Egzum**.

♀ **Egzum** = zaraz, natychmiast *RT.* 194. ♀ **Egzdum** w *Ópoczyńskim* = bądź co bądź, koniecznie. ♀ **Heksdum** = natychmiast || „Zepsute z *Łc.* *ex nunc*“ = tzn. [*ex nunc* = dosł. „z teraz“ = natychmiast] *RT.* tmż. *RA.* XVII, 35 mylny wywód z *Nm.* *rechtsum*.

Ejalet = okrag, powiat w *Tureji*, inaczej paszałyk || Jako char. w *Słow. i Europ.* *Rumuń.* *olat* || *Tur.* *éjalet* = tzn., z *Ar.* *ijala* = rząd, rządzenie. *Dc.* 113 *Eyalet* *Mt.* I, 56 *éjalet*.

Ejnał p. **Hejnał**.

♀ **Ejzybona, Ezybona, Ajzybon, Hajzybon, Izybon** = kolej żelazna. *Ust.* na *Szląsku*. *Skj.* IV, 19 || *Nm.* *Eisenbahn* = tzn. [*złż.* z *Eisen* = żelazo i *Bahn* = droga].

♀ **Elbacwelba** p. **Halbecwelwe**.

♀ **Elbik** p. Halbecwelwe.

Eldorado O. || Jako char. w różn. językach — Hp. el dorado dosł. = kraj cudowny, raj; el = przedimek, dorado (z Łc. deauratus) = połączony, więc niby kraj złocisty, złoty.

Elear, Eljer, Heljer L. O. Enc. W. — Węg. elö = przód; naprzód; elöörs = straż przednia; elöharcos (harcos = harcerz) = wojownik przodujący; wyraz nasz zap. od jednego z dwóch ostatnich pochodzi.

Elektwarz, Elekwarz, Lektwarz, Lakwarz L. || Ślc. lek wár. Cz. lektvář, lektvár, letkvař. Rs. latvergъ || Ślc. electarium, electuarium. Fr. électuaire. Sfr. lectuaire, laituaire, leiture. Wł. lattuario, lattuario, lattovaro. Nm. Latwerge i t. d., wyraz różnie przekręcany i przez sld. przystosowywany w całej Europie — Łc. późn. electarium, to zaś, pod wpływem sld. do electrum (= bursztyn; rodzaj spiżu i t. d.), albo do eligo (= wybieram, „ab electis speciebus“ = od lekarstw wybrania, powiada DC.), zap. z Gr. ekleiktón = lekarstwo w ustach się rozplływające (od ekleichō = zlizuję). Mr. Lektvář. Bezenbergera *Btrge* V, 81. Kge Latwerge. Mag. Electuary.

Eliksir, Eliksyr, na Litwie ♀ **Eliksjer** || Wyraz znany prawie wszystkim językom Eur., np. Fr. élixir, Wł. elissire i t. d. — Ar. eliksir = kamień, proszek filozoficzny, panacea; ten zaś wyraz z Gr. późn. xérion (od xēros = suchy) = proszek (lekarski); el jest przedimkiem Ar.; e greckie wymawiano na początku wieków średnich jak i. Znaczenie przeniesiono z proszku „od wszystkiego“ na płyn takiż. Geiger *Urspr. d. Spr.* I, 287. Dc. Elixir. Mt. I, 57 éliksir. M. 27. Porówn. **Alkohol** co do przejścia znaczenia.

Eljer p. Elear.

Elki, Ilki blp. pch. = rodzaj futra. Słowniki n. — Dnm. ilk (a także iltke, ilsk(e), ölsk i t. d., Gnm. Iltis, porówn. GDW. Elk i Elen) = tchórz. Frischbier *Preuss. Sprichw.* II, 249.

Elza p. Helza.

♀ **Elzenerka** „kupił sobie mucę (czapkę)... Taką mucę elzenerką zowią mest (zwykle) Puczczenie“ (mieszkańcy Pucka) Dd. 104. 107. — Zap. od miasta duńskiego Else-nör.

Embargo albo **Ambargo** || Ag. Nm. Embargo — Przez Fr. embargo, z Hp. embargo = tzn., to zaś od czasownika Hp. Pg. embargo = przeszkadzać, wstrzymywać, od barra = rygiel, zapora (skąd **Barjera, Barykada, Baryła**), Celt. pochodzenia. Dz. I, Barra; II, b Embargar.

Emir || Bg. emir — Pochodzenie wyjaśnione p. w. **Admirał**. Porówn. Mt. I, 57 émir. Dc. 109 Emir. Lpf. VII, 3 Ампра. Mżk. 27.

Endywja || Rs. endivija || Fr. endive. Hp. Pg. Wł. endivia. Nm. Endivie — Zap. przez Nm. z Rm.; Rm. zaś z Łc. *intybea od intybus lub intubus = rodzaj cykorji. Dz. I, Endivia. Mr. 152 эндивия.

Enema, ♀ Aman: „amana dać“ Ap. VIII, 250. || Łc. enema n. Ag. enema — Gr. énema n. = tzn., od eniēmi = wpuszczać, wlewać; do nas zap. przez Ślc. Mr. 152 Enema. Porówn. ♀ **Enema**.

♀ **Enema** pobór podatku RA. IX, 219 — Przez sld. do enema = lawatywa, z Nm. Einnahme = pobór podatku, skąd też dawniej używany w Galicji tytuł **Ejnemer, Ajnemer** = poborca.

Enslák. Słowniki n. Wino „muskátową podkurzać gałką... nákształt ensláku“ Haur *Oekonom.* 1679 str. 100 i ind. — Nm. Einschlag = zaprawa, przyprawa do wina.

Eoceniczny O. || Fr. *éocène*. Nm. *eočan* i t. d. — Wyraz niedawno utworzony przez geologa Lyella z Gr. *ēōs* = jutrzeńka, zaranie i *kainōs* = świeży, nowy, znaczy dosł. wczesno-świeży, a o pokładach ziemi: najdawniejszy; mniej dawne Lyell nazywa *mjocenicznemi*, z Gr. *meion* = mniej; najmniej dawne *pljocenicznemi*, z Gr. *pleion* = więcej. Porówn. M. Müller *Stratification of languages*, 18.

Es na kostce, a dawniej i na karcie (dziś **As**) = jednostka, jedno oko; dawniej pisano u nas w lm. **Essy**, naśladowując Nm. *Esse*. Patrz przykłady u L. p. w. **Es** i **Zez**: „*es* lub *zes*“ (porówn. *fic* wygrał, *fic* przegrał; *cento* albo *licho* i t. p.); inne jeszcze znaczenie wyrazu *es* = najdrobniejsza waga || Ślc. *eso*. Cz. *as*, *es*, *eš*, *eso*. || Fr. *as*. Nm. *As*, dawniej *Es*, *Esse*. Ag. *ace* i t. d. — Łc. *as*, 2. pp. *assis* = jednostka, miedziak, waga i t. d. Wyrazy nasze: **As** z Fr.,

Es z Nm.; Nm. **Es** z Łc. *as*, a *Esse* z późniejszej formy 1. pp. *assis*. Porówn. **Cynek**, **Dryja**, **Kwadra**, **Tuz**, **Zez** (5, 3, 4, 2, 6 ok). Ciekawe są wiersze w Gołębiowskiego *Gry*, 38), bo w nich wszystkie sześć nazw punktów na kostkach występują:

A fortuna tymczasem, jako gracz kostkami,

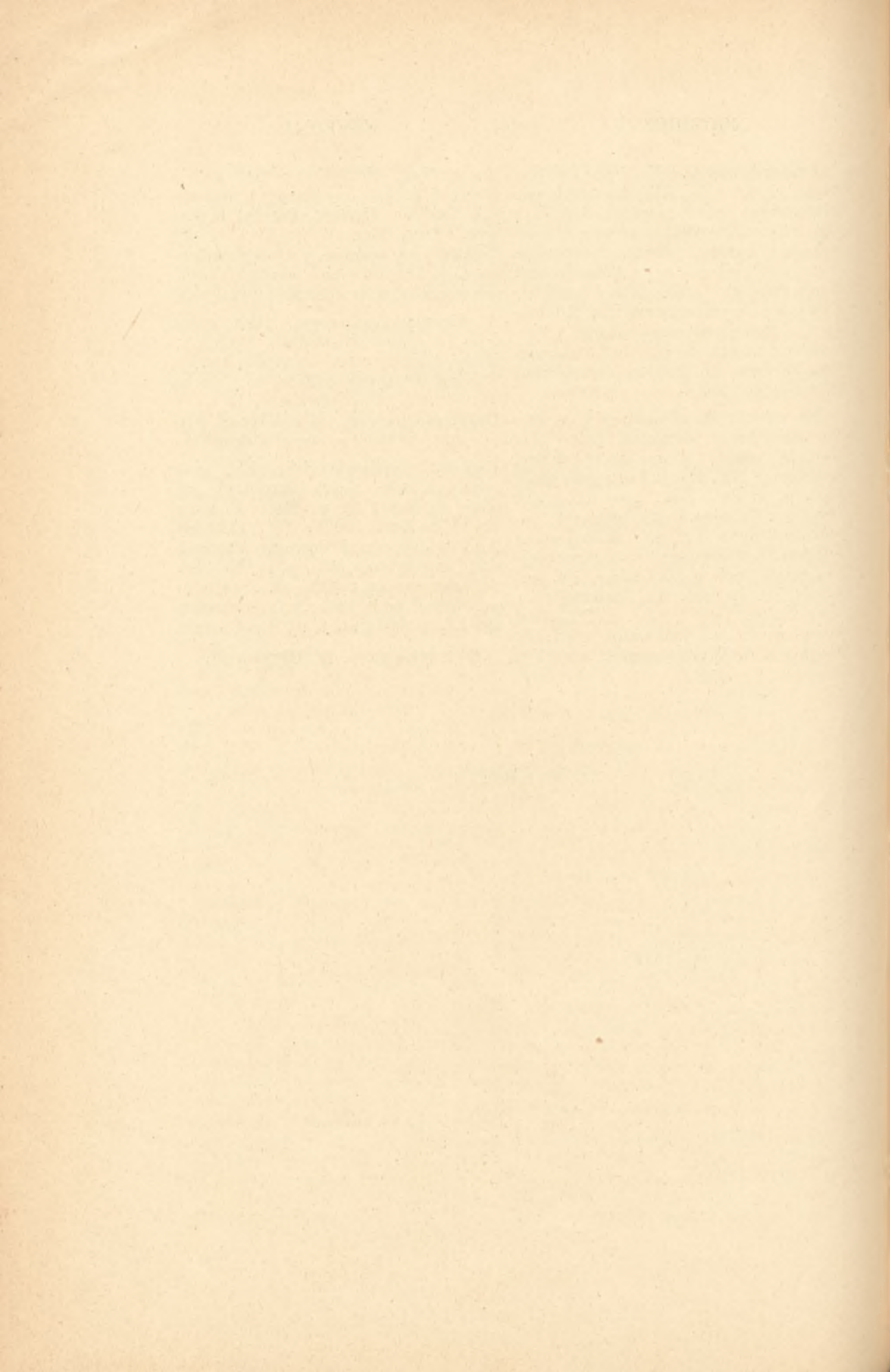
Miota niemi i ciska, one, jako kostka,
Raz na tę stronę padnie, to jest na *es*, na *tus*,

Drugi raz na owę, aż zaś trzeci, *quater*, *cynek*, a drugi *zes*.

Porówn. przysłowie Szcz. „*Žiž, cink nedá, eš, touš nemá, katr dryje zaplat*“ (u Kotta p. w. *Eso*). Porówn. Mr. 152 *Eso*. GDW. III, 1139 *Es*, skąd widać, że i dowcipy staropolskie, przytoczone u L. p. w. *Es*, *Žez*, naśladowane są z Nm., np. „*Ses, oder es, bischof oder bader*.“ O pochodzeniu Łc. *as* patrz Vn. I, 10. Por. **Cynek**.

♀ **Ezybona** p. ♀ **Ejzybona**.

DODATKI.

Abdankować p. Dank.

♀ **Adamaszek** = rośl. *athanasia annua* Kg. *Lub.* I, 68 — Zap. z nazwy Łc. *athanasia*, sld. do *Adamaszek* w zn. tkaniny. Por. **Damaszek**.

Agazant. Dod. ♀ **Hargarzety** = ozdoby na ubiorach Święt.

Agren p. Agrest.

Agrest. Dod. 2 pp. **Agryzu** (z *Jaworza Cieszyńs.* ust.). **Agren** = zap. kwas. *Zawacki Mem. Oecon.*

♀ **Ajer.** Dod. Rs. ♀ *majerъ* = trzcina *Turgeniew Zapiski ohotnika.* Lipsk 1877, I, 135.

♀ **Ajnemer p. ♀ Enema.**

♀ **Ajta** = obława na złodziei *Chelch.* I, 249. ♀ **Ajtować.** ♀ **Hajta.** ♀ **Hajtować** = 1, urządzać obławę 2, swawolić Kg. *Kuj.* II, 271 — Ukr. *hajtuwaty* = polować (z psami); *czatować*; *hajtów* = stróż polny; *hajtowanie* = polowanie; *hajtowie* = przeszukiwanie; *polowanie.* Z Węg. *hajt* = mzn. ganiać, pędzić; *hajtó* = mzn. naganiacz. RA. XVII, 20 wywodzi wyrazy, używane w *Przasnyskiem* i na *Kujawach*, wprost z Węg.

♀ **Ajzybon p. ♀ Ejzybona.**

Aksamit. Por. **Dyma.**

♀ **Alać p. ♀ Halać.**

Alcymbra p. Cembra.

♀ **Aleweja p. Aloe.**

Alkana. Dod. na końcu: por. *Chonom.*

Alkierz. Dod. ♀ **Alkierz.** ♀ **Anklirz.** ♀ **Wałkierz** || Ukr. *vankŷr.*

Almarja. Dod. ♀ **Jarnica** RA. XVII, 39. ♀ **Odmaryja** tmż. 49.

Almomor. Dod. ♀ **Balemer** ust. ze *Lwowa.*

Aloe. Dod. ♀ **Aleweja.** ♀ **Altelorja,** ♀ **Antelorja,** ♀ **Altelurum** = unguentum *althaeae cum oleo lauri.*

♀ **Alskieta** = „naszyjnik, ♀ noszennik“ *Pfil.* III, 359 — Nm. *Halskette* [złż. z *Hals* = szyja i *Kette* = łańcuch] = tzn.

♀ **Altelorja p. Aloe.**

♀ **Altelurum p. Aloe.**

♀ **Alkierz p. Alkierz.**

♀ **Ambálek.** Dod. ♀ **Hymbalek.** || *Moraw.* na *hambálku* *Sušil Morav. písne,* 1 wyd., str. 713.

♀ **Ambar.** Dod. Br. in bary blp. *Romanów Bělorus. Sbornikъ* III, 308. || Zap. Fr. *hangar* tu należy. Dz. II. c. *Angar* nie podaje słoworodu.

Amen. Dod. ♀ **Jámen.**

Andziar. Dod. ♀ **Jandziara** ż. *Mew.* 85 *chandzarъ.*

♀ **Angluz p. Inkluz.**

Anioł. Dod. z *janielami* Kg *Łecz.* 180.

♀ **Anklirz p. Alkierz.**

♀ **Antelorja p. Aloe.**

♀ **Aprztyfikować się.** Dod. ♀ **Aprztyfikant** = kawaler, galopant ust. z *Warszawy.*

♀ **Arch** = arkusz ust. z *Jaworza Cieszyń.* — Cz. *arch* = tzn. Por. **Arkus.**

Arcy- p. Djakon.

♀ **Arcyposada,** ♀ **Arkuposada** = *mixtura vulneraria acida* — Fr. (*eau d'*) *arquebusade* = dsł. wo-

da arkabuzowa, tj. dla arkabuzerów. Patrz **Arkabuz**. Wyraz przystosowano do arcy- i posada.

♀ **Arkiposada** p. ♀ **Arcyposada**.

Arczaki = rodz. ziemniaków — Słoworód mylnie objaśniony Pfl. I, 134; jest to ten sam wyraz, co ♀ **Arcioch** (karczoch), z Wł. **carciofo** (skąd kartofel). Patrz **Karczoch**.

Arkabuz. Dod.: może tu należy ♀ **Hardabus** = zuchwalec i t. d. Święt.

♀ **Artuz**. Dod. ♀ **Artos**.

Arumszmalc. Dod. **Armuszmal**.

♀ **Aspoń** = przynajmniej. || Słc. aspoń = tzn. — Cz. **aspoń** = tzn. RA. XVII, 25.

Assauł. Dod. ♀ **Hasawół** = ociężały, nieporadny człowiek; nicpoń Święt.

♀ **Aten**. „Na woły wołają at! = na prawo; mówi się też jechać aten = w prawo; stąd powstał wyraz ♀ **Atenka** = rola po prawej ręce“ Nadmorski *Kaszuby i Kociewie*, str. 149 — Osnową wyrazów tych jest zapewne rodzime at; ale końcówka -en utworzyła się pod wpływem wziętych z Nm. ♀ **Ben**, ♀ **Buten** i ♀ **Ruten**, k. p.

Austerja. Dod.: Au- może pod wpływem Nm. Haus = dom, wyrazu, znanego z licznych zapożyczeń, jak **Cekauz**, **Kafehauz** i t. p., oraz (H)Ausknecht.

♀ **Auszpik**. Dod. Nm. **Aspic** = galareta (majonezowa) *Bädeker Oester-Ungarn* 1890, str. 4. — Fr. **aspic** = mzn. olejek lawendowy (który w skład galarety wchodził), to zaś z Łc. **spica** = kłos i nazwa różn. roślin. U nas aus- rozwinęło się pod wpływem tak rozpoczynających się wyrazów, wziętych z Nm.

♀ **Bachandryja** = zabawa z tańcami — „Wyraz, przekręcony z **bachanalija**“ RA. XVII, 25.

Bachmat. Dod. ♀ **Bachmeta** = człowiek, przedmiot niezgrabny. RA. XVII, 75.

♀ **Bachorz**. Dod. ♀ **Bachórz** = tzn. ♀ **Bachora** lm. = wnętrzności.

Baciarz. Dod. ♀ **Byciar** RA. XVII, 21 i ♀ **Baciaryga** tmż. 89.

♀ **Bagancie** = wielkie, stare buty. ♀ **Baganciarz** = niezgrabiasz; żebrak — Ukr. **bagancza** = berla-cze, **bagonczi** blp. = rodz. obuwia [może ma związek z Tur. **bagana** = jagnię, skąd Bg. **baana**, Srb. **bagana** = skórka jagnięca]. Por. RA. XVII, 89.

♀ **Bago**. Dod. ♀ **Baga** RA. XVII, 20 (nie wskazano, skąd).

♀ **Bajor**. Dod. ♀ **Bejoro** a. ♀ **Bewo** (czy = beło?) = dół w rzece Skj. IV, 374.

Bajtałaszki. Dod. ♀ **Bajtała** i ♀ **Bajtalanka** w piosnce Kg. *Łecz*. 143.

♀ **Bajusy**. Dod. ♀ **Bałusy** i na końcu: przez Moraw. **bavusy**. RA. XVII, 21.

Bakar = „miara, nosi cztery beczki“ L. z Bielskiego. — Tur. **baker** = miedź, **bakradz** = kociołek. Może miara była z miedzi? Por. Demerlia.

♀ **Bakiesisty**. Dod. na końcu: Por. RA. XVII, 6.

♀ **Bakwan**. Dod. ♀ **Bakfon** RA. XVII, 25 i ♀ **Bakwong** *Dzien. Iols.* 1892 n° 311, dod. Zdaje się, że w słowniku Cz. Kotta mylnie wydrukowano **paktong** zam. **pakfong**, jak również tamże mylnie stoi **olovo** zam. **slovo**.

Balemer p. **Almomor**.

♀ **Balachwasty** p. ♀ **Belefoty**.

Balamut pch. i złż. ♀ **Balamu** ta m. ♀ **Balamat**. ♀ **Balamacić**. ♀ **Balamęcić**. ♀ **Balamucić**. ♀ **Kalamutny**. ♀ **Kalamucić** || Słc.

Cz. *balamuta* pch. = *bałamut*. Ukr. *bałamut* pch. = 1, worek z obrokiem 2, oszust, zwodzieciel; *kalamut'* = kałuża; *kalamutyty* = maćić, bełtać. Rs. *balamutъ* = plotkarz, intrygant; ryba makrela; wielki niewód; gra kartowa; *balamutka* = mzn. mąka podlejsza; *balamutity* = maćić, bełtać; intrygować i t. d.; kilka in. pch. || Lit. *balamutas* = *bałamut*. Rum. *balamut* = głupiec = „Mong. *bałamut* = psoty, swawola; swawolny“ M. 7. Mew. 6 *balamutъ*. MtN. p. w. *balamut*. JA. III, 159 w drugiej części wyrazu widzi pień *mat-*, ale pierwszej nie wyjaśnia. Tmż. VIII, 650—51 nie wyraża zdania o słoworodzie, lecz zbliża Tur. *bulamak* = mieszać, maćić, walać; *bulamadż* = kasza. Zdaje się, że wyrazy dostaliśmy z Ukr.; w niektórych okolicach dodano nosowość przez poczucie odpowiedniości międzyjęzykowej. Godnemi uwagi są: Cz. miejsc. *Kolomuty* i Słc. *kolomut* = zamieszanie, płatanina.

♀ *Bałusy* p. ♀ *Bajusy*.

♀ *Bano*. Dodat. RA. XII, 85 i XVII, 6.

♀ *Bantować*. Dod. ♀ *Bańczyć* np. łeb komuś = obrażać, dokuczać. RA. XVII, 6; wszystko to z Węg., przez Ukr. i Cz.

Bargiel. Dod. ♀ *Bajgiel* = trznadel *Wisła* V, 751.

♀ *Bargować* (*bargöwac*) pch. = zbierać, chronić, szczeg. szczątki rozbitych okrętów = Dnm. *bargen* (= Nm. *bergen*) = chować, dostawać, ratować, szczeg. szczątki rozbita okrętów FWb. Por. *Berjelt*.

Barzyć się p. *Bażyc się*.

Basałyk. Dod. ♀ *Kasałyga* = rodz. *bata* święt.

Basamuny p. *Pasamany*.

Bastard. Dod. ♀ *Bastrom* Kg. *Maz*. IV, 146.

Bażyc się (niektórzy mylnie piszą *barzyć się*) nie pochodzi z Cz., jak powiedziano w RA. XVII, 25. 75. 89, gdyż jest wyrazem czysto Pols., używanym szczególnie w postaci *Zabażyć się*. Por. L. p. t. w., *Mew* 6 *bag-* i Ap. I, 78 *zabagać się*.

Bak w wyrażeniu „*baka* (u)strzelić, wystrzelić“ = Nm. *einen Bock machen, schießen* (dśl. kozła zrobić, ustrzelić) = tzn. Nm. *Bock* w wyrażeniu powyższym jest sld. Por. AV. 200. Zbliżenie wyrażenia Pols. z Nm. patrz w GDW. p. w. *Bock* II, 203. Mówi się też u nas „*byka* zrobić“ w tymże znaczeniu i również z podprowadzeniem brzmieniowym. Nieśluszenie w Pfl. I, 778 i IV, 426 „*baki* zbijać“ tu podprowadzono: Niemcy, ile wiem, nie używają takiej przenośni..

♀ *Bejoro* p. ♀ *Bajor*.

♀ *Beldonek*. Dod. „♀ *Bołdanyście* *bały* i *bołdany* *będzecie*“ Ap. VIII, 35, oraz RA. XVII, 76 *buldonek*.

♀ *Belefoty*. Dod. ♀ *Bałachwasty* (lepiej *bałachwosty*) = niedorzeczności, bajki Święt.

Belfer. G. *Korbut* ma słuszość, wywodząc wyraz ten z Nm. ♀ *behelfer* = pomocnik (nauczyciela); wyrazu tego niema w Niemczyźnie, ale jest w gwarze Żydów naszych. Po Nm. jest tylko *behelfen* = pomagać. Pfl. IV, 490.

♀ *Bełk*. Dod. ♀ *Bełczak* (*bełcák*) = kałuża i ♀ *Bełko* = głębina, wir.

♀ *Berbenica*. Dod. ♀ *Werbenica* = tzn. W. Pol. *Półn. Wschód Eur.* III, 385.

♀ *Berdjá* a. ♀ *Berdyjá* = 1, okrzyk zdziwienia, radości 2, ♀ *bestyjá* = Może z Wl. *per dio!* = na boga, przebóg.

♀ *Berezyje*. Dod. ♀ *Beresić* = dokazywać; czynić psoty i łgarstwa. ♀ *Zbereśnik* = oszczerca.

♀ **Berjelt**. Dod. Dnm. barggöld = tzn. i por. ♀ **Bargować**.

♀ **Bewo** p. ♀ **Bajor**.

Bez p. Hebd.

Bezdzięki p. **Dank**.

♀ **Bicmacher**. Po Puszka, dod. ♀ **Piksła**.

Bierka. Por. RA. XVII, 6 berka.

♀ **Biérła** a. ♀ **Birla** = kula (której używa kaleka) = Cz. brla = tzn. [tenże wyraz, co berłoj] RA. XVII, 26.

Bierzmować. Dod. ♀ **Jerzmować**. ♀ **Wierzmowanie**.

Biesaga. Dod. RA. XII, 41, gdzie mylny jest wywód od wisieć. Por. RA. XVII, 26 bisaga. Przejście znaczenia z biesagi na próżniaka podobne jak w bela, sak, torba, wór = niedołęga itp.

Biesiada pch. Wyraz ten jest podejrzany o niesłowiańskość; dotąd jednak trafnego rodowodu nie podano. Por. Mew. 11 besëda. Brl. 7 i Lpf. VII, 4 Bax zbliżają Skr. bhaš = mówić. Możeby można przypuszczać, że wyraz jest naśladowanym z Grm., że *be = Nm. bei, Gt. bi, a druga część tłumaczeniem Nm. sitzen = siedzieć, jak np. w bawełna, bawół i t. p.

Bigos. Dod. ♀ **Bigus**.

♀ **Birla** p. ♀ **Biérła**.

Blank. Por. RA. XVII, 26 błag.

Bleskać się. Dod.: **Bleśkać się** (może bléska się?) z Cz. blejská se, zam. blýská se. RA. XVII, 26.

Blichtr. Dod.: G. Korbut mniema, że z Nm. Flitter = błyskotka, świecidełko, cacko itd. Ostatni ten wyraz mamy w flaterka = tzn., którego pan K. nie uwzględnił.

♀ **Blecha** = pchła = Cz. blecha = tzn. RA. XVII, 26.

Błękit. Dod.: Nm. blank mamy w ♀ blank = błyszczący, Nadmorski *Kaszuby*, 143.

Bohater. Dod. ♀ **Bogatur** = bogacz.

♀ **Bołdán** p. ♀ **Beldonek**.

♀ **Bondur** p. ♀ **Bowdur**.

♀ **Bondz** p. ♀ **Bundza**.

♀ **Borszduk**. Dod. Nm. ♀ bostdôk *Zft. d. Vereins für Volkskunde* I, 85.

♀ **Bosorka** = przezwisko kobiety = Moraw. bosorka = czarownica, kocmołuch, z Węg. boszorka = czarownica. RA. XVII, 21.

♀ **Bowdur**. Dod. ♀ **Bondur** = kapa nad piecem.

♀ **Bram**. Dod. ♀ **Bramować** = dopiekać, docinać. Znaczenie to wyjaśnia się z dawnej polszczyzny: łatkę przyszywać, obmawiać L. Por. RA. XVII, 27.

Brazylja. Dod. ♀ **Brezicha** = sukienka gruba wełniana, w białe z czarnogranatowemi lub buremi przęgami RA. XVII, 27. Zap. tu należą i nazwy pstrych bydła ♀ **Brzezula**, ♀ **Brzeziasta** itd.

♀ **Brezicha** p. **Brazylja**.

♀ **Brnieć** = mruczeć; ♀ **Brniawy** = mrukliwy = Moraw. brnôt' brzęczeć; gadać; brňavý=1, ciemnogniady 2, zawiły (o mowie) Bš. 201. Pfil. IV, 282. RA. XVII, 27.

♀ **Brucak** p. ♀ **Burezak**.

♀ **Brzezula**, ♀ **Brzeziasta** itp. p. **Brazylja**.

♀ **Bundza** (str. 76 pomyłkowo wydrukowano Bnudza). Dod. ♀ **Bondz** RA. XVII, 6.

♀ **Burczak**. Dod. ♀ **Burezak** (burcák) = torba żołnierska na chleb Pfil. II, 456. Skj. IV, 20. ♀ **Brucak** Pfil. IV, 400 (czy nie zamiast burcák?) = Nm. Brodsack [zł. z Brod = chleb i Sack = worek].

♀ **Burdak** = młynek do czyszczenia zboża = Słc. Moraw. burdák, Cz. burdach. Ma być z Nm. Wurfdach Pfil. IV, 282.

Biblioteka WSP Kielce

0238866